

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR'IN ESERLERİNDE ATATÜRK İMGESİ

Yüksek Lisans Tezi

Doğukan KAHVECİ

Ankara-2023

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR'IN ESERLERİNDE ATATÜRK İMGESİ

Yüksek Lisans Tezi

Öğrencinin Adı Soyadı

Doğukan KAHVECİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN

Ankara-2023

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKİLÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR'IN ESERLERİNDE
ATATÜRK İMGESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Yunus KOÇ (Başkan)

.....

Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN (Danışman)

.....

Doç. Dr. Kadri UNAT

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi: 20.06.2023

Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Enstitü Müdürü

ÖZET

18. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlayan Türk modernleşmesi, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle yeni bir evreye girmiştir. Bu süreç içerisinde Türk toplumuna önderlik eden Mustafa Kemal Atatürk, Türk toplumunun tarihinin en önemli figürlerinin başında gelmektedir. Zira Atatürk, fikirleriyle ve devrimleriyle modernleşme hareketinin somut adımlarını atmakla kalmamış aynı zamanda giyinişi, davranışı ve günlük hayatı ile hayalindeki modern Türk kimliğinin yaşayan bir örneğini ortaya koymuştur.

Atatürk'ün Türk toplumu için örnek bir kişilik teşkil etmesi, Türk edebiyatını da önemli ölçüde etkilemiştir. Bu bağlamda Cumhuriyet'in ilanı ile ivme kazanan yeni fikirler ve değerler, Türk edebiyatında Atatürk'ün şahsı ile bağdaştırılarak işlenmiş ve aktarılmıştır. Bu eğilim Atatürk'ün sağlığında ortaya çıktığı gibi Atatürk'ün vefatından sonra da çeşitli değişiklikler geçirmek kaydıyla etkisini sürdürmüştür. Böylece Türk şiirinde Atatürk'ü konu alarak Türk halkına seslenmek isteyen Atatürk şiirleri adında bir şiir türü doğmuştur.

Behçet Kemal Çağlar, 1930'lu yıllarda sesini duyurmayı başarmış bir şair olarak Atatürk şiirleri türünün en bilinen şairlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Öyle ki şair, kendi döneminde çağdaşları tarafından Atatürk'ün Şairi, Ata'nın Şairi veya Devrimin Şairi unvanları ile anılmıştır. Çağlar'ın şiirleri incelendiğinde şairin bu unvanlar ile anılmasının tesadüfi bir sonuç olmadığı anlaşılmaktadır. Zira bu çalışmada da görüldüğü gibi Çağlar, sanatını tamamen Atatürk'e ve Atatürkçülüğe adanmış bir edebi kariyer izlemiştir. Şairin bu tercihi birçok edebiyat araştırmacısı tarafından defalarca vurgulandığı gibi Çağlar, zaman zaman bu adanmışlığının aşırıya kaçtığı yorumuyla eleştirilmiştir. Çağlar'ın sanatının Türk edebiyatındaki yeri ve önemi hakkındaki görüşler değişiklik gösterse de araştırmacılar, şairin Atatürkçülüğe olan yaklaşımı konusunda hemfikirdir.

Atatürk'ün sağlığında eserlerini vermeye başlayan Çağlar, bu dönemde Atatürk'ü yeni Türk devletinin faaliyetlerini Türk halkına aktarmak için bir aracı olarak kullanmaktadır. Şairin bu tercihindeki amacı şüphesiz ki Anadolu'da yaşayan Türk halkı ile Cumhuriyet arasında bir köprü görevi görmektir. Zira Çağlar'ın şiirleri incelendiğinde şairin oldukça sade bir dil kullandığı gibi Türk halk şiiri unsurlarını da modern Türk şiirine kazandırmaya çalışmaktadır.

Atatürk ile kişisel bir yakınlığı bulunan Çağlar, Atatürk'ün vefatından oldukça derinden etkilenmiştir. Bu etki, şairin eserlerine de yansımıştır. Zira Atatürk'ün vefatını izleyen süreçte Çağlar'ın Atatürk imgesini kullanma yöntemlerinde değişikliğe gittiği görülmektedir.

Atatürk'ün hayatını kaybetmesi ve 1950'li yıllar arasında Çağlar, Atatürk imgesini Cumhuriyet'in ilk yıllarına duyduğu özlemi ifade etmek için kullanmıştır. Bu dönemde kaleme alınan şiirlerde şair, Atatürk'ten sonra gelen hükûmetlere yönelik eleştirinde siyasetçileri Atatürk gibi olamamakla veya onun mirasına sahip çıkmamakla eleştirmiştir.

Demokrat Parti'nin 1950-1960 yılları arasındaki iktidarı sırasında Çağlar'ın derin bir umutsuzluk içerisine düştüğü hissedilmektedir. Zira Demokrat Parti de Atatürk'ün devrimlerine ve fikirlerine bağlı kalmak konusunda şairi hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu dönemde yazılan şiirlerde Atatürk, Türk milletini tekrar kurtarması beklenen bir figür olarak işlenmiştir. Bu şiirlerde şair, Atatürkçülüğün Türk milleti için tek çıkar yol olduğunu sık sık vurgulamıştır.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile Demokrat Parti'nin iktidardan uzaklaştırılmasını olumlu bir gelişme olarak karşılayan Çağlar'ın darbeyi takip eden birkaç yıl için umut dolu bir dil kullandığı görülmektedir. Zira şair, bu gelişme neticesinde Atatürkçülüğün tekrar hâkim ideoloji olacağı fikrine kapılmıştır. Şair bu şiirlerinde Atatürk'ü muzaffer bir kişilik olarak yansıtmıştır. Ancak Çağlar'ın söz konusu umutları boşa çıkmış olmalı ki şair, bir süre sonra tekrar umutsuzluk dolu üslubuna geçiş yapmıştır. Bu gelişme neticesinde 1960'lı yılların ortalarından 1969 yılındaki vefatına kadar Çağlar, Atatürk'e yönelik özlem yüklü ve Atatürk'ün başarılarını işleyen şiirler yazmaya devam etmiştir.

Çağlar'ın şiirlerindeki Atatürk imgesi dönemin şartlarından ve siyasi ikliminden yoğun olarak etkilenmiştir. Ancak şairin genel üslup özellikleri olarak Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk'ün fiziksel olarak güzelliği ile öne çıkan bir insan, ilahi özelliklerle bezeli üstün bir figür ve bütün dünyada ses getirmiş etkili bir devrimci lider olarak yer aldığını belirtmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Behçet Kemal Çağlar, Atatürk, İmge, Şiir, İçerik Analizi

ABSTRACT

Turkish modernization, which started to develop in the 18th century, entered a new phase with the proclamation of the Republic on October 29, 1923. Mustafa Kemal Atatürk, who has been a leader to the Turkish society in this process, is one of the most important figures of the Turkish society. Because Atatürk not only took the concrete steps of the modernization movement with his principles and revolutions, but also presented a living example of the modern Turkish identity with his behaviors and daily life practices.

The fact that Atatürk was an exemplary personality for the Turkish society had a significant impact on Turkish literature. In this context, new ideas and values that gained momentum with the proclamation of the Republic were processed and transferred in Turkish literature by associating these ideas with the figure of Atatürk. This tendency, as it emerged in Atatürk's health, continued to be influential after Atatürk's death. Thus, in Turkish poetry, a type of poetry was born that named as Atatürk Poems that want to address the Turkish people by taking Atatürk as the subject.

As a poet who managed to make his voice heard in the 1930s, Behçet Kemal Çağlar is considered to be one of the most well-known poets from movement of Atatürk poems. So much so that the poet was referred to by his contemporaries as Atatürk's Poet, Poet of the Father or the Poet of the Revolution. When Çağlar's poems are examined, it is understood that the poet's being mentioned with these titles is not a coincidence. Because, as seen in this study, Çağlar has followed a career that can make his literacy completely devoted to Atatürk and Kemalism. This preference of the poet, as emphasized elsewhere by many literary researchers, has been criticized by the interpretation that this devotion goes too far. Although opinions on the place and importance of Çağlar's literacy in Turkish literature differ but researchers agree on the poet's approach to Kemalism.

Çağlar, who started to produce his works when Atatürk was alive, uses image of Atatürk as a tool to convey the activities of the new Turkish state to the Turkish people in its early period. The purpose of the poet in this choice is undoubtedly to act as a bridge between the Turkish people living in Anatolia and the Republic. Because when the poems of Çağlar are examined, the poet uses a very plain language and tries to bring elements of Turkish folk poetry into modern Turkish poetry.

Çağlar, who has a personal affinity with Atatürk, was deeply affected by Atatürk's death. This effect is also reflected in the poet's works. Because, in the process following Atatürk's death, it is seen that Çağlar changed the way he used the image of Atatürk.

Between the death of Atatürk (1938) and the 1950s, Çağlar used the image of Atatürk to express his nostalgia for the first years of the Republic. In the poems written in this period, the poet criticized the politicians for not being like Atatürk or not protecting his legacy in his criticism of the governments that came after Atatürk.

It is felt that Çağlar fell into a deep despair during the ruling of the Democratic Party between 1950-1960. Because the Democrat Party also disappointed the poet in the matter of sticking to Atatürk's reforms and ideas. In the poems written during this period, Atatürk was treated as a figure who was expected to save the Turkish nation again. In these poems, the poet has often emphasized that Kemalism is the only way out for the Turkish nation.

Çağlar considered the removal of the Democrat Party from power by the 27 May 1960 Military Coup as a positive development, and he seems to have used a hopeful language for a few years following the coup. As a result of this development, the poet got the idea that Kemalism would become the dominant ideology again. The poet reflected Atatürk as a victorious figure in these poems. However, the hopes of Çağlar must have been in vain, as the poet switched his style to a style that full of despair after a while. Thus, from the mid-1960s until his death in 1969, Çağlar continued to write poems full of longing for Atatürk and about Atatürk's achievements.

The image of Atatürk in Çağlar's poems was heavily influenced by the conditions and political climate of the period. However, as the general stylistic features of the poet, it is possible to state that in the poems of Çağlar, Atatürk is a person who stands out with his physical beauty, a superior figure adorned with divine features, and an influential revolutionary leader who has made a name for himself all over the world.

Keywords: Behçet Kemal Çağlar, Atatürk, Image, Poetry, Content Analysis

ÖN SÖZ

Bu tezin konusunu ve yöntemini belirleyerek bana çok büyük bir katkı sağlamış olan pek kıymetli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN'a en içten minnetlerimi ve naçizane saygılarımı sunarım. Hocamın tavsiyesi ve teşviki sayesinde bu tezin çeşitli disiplinlerden faydalanan ve alanına katkı sağlayan bir çalışma olarak başarıyla sonuçlandığını belirtmekten büyük bir mutluluk duyarım. Aynı zamanda ders dönemim sırasında bana kattıkları her şey için Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünün bütün hocalarına tek tek teşekkür ederim.

Tez çalışmamın başlangıcında yoğun programına rağmen her türlü soruma bıkmadan cevap veren ve bu süreçteki tecrübesini esirgemeyerek bana yol gösteren Arş. Gör. Filiz ÇÖLMEKÇİOĞLU'na büyük bir teşekkürü borç bilirim.

Bütün hepsine ek olarak ne zaman ihtiyaç duysam engin bilgisi ve şefkati ile her daim yanımda olan ve bana yeni akademik ilgi alanları göstererek hayatımda asla silinmeyecek bir iz bırakan Prof. Dr. Melahat PARS'a sonsuz şükranlarımı ve sevgilerimi sunmak isterim.

Sözlerime son verirken hayatım boyunca haklarını asla ödeyemeyeceğimin burukluğunu hissederek sevgili aileme seslenmek isterim. Tez çalışmamın çetrefilli sürecinde bana her daim sarsılmaz bir güvenle inanan anneme, çalışkanlığın ve özverinin önemini erken yaşta öğrenmemi sağlayan babama ve hayatım boyunca takip etmekten gurur duyacağım bir örnek olan ağabeyime ne kadar teşekkür etsem azdır.

Doğukan KAHVECİ

Ankara, Mayıs 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	1
A.İmgenin Tanımı ve Şiir İncelemelerinde İmge.....	1
B. Milli Edebiyat ve Memleket Edebiyatı Akımlarının Ortaya Çıkışı.....	4
C. İçerik Analizi ve Metodoloji.....	10
1. BÖLÜM: BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR’IN HAYATI VE SANATI.....	17
1.1. Behçet Kemal Çağlar’ın Hayatı	17
1.2. Behçet Kemal Çağlar’ın Siyasi Görüşleri	21
1.3. Behçet Kemal Çağlar’ın Edebiyata Dair Görüşleri.....	37
2. BÖLÜM: BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR’IN ATATÜRK’ÜN SAĞLIĞINDA YAZDIĞI ŞİİRLERİNDE ATATÜRK İMGESİ	42
2.1. Behçet Kemal Çağlar’ın Atatürk’ün Sağlığında Yazdığı Şiirlerin İçerik Analizleri	42
2.1.1. 19 Mayıs	42
2.1.1.1. “19 Mayıs” Şiirinin Çözümlemesi	43
2.1.2. Atatürk’ü Dinlerken.....	45
2.1.2.1. “Atatürk’ü Dinlerken” Şiirinin Çözümlemesi	46
2.1.3. Görmeye Geldim	48
2.1.3.1. “Görmeye Geldim” Şiirinin Çözümlemesi	50
2.1.4. Halkevinin Çocuğu	52
2.1.4.1. “Halkevinin Çocuğu” Şiirinin Çözümlemesi.....	53
2.1.5. O İhtilal Bayrağı	56
2.1.5.1. “O İhtilal Bayrağı” Şiiri Çözümlemesi	57
2.1.6. On Yıldan Sonra	59
2.1.6.1. “On Yıldan Sonra” Şiirinin Çözümlemesi	60
2.1.7. Onuncu Yıl Destanı	61

2.1.7.1. “Onuncu Yıl Destanı” Şiirinin Çözümlemesi	65
2.1.8. Onuncu Yıl Marşı	67
2.1.8.1. “Onuncu Yıl Marşı” Şiirinin Çözümlemesi	68
2.1.9. Samsun Güneşi	73
2.1.9.1. “Samsun Güneşi” Şiirinin Çözümlemesi	73
2.1.10. Yaşamak	75
2.1.10.1. “Yaşamak” Şiirinin Çözümlemesi	76
2.1.11. Yüz Yıllarca (Asırlarca)	78
2.1.11.1. “Yüz Yıllarca” Şiirinin Çözümlemesi	78
2.2. Atatürk’ün Fiziksel Özelliklerini Belirten İmgeler	79
2.3. Atatürk’ün Kişilik Özelliklerini İmgeleyen Kullanımlar	82
2.4. Atatürk’e Mitolojik, Olağanüstü ve İlahi Özellikler Kazandıran Kullanımlar	86

3. BÖLÜM: BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR’IN ATATÜRK’ÜN VEFATINDAN SONRA YAZDIĞI ŞİİRLERİNDE ATATÜRK İMGESİ 90

3.1. Çağlar’ın Atatürk’ün Vefatından Sonra Yazdığı Şiirlerinin Çözümlemeleri.....	90
3.1.1. 10 Kasım’a On Satır	90
3.1.1.1. “10 Kasım’a On Satır” Şiirinin Çözümlemesi	90
3.1.2. 10-11-39’da Atatürk’e Sesleniş	92
3.1.2.1. “10-11-39’da Atatürk’e Sesleniş” Şiirinin Çözümlemesi.....	93
3.1.3. Afyon’un Kalesine.....	94
3.1.3.1. “Afyon Kalesine” Şiirinin Çözümlemesi.....	95
3.1.4. Anıtkabrin Yazılarına İki Derkenar	96
3.1.4.1. “Anıtkabrin Yazılarına İki Derkenar” Şiirinin Çözümlemesi.....	96
3.1.5. Ardından Dövüşenler.....	97
3.1.5.1. “Ardından Dövüşenler” Şiirinin Çözümlemesi	98
3.1.6. Asya Dönüşü.....	99
3.1.6.1. “Asya Dönüşü” Şiirinin Çözümlemesi	100
3.1.7. Ata Diye Ata Diye (Atatürk’e Bir Ağıt Daha)	101
3.1.7.1. “Ata Diye Ata Diye” Şiirinin Çözümlemesi	102
3.1.8. Atatürk	103
3.1.8.1. “Atatürk” Şiirinin Çözümlemesi.....	103
3.1.9. Atatürk’e.....	104
3.1.9.1. “Atatürk’e” Şiirinin Çözümlemesi.....	104
3.1.10. Atatürkçülere	106
3.1.10.1. “Atatürkçülere” Şiirinin Çözümlemesi	106
3.1.11. Atatürk’e Ağıt.....	107
3.1.11.1. “Atatürk’e Ağıt” Şiirinin Çözümlemesi.....	110
3.1.12. Atatürk’e İlk Mektup	110
3.1.12.1. “Atatürk’e İlk Mektup” Şiirinin Çözümlemesi.....	112
3.1.13. Atatürk’e Raporlardan Parçalar	113
3.1.13.1. “Atatürk’e Raporlardan Parçalar” Şiirinin Çözümlemesi.....	113

3.1.14. Baş Dönmeleri	113
3.1.14.1. “Baş Dönmeleri” Şiirinin Çözümlemesi	114
3.1.15. Beyazıt Meydanına Hürriyet Kasidesi.....	116
3.1.15.1. “Beyazıt Meydanına Hürriyet Kasidesi” Şiirinin Çözümlemesi	116
3.1.16. Bir İzmir Akşamında	119
3.1.16.1. “Bir İzmir Akşamında” Şiirinin Çözümlemesi	120
3.1.17. Bir Kere Doğrul, Atam!	121
3.1.17.1. “Bir Kere Doğrul, Atam” Şiirinin Çözümlemesi	121
3.1.18. Dadaş Mustafa Kemal	122
3.1.18.1. “Dadaş Mustafa Kemal” Şiirinin Çözümlemesi	125
3.1.19. Hey Dedi Aşık Ömer	126
3.1.19.1. “Hey Dedi Aşık Ömer” Şiirinin Çözümlemesi	127
3.1.20. Hürriyet Bayramımız	129
3.1.20.1. “Hürriyet Bayramımız” Şiirinin Çözümlemesi.....	130
3.1.21. İşte Ben!	130
3.1.21.1. “İşte Ben” Şiirinin Çözümlemesi	131
3.1.22. İşte Doğruldun, Atam!	132
3.1.22.1. “İşte Doğruldun, Atam!” Şiirinin Çözümlemesi.....	133
3.1.23. İzinde	134
3.1.23.1. “İzinde” Şiirinin Çözümlemesi	135
3.1.24. Kapanın Gözlerim Gayrı Kapanın	137
3.1.24.1. “Kapanın Gözlerim Hayrı Kapanın” Şiirinin Çözümlemesi.....	138
3.1.25. Kavaklıdere’de Bir Sabah.....	139
3.1.25.1. “Kavaklıdere’de Bir Sabah” Şiirinin Çözümlemesi	140
3.1.26. Lozan Masalı	141
3.1.26.1. “Lozan Masalı” Şiirinin Çözümlemesi	142
3.1.27. Masalla Gerçek	143
3.1.27.1. “Masalla Gerçek” Şiirinin Çözümlemesi	145
3.1.28. Mezarının Başında	146
3.1.28.1. “Mezarının Başında” Şiirinin Çözümlemesi.....	147
3.1.29. Nisan – Mayıs Arası (Atatürk Caddesi’nde)	148
3.1.29.1. “Nisan-Mayıs Arası” Şiirinin Çözümlemesi.....	148
3.1.30. Nöbetçi Millet.....	149
3.1.30.1. “Nöbetçi Millet” Şiirinin Çözümlemesi.....	152
3.1.31. O Çanakkale’nin Çelik Adamı	153
3.1.31.1. “O Çanakkale’nin Çelik Adamı” Şiirinin Çözümlemesi	154
3.1.32. O, Bende Ömürboyu.....	154
3.1.32.1. “O, Bende Ömürboyu” Şiirinin Çözümlemesi.....	159
3.1.33. Sabah Duası	161
3.1.33.1. “Sabah Duası” Şiirinin Çözümlemesi	162
3.1.34. Sana Her Günkünden Daha Muhtacız!	163
3.1.34.1. “Sana Her Günkünden Daha Muhtacız” Şiirinin Çözümlemesi	165
3.1.35. Sensiz Yedinci Kasım.....	168
3.1.35.1. “Sensiz Yedinci Kasım” Şiirinin Çözümlemesi	170
3.1.36. Sevgiliye	171
3.1.36.1. “Sevgiliye” Şiirinin Çözümlemesi	171
3.1.37. Söylevleri Okurken.....	173

3.1.37.1. “Söylevleri Okurken” Şiirinin Çözümlemesi.....	173
3.1.38. Tablo (Kocatepe)	174
3.1.38.1. “Tablo” Şiirinin Çözümlemesi.....	175
3.1.39. Türk Milletine Manzum Beyanname.....	176
3.1.39.1. “Türk Milletine Manzum Beyanname” Şiirinin Çözümlemesi	177
3.1.40. Ve Anadolu Üzerinde	177
3.1.40.1. “Ve Anadolu Üzerinde” Şiirinin Çözümlemesi	178
3.1.41. Yeni Milletvekillerine.....	179
3.1.41.1. “Yeni Milletvekillerine” Şiirinin Çözümlemesi	179
3.1.42. Yirmi Yılın Sonunda	180
3.1.42.1. “Yirmi Yılın Sonunda” Şiirinin Çözümlemesi	181
3.1.43. Yurt Bahçemizin Ulu Çınarı.....	183
3.1.43.1. “Yurt Bahçemizin Ulu Çınarı” Şiirinin Çözümlemesi.....	184
3.2. Atatürk’ün Fiziksel Özelliklerini Belirten İmgeler	184
3.3. Atatürk’ün Kişilik Özelliklerini Belirten İmgeler	190
3.4. Atatürk’e İlahi, Mitolojik veya Olağanüstü Özellikler Yükleyen İmgeler	196
SONUÇ	200
KAYNAKÇA	207
ÖZGEÇMİŞ	217

GİRİŞ

A. İmgenin Tanımı ve Şiir İncelemelerinde İmge

İmge, Türk Dil Kurumu sözlüğünde 1) *Zihinde tasarlanan şey, hayal* 2) *Genel görünüş, izlenim, imaj* 3) *Duyu organları ile dışarıdan algılanan bir nesnenin bilince yansıyan benzeri* ve 4) *Bilinçte beliren nesne ve olaylar* anlamlarına gelmektedir.¹ İmge kelimesinin bir karşılığı olarak verilen “imaj” kelimesi, Fransızcadaki “image” sözcüğünün Türkçeleştirilmiş halidir.² İmge, kelimesinin kökeni Latince *kopyalamak* veya *taklit etmek* anlamlarına gelen “imago” sözcüğüne dayanmaktadır.³ Türk Dil Kurumu sözlüğünde “imaj” kelimesinin karşılığı olarak gösterilen *imge* sözcüğünün köken olarak Türkçe olduğu ve işaret anlamına gelen “im” kökünden türetildiği yönünde düşünceler mevcuttur.⁴

Doğan Aksan’a göre imge, *sanatçının çeşitli duyuları ile algıladığı özgün bir görüntünün dil aracılığı ile aktarılmasıdır*.⁵ Aksu’nun bu tanımında aktarılan şeyin bir “görüntü” olduğu vurgusu yapılmaktadır. Fakat tanımda bu görüntünün yalnızca görme yetisi ile değil çeşitli duyular yolu ile oluşturulduğu ifade edilmiştir. Yani bu tanıma göre sanatçı; duyduğu, tattığı veya herhangi bir şekilde algıladığı bir kavramı kendisinde uyanan zihinsel bir görüntüye dayanarak aktarmaktadır.

Mine İşgüven, imgeyi *duyuyla elde edilen güzelliklerin, deneyimin dil aracılığıyla ortaya konulmasıdır* sözleri ile tanımlarken nesnenin yanında deneyimi de imgenin kaynağı olarak görmektedir.⁶ Bu fikre benzer bir şekilde Serhat Ulağlı da imgeyi tanımlarken düşüncüyü imgeye dahil etmiş ve imgenin ortaya çıkma sürecini *istemli veya istemsiz dışavurumlar* olarak açıklamıştır.⁷ Yurdanur Salman tarafından *edebi üretim sırasında ortaya çıkan her türlü duygusal etki ve söz sanatı* ifadesi ile tanımlanan imge, edebi çerçevede yani dar anlamında ele alınmıştır.⁸ Böylece bu tanımlamada imgenin edebi bir araç olarak işlevi vurgulanmıştır.

İmge kavramı edebi bağlamda Ali Püsküllüoğlu tarafından *yazınsal ürünlerde dile getirilmek isteneni daha etkili, daha canlı, duyumsanabilir, göz önüne getirilebilir bir biçimde anlatmak*

¹ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

² Kemal Atakay, “İmge”, *Kitap-lık*, 74 (2004), 72.

³ Yurdanur Salman, “Zor Yakalanır Bir Görselleştirme”, *Kitap-lık*, 74 (2004), 65.

⁴ İsmet Zeki Eyüboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1988, 177.

⁵ Doğan Aksan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2021, 38.

⁶ Mine Mutlu İşgüven, “Şiir Dilinde İmge”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1-2 (1995), 98.

⁷ Serhat Ulağlı, *Öteki’nin Bilimine Giriş*, İstanbul: Motto Yayınları, 2022, 14.

⁸ Salman, “Zor Yakalanır Bir Görselleştirme”, 65.

için, onunla başka şeyler arasında bağlantı kurularak zihinde canlandırılan yeni biçimler olarak tanımlanmıştır.⁹ Püsküllüoğlu, bu tanımda imgenin ne olduğunu açıklamayan yanında imgenin özelliklerini ve oluşum sürecini de ortaya koymuştur. Bu tanıma göre imge, insan zihninde var olan bir duyumun dış dünyaya ait unsurlarla ilişkilendirilerek dönüştürülmesiyle ortaya çıkan yeni görüntülerdir.

Yukarıda verilen tanımlarda görüldüğü gibi terim olarak imgenin tek bir tanımını belirlemek oldukça güçtür. Ancak imgeye dair tanımlamalar çeşitli noktalarda birbirlerinden ayrışsa da araştırmacıların imgenin insan zihninin üretimi neticesinde ortaya çıktığı konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Örneklerde verilen tanımlamalardan anlaşılmaktadır ki imge, soyut bir kavramı somutlaştırma çabasıyla ortaya çıkan bir sürecin sonunda üretilmektedir. Sanatçı, ifade etmek istediği fikri, hissi, nesneyi veya kavramı zihninde yer alan başka bir öge ile ilişkilendirerek dönüştürmektedir. Böylece sanatçı; daha açık, anlaşılır ve çarpıcı bir anlatım yakalamayı amaçlamaktadır. İmgelem veya muhayyile adı verilen bu süreç, insanın hayal dünyasında oluşturduğu kavramları ifade etme becerisini tanımlamaktadır.¹⁰

Püsküllüoğlu'nun imge tanımına dönülecek olursa imgenin oluşturulma sürecinin anlaşılması mümkün olmaktadır. Bir imgenin yaratımı için öncelikle insan zihninde bir fikir, izlenim veya çağrışımın yer alması gerekmektedir.¹¹ Zihinde yer alan bu bilgi şüphesiz ki dış dünyadan edinilmiş bir deneyim veya duyumsama vasıtası ile oluşmuştur.¹² Ancak bu bilgi, varlığını insan zihninde sürdürmektedir ve bu sebeple soyut bir kavramdır. Püsküllüoğlu tanımında bu soyut kavramı, *dile getirilmek istenen* ifadesi ile açıklamıştır. İnsan zihninde yer alan ve elle tutulamayan fakat dile getirilmek istenen fikir, dış dünyada daha önce deneyimlenmiş öğeler vasıtasıyla duyumsanabilir hale getirilmektedir. Yani imge, duyu organları ile algılanması mümkün olmayan bir şeyi algılanabilir kılma amacı taşımaktadır.

Ham halde bulunan fikir, imgelem süreci sonucunda anlatılmaya ya da aktarılmaya hazır bir özellik kazanmaktadır. Nitekim Püsküllüoğlu *anlatmak için* ifadesi ile imgelerin aktarım amacı taşıdığını vurgulamaktadır. Bir imgeyi oluşturan yazar, sahip olduğu düşüncüyü somut bir şekilde ortaya koymanın yanında düşüncesinin okurlar tarafından anlaşılmasını amaçlayan bir iletişim ortamı yaratmaktadır.¹³

⁹ Ali Püsküllüoğlu, *Edebiyat Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2015, 75.

¹⁰ Püsküllüoğlu, *Edebiyat Sözlüğü*, 76.

¹¹ Aksan, *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2015, 30.

¹² Ulağlı, *Öteki'nin Bilimine Giriş*, 17.

¹³ Melik Bülbül, *İmgesel İletişim*, İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2017, 97.

İmgelem sırasında yapılan somutlaştırma, insanın etrafını taklit etme arzusundan ileri gelmektedir.¹⁴ İmge üretimi sonucunda ortaya çıkan benzetme ve söz sanatları, eşsiz anlatımların meydana gelmesini sağlamaktadır. Böylece yazar, zihninde ürettiği bir gerçekliği imgelem süreci sonunda okuyucunun algılayabileceği bir yapıya büründürmektedir. Bu süreçte alımlayıcı, söz konusu imgeyi algımlarken kendi deneyimlerinin sağladığı çağrışımlardan yoğun olarak etkilenmektedir.¹⁵ Böylece sanatçı tarafından sanatçının kendi deneyimlerine dayanılarak oluşturulan imge, alımlayıcı tarafından başka bir zihinsel süreçte yeniden üretilmektedir.¹⁶ Bir diğer deyişle imge, yaratıcı bir süreç içerisinde döngü halinde sanatçı ve okuyucu arasında sürekli olarak yinelenmektedir.

Bir edebi eserde kullanılan imgeler sanatçını kişiliğinden, fikir dünyasından ve deneyimlerinden beslenmektedir.¹⁷ Zira imge, bir sanatçının dış dünyadan edindiği bir izlenimi kendi algısına ve değerlerine göre yorumlayarak yeniden üretmesi ile ortaya çıkmaktadır. Kısaca imge, bir sanatçının zihinsel yansımasıdır. Sanatçı, bu yansımayı eserini daha çarpıcı ve etkili bir şekilde ortaya koymak ve nihayetinde zihninde tasarladığı fikri mümkün olan en anlaşılır haliyle üretmek için kullanmaktadır.

Sanatçının eserini ortaya koyması ile alımlayıcı ile eser arasında imgesel düzlemde bir ilişki kurulmaktadır. Bu ilişki içerisinde alımlayıcı, eserde kullanılan imgeleri algılamak ve çözümlemekle yükümlüdür.¹⁸ Alımlayıcı, bu çözümlemeyi muhakkak kendi deneyimlerine, fikirlerine ve bilgisine göre yapmaktadır. Sanatçının ortaya koyduğu somut imgeler alımlayıcının zihninde yeniden üretilip dönüşüme uğramaktadır. Bu süreç her alımlayıcıda özgün bir seyir izlemektedir. Böylece anlaşılmaktadır ki imgesel iletişim, sanatçı-eser-alımlayıcı üçgeninde tezahür eden bir iletişimdir. Bu iletişime aynı zamanda toplumu da dahil etmek gerekmektedir. Çünkü imgeleri meydana getiren sanatçı ve imgeleri algılayarak yeniden üreten alımlayıcılar dahil oldukları toplumun değerlerinin etkisi altındadırlar.¹⁹ Bu etki sayesinde ortaya çıkan imgeler, toplumdaki imgesel iletişim sayesinde her dönemin ihtiyacına ve ruhuna göre yeniden üretilerek canlılıklarını sürdürmektedirler.²⁰ Nesiller boyu sürdürülmeye devam eden imgeler, toplumların kolektif belleğini oluşturmaktadırlar.²¹ Kolektif

¹⁴ Aristoteles, *Poetika*, Çev. Ari Çokona-Ömer Aygün, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2022, 9.

¹⁵ Bülbül, *İmgesel İletişim*, 48.

¹⁶ Bülbül, *İmgesel İletişim*, 132.

¹⁷ Serdar Rifat Kırkoğlu, “Anlatı Sanatının Olmazsa Olmazı: İmge”, *Kıtap-lık*, 74 (2004), 76.

¹⁸ Bülbül, *İmgesel İletişim*, 83.

¹⁹ Ulağlı, *Öteki'nin Bilimine Giriş*, 21.

²⁰ Ulağlı, *Öteki'nin Bilimine Giriş*, 47.

²¹ Ulağlı, *Öteki'nin Bilimine Giriş*, 20.

belleğin sağlanması ile yeni kuşaklar, içine doğdukları toplumun değerlerini, düşüncelerini ve ön yargılarını öğrenerek bir sonraki nesle aktarmak üzere bu imgeleri yeniden üretmektedirler.

Yukarıda kısaca açıklandığı gibi imgeler; üretildikleri sanatçı, toplum ve zaman bağlamlarında önemli bilgiler içermektedirler. Bu sebeple imgelerin sistemli bir şekilde incelenmesi ve yorumlanması üzerine çalışan imgebilim vasıtası ile sanatçıların, toplumların ve kültürlerin birbirleri arasındaki etkileşimin açıklanması için oldukça faydalı sonuçlara ulaşılabilir.

İmgebilim araştırmaları için en zengin içeriği sağlayan alanların başında edebiyat gelmektedir.²² Bir edebi üretim, yazarının zihninden çıkıp topluma sunulduktan sonra o toplumun düşünceleri ve eğilimleri bağlamında yeniden üretilerek değer kazanmaktadır. Bu sebeple toplum tarafından kabul edilen eserler, toplumun ortak değerlerini barındıran bir unsur olarak toplumsal kültürün bir parçası haline gelmektedirler.²³ Toplum ve eser arasında süregelen etkileşim sonucunda eser, o toplumun ortak ürününe dönüşmektedir. Bu dönüşümden sonra eserde kullanılan imgeler topluma mal edilebilir noktaya gelmektedir. Bu bağlamda imgebilim araştırmalarında şiirin özel bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Edebi türler arasında imgeye en çok dayanan tür olan şiir, doğası gereği çözümlenmesi gereken kapalı bir anlatıma sahiptir.²⁴ Bu sebeple şiirlerde yoğun bir şekilde imgesel anlatıma ve söz sanatlarına rastlanmaktadır.²⁵ Toplum tarafından benimsenmiş şiirlerde kullanılan imgelerin çözümlenmesi ve açıklanması ile şairlerin ve toplumların çeşitli olgular karşısında takındıkları tavırları, sahip oldukları fikirleri ve ön yargıları ortaya koyacak sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır.

B. Milli Edebiyat ve Memleket Edebiyatı Akımlarının Ortaya Çıkışı

İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC), Rumeli’de yürüttüğü faaliyetler sonucunda 1908 yazında Sultan II. Abdülhamit yönetimine karşı isyan hareketleri başlatmıştır.²⁶ İTC’nin öncülüğünde ayaklanan bazı Osmanlı subayları, Kanun-i Esasi’nin yeniden yürürlüğe girmesi yönündeki taleplerini öne sürmüşlerdir. İttihatçı subaylar, taleplerin kabul edilmemesi üzerine Rumeli’de konuşlanmış Üçüncü Ordu’yu arkalarına alarak İstanbul’a yürüyeceği söylemi ile Saray’ı tehdit etmişlerdir.²⁷ Aleyhindeki bu gelişmeler sonucunda Sultan II. Abdülhamit; Kanun-i Esasi’nin

²² Ulağı, *Öteki’nin Bilimine Giriş*, 47.

²³ Bülbül, *İmgesel İletişim*, 17.

²⁴ Aksan, *Cumhuriyet Döneminden Bugüne*, 30.

²⁵ Gürsel Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yayınları, 2009, 119.

²⁶ Halil İncik, *Devlet-i Aliyye Cilt: IV*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, 300.

²⁷ Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu* (çev. Metin Kırıatlı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, 207.

tekrar yürürlüğe gireceğini, seçimlerin yenileneceğini ve ulusal bir meclisin toplanacağını ilan etmiştir.²⁸ Böylece 23 Temmuz 1908 tarihinde Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet Dönemi başlamıştır.

Yeni rejime karşı 1909 tarihinde girişilen 31 Mart İsyanı'nın bastırılmasıyla meşruti monarşi, ordunun koruması altına alınmıştır.²⁹ Böyle bir ortamda ortaya çıkan 1909 Anayasa değişiklikleri ile Kanun-i Esasi'de saltanatı kısıtlayan ve meclisi güçlendiren birtakım düzenlemeler yapılmıştır.³⁰ Bu gelişmelerin neticesinde II. Abdülhamit döneminde görülen baskı ve sansür rejiminin ortadan kalkmasıyla Osmanlı Devleti'nin siyasi ortamında ve basın hayatında görülen hareketlilik, Türk edebiyatı çevrelerinde de etkili olmuştur.³¹

20. yüzyılın başlarındaki siyasi gelişmelerin Türk edebi hayatına olan etkilerinin ilk örneklerinden biri Mehmet Emin (Yurdakul) tarafından verilmiştir. Bu dönemde Mehmet Emin, 1897 Türk-Yunan Savaşı'nın yarattığı milliyetçi ortamdan yararlanarak Türkçülük fikrinden beslenen bir edebiyat anlayışı ortaya koymuştur.³² Şairin 1897 yılında yayımlanan *Anadolu'dan Bir Ses veya Cenge Giderken* şiiri, milliyetçi şiirin ilk poetikası olarak kabul görmektedir.³³ Şiirinde hece ölçüsü kullanan Mehmet Emin, aynı zamanda milli duyguları ve Türk ordusunun kahramanlığını işleyerek hem biçim hem de içerik yönünden dönemin edebi anlayışına aykırı bir tavır takınmıştır. Türkçe ile şiir yazma çabası yalnızca Mehmet Emin'e has bir çaba değildir.³⁴ Fakat şairin *Biz Nasıl Şiir İsteriz?* başlıklı şiirinde Milli Edebiyat görüşünün özü işlenmiştir.³⁵ Böylece şairin 1898 tarihinde çıkan *Türkçe Şiirler* adındaki kitabı 20. yüzyılın başında güçlenen milliyetçi görüşlerin hâkim olduğu edebi akımların dayanağı olacaktır.³⁶

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Müslüman olmayan etnisitelerin ayrılıkçı faaliyetleri, Osmanlı Türkleri arasında milliyetçilik ve Türkçülük fikirlerinin yayılmasını sağlamıştır.³⁷ Bu fikirlerin edebiyat alanında bir esas alınması gerektiğini düşünen Ziya Bey (Gökalp), Ali Canip (Yöntem)

²⁸ Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 210.

²⁹ Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, 189.

³⁰ Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 192.

³¹ Rauf Mutluay, *100 Soruda Türk Edebiyatı*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018, 169.

³² Mutluay, *100 Soruda Türk Edebiyatı*, 171.

³³ Agah Sırrı Levend, "Türkçülük ve Milli Edebiyat", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 9 (1962), 173.

³⁴ Yusuf Ziya Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi-Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016, 54.

³⁵ Levend, "Türkçülük ve Milli Edebiyat", 172.

³⁶ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri-1*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021, 176.

³⁷ Kemal Karpat, *Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017, 200.

ve Ömer Seyfettin gibi yazarlar, Selanik’te 1911 yılında çıkarılan Genç Kalemler dergisinin etrafında toplanmışlardır.³⁸

Genç Kalemler dergisinin bünyesinde ortaya çıkan Yeni Lisan hareketi, edebi bir içerik yaratmanın ötesinde Türk dilini toptan bir sadeleşme ile ele alınmasını gerektiğini öne sürerek sosyal bir amaç izlemiştir.³⁹ Hareketin ilkeleri, Genç Kalemler dergisinde 1911’de yayımlanmaya başlanan *Yeni Lisan* makale dizisinde ortaya konmuştur. Milli Edebiyat görüşü, milliyetçi ve Türkçü fikirlerin Türk edebiyatındaki tezahürlerinin ilk sistemli örneği olarak kabul edilmektedir.⁴⁰ 1911-1923 yılları arasında etkin olan Milli Edebiyat görüşü; Türkçenin sadeleştirilmesine ve arı Türkçe ile üretilecek bir milli edebiyata duyulan ihtiyaca dikkat çekmiştir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Yeni Lisan makalelerinde savunulan görüşler tek bir kişiye mal edilmemiş ve Genç Kalemler dergisinin ortak görüşü olarak ileri sürülmüştür.⁴¹ Ancak edebiyat araştırmacıları tarafından Ömer Seyfettin, birinci Yeni Lisan makalesinin yazarı olmasından ötürü bu görüşlerin temel kaynağı olarak görülmektedir.⁴²

Yeni Lisan makaleleri, dilde sadeleşme sorunu ile ilgili fikirleri ile öne çıkmaktadır. Eski lisan ve eski edebiyat olarak vurgulanan Servet-i Fünun Türkçesi; halktan uzak olma, Arapça ve Farsça etkisi altında kalma ve edebiyatta taklitçi bir tavrın içinde bulunma sebepleri ile eleştirilmiştir.⁴³ Bu bağlamda dilde sadeleşme görüşü; Türkçenin Arapça ve Farsça kelimelerden arındırılması, dil kurallarının Türkçeye uygun hale getirilmesi ve yalın Türkçenin Türk edebiyatında hâkim dil olması amaçlarını taşımaktadır.⁴⁴ Bu amaçlara ulaşmak için öncelikle “eski lisan”dan kurtulmanın gerekliliği savunulmuştur. Ömer Seyfettin’e göre “eski lisan” olarak adlandırılan dönemin edebiyat Türkçesi, maruz kaldığı Arapça ve Farsça etki sebebiyle özünü kaybetmiştir.⁴⁵ Yeni Lisan yazarlarından Ziya Gökalp, dilde sadeleşme meselesinde edebiyat dili olarak halkın konuştuğu İstanbul Türkçesinin esas alınması gerektiğini savunmuştur.⁴⁶ Öte yandan Seyfettin, sadeleşme hareketinin tasfiyeci bir bakış

³⁸ Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi*, 80.

³⁹ Ahmet Bozdoğan, “Birinci Yeni Lisan Makalesini Milli Edebiyat Akımının Bildirgesi Olarak Okumak”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2007), 251-266.

⁴⁰ Bozdoğan, “Birinci Yeni Lisan Makalesi”, 265.

⁴¹ Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi*, 91.

⁴² Bozdoğan, “Birinci Yeni Lisan Makalesi”, 253.

⁴³ Bozdoğan, “Birinci Yeni Lisan Makalesi”, 258.

⁴⁴ Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi*, 58.

⁴⁵ Bozdoğan, “Birinci Yeni Lisan Makalesi”, 257.

⁴⁶ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* (haz. Mehmet Kaplan), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976, 106.

açısından uzak bir şekilde yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁷ Yazar, her ne kadar dildeki yabancı kullanımlara karşı çıkmış olsa da Türkçeye yerleşmiş ve halk tarafından kullanılan ifadelerin dilden atılmasını zararlı bir yaklaşım olarak değerlendirmiştir.⁴⁸ Seyfettin'in dilde sadeleşme hareketini yalnızca Türkçenin yalınlaştırılması olarak görmediği anlaşılmaktadır.

Yazar, dilde sadeleşmenin yanında edebiyatta da millileşmenin gerektiğini öne sürmüştür. Yazara göre milli bir edebiyata sahip olmak için öncelikle milli bir dile sahip olmak gerekmektedir.⁴⁹ Bir diğer deyişle milli bir edebiyatın ancak halkın kendi arasında konuştuğu dilin edebiyat üretiminde kullanılan hâkim dil olması ile gelişeceği görüşü kabul görmüştür. Böylece dilde sadeleşme hareketinin yalnızca Türkçeyi, Arapça ve Farsçanın tahakkümünden kurtarma amacı taşımadığı aynı zamanda Türk milli kimliğini uyandırmak için ortaya atılmış bir plan olduğu anlaşılmaktadır.

Balkan Savaşlarının başlamasıyla Genç Kalemler dergisi 1912'de kapatılmıştır ve böylece Yeni Lisan hareketi bir duraklama dönemine girmiştir. Balkan Savaşlarından sonra İstanbul'a dönen Ömer Seyfettin, Türk Sözü dergisinde Türk diline dair fikirlerini yayımlamaya devam etmiştir.⁵⁰

Milli Edebiyat akımının Cumhuriyet'in ilanı ile son bulduğu kabul edilmektedir.⁵¹ Bu bağlamda 1920'lerde ortaya çıkan ve Türk edebiyatı tarihinde *Hecenin Beş Şairi* veya *I. Beş Hececiler* olarak bilinen grup, Milli Edebiyat fikirlerini Cumhuriyet dönemine taşımış ve Memleket Edebiyatı adı verilen akımın temellerini atmıştır.⁵² Faruk Nafiz Çamlıbel, *Sanat* adlı şiirinde geçen "*Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken/Yazılmamış bir destan gibi Anadolu'muz.*" dizeleri ile dönemin şiir anlayışını ortaya koymuştur.⁵³

Memleket Edebiyatı, erken cumhuriyet döneminde yani 1920-40 yılları arasında etkili olmuş bir edebi akımı ifade etmektedir.⁵⁴ Osmanlı Devleti'nin son yıllarında etkili olan Milli Edebiyat akımının bir devamı olarak görülen Memleket Edebiyatı, Milli Edebiyat ile olan benzerliklerinin yanında çeşitli yönlerden daha gelişmiş ve farklılaşmış özellikler taşımaktadır.

⁴⁷ Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi*, 89.

⁴⁸ Bozdoğan, "Birinci Yeni Lisan Makalesi", 260.

⁴⁹ Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi*, 88.

⁵⁰ Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi*, 137.

⁵¹ Dayanç, "Milli Edebiyat Dönemi", 93.

⁵² Baki Asiltürk, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*, İstanbul: İkaros Yayınları, 2021, 15.

⁵³ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları-Toplu Şiirler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019, 91.; Asiltürk, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*, 17.

⁵⁴ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021, 42.

Milli Edebiyat döneminde yeni yükselen bir ilgi ile işlenen Anadolu coğrafyası, Memleket Edebiyatı görüşünün önemli kaynaklarının başında gelmektedir. Bu dönemde olgunluğa erişen Anadoluculuk anlayışı, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kimlik arayışı için bir cevap olarak görülmüştür.⁵⁵ Böylece Anadolu folkloru, insanı ve coğrafyası Memleket Edebiyatı'nı besleyen ana kaynaklar olarak kullanılmıştır. Bu kaynakların kullanımı didaktik bir üslup ile gerçekleşmiştir.⁵⁶ Öte yandan Milli Edebiyat anlayışında Anadolu, Türk edebiyatının ilgisini çekmeye başlamış olsa da Anadolu'nun çok iyi tanınmamasından ötürü Anadolu'ya yaklaşım daha çok politik ve yüzeysel bir seviyede kalmıştır.⁵⁷ Fakat Memleket Edebiyatı'na mensup edebiyatçıların Anadolu'yu daha iyi tanıma şansı yakalamasıyla birlikte Anadolu coğrafyası, bu dönemde daha derin bir bakış açısı ile işlenmiştir.⁵⁸

Milli Edebiyat döneminde hala bir tartışma konusu olan gündelik Türkçenin şiirin asıl dili olması ve hece ölçüsü meselelerinin Memleket Edebiyatı'nda tamamen kabul edilmiş olduğu görülmektedir.⁵⁹ Buna bağlı olarak şiirde Türkçenin kullanımı ve hece ölçüsünün esas ölçü olması konularında önemli bir aşama kaydedilmiş ve verilen eserlerin yetkinliğinde artış sağlanmıştır.

1930'lu yıllarda edebiyat çevrelerinin dikkatini çekmeyi başaran Behçet Kemal Çağlar da Memleket Edebiyatı'nın şiir anlayışını taşıyan şairlerden biridir. Birtakım yazılarda Çağlar'ın tamamen özgün ve hiçbir akıma ait olmayan bir edebiyat anlayışına sahip olduğu söylenmiştir.⁶⁰ Ancak daha güncel çalışmalarda Çağlar'ın Memleket Edebiyatı akımına mensup olduğu ifade edilmektedir.⁶¹ Nitekim Çağlar'ın eserleri dikkatlice incelendiğinde ve dönemin şartlarına göre değerlendirildiğinde bu yaklaşımın doğruluğu daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Çağlar'ın erken dönemlerinde serbest şiir ile birkaç deneme yaptığı bilinmektedir.⁶² Ancak şairin sanat hayatının önemli bölümünde hece ölçüsüne büyük bir sadakat duyduğu görülmektedir. Şaire göre hece ölçüsü ile edebiyat üretmek halk ile doğru bir şekilde iletişim kurmanın en kolay yoludur.⁶³ Çağlar, halka yönelme anlayışının bir yansıması olarak hem

⁵⁵ Mutluay, *100 Soruda Türk Edebiyatı*, 189.

⁵⁶ Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 47.

⁵⁷ Kaplan, *Şiir Tahlilleri-2*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020, 26.

⁵⁸ Kaplan, *Şiir Tahlilleri-2*, 26.

⁵⁹ Mutluay, *100 Soruda Türk Edebiyatı*, 189.

⁶⁰ Mehmet Salıhoğlu, "Behçet Kemal Çağlar", *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 80.

⁶¹ Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 56.

⁶² Enver Naci Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1970, 31.

⁶³ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 32.

sanatta hem de günlük hayatta arı Türkçenin tercih edilmesine yönelik yoğun çalışmalar yürütmüştür.⁶⁴ Bu bağlamda Çağlar, eserlerinde halkın kolaylıkla anlayabileceği duru bir Türkçe kullanmıştır.

Çağlar, Türkçenin yanında Türk halk şiirinin de edebiyat hayatında önem kazanmasını sağlamak için çalışmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için şair, *Ankaralı Aşık Ömer* mahlası ile tamamen halk şiiri içeriğinden ve biçiminden beslenen eserler üretmiştir.⁶⁵ Kendi adıyla yayımladığı şiirlerinde de Türk halk edebiyatı etkisini sürdüren Çağlar; Türk folkloru, tarihi ve efsanelerinden aldığı birtakım milli unsurlara şiirlerinde sık sık yer vermiştir.

Çağlar'ın şiir anlayışı kuvvetli bir romantizmden beslenmektedir. Şairin yoğun olarak üzerinde durduğu bir tema olan Atatürk; mitolojik bir kahraman, tarihe yön vermiş bir devrimci ve 40'lı yıllardan sonra ise geçmişe duyulan özlemin ana öznesi olarak işlenmiştir. Şairin bu tercihi Atatürk'ün Türk milleti için teşkil ettiği büyük önemin yanı sıra Çağlar'ın Atatürk'e duyduğu kişisel hayranlığın bir sonucudur.

Çağlar'ın romantik söylemi onun Türk devrimine olan bağlılığı ile birleştiğinde kendi çağdaşları arasında *Ata'nın Şairi*, *Atatürkçü Şair ve Devrim'in Şairi* gibi unvanlarla anılmasını sağlamıştır.⁶⁶ Çağlar'a göre edebiyat, Türk devrimlerini ve Atatürkçü görüşü Türk halkına aktarmak için etkili bir araç olarak kullanılmalıdır.⁶⁷ Fakat Çağlar'ın bu siyasi ödevi sürdürürken şiirin sanatsal değerinin de gözetilmesi gerektiğine yönelik fikirlere sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir.⁶⁸

Behçet Kemal Çağlar'ın edebi fikirleri incelendiğinde şairin eserlerinde romantik ve coşkulu bir söylem kullanması, Anadolu'yu sanatı için kaynak olarak alması, Türk tarihinden ve kültüründen beslenmesi ve yeni Türk devletinin değerlerini işlemesi yönleriyle şairin Memleket Edebiyatı akımına ait bir edebiyatçı olduğu görüşü doğrulanmaktadır. Bu sebeple Çağlar'ın sanatını Atatürk ve Türk devrimi bağlamlarında irdelemek, Türk edebiyatının bu tarihsel olgulara bakış açısını ortaya koymak için kıymetli bir araştırma sahası sunmaktadır.

⁶⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 38.

⁶⁵ Asiltürk, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*, 35.

⁶⁶ İsmail Giritli, "Atatürkçü Çağlar'ı Anış", *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 33-37; Oktay Akbal, "Atanın Şairi Yok Artık", *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 47.

⁶⁷ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 35.

⁶⁸ Behçet Kemal Çağlar, "Şiir Deyince Neye Hep 'Manifesto' Gibi Yazılır?", *Yücel*, 47 (1967), 6-7.

C. İçerik Analizi ve Metodoloji

Behçet Kemal Çağlar hakkında çok kapsamlı bir literatürün varlığından söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Fakat Çağlar ekseninde hem akademik hem de edebi alanda ortaya konmuş birtakım çalışmalar mevcuttur.

Çağlar'ın yakın arkadaşı olan Enver Naci Gökşen, Çağlar hayatını kaybettikten sonra onun anısını yaşatmak için *Behçet Kemal Çağlar* adında kapsamlı bir eser kaleme almıştır.⁶⁹ 1970 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan bu eser; Çağlar'ın hayatı, sanatı, kişiliği ve siyasi fikirleri ile ilgili birinci elden bilgiler, anılar ve değerlendirmeler içermektedir. Eserin önemli bir bölümü ise Çağlar'ın eserlerinin özetlenmesine ve açıklanmasına ayrılmıştır. Bu sebeple Gökşen'in çalışması, Behçet Kemal Çağlar külliyesi hakkında önemli bir başvuru kaynağı olma özelliği göstermektedir.

Kıbrıs Bülteni dergisinin 1970'te yayımlanan yedinci sayısı, *Behçet Kemal Çağlar Özel Sayısı* adıyla çıkarak Çağlar'ın şahsına ve anısına ithaf edilmiştir.⁷⁰ Çağlar'ın Kıbrıs Sorununa olan ilgisini ve hizmetlerini onurlandırmak için böyle bir çalışmaya imza atılmıştır. Derginin içeriği, Çağlar hakkında yapılan konuşmalardan ve yazılan makalelerden oluşan 39 adet yazının derlenmesinden oluşmaktadır. Makaleler; Çağlar'ın sanatını, kişiliğini ve siyasi fikirlerini içeren bilgiler barındırmaktadır. Ancak belirtmek gerekmektedir ki birçoğu Çağlar'ı yakından tanıyan insanlar tarafından yazılan bu makaleler, Çağlar hayatını kaybettikten yakın bir zaman sonra yazılmıştır. Bu sebeple yazarlar, Çağlar hakkındaki değerlendirmelerinde zaman zaman öznel ve duygusal bir yaklaşım sergilemişlerdir. Ayrıca, derginin bu sayısında Çağlar'ın o dönem için henüz yayınlanmamış ve Kıbrıs temalı şiirlerine ulaşmak mümkündür.

Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, 1970 yılında çıkan 274. sayısında Çağlar'a geniş bir yer ayırmıştır.⁷¹ Çağlar'ı yakından tanıyan insanlar onun hayatı ve sanatı hakkında detaylı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Behçet Kemal Çağlar'ın kardeşi Fikret Çağlar'ın *Behçet Kemal Çağlar Biyografisi* adlı makalesi derginin bu sayısında yer almaktadır ve Çağlar'ın hayat hikayesini birinci elden anlatan güvenilir bir kaynaktır.⁷²

⁶⁹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*.

⁷⁰ *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970).

⁷¹ *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 274 (1970).

⁷² Fikret Çağlar, "Behçet Kemal'in Hayatı ve Eserleri", *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 247 (1970), 5528-5531.

Kadir Dede, *Resmî İdeolojinin Türk Usulü Epigonları: Behçet Kemal Çağlar Üzerine Bir Deneme* adlı makalesinde Çağlar'ın sanatının Türk uluslaşma sürecindeki rolünü irdelenmiştir.⁷³ Bu makalede Çağlar'ın sanatı, Troçki'nin *epigon* terimiyle bağdaştırılarak açıklanmıştır. Epigon kavramı, Troçki'nin Stalincileri eleştirirken kullandığı bir kavramdır ve bu kavram, bir fikri veya kimseyi eserlerinde kutsallaştırarak isleyen kişiler için kullanılmıştır.⁷⁴ Dede, Çağlar'ın makalede bahsedilen epigonlar gibi davranarak Türkiye'deki ulus inşası sürecinde Atatürk ekseninde bir Türk tarihinin yazılmasında rol aldığı sonucuna ulaşmıştır.⁷⁵ Nitekim söz konusu makalede Çağlar'ın eserleri, siyaset bilimi bağlamında ele alınmıştır.

Rojbin Yıldırım'ın “Behçet Kemal Çağlar'ın Hayatı, Eserleri ve Fikirleri Üzerine Bir İnceleme/Araştırma” adlı yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesinden 2021 yılında çıkmıştır.⁷⁶ Yıldırım, çalışmada Çağlar'ın yaşamını ve fikirlerini detaylı bir şekilde işlemektedir. Aynı zamanda tezde, Çağlar'ın eserleri müstakil başlıklar altında özetlenmiştir. Çağlar'ın bilinen bütün eserlerinin hem biçim hem de içerik olarak incelendiği bu çalışmada, çalışmanın doğası gereği Atatürk imgesi detaylı bir şekilde irdelenmemiştir.

Türk şiirinde Atatürk imgesinin kullanılmasını işleyen bir başka çalışma ise Özcan Kaya'ya ait olan “Atatürk Şiirleri ve Atatürk Şiirleri Antolojileri: Tür, İçerik ve İmgelem” adlı yüksek lisans tezidir.⁷⁷ 2015 yılında Boğaziçi Üniversitesinden çıkan bu tezde kaynak olarak Atatürk şiirleri antolojileri kullanılmış ve bu antolojilerin muhteviyatlarının zaman içerisindeki değişimi incelenmiştir. Bu inceleme sırasında doğal olarak Behçet Kemal Çağlar da kendisine yer bulmuştur. Ancak çalışma, şiir antolojileri ekseninde bir çalışma evreni seçtiği için Çağlar'ın şiirlerinin büyük bölümü değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun yanında eser, Çağlar'a odaklanmadığı için Çağlar özelinde detaylı bir Atatürk imgesi değerlendirmesi ortaya konmamıştır.

Edebi metinlerin toplum hafızasını yansıtırma gücü göz önüne alındığında Çağlar'ın şair olarak Türk edebiyatı ve Cumhuriyet tarihi açısından temsil ettiği önem öne çıkmaktadır. Bu önem neticesinde Çağlar'ın eserlerindeki Atatürk imgesi, aşağıdaki soruları cevaplamak adına incelenecektir:

⁷³ Kadir Dede, “Resmî İdeolojinin Türk Usulü Epigonları: Behçet Kemal Çağlar Üzerine Bir Deneme”, *Resmî Tarih Tartışmaları 10-Rejim ve Ritüeller* (ed. Mete Kaan Kaynar), İstanbul: Maki Basın Yayın, 2010, 211-257.

⁷⁴ Dede, “Resmî İdeolojinin Türk Usulü Epigonları”, 214.

⁷⁵ Dede, “Resmî İdeolojinin Türk Usulü Epigonları”, 252.

⁷⁶ Rojbin Yıldırım, *Behçet Kemal Çağlar'ın Hayatı, Eserleri ve Fikirleri Üzerine Bir İnceleme/Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

⁷⁷ Özcan Kaya, *Atatürk Şiirleri ve Atatürk Şiirleri Antolojileri: Tür, İçerik ve İmgelem*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

- Behçet Kemal Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk nasıl işlenmiştir?
- Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk hangi imgelerle ifade edilmiştir?
- Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk'ü kahramanlaştıran imgeler nelerdir?
- Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk'ün fiziksel özelliklerini vurgulayan imgeler nelerdir?
- Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk'ü ilahlaştıran imgeler nelerdir?
- Çağlar'ın sanat hayatı boyunca Atatürk imgesi hangi olaylardan etkilenmiştir ve nasıl bir değişim geçirmiştir?
- Atatürk'ün hayatını kaybetmesi Çağlar'ın şiirlerini hangi yönlerden etkilemiştir?
- Çağlar'ın şiirlerinde nasıl bir Atatürkçülük anlayışı yansıtılmıştır?

Yukarıdaki soruların ışığında ele alınan Behçet Kemal Çağlar şiirlerinin incelendiği bu çalışmanın birinci bölümünde, Çağlar'ın biyografisinin yanında Çağlar'ın siyasi ve sanatsal fikirleri verilmiştir. Çağlar'ın siyasi fikirlerini anlamak için Meclis tutanakları ve CHP Kurultay tutanakları temel kaynak olarak kullanılmıştır. Böylece Çağlar'ın eleştirdiği veya savunduğu siyasi meseleler, birinci el kaynaklardan faydalanılarak açığa çıkarılmıştır. Bu kaynakların yanında Çağlar hakkında kaleme alınmış makaleler Çağlar'ın siyasi fikirleri bağlamında değerlendirilmiştir. Ancak bu makaleler, birtakım kişisel yargılar ve yorumlar içerebileceği ihtimali göz önünde tutularak incelenmiştir. Bu sebeple bu makalelerden elde edilen bulgular birbirleri ile karşılaştırılarak ele alınmıştır.

Çağlar'ın sanatsal fikirlerini toplamak için öncelikli olarak Çağlar'ın muhtelif kültür ve sanat dergilerinde çıkan edebiyat hakkındaki yazılarına başvurulmuştur. Arşivlerden asıllarına ulaşılarak incelenen bu yazılar, yazıldıkları tarihin bağlamında değerlendirilip edebi tarihe bağlı kalarak yorumlanmıştır. Çağlar'ın yazılarının yanında Çağlar hakkında yazılan makaleler, Çağlar'ın sanatsal eğilimleri bağlamında değerlendirilmiş ve burada elde edilen bilgiler birbirleri ile karşılaştırılarak tartışılmıştır.

İkinci bölümde Behçet Kemal Çağlar'ın Atatürk'ün sağlığında yazdığı şiirler analiz edilmiştir. 11 adet şiirin yer aldığı bu bölümde önce incelenecek olan şiir verilmiş daha sonra bu şiirin çözümlemesi yapılmıştır. Böylece çözümlemelerde öne sürülen fikirlerin geçerlilikleri kanıtlanmaya çalışılmıştır. Şiir çözümlemelerinden sonra gelen alt başlıklarda ise şiirlerde geçen Atatürk imgeleri açıklanmış ve anlamları bağlamında tartışılmıştır.

Üçüncü bölümde Atatürk'ün hayatını kaybetmesinden sonra yazılan Behçet Kemal Çağlar şiirleri ele alınmıştır. 43 adet şiirin yer aldığı bölümde incelenen şiirler Atatürk imgesi çerçevesinde çözümlenmiştir. Çözümlemelerden sonra ise şiirlerde kullanılan imgeler, şiir çözümleme yöntemi ışığında açıklanarak tartışılmıştır.

Bütün bu süreçte elde edilen verilerin bilimsel bir çerçevede anlamlandırılması ve yorumlanması için bu çalışmada içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir.⁷⁸ İçerik analizi yöntemi, herhangi bir metnin ve söylevin içerdiği görünen ve görünmeyen bütün anlamlarını nesnel ve sistematik bir yaklaşım ile açığa çıkarmayı hedefleyen analiz yöntemidir.⁷⁹ Dini metinlerin yorumlanmasıyla kullanılmaya başlanan içerik analiz yönteminin ilk bilimsel ve sistematik kullanımı Birinci Dünya Savaşı yıllarına kadar dayanmaktadır.⁸⁰ İçerik analizi; propaganda amaçlı üretilen metinler, sloganlar ve afişler gibi hem görsel hem de işitsel iletişim araçlarının çözümlenmesi için geliştirilmiştir.⁸¹ Böylece içerik analizi, 20. yüzyıl boyunca gelişerek özellikle sosyal bilimlerde yaygın bir yöntem haline gelmiştir.

İletişim kurmak için üretilen her türlü görsel ve işitsel ürün içerik analizi kullanılarak çözümlenebilmektedir.⁸² Bunu mümkün kılmak için araştırmacıların araştırmalarında ortaya koyması gereken birtakım bileşenler tanımlanmıştır: araştırmanın amacını tanımlama, örnekleme ortaya çıkaracak birimleri belirleme ve örnekleme kategorilere ayrıştırma.⁸³ Bu adımları sağlıklı bir şekilde planlayan ve çalışmasını bu plana göre yürütmeyi başaran bir araştırmacı, elde ettiği bulguları bilimselliği ve nesnelliği gözeterek yorumlama imkanına kavuşacaktır.

İçerik analizi, disiplinlerarası bir yöntem olmasından ötürü doğası gereği katı kurallara bütününe sahip değildir.⁸⁴ Bu yöntem ile incelenen her konu kendi bağlamında değerlendirilmeli ve izlenecek olan teknik, araştırmanın ihtiyaçlarına göre şekillendirilmelidir.⁸⁵ Yine de yöntemin bilimselliğini sağlamak adına yukarıdaki adımları takip etmek ve dikkatlice uygulamak gerekmektedir.

⁷⁸ Fatma Acun, "Muhteva Analizi Metodu ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1 (2005), 27-50.

⁷⁹ Nuri Bilgin, *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006, 1.

⁸⁰ Bilgin, *İçerik Analizi*, 3.

⁸¹ Orhan Gökçe, *Klasik ve Nitel İçerik Analizi*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2019, 15.

⁸² Gökçe, *Klasik ve Nitel İçerik Analizi*, 32.

⁸³ Gökçe, *Klasik ve Nitel İçerik Analizi*, 63.

⁸⁴ Bilgin, *İçerik Analizi*, 8.

⁸⁵ Bilgin, *İçerik Analizi*, 9.

Bir araştırmanın ulaşmak istediği hedefi önceden net bir şekilde tanımlamak, araştırmacının çalışma boyunca tutarlı bir yol izlemesini sağlayacaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için belirlenen konuyla ilgili birtakım sorular ve hipotezler belirlenmelidir. Böylece analizi yapılması planlanan materyalin içinde neyin arandığına, nasıl bulunacağına ve hangi bulguların dikkate alınıp hangilerinin görmezden gelineceğine önceden karar verilmiş olacaktır. Çalışmaya başlamadan önce bu tip bir hazırlığın yapılması çalışmacıya zaman kazandıracak gibi çalışma sürecinde daha tutarlı ve sağlam bir yöntem takip edilmesini mümkün kılacaktır.

Araştırma soruları belirlendikten sonra bu sorular çevresinde bir araştırma evreni oluşturulmalıdır. Araştırma evreni, analiz sırasında kullanılacak içeriğin sınırlanmasını sağlamaktadır.⁸⁶ Zira kullanılacak materyal belli kurallar doğrultusunda sınırlandırılmaz ise araştırmanın sistemli bir şekilde ilerlemesi ve güvenilirliği zarar görecektir. Evrenin oluşturulması, belirlenen araştırma sorularına dayanarak gerçekleştirilmelidir. Böylece içerik analizi için ihtiyaç duyulacak olan verilere sahip bir evrenin oluşturulması kolaylaşacaktır.

Sınırları belli bir araştırma evreni oluşturulduktan sonra artık verilerin toplanma süreci başlamaktadır. Verilerin düzenli ve anlamlı bir şekilde toplanabilmesi için kategoriler belirlenmelidir. Bu aşamada, kategorilere ayrılan kodların yerleştirilmesi hakkında bir şaibeye yol açmayacak ve analize edilen metnin tarafsız bir şekilde değerlendirilmesini sağlayan bir sistem oluşturulmalıdır.⁸⁷ Kategoriler oluşturulurken içerik analizinin materyal içerisindeki anlamı analiz etme ve açığa çıkarma amacı taşıdığı göz önünde bulundurulmalıdır. Böylece hangi kategoriye hangi verinin yerleştirileceğine karar verilmesi mümkün olmaktadır.

Tespit edilen verilerin kategorilere yerleştirilmesi araştırmada elde edilecek sonucu doğrudan etkileyecek bir aşamadır. Bu sebeple araştırma sırasında kullanılan yöntemin bilimselliğinin sağlanması için kodlama sırasında kullanılan birimlerin önceden tanımlanması büyük bir önem taşımaktadır.⁸⁸ Bir metnin gerçek anlamını açığa çıkarmayı hedefleyen araştırmalarda kodlama birimi olarak kullanılacak ifadelerin aranan anlamı içeren sözcük, sözcük grupları veya cümleler bazında ele alınması araştırmanın başarısını arttıracaktır.

Son aşamada ise elde edilen bu verilerin yorumlanması gerekmektedir. Verilerin yorumlanması araştırmacının metinde iletilen saklı anlamları açığa çıkarmasını sağlamaktadır.⁸⁹ Araştırmacı elde ettiği bulguları yorumlarken belirli bir sistemi takip etmeli ve kontrollü davranmalıdır.

⁸⁶ Gökçe, *Klasik ve Nitel İçerik Analizi*, 65.

⁸⁷ Robert Philip Weber, *Basic Content Analysis*, London: Sage Publications, 1990, 23.

⁸⁸ Weber, *Basic Content Analysis*, 21.

⁸⁹ Bilgin, *İçerik Analizi*, 1.

Böylece araştırmanın güvenilirliği arttırılacak ve araştırmanın sonunda tutarlı bir sonuca ulaşılabacaktır.

Materyal olarak şiir türü üzerine çalışılan bu çalışmada yer alan şiirler, Atatürk imgesi kullanıldığı tespit edilen Behçet Kemal Çağlar şiirleri arasından seçilmiştir. Bu sebeple şairin doğrudan Atatürk ekseninde kaleme aldığı şiirlerin yanında teması Atatürk olmayan fakat şiirin bağlamı içinde Atatürk'ten bahseden şiirler de çalışmaya dahil edilmiştir. Böylece 54 adet şiirden oluşan bir çalışma evreni ortaya çıkmıştır.

Çalışma evrenine alınan şiirler, öncelikle Çağlar'ın Atatürk'e olan yaklaşımının zaman içerisindeki değişimini isabetli bir şekilde izleyebilmek adına “Atatürk'ün sağlığında yazılan şiirler” ve “Atatürk'ün hayatını kaybetmesinden sonra yazılan şiirler” olmak üzere iki grup altında toparlanmıştır. Bu gruplandırma sonucunda Atatürk'ün sağlığında yazılan 11 adet şiire ulaşılırken Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazılan 43 adet şiirin varlığı tespit edilmiştir.

Şiirlerin genel gruplandırılmasının ardından her şiir, şiir çözümleme yöntemine bağlı olarak çözümlenmiştir.⁹⁰ Araştırma sırasında şiirlerin doğaları gereği sahip oldukları sanatlı, soyut ve abartılı bir anlatım göz önünde bulundurulmuştur. Bu sebeple çalışma evreninde yer alan şiirlerdeki Atatürk imgesinin sağlıklı ve anlaşılır bir şekilde ortaya konması için şiirlerin edebi çözümlerinin yapılmasına karar verilmiştir. Fakat bu çözümlemeler sırasında çoğunlukla Atatürk imgesi çevresinde takip edilen bir yöntem kullanılmıştır. Normal şartlar altında bir şiirin çözümlenmesi o şiirin biçim, içerik, söz sanatları, imge ve dil özellikleri gibi birçok özelliğinin ortaya çıkarılmasıyla uygulanmaktadır.⁹¹ Ancak bu çalışma özel olarak Atatürk imgesi üzerine odaklandığı için çözümlemeler sırasında şiirlerde kullanılan Atatürk imgelerini açıklamakla yetinmiştir. Bu sebeple çalışma boyunca eğer Atatürk imgesi ile ilgili değilse şiirlerin biçim veya dil özelliklerine değinilmediği görülmektedir.

Şiirlerin çözümlemesinden sonra Atatürk'ü imgeleyen kelimeler, kelime grupları veya cümleler gibi her türlü ifade ayıklanmış ve açıklanmıştır. Bu ayıklamalar; “Atatürk'ün kişilik özelliklerini imgeleyen kullanımlar”, “Atatürk'ün fiziksel özelliklerini imgeleyen kullanımlar” ve “Atatürk'e olağanüstü, mitolojik veya ilahi özellikler yükleyen imgeler” başlıklarıyla gruplandırılmıştır. İçerik analizi ile elde edilen bulgular istatistiksel verilere dönüştürülerek bu bulguların aralarındaki ilişkiler açıklanmıştır. Bu açıklamalar sırasında yapılan yorumlar; şairin

⁹⁰ Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Akçağ Yayınevi, 2019, 15.

⁹¹ Aksan, *Cumhuriyet Döneminden Bugüne*, 23.

kişiliği, hayatı, görüşleri ve tarihsel bağlam etrafında yapılmış olup varılan sonuçlar bu bilgilere dayandırılmıştır.

1. BÖLÜM: BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR'IN HAYATI ve SANATI

1.1. Behçet Kemal Çağlar'ın Hayatı

Çağlar'ın ailesi, Anadolu'ya gelişlerine kadar izi sürülebilen bir aile olup Kayseri civarında yaşamıştır.⁹² Ailenin kökeni Şaban Ağa'ya dayanmaktadır.⁹³ Bu aile, bünyesinde birçok şair ve ozan barındıran bir aile olarak tanınmıştır.⁹⁴

Behçet Kemal Çağlar'ın babası Şaban Hamdi Bey, 1877 yılında Kayseri'de doğmuştur.⁹⁵ Dönemin şartları düşünüldüğünde yetkin bir eğitim alma şansına sahip olduğu anlaşılan Şaban Hamdi Bey, 1901 yılında İstanbul Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisini bitirmiştir.⁹⁶ İstanbul'daki eğitimini bitirdikten sonra Orman Müfettişi olarak göreve başlayan Şaban Hamdi Bey, Anadolu'nun dört bir yanında görev yapmıştır.⁹⁷ Şaban Hamdi Bey'in gençliğinde edebiyatla ve yazı işleri ile yakından ilgilendiği bilinmektedir.⁹⁸ Öyle ki kendisinin çıkardığı *Ziraat ve Ticaret* adlı gazete, Türk basının ilk ziraat gazetesi örneklerinden bir tanesidir.⁹⁹

Behçet Kemal Çağlar'ın annesi Zeliha Naciye Hanım, Balıkesir'in Türkmen kökenli ailelerinden birine mensuptur.¹⁰⁰ Şaban Hamdi Bey, Erzincan'da görev yaparken 1906 yılında Naciye Hanımla evlenmiştir.¹⁰¹ Çiftin üç çocuğundan ilki olan Behçet Kemal, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz 1908 tarihinde doğmuştur.¹⁰² Şaban Hamdi Bey; oğlunun isimlerinden Behçet'i amcası Behçet'ten, Kemal'i ise Türk edebiyatının meşhur *Hürriyet Şairi* Namık Kemal'den esinlenerek koymuştur.¹⁰³

Behçet Kemal ve ailesi, Şaban Hamdi Bey'in tayini sebebiyle önce İzmir'e oradan da 1912 yılında Bolu'ya yerleşmişlerdir.¹⁰⁴ Bu sebeple Behçet Kemal eğitim hayatına 1913 yılında Bolu'da İmaret İlkokulunda başlamıştır.¹⁰⁵ Şiir sanatına olan ilgisi ve yatkınlığı ile küçük yaşta

⁹² Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 13.

⁹³ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 13.

⁹⁴ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 13.

⁹⁵ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 14.

⁹⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 14.

⁹⁷ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 14.

⁹⁸ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 13.

⁹⁹ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 13.

¹⁰⁰ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 14.

¹⁰¹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 14.

¹⁰² Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 14.

¹⁰³ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 14.

¹⁰⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 15.

¹⁰⁵ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 15.

dikkat çeken Behçet Kemal, 1915 yılında babasının Konya'ya atanmasıyla önce Numune Mektebine bir sene sonra da Konya Sultanisinin ilkokul bölümüne devam etmiştir.¹⁰⁶

Babasının Kudüs'e çıkan tayini sebebiyle Konya'da toplam iki sene kalabilen Behçet Kemal, Kudüs'te yaşamaya başlamıştır.¹⁰⁷ Bu tarihlerde Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti Arap topraklarını İngilizlere terk ederek geri çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁰⁸ Bu sebepten ötürü Şaban Hamdi Bey'in 1917 yılında Kayseri'ye atanmasıyla aile, Anadolu'ya geri dönmüştür.¹⁰⁹ Böylece Behçet Kemal, Kayseri'de Terakki Mektebi ve Kayseri Sultanisi okullarında eğitim hayatına devam etmiştir.¹¹⁰ Kayseri'de Behçet Kemal'in edebiyat öğretmenliğini yapan Eflatun Cem Güney, Çağlar'ın edebi yönünün gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır.

“...ilk edebiyat dersini ben vermiştim ona, Kayseri Lisesinde; bir daha kitabı elinden bırakmadı. İlk şiirlerini ben yayımlamıştım, Misak-ı Millî gazetesinde, bir daha kalemi elinden düşürmedi.”¹¹¹

Behçet Kemal'in edebiyatçı tarafını besleyen bir başka önemli figür ise Faruk Nafiz Çamlıbel'dir. Çağlar'ın edebiyat öğretmenliğini yapan ve dönemin hececi şiirinin önemli temsilcilerinden biri olan Çamlıbel'in Çağlar'ın şiirine olan katkısı Ceyhun Atuf Kansu tarafından şu sözlerle özetlenmiştir:

“Behçet Kemal Çağlar, bir yerde, Faruk Nafiz Çamlıbel'in hamurunu cumhuriyet mayası ile yoğurur. ... O (Behçet Kemal Çağlar), cumhuriyet çağının Mehmet Emin'idir. ... Onu Mehmet Emin ikelliğinden, Faruk Nafiz aşısı kurtarır.”¹¹²

Behçet Kemal, eğitimini Kayseri'de sürdürürken Şaban Hami Bey, Ziraat Vekaletinde görevlendirilmek üzere Ankara'ya gönderilmiştir.¹¹³ Ailesi Kayseri'den ayrılınca İzmir Lisesine geçiş yapan Behçet Kemal, burada bir sene yatılı okuyup babasının Kayseri'ye dönmesi sebebiyle tekrar Kayseri Sultanisine devam etme şansı bulmuştur.¹¹⁴ 1925 yılının sonbahar döneminde Zonguldak Maden Mühendis Mektebi tarafından açılan sınavlara girmiş

¹⁰⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 16.

¹⁰⁷ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 16.

¹⁰⁸ Cemal Kemal, “Birinci Dünya Savaşı'nda Gazze'yi Nasıl Kaybettik?”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 14 (2014), 125-176.

¹⁰⁹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 16.

¹¹⁰ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 16.

¹¹¹ Eflatun Cem Güney, “Bir Çağlar'ımız Vardı Çağladı Gitti”, *Türk Folklor Araştırmaları*, 274 (1970), 5532.

¹¹² Ceyhun Atuf Kansu, “Çağlar Kansu”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 48.

¹¹³ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 16.

¹¹⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 17.

ve okula kayıt hakkın kazanmıştır. Behçet Kemal'in bu okulda babasının zorlaması ile okuduğu Çağlar'ın yakınları tarafından aktarılmıştır.¹¹⁵

1929 yılında maden mühendisi olarak mezun olan Behçet Kemal, 1930'da Sanayi Vekaleti Maadin Dairesi'nde merkez mühendisliği görevine başlamak için Ankara'ya taşınmıştır.¹¹⁶ Aynı zamanda Ankara Erkek Lisesinde matematik dersleri veren Çağlar, Ankara'da geçen yıllarında sanat ve edebiyat ile olan ilişkisini sürdürmüştür.¹¹⁷ Çağlar, Ankara'da yaşadığı yıllarda Türk Ocakları bünyesinde kültür-sanat faaliyetlerine katılmıştır. Türk Ocaklarının 1931'de kapanmasından sonra kurulan Halkevlerinde üretken bir figür olarak öne çıkan Çağlar, özellikle hitabet yeteneği ile tanınmıştır.¹¹⁸

Çağlar, askerlik görevi için 1933'te İstanbul'daki Piyade Hazırlık Kıtası'na katılmıştır.¹¹⁹ Behçet Kemal, bu tarihlerde Cumhuriyetin onuncu yılı için bir şiir yazması yönünde teşvikler almıştır.¹²⁰ Behçet Kemal ve hocası Faruk Nafiz Çamlıbel tarafından Cumhuriyetin onuncu yılı için yazılan şiir, *Onuncu Yıl Marşı* olarak kabul edilmiş ve 29 Ekim 1933'te yurt çapında okunmuştur.¹²¹

Askerlik görevini tamamladıktan sonra Ankara'ya dönen Çağlar, Atatürk'ün inisiyatifi ile 1934 yılında İngiltere'ye gönderilerek halk edebiyatı ve gazetecilik üzerine eğitim almıştır.¹²² Ancak Raşit Ökmen'in aktardığına göre Çağlar, Londra'daki eğitimini yarım bırakarak Türkiye'ye dönmüştür.¹²³

1935 yılında yurda dönen Çağlar, Halkevleri Müfettişi olarak Halkevlerinin iyileştirilmesi ve yürütülen faaliyetler hakkında Cumhuriyet Halk Partisi'ne bilgi vermek için çalışmıştır.¹²⁴ Atatürk vefat ettikten sonra gelen yönetimlere karşı takındığı eleştirel tavır sebebiyle 1941 Halkevleri Müfettişliğinden alınmıştır.¹²⁵ Çağlar bu gelişme üzerine yedek subay olarak ikinci defa askere gitmek için gönüllü olmuş ve bu görevi sırasında 1941-1943 yılları arasında Kars'ta

¹¹⁵ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 17.

¹¹⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 17.

¹¹⁷ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 15.

¹¹⁸ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 14.

¹¹⁹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 18.

¹²⁰ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 15.

¹²¹ *Akşam*, 29 Teşrinievvel 1933, 8.

¹²² F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 15.

¹²³ Hıfzırrahman Raşit Öymen, "Behçet Kemal Çağlar İçin", *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 51.

¹²⁴ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 15.

¹²⁵ F. Çağlar, "Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi", 16.

bulunmuştur.¹²⁶ Fikret Çağlar, bu kararın siyasi sebeplerle alınmış bir karar olduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

“Bu durumda Ankara’nın havası, Behçet Kemal’in hürriyet aşığı ruhunu sıkmaya başladığı için ikinci defa yedek subaylığa talip olmuş ve Ankara’da askeri fabrikalarda yapması lazım gelen askerliğini, sınıfını değiştirerek, Kars’a naklettirmiştir.”¹²⁷

Askerlik görevi sırasında tifoya yakalanan Çağlar, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından ziyaret edilmiştir. Bu ziyaret, Behçet Kemal’in 1943 seçimlerinde Şükrü Saraçoğlu tarafından milletvekili adayı gösterilmesine ve Erzincan milletvekili olarak meclise girmesine ön ayak olmuştur.¹²⁸ Böylece aktif siyasette boy gösterme şansını yakalayan Çağlar, 1949 yılına kadar milletvekilliğini sürdürmüştür. Milletvekilliği boyunca milliyetçilikten ve Atatürkçülükten taviz vermeme konusundaki katı tavrı onu siyasi arenada tartışmalara itmiştir. Nihayetinde Şemsettin Günaltay hükümetini Atatürkçülükten ve Cumhuriyet ilkelerinden taviz vermekle eleştirerek 1949 yılında meclis kürsüsünde yaptığı konuşma sırasında hem partisinden hem de milletvekilliğinden istifa etmiştir.¹²⁹ Milletvekilliğinden ayrılan Çağlar, bir daha aktif siyaset hayatının içinde yer almamıştır. Hatta 1950 seçimlerinde Demokrat Parti tarafından kendisinden habersiz olarak Kütahya’dan milletvekili adayı gösterilmesine rağmen bu görevi kabul etmediğini resmi yollarla ilan etmiştir.¹³⁰ Çağlar’ın hayatının geri kalan bölümünde siyasi bağlamda kabul ettiği tek görev 27 Mayıs Askeri Müdahalesinden sonra kurulan Kurucu Meclis üyeliği olmuştur.¹³¹

Çağlar, politikadan ayrıldıktan sonra İstanbul’a yerleşmiş ve kendisini tamamen yazarlığa ve edebi çalışmalarına vermiştir. Çıkardığı *Şadırvan* isimli dergi ile Türk edebiyatını ve sanat dünyasını tanıtmayı amaçlayan bir çevre kurmak için çalışmıştır.¹³² 1953 yılında Robert Kolejinde edebiyat öğretmenliğine başlayan Çağlar, buradaki öğretmenliğini ölünceye kadar sürdürmüştür.¹³³ Hayatının bu bölümünde ayrıca TRT Kurumu Yönetim Kurulu üyeliği ve

¹²⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 20.

¹²⁷ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 20.

¹²⁸ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 20.

¹²⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 8, C. 16, Toplantı: 3, Birleşim: 36, 175.

¹³⁰ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, 16.

¹³¹ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, 17.

¹³² F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, 17.

¹³³ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 25.

başkanlığı yapmıştır.¹³⁴ Çağlar ayrıca İstanbul Radyosu Edebi Danışmanlığı, Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyeliği ve Akbank Danışmanlığı görevlerini yürütmüştür.¹³⁵

Behçet Kemal Çağlar, 24 Ekim 1969 Cuma günü İstanbul Radyosundaki *Unutulmaz Sayfalar* adlı programda yaptığı konuşmadan sonra geçirdiği kalp krizi sebebiyle beklenmedik bir şekilde 61 yaşında hayata veda etmiştir. Çağlar'ın rahatsızlandığı ana şahit olan Sadi Irmak'ın anlattığına göre şair, hastaneye kaldırıldığı sırada Atatürk'ün resmini de yanında götürmek istemiştir.¹³⁶ Çağlar'ın son sözlerini “*Türk ve Müslüman olarak ölüyorum*” olarak aktaran Irmak, Çağlar'ın 10 saat boyunca kalp krizi ile mücadele ettiğini belirtmiştir.¹³⁷

Zincirlikuyu Mezarlığında yatan annesinin yanına defnedilen Çağlar'ın başında vasiyetine uygun olarak Fatıha Suresi, kendisinin Türkçeleştirdiği ve *Kur'an'ı Kerim'den İlhamlar* adlı eserinde bulunan şekliyle okunmuştur.¹³⁸ Şairin mezar taşında ise kendi kaleminden çıkmış olan aşağıdaki dörtlük yer almaktadır:

*“Toprağa kanından bir şey katıyor
Kalbi her şiirinde ayrı atıyor
Anayurdun Atatürk'ün aşığı
Behçet Kemal Çağlar burada yatıyor.”*¹³⁹

1.2. Behçet Kemal Çağlar'ın Siyasi Görüşleri

Çağlar kendi anlatımına göre *O, Bende Ömür Boyu* adlı şiirinde Atatürk ile ilk karşılaşmasını şu dizeler ile aktarmaktadır:

*“Anlıyorum o küçük aklımla o zamandan
Budur ancak her şeyi düzeltecek kumandan;
Babamın alnındaki kırılgılığı silecek;
Biz daha söylemeden derdimizi bilecek;
Ne zaman daralırsam o resme bakacağım;
Koynumda o resimle yollara çıkacağım;*

¹³⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2.177-21-7, (11.04.1964).

¹³⁵ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 26.

¹³⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 27.

¹³⁷ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 27.

¹³⁸ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 27.

¹³⁹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 28.

Ben, dünya güzeline resimden âşık olan

“Bulmadan ölmem” diyen, masaldaki keloğlan!... ”¹⁴⁰

“1918... Kayseri... Havuzbaşı...” diye başlayan şiirinde Çağlar, fotoğraftan da olsa Atatürk’ü ilk defa 9-10 yaşlarında gördüğünü ifade etmektedir. Enver Naci Gökşen de eserinde Çağlar’ın bu anlatımına sadık kalarak Behçet Kemal’in Atatürk’ü ilk gördüğü anı *O, Bende Ömür Boyu* şiirindeki anlatıma göre aktarmıştır.¹⁴¹

Behçet Kemal Çağlar’ın Atatürk’ü ilk kez yakından görmesi hakkında birtakım ihtilaflar mevcuttur.¹⁴² Çağlar, Atatürk’ü ilk kez 1923 yılında Kayseri’de gördüğünü belirtmiştir.¹⁴³ Öte yandan Mehmet Önder, Atatürk’ün Yurt Gezileri adlı eserinde bu gezinin 13 Ekim 1924’te gerçekleştiğini belirtmiştir. Atatürk’ün Behçet Kemal, Atatürk ile ilgili ilk bilgileri ve hikayeleri babasının anlattıklarından öğrenmiştir:

“Alçak padişaha içimde insiyaki bir lanet vardı. İnlanılacak bir büyük arıyordum. Babam bu ihtiyacı sezmiş gibi bana, bir gece, uzun uzun, memleketin içinde bulunduğuşıkkmazı anlattı. ... ‘yarın öbür gün buraya gelecek bir büyük adamdan ben çok şeyler umuyorum.’ dedi. Ve bana anlattı onu.”¹⁴⁴

Çağlar’ın anlattığı bu hikâyeye göre Behçet Kemal’in babası Şaban Hami Bey, Millî Mücadele’yi destekleyen vatanperver bir kişidir. Aynı şekilde Çağlar’ın “*Kemal*” ismini Vatan Şairi Namık Kemal’den esinlendiğı göz önüne alınacak olursa Çağlar’ın anlatımlarından yola çıkarak Şaban Hami Bey’in düşünce dünyası ve Behçet Kemal’in içinde büyüdüğü ortamın havası hakkında genel bir fikir edinmek mümkündür.

Atatürk’ün yurt gezisi programı dahilinde Kayseri’yi ziyaret edeceği sırada Kayseri Lisesinde okuyan Çağlar, Atatürk’ün ziyareti üzerine bir konuşma ve şiir kaleme almıştır. Öğretmenleri ve arkadaşları tarafından çok beğenilen bu konuşmanın Çağlar tarafından Atatürk’ün Kayseri’yi ziyareti adına düzenlenen tören sırasında okunması kararlaştırılmıştır.¹⁴⁵ Bu hadiseyi her zaman heyecan ile anımsayan Çağlar, devamında yaşananları kendi sözleri ile şöyle açıklamıştır:

¹⁴⁰ B. Çağlar, *Benden İçeri*, Ankara: Ajans Türk Matbaası, 128.

¹⁴¹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 58.

¹⁴² Rojbin Yıldırım, *Behçet Kemal Çağlar Hayatı, Eserleri ve Fikirleri Üzerine Bir İnceleme/Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 12.

¹⁴³ B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, İstanbul: Sel Yayınları, 1955, 34.

¹⁴⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 59.

¹⁴⁵ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 59.

*“Ben ilhamımı, heyecanımı hep ondan, hep o geceden, hep öyle gecelerden aldım...
Ertesi gün mektebe gelen bir yaver, benden söylevi istedi ve o söylev bir gün sonra
Türkçe çıkan bütün gazetelerde birden basıldı.”¹⁴⁶*

Behçet Kemal ile Atatürk’ün şahsen tanışması da birtakım farklı kaynaklarda aktarılmaktadır. Çağlar, Atatürk ile tanışma olayını 1932 yılında yazdığı *Görmeye Geldim* şiirine dayandırmaktadır:

*“Bir gün olsun yakından görmeyi bahşet bana;
Yoksa bir Ferhat gibi düşeceğim arkana,
Öyle ki hain sanıp vuracaklar bir gün de
Çırpınırken yüreğim bir kuş gibi önünde!”¹⁴⁷*

Enver Naci Gökşen’in “*bir ilan-ı aşk destanı*” olarak nitelendirdiği bu şiirin temasını Çağlar’ın Atatürk’ü görme arzusu oluşturmaktadır.¹⁴⁸

Gökşen’in aktarımında Behçet Kemal Çağlar’ın *Görmeye Geldim* şiiri vasıtasıyla Atatürk ile tanışma hadisesi Çağlar ve arkadaşlarının Ankara’da çıkardığı *Hep Gençlik* dergisinin ilk sayısı sayesinde gerçekleşmiştir.¹⁴⁹ Bu dergi, dönemin Türk Ocakları Başkanı Hamdullah Suphi (Tanrıöver) tarafından Atatürk’e ulaştırılmıştır.¹⁵⁰ Şiiri çok beğenen Atatürk, dergiyi “*aferin çocuk*” diye imzalayarak Çağlar’a geri göndermiştir.¹⁵¹ Ancak bu yanıt Çağlar’ı pek tatmin etmemiştir zira onun tek gayesi Atatürk’ü yakından görmektir.¹⁵²

Fikret Çağlar’ın *Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi* adlı makalesinde Çağlar’ın Çankaya Köşküne çağırılması anlatılmaktadır.¹⁵³ Fikret Çağlar’a göre Behçet Kemal, *Çoban* ve *Ergenekon* oyunları ile Atatürk’ün dikkatini çekmiştir.¹⁵⁴ Bu gelişmenin üzerine Çağlar, 6 Ocak 1933’te Çankaya Köşküne davet edilmiştir.¹⁵⁵ Behçet Kemal, Atatürk ile ilk karşılaştığı anı kendi sözleri ile şöyle aktarmaktadır:

¹⁴⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 60.

¹⁴⁷ B. Kemal, *Benden İçeri*, 98.

¹⁴⁸ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 61.

¹⁴⁹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 61.

¹⁵⁰ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 62.

¹⁵¹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 62.

¹⁵² B. Kemal, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 36.

¹⁵³ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, 15.

¹⁵⁴ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, 15.

¹⁵⁵ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, 15.

*“Köşkten çağrılmışım, Çankaya’ya yayan yapıldak değil, onun otomobili ile tırmanmışım. Gözlerimi ondan ayıramıyordum. ... Ben ayakta, dizlerim titreyerek, gözlerim dolu dolu çırpınıyordum...”*¹⁵⁶

Çağlar, Atatürk ile tanıştıktan sonra Çankaya Köşküne sık sık gidip gelmiştir. Burada milli edebiyat ve şiir hakkında yapılan çeşitli toplantılara katılmıştır. Ayrıca Çağlar, bu görüşmeler sırasında Atatürk’ün fikirlerinden yoğun miktarda etkilenmiştir. Bu etkilenme neticesinde Çağlar, memleketin kurtuluşunu Atatürk’ün inkılaplarıyla mümkün olacağını düşünmüş ve kendisini bu yolda ilerlemeye adanmıştır.¹⁵⁷

Behçet Kemal Çağlar’ın Atatürkçülük anlayışı çağdaşları tarafından çoğunlukla duygusal bir Atatürkçülük olarak değerlendirilmiştir.¹⁵⁸ Çağlar, zaman zaman bu duygusallık yakıştırması sebebiyle gerçekçilikten ve fikir dünyasında yenilikçilikten uzak olduğu yönünde eleştirilmiştir.¹⁵⁹ Ceyhun Atuf Kansu, Çağlar’ın Atatürkçülüğünü *“Atatürk sevgisinde hep duygusal kaldı. Onun Atatürkçülüğü yoruma kapalı bir Atatürkçülüktür. O bir devrim romantiği idi ve duygusal bir ülkücü idi.”* sözleriyle açıklamıştır.¹⁶⁰ Mehmet Salihoğlu da meseleye Kansu’ya benzer bir noktadan yaklaşarak Çağlar’ın düşünce dünyasını *“Atatürkçülüğü de devrimciliği de milliyetçiliği gibi duygusaldır. Romantik bir devrimcidir. Atatürk’ün düşünce ve düşünür yanından çok kahramanlığının heyecanını duymuş, duyurmuştur.”* sözleriyle yorumlamıştır.¹⁶¹ Salihoğlu ayrıca Çağlar’ın Atatürkçülüğü algılama ve işleme yöntemini *“Atatürkçülüğün yalnız halkçı, ulusçu, laik yanına ağırlık veren Çağlar, onun sosyal ve ekonomik nitelikleri üzerinde pek durmamıştır.”* ifadelerinde yüzeysellik ile eleştirmektedir.¹⁶²

Çağlar’ın Atatürkçülüğü üzerine söylenen sözler arasında ondan övgü ile bahseden yaklaşımlar da mevcuttur. Bu yaklaşımlar çoğunlukla Çağlar’ın Atatürk’e duyduğu sevginin samimiyeti ve ömrünün sonuna kadar Atatürk’ün fikirlerini savunmaktan taviz vermemesi üzerinde durmaktadır. Sadi Irmak, Çağlar’ı Atatürk’e bağlılığından ötürü eleştirenlere şu sözlerle cevap vermiştir:

¹⁵⁶ B. Kemal, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 36.

¹⁵⁷ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, 16.

¹⁵⁸ Oktay Akbal, “Ata’nın Şairi Artık Yok”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 47.

¹⁵⁹ Ceyhun Atuf Kansu, “Çağlar Saati”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 49.

¹⁶⁰ Kansu, “Çağlar Saati”, 49.

¹⁶¹ Mehmet Salihoğlu, “Behçet Kemal Çağlar”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 80.

¹⁶² Salihoğlu, “Behçet Kemal Çağlar”, 81.

“Ona kusur olarak Atatürk’e aşırı bağlı bulanlar var. Bu gibiler unutuyorlar ki Atatürk bir şahıs değil bir semboldür, bir bayraktır. Behçet inanırdı ki bu memleketin yaşaması ancak Atatürkçü olmakla mümkündür.”¹⁶³

Kazım İsmail Gürkan ise Çağlar’ın Atatürk’e olan sevgisini ve bağlılığını gerçek dışı bulanlara karşı Çağlar’ı şöyle savunmuştur:

“Behçet’in Atatürk aşkı hayalden veya bir fantaziden değil, Atatürk’ün ilan ve icrada en samimi emeli olan Türk’ü sevgisinden aşk mertebesine varmış bağlılığından geliyordu. Atatürk’ün hayatında ona olan bağlılığı, ölümünden sonra azalmak şöyle dursun bir kat daha arttı...”¹⁶⁴

Behçet Kemal Çağlar, Atatürk’e olan yakınlığından ötürü zaman zaman dalkavukluk ile itham edildiğini iddia etmiştir.¹⁶⁵ Enver Naci Gökşen, Çağlar’ı ölümünden sonra bu ithamlara karşı aklamak için Çağlar’ın Atatürkçülük anlayışını çözümleyen şu özeti ortaya koymuştur:

“Çağlar, son demlerine değin, Atatürk’ü ‘halkın derdine deva’ yüce bir varlık olarak görür. Halk, Atatürk’te; Atatürk halkta toplanır. Atatürkçülük-halkçılık-yurtçuluk birbirlerinden ayrılmaz bir bütündür. Bu gerçeğe inanan birine ‘meddah’, ‘ısmarlamacı’ denilebilir mi?”¹⁶⁶

Çağlar’ın Atatürk’e olan bağlılığının abartılı olduğu yönünde eleştirilere verilen cevaplar genel itibarıyla Çağlar’ın Atatürkçü düşünce sistemini bir kurtuluş yolu olarak gördüğü noktasında birleşmektedir. Fikret Çağlar’ın değerlendirmesine göre Çağlar’ın Atatürkçülüğü, eleştirildiği gibi uçarı ve gerçekdışı bir romantizmden beslenmemiş bilakis memleketin iyiliğini düşünen rasyonel bir zeminde gelişmiştir:

“Behçet Kemal’in Atatürk’e bağlılığı sade şahsi sevgiden değil, Atatürk inkılaplarının memleketin ve milletin gelişme ve yükselmesinde Atatürk’ün gösterdiği yolun tek çıkar yol olması inancında olmasındandır.”¹⁶⁷

¹⁶³ Sadi Irmak, “Behçet’in Ardından”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 22.

¹⁶⁴ Kazım İsmail Gürkan, “Çağlar İçin”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 30.

¹⁶⁵ B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 36.

¹⁶⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 80.

¹⁶⁷ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, 16.

Nitekim Derviş Manizade'nin Çağlar'ın ağzından aktardığı “*Atatürk sevgisi her Muharremde Acemler gibi dövünmek değil, onu her zaman dile getirmek, onu yaşatmak, onun ideallerini gerçekleştirmektir*” sözleri Behçet Kemal'in Atatürkçülüğe yaklaşımını açıklar niteliktedir.¹⁶⁸

Şüphesiz ki Atatürk, Behçet Kemal Çağlar'ın sanatında ve düşünce dünyasında işlenen en etkili figürlerin başında gelmektedir. Bu etki sebebiyle Çağlar'ın düz yazılarında, konuşmalarında ve şiirlerinde Atatürk ve Atatürkçülük hakkında zengin bir içeriğe ulaşmak mümkündür.

Çağlar, Atatürk hayatını kaybettikten hemen sonra *Atatürk'e Raporlar* adını verdiği bir şiir dizisine başlamıştır.¹⁶⁹ Bu şiir dizisi Çağlar'ın siyasi eleştiri içeriklerinden oluşan şiirlerden meydana gelmektedir. 1939-40 yıllarında başlayan *Atatürk'e Raporlar* dizisi 1969'da Çağlar hayatını kaybedinceye kadar devam etmiştir.¹⁷⁰ İlk kez *Yücel* dergisinde yayınlanan bu şiirler sebebiyle Çağlar, dönemin iktidarından baskı görmüş ve Halkevleri müfettişliğinden uzaklaştırılmıştır.¹⁷¹ Fikret Çağlar'ın aktardığına göre Behçet Kemal bu şiirler sebebi ile Halk Partisi Yüksek Divanına verilmiştir.¹⁷² Enver Naci Gökşen, bu şiirleri Çağlar'ın Atatürkçülüğünün ne kadar samimi ve içten olduğunun birer kanıtı olarak görmüştür.¹⁷³

Tarık Zafer Tunaya, Çağlar'ın bu raporları kaleme almasını “*Atatürkçülükten ve devrimcilikten uzaklaşmayı hazmedemiyordu.*” sözleriyle açıklamıştır.¹⁷⁴ Behçet Kemal Çağlar ise *Atatürk'e Raporlar* adlı şiirlerin yazılmasının sebebinin hem kendini avutmak hem de ülkenin halini Atatürk'e bildirme ihtiyacını tatmin etmek olarak belirtmiştir.¹⁷⁵

Çağlar, Atatürk'ün vefat etmesinden sonra gelen iktidarı eleştiren tutumu sebebiyle birtakım siyasi baskı uygulamalarına maruz kalmış olsa da 1943 seçimlerinde Şükrü Saraçoğlu tarafından milletvekili adayı olarak gösterilmiş ve Erzincan milletvekili olarak meclise girmiştir.¹⁷⁶ Bu görevini 25 Ocak 1949 tarihindeki istifasına kadar sürdüren Çağlar, aktif siyasi hayatında da sözünü esirgemeyen ve prensiplerinden ödün vermeyen bir tutum sergilemiştir.

Behçet Kemal Çağlar, meclis çalışmalarında Türkçenin sadeleştirilmesi ile ilgili çalışmalarıyla ve milliyetçi beyanlarıyla dikkat çekmiştir. 12 Mayıs 1944 tarihindeki meclis birleşiminde Türk

¹⁶⁸ Derviş Manizade, “Milli Şair, Halk Çocuğu Behçet'i Gelecek Kuşaklara Tanıtmalıyız”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 23.

¹⁶⁹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 71.

¹⁷⁰ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 71.

¹⁷¹ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi”, 16.

¹⁷² F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi”, 16.

¹⁷³ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 71.

¹⁷⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 72.

¹⁷⁵ B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 42.

¹⁷⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 20.

dilinin sadeleştirilmesi ile ilgili yaşanan bir tartışmada Çağlar, “*Hakimiyet bila kaydüşart milletindir*” cümlesinde kullanılan “*hakimiyet*” sözcüğü yerine Türkçe kökenli “*egemenlik*” kelimesinin kullanılması gerektiğini savunmuştur.¹⁷⁷ Çağlar, bu tartışma sırasında Türkçenin sadeleştirilmesi ve bu hareketin tarihi ile ilgili fikirlerini beyan etmiştir:

*“Atatürk, Türk millet birliğinin esaslı unsurlarından biri olarak dili ele aldığı, Türk dilini yabancı boyunduruğundan kurtarmağa karar verdiği günden beri dil inkılabı bütün milletin malı olmuş bulunuyor.”*¹⁷⁸

13 Haziran 1946 tarihindeki meclis toplantısında “*İnönü Armağanları Kanunu*” ile ilgili tartışma sırasında Çağlar, “*keşif*” ve “*ihtira*” kelimelerinin Arapça kökenli olmasından ötürü bu kelimelerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasını teklif etmiştir:

*“Efendim; keşif ve ihtira kelimeleri yerine arkadaşlarımız ‘açım’ ve ‘bulgu’ kelimelerini bulmuşlardır. Bunun yerine daha güzel bir kelime varsa konsun. Bu hususta Büyük Meclisin zevkine ve hakemliğine müracaat etmiş oluruz. Yoksa komisyonun fikri açık olduğuna göre ihtira ve keşif gibi iki koyu Arapça kelimenin alınmamasını teklif ederim.”*¹⁷⁹

Daha sonra bu konu ile ilgili olarak Meclis Başkanlığına resmi bir önerge sunan Çağlar, teklifinin haklılığını “*Arkadaşlar açmaktan ‘açım’ bulmaktan ‘bulgu’ demişler. Güzel kelimeler. Mutlaka ayını çatlatarak ‘ihtira’ mı diyeceğiz? ... ‘açım’ ve ‘bulgu’ kelimeleri Türkçe olmak bakımından keşiften ve ihtiradan daha iyi sayılmalıdır.”*¹⁸⁰ sözleri ile savunmuştur. Tartışmanın devamında muhtelif vekiller tarafından eleştirilen Çağlar, son olarak Cumhuriyet devrimi sonrasında ortaya konan Türk diline dair görüşlerini şu sözlerle vurgulamıştır:

*“...İhtira ve keşif, bizim dilimizden başka yerde geçmiyor. Bizim dilimizde, dedim, affedersiniz, Osmanlıcadan başka yerde geçmiyor. ... Öztürkçe kelimeler ötekilerden her zaman daha güzeldir. Bunu değiştirmek için tek bir sebep olabilir: Daha güzel öztürkçe kelime bulmak.”*¹⁸¹

¹⁷⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 7, İçtima: 1, C. 10, 70.

¹⁷⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 7, İçtima: 1, C. 10, 70.

¹⁷⁹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Toplantı: 3, C. 24, 255.

¹⁸⁰ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Toplantı: 3, C. 24, 255.

¹⁸¹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Toplantı: 3, C. 24, 256.

Behçet Kemal'in Türk dilinin üstünlüğü hakkındaki savunması haklı görülmüş olacak ki Çağlar'ın bu konu hakkında verdiği önerge, Meclis tarafından oy çokluğu ile kabul edilmiştir.¹⁸²

15 Aralık 1948 tarihindeki Meclis toplantısında Hatay Milletvekili Eyüp Durukan tarafından Çağlar'ın bir önceki birleşimde söylediği bir söz hakkında açıklama yapması istenmiştir.¹⁸³ Durukan, Çağlar'ın yabancı bir terim kullanımını eleştirirken kullandığı dilin asabi olduğunu ve niyetini açıkça beyan etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu isteğin üzerine Çağlar, kürsüye gelerek gerekli açıklamalarda bulunurken Türk dilinin üstünlüğü hakkındaki fikirlerine dair bir örnek vermiştir:

“Bu milletin, aynı zamanda sonradan türemiş Avrupa alimleri tarafından kelime türetme imkanları hayranlıkla karşılanan, zengin bir dili var. O kadar ki bir gizli akademi toplandı da bu kuralları tesbit mi etti diye alimler hayran oluyorlar.”¹⁸⁴

Çağlar, Türk dili hakkındaki hassasiyetini aynı zamanda folklor ve kültür alanındaki çalışmalar için de göstermiştir. 6 Temmuz 1948 tarihindeki Meclis toplantısında folklor alanındaki eğitimin Türk milleti için bir varoluş meselesi olduğunu vurgulamıştır:

“Folklor (Halkiyat), Anadolu insanının bütün gizli saklı kabiliyetini, iç varlığını, Türk ruhundaki sayısız medeniyet birikintilerini ve hazinelerini meydana koyan ilim şubesidir. İlim her şeyden evvel kendimizi bilmekle başlar. Türk nedir ve kimdir; bunu bize halkiyat öğretir. Folklörsüz Türk sanatı kaynaksız kalır, kurur, dumura uğrar. Folklör bir bakıma her şeydir ve hiçbir bakımdan fantazi değildir.”¹⁸⁵

6 Temmuz 1948'deki Meclis toplantısında Çağlar, ayrıca komünizm karşıtlığı ile ilgili bir konuşma da yapmıştır:

“Eğer biz Cenubi Amerika'da bir devlet olsaydık komünistçe fikirler yayanlara fikir hürriyeti namına katlanabilirdik. Fakat biz komünizmin bugün mümessili geçinen bir devletin komşusuyuz. Bu devlet bizim topraklarımıza göz dikmiş haldedir. Ve cihanın bugünkü şartlar içinde bugünkü emperyalist hırslarıyla komünizm bir fikir değil bir aksiyondur. Türkiye'de komünist olmak demek, Türkiye'nin ikinci Azerbaycan olmak demektir. Bu da ya hainliktir ya budalalıktır.”¹⁸⁶

¹⁸² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Toplantı: 3, C. 24, 256.

¹⁸³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 14, 115.

¹⁸⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 14, 116.

¹⁸⁵ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 2, C. 13, 798.

¹⁸⁶ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 2, C. 13, 811.

Çağlar'ın CHP'ye dair en sert ve açık eleştirileri 1947 yılında gerçekleşen CHP Yedinci Olağan Kurultayında görülmektedir. Kurultayın Üçüncü Birleşiminde söz alan Çağlar, CHP'yi kurultayın işleyişinde demokratik bir tavır takınmamakla eleştirmektedir:

“Derdim, devrimcilik prensibimizin icabını, ezeli tekâmül kaidesinin seyrini göz önünde bulundurmak, bu Kurultayın, öteki Kurultaylardan daha demokratik, daha denetleyici başlamasına karınca kararınca bir uçtan yardım etmek, sizin arzularınıza da tercüman olmaktı.”¹⁸⁷

Çağlar, konuşmasında kurultaya dair beklentilerini aktardıktan sonra CHP'nin demokratik olmayan uygulamalarına yönelik eleştirilerine devam etmiştir:

“Bu izahlardan sonra Umumi Heyetin bize getirdiği Tüzük değiştirmesi, bu heyetin demokrasi ruhunu gerektiği kadar kavrayamadığı kanaatını uyandırmakta devam ediyor.”¹⁸⁸

Demokratik olmayan uygulamalar hakkındaki eleştirilerinden sonra Çağlar, CHP'nin ve hükümetlerin denetlenemediğinden yakınmıştır:

“Umumi İdare Heyeti yaptığı Program ve Tüzük değiştirmelerinde bize bir Meclis'in devre içinde gerçekleştirebileceği pratik ve müddetle mahdut program maddeleri getirmemiştir. Parti Hükümetlerini daha iyi murakabe için pratik çareler bulmaktan, yeni prensipler koymaktan uzak kalmıştır.”¹⁸⁹

Halk Partisi'nin ilkesel duruşuna yönelik sözlerinden sonra konuşmasına devam eden Çağlar, CHP'nin özellikle iç siyasette yaptığını düşündüğü bazı hatalar üzerinde durmuştur:

“Olağanüstü kurultaydan bu yana, geçen kurultaydan bugüne kadar gelip geçen Parti Hükümetleri ya bazı elemanlarının tek tek ya bazı tedbirlerinin zaman zaman iyiliklerine rağmen, dış siyasetten başka cephede tam muvaffak olamamış hükümetlerdir. Dünya buhranı ortasında bazan şu tedbirin bazan bu tedbirin peşi sıra bocalamışlardır. ...Aldıkları iyi ve isabetli kararların peşi sıra alınması gereken bir sürü tamamlayıcı tedbirleri zamanında alamamaktan, iyi elemanlar bulup iyi uygulayamamaktan yıpranmışlardır. Toprak kanunu, orman kanunu, köy enstitüsü kanunu bu iddiamın en güzel delilleridir.”¹⁹⁰

¹⁸⁷ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 84.

¹⁸⁸ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 84.

¹⁸⁹ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 85.

¹⁹⁰ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 84.

CHP'nin ekonomi yönetiminde de bocaladığını düşünen Çağlar, hükümetin özel sektöre yeteri kadar güven sağlayamadığını söylemiştir:

“Dünyayı saran umumi buhran ve kahraman ordumuzu besleyip cihazlandırma gibi büyük sebepler bir yana, aldıkları tedbirleri iyi anlatamamışlar, umumi efkara iyi sindirememişlerdir. İş adamları ve cemiyet tarafından tam güven ve güzel niyetle karşılanıp yardım görmemişlerdir. Birbirinden çalışkan, fakat birbirinden talihsiz Hükümetler olmuşlardır.”¹⁹¹

Çağlar, CHP'nin Demokrat Parti'ye (DP) karşı yürüttüğü siyasi mücadeleden de memnun değildir. Hükümetin siyasi çekinceler sebebiyle Atatürkçü değerlerden taviz verdiğinden şikâyet eden Çağlar, bu anlayışın uzun vadeli sorunlara sebep olacağını söylemiştir:

“Ben kendi hesabıma son zamanlarda Partimizin saflarında demokrasiyi geliştirmek yolunda, iki Partiyi birbirine düşman hale getirmekten kurtarmak yolunda harcanan çabalamaların hepsini makbul ve aziz görürüm. Yalnız esaslı bir şartla: Asıl halk derterine ve meselelerine eğilmektense daha kolay ve ucuz bir tedbir olarak karşı Parti'ye taviz ve yaranma yoluna sapmamak şartıyla. İnkılaplarımızdan, belki hoş gideriz diye fedakarlıklarda bulunmak, halkı kazanacağız batıl zannıyla prensiplerimizden tavizler vermek şiarımız değildir.”¹⁹²

Üçüncü Birleşmede yukarıdaki başlıkların üzerinde durduktan sonra Çağlar'ın 2 Aralık 1947 tarihinde gerçekleşen Dokuzuncu Birleşmede laiklik ilkesi ile ilgili tartışmalarda aktif bir rol aldığı görülmektedir. Halk Partisi'nin kurultayda teklif edilen programında yer alan laiklik ile ilgili maddeleri savunmaya yönelik Hamdullah Suphi Tanrıöver'in açıklamalarını Atatürkçülüğe aykırı gören Çağlar, Tanrıöver'i sert bir şekilde eleştirmiştir. Tanrıöver, kurultay sırasında laikliğin hala esas ilkelerinden biri olduğunu fakat cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen laiklik anlayışının değişmesinde bir sakınca olmadığını savunmuştur:

“Türk inkılabının dini tatbikat yapması, son devirlerin acı tecrübelerin tesiri altında, bir müddet, din namına konuşan adamların ıstırabını çekmiş nesillere mensup olduğumuz için bu müesseseleri kapadık. Bunu, muvakkat bir tedbir olarak aldık; daimî olamaz.”¹⁹³

¹⁹¹ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 84.

¹⁹² C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 85.

¹⁹³ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 457.

Savunması sırasında Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya gibi devletlerin dini politikalarından ve laiklik anlayışlarından örnekler veren Tanrıöver, toplumun dini ihtiyaçlarını karşılamamanın laik bir devletin görevi olduğunu ifade etmiştir:

*“İnkılabı yapanlar, inkılabın başındakiler, Diyanet İşleri Reisliğini, Devlet kadrosu içinde neden bıraktı? ... Şuna lüzum vardı: Bir müddet, bu işlerin hükümetin mürakabesi altında olması lazımdı; buna dini vazifeler için, ayinler için lüzum vardı. ...o halde Diyanet işlerine verilen hafız yetiştirme salahiyeti ve bu arada diğer dini hizmetleri devamıza ve laik inkılabımıza bir tehlike teşkil etmiyor.”*¹⁹⁴

Tanrıöver, konuşmasının sonunda ise dini teşkilatın varlığının Türkiye için bir ulusal bağımsızlık ve güvenlik meselesi olduğunu vurgulamıştır. Özellikle Balkan uluslarının milliyetçi hareketlerinde aktif rol alan papazların faaliyetlerine gönderme yapan Tanrıöver, dini teşkilatın varlığının ulusal bağımsızlık ile yakından ilişkili olduğunu söylemiştir:

*“Mazlum milletler, mahkûm milletler son müdafaalarını, kendi tarihimize bakınız, din teşkilatlarıyla yapmaktadırlar. Bulgar papazları Bulgar milliyet hareketinin başındadır. Bu münasebetle bir isim söyliyeyim: Paysı. Bu, on sekizinci asırda Bulgar milletinın davasını yayan bir papas. Rumen ve Sırp papazları da bunu yaptılar; kalkınmalarının sebebi budur. Bizim müfredatımız da ancak budur.”*¹⁹⁵

Behçet Kemal, Tanrıöver’in laiklik ilkesine dair bu açıklamalarını bir yumuşama ve taviz verme olarak algılamıştır. Bunun üzerine kurultayda alan Çağlar, çoğunlukla laikliğin yumuşatılmasının ve bu bağlamda güçleneceğini iddia ettiği dini anlamda tutuculuğun çok büyük risklere gebe olduğunu üzerine durduğu bir eleştiride bulunmuştur:

*“Sayın Tanrıöver, müslihane bir tedbir diye ortaya attığı şeyleri dışarda, uzakta hangi yılan yuvasının ağzını açmış olduğunu fark etmedi mi? ... Anadolu’yu yıllarca mezhep kavgalarıyla yer yer mezbahaya çeviren taassubun yeniden hortlaması ihtimali, bizim için Bolşeviklik tehlikesi kadar korkunçtur.”*¹⁹⁶

Çağlar laikliğin yumuşatılması ile ortaya çıkacak dini akımların devrimlerin aleyhine çalışacağını bir başka tehlike olarak görmektedir:

¹⁹⁴ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 457.

¹⁹⁵ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 458.

¹⁹⁶ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 464.

“Asırlar boyunca tekrar ısrar eden irtica, din irticaıdır. Sinsi girer, sonra bütün inkılap nesillerine bir 31 Mart faciası hazırlar.”¹⁹⁷

Tanrıöver’in dini teşkilatlanmayı güvenlik meselesi bağlamında değerlendirmesine açık bir cevap olan bu pasajdan farklı olarak Çağlar, laikliği irticaya karşı olan sözleriyle savunmuştur:

“Laiklik, kabineye dahil olup istilacı çekirgelere fetva çıkaran Şeyhülislamın geri ve yabancı zihniyetine karşı aksülameldir. Laiklik, düşman murahhasların yurt topraklarında bir an evvel bertaraf edilmesi için yollara büyüğü topraklar serpilmesini ferman eden Sultan’ın çarpık ve iğrenç zihniyetine karşı aksülameldir. Laiklik, futbol topuna Ali Efendimizin kellesidir diyen softanın mürtecî ve murdar zihniyetine karşı aksülameldir.”¹⁹⁸

Çağlar, konuşmasının devamında da bu sözlerine ek olarak laikliği savunmaya devam etmiştir:

“Sultanın kardeşini öldürmesi için fetva veren hocaya, semeri gümüşten de olsa altından olması için zekât verilmesine cevaz veren kirli ve hasis menfaatlere yüce dini alet eden mürai taassup mu güzel, dini gündelik kaygılardan ayırıp vicdandaki köşesine oturtan laik zihniyet mi? Eminim ki Peygamberin ruhu o mürai taassuptan iğrenmekte ve bu laik zihniyeti beğenmektedir.”¹⁹⁹

Çağlar, konuşmasının başka bir bölümünde ise laikliğin dindar vatandaşların vicdanına hitap eden en makul anlayış olduğunu öne sürmüştür:

“Arkadaşlar, gerçek mümin, dindar ve münevver bir insanın dini için en hayırlı göreceği şey bu dinin ve imanının rastgele dünya işlerine siyaset oyunlarına alet edilmemesidir. Din, Allah ile kulu, halik ile vicdan arasında yüce ve temiz yerini muhafaza etmelidir. Biz Müslüman dininin müminiyiz. Fakat örümcekli kafaların çorbaya çevirdiği ukalalıklar ve efsaneler manzumesinin de o nisbette aleyhtarıyız.”²⁰⁰

Çağlar, laiklik ilkesini ve gerekliliğini genel hatlarıyla savunmanın yanında kendi laiklik anlayışını da ortaya koyan açıklamalar yapmıştır:

“Biz, iliklerimize kadar Kemalist’iz. Bizim akidemizce din Devletten ve siyasetten ayırdır. Devlet dine karışmaz. Dinin Devlete karışması hayırlı gibi başlar, ölçsüz

¹⁹⁷ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 463.

¹⁹⁸ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 463.

¹⁹⁹ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 463.

²⁰⁰ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 462.

denecek kadar zararlı olur. Devlet dine karışır, hayredeceğin derken alet eder, kadrini küçültür.”²⁰¹

Yukarıda bahsedildiği gibi Çağlar, teklif edilen parti programını gündelik siyasi çıkarlar için taviz vermekle eleştirmektedir:

“...Partinin bugününü kurtarmaktansa memleketin yarınını kurtarmak için bu kurtarıcı prensibimize sımsıkı sarılmalyız. Ahdine sadık ve şerefli, ekalliyette kalmak hepimizin tereddütsüz tercih edeceği tek yoldur.”²⁰²

Atatürk’ün devrimlerini korumak için yaşadığını söyleyerek konuşmasını sonlandıran Çağlar, kurultay boyunca laiklik ilkesi ön planda olmak üzere kendi düşünce dünyasına göre Atatürkçülüğü savunmak için eleştirilerde bulunmaktan kaçınmayan bir tavır takınmıştır.

Çağlar’ın aynı eleştirel tutumu 1949’da milletvekilliğinden istifasını verirken meclis kürsüsünde yaptığı konuşmasında da görülmektedir.

24 Ocak 1949 tarihindeki Meclis toplantısında Şemsettin Günaltay Hükümeti’nin programını eleştiren Çağlar, bu eleştirisi sırasında ekonomik başarısızlıklar ve Atatürk ilkelerinden uzaklaşılması üzerinde durmuştur.

Çağlar, son yıllardaki hükümetlerin ekonomi politikalarını başarısız bulduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

“...İnönü’nün harici siyasetimizi dürbin bir dünya görüşü ile idare ve sevk edebilmesi yanında çoğu elimizde olmayan harici amillerin de tesiriyle, harici siyasetimiz müstesna hiçbir esaslı ekonomik başarı gösterememiş bu hükümetler, dünyanın gelişip karışması karşısında gereken tedbirleri ne isabetli ne de zamanında alamamak mevkiine düşmüşlerdir.”²⁰³

Çağlar, bu hükümetlerin başarısızlıklarını onların plansız ve gerçekçi olmayan hedefler belirlemesine dayandırmıştır:

“...Memleketin gerçeklerini iyice bilmeden, iktisadi faktörleri iyice hesaba katmadan, milletin çalışma ve inanma şevkini kendimize ortak ve önder edinmeden işe başlıyoruz; il aksaklıkta azmimiz sarsılıyor ve tarizlerimiz başlıyor.”²⁰⁴

²⁰¹ C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 464.

²⁰² C.H.P. Yedinci Büyük Kurultayı Tutanağı, 464.

²⁰³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 16, 172.

²⁰⁴ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 16, 172.

Halkın çektiği geçim zorluğundan ve imkansızlıklardan yakınan Çağlar, hükümetleri bu sıkıntılara çözüm bulamamakla ve müsriflikle eleştirmiştir:

“...Türk halkının hizmetindeki halk adamları gibi değil de başka refahlı ve konforlu bir diyardan gelmiş ıslahatçılar gibi davranmak? Bunlar bütçe darlığı, para imkansızlığı ile geçirilecek, mazeret bulunacak şeyler değil, doğrudan doğruya israflar; zihniyette isabetsizlik, gevşeklik...”²⁰⁵

Çağlar, yeni programa dair eleştirileri sırasında seçim güvenliği ve Anayasanın ruhu gibi siyasetin teknik konularına da değinmiştir:

“Yeni kabine programında en parlak cümleler, demokrasi gelişmesine bağlılığın ifadesi için ayrılmış bulunuyor. ... Demokrasiyi Garblı zihniyetin bir mükemmel metodu olarak tatbik edebilmek için ilk yapılacak şey, hiçbir vatandaşa şüphe bırakmayacak şekilde seçim emniyetini pekiştirmek, sonra da ihtilal havasında hazırlanıp tek parti zihniyeti ile işlenen Anayasayı değiştirmektir.”²⁰⁶

Yeni hükümeti kendisinde en büyük üzüntü yaratan hükümet değişikliği olarak değerlendiren Çağlar, yeni programı Cumhuriyetin ve CHP’nin kurucu ilkelerinden uzaklaşmakla itham etmektedir:

“Karşıdaki partileri, bu prensiplerden ayrılıp geriye gidiyor diye taassup kırıntılarının tesiriyle bu prensiplerin kurtarıcılığını henüz kavramamış kütlelerin gözüne girmek için yeni şeyler vadediyor diye hasım sayıyordum. Fakat şimdi görüyorum ki, bu kabinenin teşekkül tarzı açıkça gösteriyor ki, bu kurtarıcı prensiplere Cumhuriyet Halk Partisinin müdir unsurları da artık tam manasıyla raiyet etmez hale geldiler.”²⁰⁷

Atatürkçü ilkelerin ihmal edildiğini öne süren Çağlar, böyle bir ortamda Atatürkçü düşünceyi savunmanın imkansızlığını vurgulamıştır. Bu sebeple Çağlar, söz konusu imkansızlığı öne sürerek mücadelesini Meclis kürsüsünden değil de kendisine imkân sağlayan başka mecralarda sürdürme kararını açıklamıştır:

“Bu prensipler uğruna artık ona sadık kalmadığını gördüğü saflardan ayrılarak kanunların verdiği başka haklara dayanıp mücadele etmek gerekiyor. ... Bu mücadelenin en iyi yerlerinden birinin bu kürsü olduğunu bilmez değilim. Fakat

²⁰⁵ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 16, 173.

²⁰⁶ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 16, 173.

²⁰⁷ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 16, 174.

saflarından ayrılıp külfetlerinden sıyrıldığım bir kütlenin nimetlerinden faydalanmakta devam etmeye benim vicdanım ve ahlakım müsait değildir."²⁰⁸

Sözlerini Erzincan halkından özür dileyerek noktalayan Çağlar, istifasını Meclis Başkanlığına verip Meclisi terk etmiştir.²⁰⁹

Çağlar'ın Atatürkçülük ile ilgili fikirlerini içeriği hakkında zengin bir içeriğe sahip olan bir başka kaynak ise Behçet Kemal Çağlar'ın *Dolmabahçe'den Anıtkabre* adlı eserdir. Çağlar, bu eseri Atatürk'ün ölümü üzerine kaleme almıştır ve eser; Çağlar'ın Atatürk ile olan anılarını, Atatürk'ün cenazesinin detaylı bir tasvirini ve şairin Atatürkçülüğe dair fikirlerini içermektedir.

Behçet Kemal, yaşadığı dönem boyunca Atatürk'e aşırı bağlı olması sebebiyle eleştirilmiştir. Hatta bazı yazarlar onun Atatürk'ü ilahlaştırdığını düşünmüşlerdir.²¹⁰ Çağlar'ın şiirlerinde zaman zaman mübalağa sanatından faydalanırken Atatürk'e birtakım ilahi veya doğaüstü yakıştırmalar yaptığı doğrudur. Ancak Çağlar, Atatürkçü düşünce sistemini Atatürk'e olan kişisel sevgisi vasıtasıyla değil bu fikirlerin Türk toplumuna en faydalı ve uygun ideoloji olduğu için benimsediğini söylemiştir:

*"Biz ilhamlarımızı gökten değil, Atatürk çapından da olsa bir tek şahıstan değil doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz. Bizim yolumuzu çizen, amiller içinde yaşadığımız yurttan, bağrından çıktığımız Türk milletinden ve bir de milletler tarihinden çıkardığımız neticelerdir."*²¹¹

Çağlar, bir başka bölümde ise Atatürk'ü putlaştırmaya ve Atatürkçülüğü basit bir slogan siyasetine indirmeye karşı çıktığını şu sözlerle belirtmiştir:

*"Kimseyi putlaştırmaya niyetimiz yok. ... Biz fikir Mustafa Kemal'in varisleriyiz. Atatürk'ün sözlerini ikide bir tekrarlamakla karşımızdaki fikri sistemini sindirmek veyahut itham etmek istemiyoruz. Ancak milli hidayete erdirmek istiyoruz. ... Biz bir Mustafa Kemal dedi ki çığır açmak istemiyoruz. ... İlerilik yollarına ışık tutmasaydılar o sözleri ne elimize alırdık ne dilimize..."*²¹²

Görüldüğü gibi Behçet Kemal, Atatürk'ün onun şahsiyeti çerçevesinde putlaştırılmasına kesinlikle karşı çıktığını belirtmiştir. Çağlar, Atatürk'ün düşünsel liderliğini kabul etmekle

²⁰⁸ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 16, 175.

²⁰⁹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 3, C. 16, 175.

²¹⁰ Orhan Seyfi Orhon, "B. Kemal Çağlar!", *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 89.

²¹¹ B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 53.

²¹² B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 51-52.

birlikte onu bir çeşit ilahi veya tartışılmaz bir figür olarak görmemektedir. Zira yine aynı eserde Çağlar; “Kemalizm’den daha açık daha kesin ve bize daha uygun bir fikir sistemi varsa, göndersinler, anlatsınlar onu rehber edinelim.” diyerek Atatürkçülüğün kendisine göre vazgeçilmezliğini onu bilimsel bir temelde değerlendirerek aktarmıştır.²¹³

Çağlar, Atatürk’ün vefatından sonra Atatürkçülüğe sahip çıktığını iddia eden çevreleri kendi dertlerine düştükleri için eleştirmektedir:

*“Atatürk’ün çocukları olduğunu unutanları, çıkar yoldan sapanları, sabırla, sükûnla, fikirle ıslah etmek, hak yoluna çağırmak vazifesini üstümüze alıyoruz.”*²¹⁴

Atatürk döneminde yaşayıp Atatürk’ün yakın çevresinde bulunma şansını yakalamış birtakım kişileri ikiyüzlülükle itham eden Çağlar, onları Atatürk’ün fikirlerini tam olarak anlamamak veya onlara sahip çıkmamakla suçlamıştır:

*“Ah onun etrafını saran insanları çoğu ona layık değildiler; kasesini yaladılar fakat ideallerine sadık kalmadılar. Her söylediğine belki tam inanmadıkları halde hikmetin ve kerametın kendisidir deyip onu da şaşırttıkları çok oldu.”*²¹⁵

Çağlar, eserinde Atatürk’ün hayatını kaybetmesinden sonra Atatürkçülüğün zarar gördüğünü ve istismar edildiğini düşündüğü bu dönemde gençlere Atatürk’ün idealinden şaşmamaları yönünde tavsiyelerde bulunmuştur:

*“Ey Atatürk’ün çocukları! ... Mustafa Kemal’in idealini bir türlü kavrayamayan, ikide bir hırslar ve menfaatler yüzünden dalaşmaya koyulan ağabeylerinizin unuttur gibi olduklarını siz ışığa çıkarmak, yarım bırakır gibi olduklarını siz tamamlamak durumundasınız. ... Bu memleket her alanda, Mustafa Kemal sabrına, Mustafa Kemal hamlesine, Mustafa Kemal kavrayışına muhtaçtır. Örneğimiz yalnız o olsun.”*²¹⁶

Çağlar, toplumun içinde bulunduğu sağcılık-solculuk çekişmesinden çok rahatsız olmuştur. Türk toplumun Atatürk’ün fikirleri etrafında toplanması gerektiği düşünen şaire göre toplum, Atatürk’ün etrafında toplanmayı reddettiği gibi her iki taraf da Atatürk’ün kendi siyasi gündemine alet etmek için onun fikirlerini saptırma yoluna gitmiştir:

²¹³ B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 53.

²¹⁴ B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 52.

²¹⁵ B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 54.

²¹⁶ B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 54.

“...Köprülerin altından çok su geçmiş, gençliği bölmüşler; kimi Atatürk deyip enternasyonalden bahsediyor, kimi Atatürk deyip ezan okuyor. Asıl Atatürkçüler biziz, gelin birleşelim diyoruz; kimse farkımıza bile varmıyor. Olmadı, yapamadık...”²¹⁷

Ayrıca Derviş Manizade, Çağlar’ın Türk gençliği hakkındaki bu tereddütlerini “Onu son günlerinde, en çok üzen konu, memleketin sağ-sol çekişmeleri ile yuvarlanmakta olduğu uçurumdu...” sözleriyle aktarmıştır.²¹⁸

1.3. Behçet Kemal Çağlar’ın Edebiyata Dair Görüşleri

Çağlar’ın şiirlerinin ana temalarını Atatürk, Türk tarihi, Türk folkloru ve yurt sevgisi oluşturmuştur. Bilge Ercilasun, bu tematik tercihler neticesinde Çağlar’ın sanatını Türk tarihinden ve folklorundan meydana gelmiş Atatürk odaklı bir destan edebiyatı olarak tanımlamaktadır.²¹⁹ Çağlar’ın kendisi de bu tespiti destekleyecek şekilde Atatürk’ün artık Türk milleti için destansı bir figüre dönüştüğünü ve zamanı gelince halk destanlarına konu olacağını söylemiştir.²²⁰ Çağlar, Atatürk’ün bir kavram olarak Cumhuriyet dönemi Türk şiirine has bir bakış açısıyla işlendiği düşünmektedir. Divan şiirinin kaside türünde gördüğü övgü geleneğini dalkavukluk ile değerlendiren şair, Cumhuriyet döneminde Atatürk’e yazılan şiirleri içten ve samimi duygularla yazılmış şiirler olarak görmüştür.²²¹

Çağlar, sanat hayatı boyunca çoğunlukla halk şiiri geleneklerine sadık kalmayı tercih etmiştir. Şair, şiirlerinde zaman zaman serbest şiir denemelerinde bulunmuş olsa da eserlerinin büyük bölümünü hece ölçüsü ile vermiştir.²²² Çağlar’ın hece ölçüsünde ısrarcı olması edebiyat camiası tarafından karışık tepkilerle karşılanmıştır. Behçet Kemal’in hece ölçüsünde karar kılmasını savunanlar onun bu tercihinin Çağlar’ın halk ile bütünleşmek ve daha iyi bir iletişim kurmak için yaptığını savunmuşlardır. Enver Naci Gökşen, Çağlar’ın halka ancak halkın estetik anlayışı ile ulaşabileceğini düşündüğünü söylemiştir.²²³ Gökşen aynı zamanda Çağlar’ın serbest ölçü kullanmakta da usta bir şair olduğunu vurgulamıştır.²²⁴ İffet Halim Oruz, Türk şiirinin Nazım Hikmet’in etkisi ile serbest ölçüye ağırlık verdiği bir dönemde kendisinin ve Behçet Kemal’in

²¹⁷ Şevket Evliyagil, “Behçet Kemal Çağlar’ı Kaybettik”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 67.

²¹⁸ Manizade, “Ön Söz”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 12.

²¹⁹ Bilge Ercilasun, *Bir Vatan Kurtuldu-Atatürk’le İlgili Romanlar Üzerinde Bir İnceleme*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2022, 56.

²²⁰ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 56.

²²¹ B. Çağlar, “Atatürk ve Şiir”, *Türk Dili*, 170 (1965), 80-85.

²²² Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 31.

²²³ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 31.

²²⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 41.

hece ölçüsüne sadık kaldıklarını söylemiştir ve bu sadakati Atatürkçülük ve milliyetçilik fikirlerine bağlılık ile açıklamıştır.²²⁵ Sadi Irmak ise Çağlar'ın sanatının Atatürk'ten ve Türkçülükten ilham alarak ortaya çıktığını belirtmiştir.²²⁶

Çağlar'ın hece ölçüsü tercihiye yönelik eleştiriler yoğunlukla onu şiirini geliştirmeme ve biçim konusunda gereğinden fazla muhafazakâr olma noktalarında birleşmektedir. Ceyhun Atuf Kansu, Çağlar'ın şiirlerinin konu itibarıyla Atatürk'e ve devrime yönelik tutkulu bir içerik barındırdığını söylemiştir.²²⁷ Fakat her ne kadar devrime yönelik olsa da Çağlar'ın şiirlerini sanat bağlamında devrimci olmamakla eleştirmiştir.²²⁸ Kansu'ya göre Çağlar'ın hece ölçüsü ve uyaklı şiir takıntısı eski bir şiir anlayışını temsil etmektedir ve bu durum Çağlar'ın şiiri için kısıtlayıcı bir özellik taşımaktadır.²²⁹ Mehmet Salihoğlu da benzer bir yaklaşımla Çağlar'ın şiir anlayışının devrimci olmadığını düşünmektedir. Çağlar'ın şiirlerinde yoğun olarak 7+7 hece ölçüsünü tercih ettiğini söyleyen Salihoğlu, Çağlar'ın edebiyat camiasında süren şiir tartışmalarında çok fazla yer almadığını ve sanatında devrimci bir duruş göstermediğini belirtmiştir.²³⁰ İnci Enginün, Çağlar'ın sanatını coşkulu bulurken halk şiiri geleneğini ve hece ölçüsünü kullanımını sıradanlaşmış olarak değerlendirmiştir.²³¹ Baki Asiltürk, Çağlar'ın halk şiirine ve geleneğine olan bağlılığını onun en ilginç yönü olarak vurgularken şairliğini zayıf bulduğunu belirtmektedir.²³² Ercilasun ise Çağlar'ın Atatürk sevgisini işlediği şiirlerinde yüksek bir sanat seviyesine erişemediğini ifade etmiştir.²³³ Bu eleştirilere ek olarak Çağlar'ın şiiri içerdiği Atatürk imgesi kapsamında da eleştirilmiştir.

Çeşitli yazılarında halk şiirine ve hece ölçüsüne dair fikirlerini paylaşan Çağlar'a göre halk şiiri sanatın en olgun halidir.²³⁴ Halk şiirini Türk halkının asıl kaynağı ve gerçek sanatı olma nitelikleri ile değerlendiren Çağlar, Osmanlı dönemi şiir görüşlerini halkın duygu dünyasını yansıtmada konusunda yetersiz görmektedir:

“Halk, ıstırapı da neşeyi de avucunun içinde, kalıpsız ve katıksız, halis ve samimi, susamış ruhumuza sunmasını biliyordu. Divan şiiri, Tanzimat şiiri, şehir şiiri ise kâh

²²⁵ İffet Halim Oruz, “Büyük Kayıp”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 29.

²²⁶ Sadi Irmak, “Behçet Kemal Çağlar, Şahsiyeti ve Sanatı”, *Türk Folklor Araştırmaları*, 274 (1970), 5527.

²²⁷ Kansu, “Çağlar Saati”, 48.

²²⁸ Kansu, “Çağlar Saati”, 48.

²²⁹ Kansu, “Çağlar Saati”, 48.

²³⁰ Salihoğlu, “Behçet Kemal Çağlar”, 80.

²³¹ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021, 56.

²³² Baki Asiltürk, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*, İstanbul: İkaros Yayınları, 2021, 36.

²³³ Ercilasun, *Bir Vatan Kurtuldu*, 56.

²³⁴ B. Çağlar, “San’atta Umumî Bir Tasfiye Lazım”, *Yücel*, 60 (1940), 201-202.

halis altın, kâh kalp altın olukların içinden fakat bir yabancı ve bulanık su gibi bize ancak bir iki damla gelebiliyordu.”²³⁵

Çağlar, Atatürk’e yazılan şiirlerde arı Türkçenin kullanılmasını Atatürk’e ve onun inkılaplarına karşı bir sorumluluk olarak görmüştür:

*“Duru Türkçeyi hece vezniyle çok iyi yazan bu şairler, Atatürk gibi bir Türkçüden ve dilciden söz açarken aruza kaçmayı, duyguca derine inemeyince ahenkçe gösterişli olmaya saptıktan başka ne ile yorumlayabilirler?”*²³⁶

Çağlar, şiirde yeniliğe karşı çıkmadığını birçok defa dile getirmiştir. Çağlar’ın bakış açısına göre şiirde bir yenilik olacaksa bu yenilik Türk halkının kökenlerine dayanılarak yapılmalıdır. Bu sebeple Çağlar, Divan edebiyatını eleştirdiği gibi döneminin yenilikçi şiir akımlarına da şüpheyile yaklaşmaktadır:

*“Yeni şiirin, kökleşmiş eski zevk karşısında el pençe divan durmasını isteyecek değiliz. Fakat ayaklarını sanat masasının üstüne dayamasını, getirip eski zevkin burnuna uzatmasını da hoş göremeyeceğimiz besbellidir.”*²³⁷

Aynı makalede Çağlar, konuşma dilinin şiire girmesini olumlu bir gelişme olarak değerlendirirken bu girişimde aşırıya kaçılmadan ve sanatın estetik değerini gözeterek hareket edilmesi gerektiğini söylemiştir.²³⁸

Çağlar’a göre şiirde bir yenilik yapılacaksa bu yenilik Türk şiirindeki Osmanlı ve Batı etkilerini ortadan kaldırmak olmalıdır.²³⁹ Zira Çağlar, bu iki kaynağı Türk halkını yansıtmak için yeterli görmemiştir:

*“Divan edebiyatının Şiraz aşısı meyvaları kadar bugünkü beş on gencin Avrupa merkezlerindeki bulanık edebiyat havasından sızdırılmış acaip ve kekremsi mısraları da bizim değildir.”*²⁴⁰

²³⁵ B. Çağlar, “Halk Sanatının Zaferi”, *Yücel*, 73 (1941), 3-6.

²³⁶ B. Çağlar, “Türk Şiirinde Atatürk”, *Türk Dili*, 86 (1958), 64-78.

²³⁷ B. Çağlar, “(Deli Böcek) Şiir Dili ve Devrimci Şiir”, *Türk Dili*, 77 (1958), 229-233.

²³⁸ B. Çağlar, “(Deli Böcek) Şiir Dili ve Devrimci Şiir”, 229.

²³⁹ B. Çağlar, “San’atta Umumî Bir Tasfiye Lazım”, 202.

²⁴⁰ B. Çağlar, “San’atta Umumî Bir Tasfiye Lazım”, 202.

Sanatta tecrübenin yerine yeteneği ve heyecanı önemli gören Çağlar, Türk şiirinin modernleşmesi gerektiğini düşünmüştür.²⁴¹ Bu bağlamda Çağlar, Cumhuriyet döneminde Türk şiirinin geçirdiği değişimi başarılı bulduğunu belirtmiştir.²⁴²

Çağlar'a göre sanatın asıl amacı halka öncülük ederek Türk Devrimini yüceltmektir:

*“Türkiyenin şairi, davanın bayraktarı olmak mevkiindedir. Geriden ses veren, yürüyeni yolundan alıkoyarak elleri şakaklarında kötü kötü düşünmeye ve dertlenmeğe sevk eden şair, dünün gerinin şairidir. Bugünün ve yarının şairi, ileriden ses veren; gündelik kaygılar, iğreti kabuslar ve acaip telkinlerle bocalayan ruhlara, “Kalkın, doğrulun, atılın, gelin: Aydınlık ve ferahlık, doğruluk ve güzellik burada.” Diyebilen insandır.”*²⁴³

Çağlar, modern sanatçı olmanın en önemli şartı olarak Türk Devrimini yaşatma gayretini öne sürmüştür:

*“Sanat, coşkuyu ayakta tutmak, ülküyü gözle görülür elle tutulur gibi belirtmek ödevindedir. Bu ödevi tek yerine getirebilecek olan da odur. O genel savaşta, hangi meslekten olursanız olun, yedek subaysınız, savaş saflarındasınız. Yoksa, ‘çağdışı’sınız, demektir!”*²⁴⁴

Çağlar, ayrıca Türk şiirinin toplumunun sorunlarından bahsetme özelliği kazanmasını önemli bir ilerleme olarak görmüştür:

*“Şiire “mesele”nin girmesi bir ileri ve uygun harekettir. Fakat her meseleden önce bizim şiirimizde bizi meselelerimizin, bizim cemiyetimizin doğurduğu ve telkin ettiği meselelerin yeri olmalıdır.”*²⁴⁵

Çağlar, şiirin güncel sorunlardan bahsetmesini ve politik bir içerik işlemesini Türk şiiri için bir kazanım olarak görse de şiirin sanat boyutunun daima göz önünde tutulması gerektiğini söylemiştir:

“Cumhuriyetin şairlerinde, meseleler ve davalar, dünya görüşleri ve hayat telakkileri, manzume olup kalmadan şiirin ipek nescini yırtmadan, dile gelmektedir. Bu memleketin dili, bu milletin duygusu, bu halkın zevki, şiirimize Cumhuriyet yıllarında iyice

²⁴¹ B. Çağlar, “San’atta Umumî Bir Tasfiye Lazım”, 202.

²⁴² B. Çağlar, “Benim Gözümlle 23 Yılın Şiirine Bir Bakış”, *Yücel*, 110 (1945), 132.

²⁴³ B. Çağlar, “Şair Kime Derler ve Bizce Güzel Şiir Nedir?”, *Yücel*, 41 (1938), 171-172.

²⁴⁴ B. Çağlar, “Türk Sanatı ve Türk Devrimleri”, *Türk Dili*, 108 (1960), 625.

²⁴⁵ B. Çağlar, “Şair Kime Derler ve Bizce Güzel Şiir Nedir?”, 171-172.

sinebilmiş; Osmanlılıktan kurtulup Türklüğe mal olan, yabancılıktan sıyrılıp yerlilik kazanabilen gerçek şiirler, Cumhuriyet yıllarında yazılabilmıştır.”²⁴⁶

Çağlar, şairin bir fikir insanı olmasını ve bu fikri şiirlerinde aktarmasını olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirmiştir. Ancak şairin fikrini savunurken propaganda amacına sapmamasını ve fikirlerini savunurken aşırıya kaçıp sanatı geri planda bırakmaması gerektiğini ifade etmiştir:

“Sanat içinde iyice eritilmemiş fikir ne sanata değer kazandırır ne de kendini okuyucuya benimsetmiş olur. İdeoloji propagandası yapanlar sanata da yararlı olamazlar, fikre de! Bu hiçbir zaman, sanatçının bir fikrin adamı, bir inanın coşkun taraflısı olması sanatına zarar verir demek değildir. Aksine, sanatçı bir fikrin bir inanın adamı oldukça zenginlik, coşkunluk, yücelik kazanır.”²⁴⁷

Bu fikirlerine paralel olarak Çağlar, döneminin toplumcu şairlerini şiiri kendi siyasi gündemlerine alet etmek ve değersizleştirmek ile eleştirmiştir.²⁴⁸

²⁴⁶ B. Çağlar, “Benim Gözümle 23 Yılın Şiirine Bir Bakış”, 132.

²⁴⁷ B. Çağlar, “Türk Sanatı ve Türk Devrimleri”, 626.

²⁴⁸ B. Çağlar, “Şiir Deyince Neye Hep ‘Manifesto’ Gibi Yazılar?”, *Hisar*, 47 (1967), 6-7.

2. BÖLÜM: BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR'IN ATATÜRK'ÜN SAĞLIĞINDA YAZDIĞI ŞİİRLERİNDE ATATÜRK İMGESİ

2.1. Behçet Kemal Çağlar'ın Atatürk'ün Sağlığında Yazdığı Şiirlerin İçerik Analizleri

Bu bölümde Behçet Kemal Çağlar'ın Atatürk'ün sağlığında yazdığı şiirler incelenmiştir. On bir adet şiirin yer aldığı bölümde şiirler; Çağlar'ın yayımlanmış kitaplarından, dergilerden ve çeşitli antolojilerden derlenmiştir. Şiirlerin içerdikleri Atatürk imgesinin anlamını açığa çıkarmak için eserler öncelikle edebi çözümleme teknikleri ile incelenmiş daha sonra da ortaya çıkan bulgular Atatürk'ün hayatta olduğu dönemin tarihsel olguları yardımıyla yorumlanmıştır. Böylece Çağlar'ın Atatürk'ün sağlığında sahip olduğu Atatürk fikrine ulaşmak hedeflenmiştir.

2.1.1. 19 Mayıs²⁴⁹

Bir gündü, Türk yurdunun en talihsiz günü;
Herkes andırıyordu öz yurdunda sürgünü.
Düşman sarmış dört yanı, her kalbi boğmuş keder,
Biraz baş kaldıranın hayatı elden gider.
Her yanda çaresizlik, umudsuzluk ve telaş,
Akmayı unutarak birikmiş gözlerde yaş.
Padişah taht peşinde, sinsî, hain ve alçak!
Biraz daha giderse her umut mahvolacak.
İstanbul bir zındandır: her yanda zulmet ve ah;
Yalnız birtek köşe var: Milli mabed, karargâh.
Biri var tek başına düşünen, plan yapan.
Milletine en düşkün gününde bile tapan;
Milletini içinden tanıyan, seven, sayan...
Yurda çöken kabustan tek bir odur yılmayan!
Bütün başlar denenmiş, harcanmış, bitmiş artık;
Birtek onda umut var, birtek onda iş artık...
Engin fikirleriyle enginde o: denizde;
Dönmez, suları bile ateşe verseniz de!
Emsalsiz bir vuslatın en kestirme yolunda:
“Millet”e kavuşacak bu yolculuk sonunda.
Diyorlar ki “Gemini yolda batıracaklar”

²⁴⁹ B. Çağlar, “19 MAYIS”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 64 (1938), 302.

İrkilmiyor ve diyor: “Belki evet, ne çıkar?
“Ya millete kavuşur, ya yolda mahvolurum;
“Vatanım önünde açılmış bir uçurum,
“Ben onu ordan çekmek, kurtarmak azmindeyim;
“Vatan elden giderse ben hayatı nideyim?...”
Fakat onun her şeyden kurtulması mukadder;
Nizamı bozuk dünya, beklemekte bir rehber;
Onunla dindirecek mazlum dünya yasını...
Yüzüne fırlatıyor sarayın sırmasını,
Sıyrılıyor bir anda her arızı rütbeden;
Diyor “en büyük rütbem: Milletin oğluyum ben...”
Atatürk! Seninleyiz, senin sayende varız;
Safında ve emrinde çekilmiş kılıçlarız;
Bak: kurduğun burçlarda bekliyoruz biz nöbet;
Emret: yıkıp yapalım; koşup ölelim, emret!
Emret: kanı çekilmiş damarlara dolalım;
Bir an senin izinden saparsak kahrolalım!

2.1.1.1. “19 Mayıs” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Ülkü Dergisinde yayımlanan “19 Mayıs” şiiri, Millî Mücadele’nin gelişimini Atatürk’ü merkeze alarak anlatmaktadır. Şiir, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türk milletinin Anadolu’daki işgallere karşı duyduğu çaresizlik ve umutsuzluk duyguları ile başlamaktadır. “*En talihsiz gün, öz yurdunda sürgün, düşman sarmış dört anı, her kalbi boğmuş keder, çaresizlik, umutsuz, telaş, gözlerde yaş, zindan, zulmet, ah*” ifadeleri ile anlatılan durum, işgal sırasında Anadolu halkının Mondros Mütarekesi sebebiyle yaşadığı zulmü aktarmaktadır.²⁵⁰ Çağlar, bu manzaradan Padişahı sorumlu tutmuştur. Zira şiirin devamında Padişah’tan bahsederken “*sinsi, hain, alçak*” gibi sert ifadelere başvurmuştur.

Şiirin son bölümlerinde geçen “*Yüzüne fırlatıyor sarayın sırmasını/Sıyrılıyor bir anda her arızı rütbeden*” dizelerinde de aynı sertlik hissedilmektedir. Sırma, TDK sözlüğüne göre altın veya gümüş ince tel anlamının yanında rütbe gösteren şerit anlamında da kullanılmaktadır.²⁵¹ Şair, bu dizlerde Atatürk’ün 8-9 Temmuz 1919’da askerlik mesleğinden istifa etme olayını

²⁵⁰ Bülent Çukurova, “15 Mayıs 1919 İzmir’de Yunan Mezalimi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8 (1987), 461-472.

²⁵¹ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

anlatmaktadır.²⁵² Atatürk'ün o sırada bulunduğu Mirliya rütbesi göstergesi, altın sırmalardan oluşmaktadır. Bu sebeple Çağlar, bu dizede ad aktarması sanatını kullanmış ve rütbeyi “sarayın sırması” ifadesi ile belirterek Atatürk'ün istifa edişini aktarmaktadır. Dizenin devamında kullanılan “arız rütbe” ifadesi ise aynı şekilde Osmanlı yönetimine karşı olumsuz bir yaklaşım sergilemektedir. Arız kelimesi; TDK sözlüğüne göre bulaşmış, musallat olmuş anlamlarına gelmektedir.²⁵³ Şair bu kullanımda Osmanlı subayı olma durumunu olumsuz bir niteleme ile birisine musallat olmuş bir fenalık olarak betimlemektedir. Halbuki Atatürk, istifasında subaylığı “aşığı olduğum meslek” olarak belirtmektedir.²⁵⁴ Böylece Çağlar'ın bu şiirinde görülen Osmanlı karşıtlığı, Çağlar'ın Türk İnkılabına olan tutkusuyla ortaya çıkmış bir duygu durumu olduğu görülmektedir. Nitekim Çağlar'ın Osmanlı Devleti'nin başarılarına ve büyük Osmanlı padişahlarına ithaf ettiği övgü dolu şiirler ortadadır.²⁵⁵ Bu sebeple Çağlar'ın bir Osmanlı düşmanı değil yalnızca o dönemde Millî Mücadele'ye engel olmaya çalışan kişilere karşı olduğu anlaşılmaktadır.

Şiirin devam eden bölümünde Çağlar, Atatürk'ten Türk milletinin tek kurtuluş umudu olarak bahsetmektedir. Şair, “Biri var...” diye başladığı tanımlamada Atatürk'ü “tek başına düşünen, plan yapan, millette tapan, milletini tanıyan, seven, sayan, yılmayan” sıfatları ile nitelemektedir. Bu nitelikler neticesinde Çağlar, Atatürk'ün Türk milletinin kurtarıcısı olma özelliğini ön plana çıkarmaktadır.

Bu bölümün devamında şair, Atatürk'ün ağzından konuşmaya başlamıştır. Atatürk'ün ve arkadaşlarının hatıralarından bilindiği gibi Atatürk'ün Samsun'a yolculuğu sırasında Bandırma vapurunun batırılma tehlikesi herkesi tedirgin etmektedir.²⁵⁶ Şair bu olayı şiirinde Atatürk'ün kararlılığını ve vatan sevgisini vurgulamak için kullanmıştır. “Diyorlar ki ‘Gemini yolda batıracaklar’/İrkilmiyor ve diyor: ‘Belki evet, ne çıkar/ ‘Ya millete kavuşur, ya yolda mahvolurum’” dizeleri ile anlatılan olayda Atatürk korkusuz bir tavırla vatan için çıktığı yolda ölmekten bahsetmektedir. Aynı bölümde Atatürk'ün ağzından vatani kurtarmak için fedakarlıkta bulunma arzusu ve bağımsızlığını kaybetmiş bir vatanda yaşamının bir anlamı olmadığı söylenmektedir. Bu dizelerde de Atatürk'ün lider ve idealist kişiliği vurgulanmaktadır. Bir sonraki dizede ise şair tarafından bu tehlikenin beyhude çıktığı çünkü

²⁵² Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk I. Cilt (1919-1920)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019, 65.

²⁵³ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

²⁵⁴ Selçuk Ural, “Mustafa Kemal Paşa'nın Askerlikten İstifasının Yankıları”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26 (2004), 263-276.

²⁵⁵ B. Çağlar, *Türk'üm Ben*, İstanbul: Boğaziçi Behçet Kemal Çağlar Lisesi Vakfı Yayınları, 1994, 130-131.

²⁵⁶ Süleyman İnan, “Son Osmanlı Damatlarının Millî Mücadele'yle İlişkileri”, *Erdem*, 61 (2011), 103-146.

Atatürk'ün her türlü tehlikeden kurtulmasının bir mukadderat işi olduğu söylenmiştir. Bu bölüm boyunca şair, Atatürk'ün kişiliği etrafında efsanevi bir karakter yaratma amacı gütmektedir. Zira Atatürk'ün ideallerine ulaşmak için büyük tehlikelere atılmaktan çekinmediği ve bu tehlikelerden mucizevi bir şekilde korunduğu anlatısı vurgulanmıştır. Görüldüğü gibi Atatürk aynı efsanelerdeki başkişiler gibi vatan için büyük bir tehlikeye atılmıştır bu sebeple Çağlar, şiirinde Atatürk'ün ilahi bir korumaya sahip olduğunu ifade etmiştir.²⁵⁷ Bu bölümde şair, Atatürk'ü, Tanrı tarafından gönderilmiş bir çeşit seçilmiş kişi olduğu edasıyla anlatmaktadır.

Çağlar, şiirde Atatürk'ün öncü kişiliğine değinmektedir. “*Nizamı bozuk dünya, beklemekte bir rehber/Onunla dindirecek mazlum dünya yasını*” dizelerinde görüldüğü gibi Çağlar'a göre Atatürk yalnızca Türkler için değil bütün sömürge devletler için bir mücadele vermektedir. Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk'ün mücadelesinin ve Türk İnkılabının, Doğu toplumlarına örnek olma hadisesi sık sık işlenmiştir.²⁵⁸ Bu dizelerde de yinelenen bu düşünce sayesinde Atatürk'ün devrimciliği ve liderlik özelliği bir kez daha vurgulanmıştır.

Şiirin son bölümünde şair Atatürk'ü yine onun ağzından “*Milletin oğlu*” olarak ilan ettikten sonra Atatürk'e doğrudan hitap etmektedir. Bu bölümde şair, Türk milletinin sözcülüğünü yaparak Atatürk'ün emrinde olduklarını ve onun kurduğu cumhuriyeti korumak için gereken her şeyi yapacaklarının sözünü vermektedir. Çağlar'ın Atatürk ve Millî Mücadele ile ilgili şiirlerinin tipik üslubu bu şiirin sonunda da görülmektedir. Okuyucuyu cumhuriyeti korumak için harekete geçirme amacı güden Çağlar, bu bölümde şiirin başında kullandığı keder yüklü anlatımı bırakıp oldukça coşkulu bir dil kullanmıştır. Bu coşkulu anlatımın içinde kullanılan “*Safında, emrinde, kurduğun burçlarda, emret, senin izinden saparsak kahrolalım*” militarist özellikler ihtiva eden ifadelerden anlaşıldığı gibi Çağlar, Atatürk'ü mutlak lider olarak görmektedir.

2.1.2. Atatürk'ü Dinlerken²⁵⁹

Yay yine gerilmede, fırlayacak yine ok;
Yine vatanımızın yeryüzünde eşi yok;
Bozkurt, Ergenekon'u yeni delmiş gibidir;
Herkes bir ihtirai seyre gelmiş gibidir.

²⁵⁷ Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999, 42.

²⁵⁸ B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, İstanbul: Sel Yayınları, 1955, 47.

²⁵⁹ B. Çağlar, “Atatürk'ü Dinlerken”, *Yücel*, 34 (1937), 14-15.

Kalbler ellerde çarpar gibi alkış kopuyor,
Her ruh bir tutam ışık ve her göz bir damla kor:
En büyük, en sevgili, en genç, en mert geliyor;
Dünya imtihanını veren tek fert geliyor;
Kürsüye her çıkışta, Türk daha da yükselecek...
Dinle: Her cümlesinde doğuyor bir “gelecek”:
Aslan, insan ve Tanrı birarada bu başta...
Kıvılcımlar doğuyor bastığımız her taşta,
Önümüzde mesafe ve zaman çökmekte diz;
Bir İnönü azmiyle ardındayız hepimiz...
Yerine getirmeğe yeni dileklerini
Koymuş on yedi milyon yola yüreklerini...
“Marş! Marş! Özyurdu fethet!” Şimdi manen, yeniden:
Deliyor dağıtış öncümüz gibi tren,
Fabrikalar kalemiz, kanallar siperimiz
Ve bu fetih olacak bizim şaheserimiz...

2.1.2.1. “Atatürk’ü Dinlerken” Şiirinin Çözümlemesi

Atatürk’ü Dinlerken şiiri, Çağlar’ın Türk İnkılabına bakış açısını ortaya koyan niteliklere sahip bir şiirdir. Şairin 1937 yılında yazılan şiirinde Atatürk ve Türk milletini bir arada işleyerek iki unsurun da Türk İnkılabı için oynadığı rolü tespit etmiştir. Şiirin içeriğine göre Atatürk, Türk İnkılabının öncüsü konumundayken Türk milleti ise devrimlerin destekçisi ve koruyucusu noktasındadır. Şair bu ayrım sırasında Atatürk’ten bahsederken üçüncü tekil şahıs çekimi tercih etmiş olup şiirde Türk milletinin perspektifine geçiş yaptığında birinci çoğul şahıs çekimi kullanmıştır. Bu tercihi ile Çağlar, kendisini milletin bir ferdi olarak konumlandığını göstermiştir.

Çağlar, şiirin başında Türk İnkılabının Türkiye’ye kazandırdığı ivmeyi anlatmak için “yay, ok, fırlamak, gerilmek” ifadelerini kullanmıştır. Anlam itibarıyla ani bir hızlanmayı çağrıştıran bu ifadeler, Çağlar’ın, Türk İnkılabına olan hayranlığını göstermektedir.²⁶⁰ Şair, aynı anlamı telmih sanatını kullanarak Bozkurt ve Ergenekon destanlarına gönderme yaparak yinelemiştir.

Bozkurt destanı, Türklerin yaratılışlarının ve dünyaya hâkim oluş serüvenlerinin anlatıldığı destandır.²⁶¹ Türkler bu destanda soylarını tanrısal niteliklere sahip kurtlara

²⁶⁰ İsmet İnönü, “Sınırsız Devrim Aşığı”, *Kıbrıs Bülteni (Behçet Kemal Çağlar Özel Sayısı)*, 7 (1970), 46.

²⁶¹ Fuzuli Bayat, *Kadim Türklerin Mitolojik Hikayeleri*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2021, 124.

dayandırmışlardır.²⁶² Ergenekon destanı da aynı şekilde Türklerin çoğalması ile ilgili bir destandır.²⁶³ Neredeyse yok olma noktasına gelen Türkler azim ve çalışkanlıkları ile Ergenekon'dan kaçarak yeniden doğuşlarının hikayesini nesiller boyunca aktarmışlardır.²⁶⁴

Görüldüğü gibi iki destan da Türklerin yeniden güçlenmesi üzerine kurulu bir anlatıma sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı tarihsel arka plan göz önüne alındığında yeni kurulmuş bir devlete kimlik kazandırmak için oldukça elverişli bir içeriğe sahip olan bu iki destan, Çağlar'ın şiirinde kendilerine Türk milletine sağladığı manevi güç kapsamında yer bulmuşlardır.

Şair, şiirin devamında Türk İnkılabının eşsiz ve heyecan verici bir hadise olduğunu söylemektedir. *“Herkes bir ihtirai seyre gelmiş gibidir”* dizesinde geçen *“ihtira”* kelimesi benzeri görülmemiş bir şey yaratma anlamına gelmektedir.²⁶⁵ Şair bu kullanım ile Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını ve niteliklerini yüceltmektedir. Bu yüceltmenin hemen arkasından gelen *“kalpler ellerde çarpar, alkış kopuyor, her ruh ışık, her göz bir damla kor”* ifadeleri ile şair, halkın yeni Türk devleti fikri karşısında duyduğu heyecanı dile getirmektedir.

Cumhuriyeti fikrini heyecan ile aktardığı bu bölümden sonra Çağlar, Atatürk'ten bahsetmektedir. Şairin bu tercihi, Atatürk ile cumhuriyetin Çağlar için iç içe geçmiş iki kavram olduğunu yansıtmaktadır. Atatürk, bu bölümde *“büyük, sevgili, genç, mert, dünya imtihanını veren tek fert”* imgeleri ile anlatılmıştır. Bu ifadeler Çağlar'ın Atatürk'ü işlediği şiirlerde sıklıkla geçmekle birlikte *“dünya imtihanını veren tek fert”* kullanımı bir istisnayı teşkil etmektedir. Şairin bu kullanımda yer verdiği *“dünya imtihanı”* ifadesi İslam dininde yer alan dünyanın insanın imtihan yeri olduğu inancından ileri gelmektedir. Çağlar, Atatürk'ün bu imtihanı tamamladığını belirtmekle Atatürk'ün bir çeşit ilahi görev ile bu dünyada yer aldığını ifade etmektedir. Bu görev de şüphesiz ki Türk milletini yok oluştan kurtarma görevidir. Bu sebeple bahsedilen imgenin kullanımı çerçevesinde Çağlar'ın, Atatürk'ün ilahi bir amaca hizmet ettiği fikrine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Atatürk'ün olağanüstü özelliklerle anlatılması *“Aslan, insan ve Tanrı birarada bu başta...”* dizesinde de hissedilmektedir. Atatürk, bu cümlede lider özelliği ile öne çıkarak *“baş”* kelimesi ile ifade edilmiştir. Bu dizede ayrıca tevriye sanatına başvuran şair, *“baş”* kelimesini hem organ anlamında hem de lider anlamında kullanmıştır.

²⁶² Bayat, *Kadim Türklerin Mitolojik Hikayeleri*, 124.

²⁶³ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi Cilt: 1*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010, 59.

²⁶⁴ Bayat, *Kadim Türklerin Mitolojik Hikayeleri*, 126.

²⁶⁵ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara.: Aydın Kitabevi, 1999, 420.

Aynı dizede Atatürk'ün “*Aslan, insan, Tanrı*” kavramlarını bir arada bulundurduğu söylenmiştir. “*İnsan*” ve “*Tanrı*” kullanımlarının anlamlarının aşikâr olmasının yanında “*Aslan*” kavramı kimi Türk boyları tarafından Türk geleneğinde kutsal hayvan olan bozkurdun yerine kullanılan destansı bir semboldür.²⁶⁶ Böylece Çağlar'ın, Atatürk'ü birtakım kutsal terimlerle eşleyerek ona mitolojik ve ilahi bir bakış ile yaklaşmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Atatürk'ü betimlediği bölümden sonra Çağlar, şiiri Türk milleti perspektifinden aktarmaktadır. Türk milleti, “*ardındayız, yerine getirmeğe dileklerini, koymuş...yürelerini*” kullanımları ile azimli ve kararlı bir kimliğe bürünmüştür. Azim ve kararlılık kavramları, cumhuriyete sahip çıkma konusunda duyulan hisleri aktarmak için kullanılmıştır. Çağlar, bu bölümde Türk İnkılabının Türk milletinde yaratmayı planladığı yenilikçiliğin savunulacağını ve geliştirileceğini militarist bir söylemle aktarmaktadır. “*Marş! Marş!, fetih, kale, siper*” kavramları ile aktarılan devrimcilik fikri, Çağlar için askeri bir disiplinle anlaşılması gereken bir meseledir.

2.1.3. Görmeye Geldim²⁶⁷

Kıvranıp duruyorum hasretin ateşinde,
Günlerdir, göremedim, koşuyorum peşinde;
İstiyorum ki sana giden yolda ne şosa
Ne küçücük bir geçit ne açılmış iz olsa
Sade sarp yalçın olsa, sade aşılmaz kaya;
Avuçlarım, dizlerim koyulsa kanamaya,
Kanımla kayalara destanını yazarak
Çabalayıp durdukça, göğsüm kızıl, alnım ak,
Parıltılı gözlerim yıldız olacak gibi,
Çıksam son kaleye çekilen sancak gibi...
Geceler oluyor ki uykumdan sıçrayarak
İstiyorum öylece ta köşküne tırmanmak
Her gece yavrusunu yoklayan ana gibi...
Durgun göllere inen bir içli turna gibi
Eğilse çarpan kalbim ta göz kapaklarına;
Düşürse gözyaşım birden şakaklarına,
Bakışın şimşek gibi bağrımı delse geçse,

²⁶⁶ Jean-Paul Roux, *Eski Türk Mitolojisi*, Ankara: BilgeSu Yayınları, 2020, 34.

²⁶⁷ B. Çağlar, *Erciyas'tan Kopan Çığ*, İstanbul: Milliyet Matbaası, 1932, 9-11.

Hançer gibi, kalbimi ikiye bölse geçse,
Alt-üst etse içimi döner gibi akından;
Seni görmek isterim yakından, çok yakından...

Bir gün olsun yakından görmeyi bahşet bana;
Yoksa bir Ferhat gibi düşeceğim arkana,
Öyle ki hain sanıp vuracaklar bir gün de
Çırpınırken yüreğim bir kuş gibi önünde!
Bir çetin ısrar varsa darılma bu sözüme:
Göreyim, ondan sonra mil çeksinler gözüme;
Gür sesimde adın var, kör gözlerime de dol,
Gönlümün – gözlerimin ilk ve son ışığı ol!

Ne anam var gözümde ne babam ne sevgilim;
Şimdi senden başka hiç kimsenin değilim...
Dere olsam, ardından çağlasam aksam gitsem;
Kartal olsam, her akşam köşkünü tavaf etsem;
Rüzgâr olsam, okşasam saçlarını yar gibi;
Arz olsam, kucaklasam seni bu diyar gibi;
Şimşek olsam, imzanı göğşe atsam muttasıl...
Patlayan fırtınaya göğüs gererse, nasıl
Gemiler “imdat” diye koy araya araya
Ben de öyle kendimi dar attım Ankara’ya,
Koparak bir çığ gibi yurdumun bir dağından;
Aşkını içmek için Ankara kaynağından,
Yüzünü görmek için yakından, bir saniye...
Yollarda yıldızlara baktım, gözlerim diye;
Kılıncın kesti sandım, ufka düşen güneşi
Bir kesik başa dönüp kan olurken ateşi;
Başın göründü sandım, gün doğarken yollarda;
Seni Meclis’te sandım, sel çağlarken bir yarda;
Başımın üzerinde, sandım, çakınca şimşek
Parmağın yeni bir yol gösterdi gürleyerek...

Dinlenmeyi bilmeden yürüdüm günlerce ben;

Hasretinden hız aldım, koştum gündüz – gece ben,
Ankara havasını içime sindirmeye;
Senin nefes kattığın bu aziz hava diye...

Bilmiyorum: Rüya ne, hulus ne, ihtiram ne?
Doğrudan doğruya ben dönüp senin ka'bene
-Huşu'dan daha kutsal bir cür'etin sahibi-
Tur'da. "Neredesin?" diye haykıran Musa gibi
-Kulaklarımda bir gün çınlasın sesin diye-
Sana haykırıyorum: "Gazi! Neredesin?" diye...

2.1.3.1. "Görmeye Geldim" Şiirinin Çözümlemesi

Şairin en meşhur Atatürk şiirlerinden biri olan *Görmeye Geldim* şiiri, Atatürk'ü görme arzusuyla yanıp tutuşan Çağlar'ın yolculuğunu anlatmaktadır. Şiirin ilk bendinde Atatürk'ü görme yolunda ıstırap çekmeye hazır hatta bunu arzulayan bir insan profili çizilmektedir. Zira şair, çıkılan yolun acı dolu olmasıyla anlam kazanacağını vurgulayarak Atatürk'e duyulan sevgiyi yüceltme yoluna gitmiştir. Türk halk şiiri geleneğine bağlı olan Çağlar'ın bu düşüncesi ile Anadolu'nun klasik aşk hikayelerine öykünmüş olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Nitekim bilindiği gibi aşk uğruna yollara düşmek, çile çekmek veya bedel ödemek gibi temalar Anadolu edebiyatında oldukça yaygın temalardır.²⁶⁸ Çağlar da bu bentte Anadolu'nun zorlu yollarında çile çekerek Atatürk'e ulaşmak istemektedir. Şiirin devamında Atatürk'ün bakışlarının "*şimşek, hançer, alt-üst etse içimi*" gibi benzetmelerle anlatılması yukarıda savunulan sevgi uğruna çile çekmeyi arzulama fikrini kanıtlar nitelikte örneklerdir.

Şair, bir sonraki bölümde yukarıda anlatılan tematik tespitin maddi bir örneği olarak kendisini Ferhat ile Şirin hikayesindeki *Ferhat* karakterine benzetmiştir. Böylece şairin Atatürk'e olan sevgisinin niteliği bir kez daha anlaşılmaktadır. Bu kullanım neticesinde Atatürk, Çağlar için bir çeşit sevgili konumuna yerleştirilmiştir. Bu bentte Çağlar, bir önceki bentte aktardığı gibi şüursuz bir aşkın peşinde olmadığını vurgulamak için ısrarının farkında olduğunu belirtmiştir. Fakat sevgisinin yoğunluğunu aktarmak adına Atatürk'ü bu sefer de ışığa benzeterek hayatta görmeyi en çok istediği şeyin Atatürk olduğunu söylemektedir. Işık imgesinin bir uzantısı olarak "*Göreyim, ondan sonra mil çeksinler gözüme*" dizesinde geçen mil çekme kavramı Orta

²⁶⁸ Yasemin Büşra Ay, *Türk Halk Hikayelerinde Aşk Motifi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, 103.

Çağ döneminden kalma bir ceza metodudur.²⁶⁹ Göze mil çekme işlemi, kişiyi öldürmeden kişinin görme yetisini elinden almak için gözüne çok yakın bir mesafeden tutulan kızgın bir demir parçasıyla gözlerin dağlanması suretiyle gerçekleştirilen bir sakat bırakma yöntemidir.²⁷⁰ Osmanlı döneminde ender de olsa bir ceza yöntemi olarak kullanılan mil çekme yöntemi, Türk edebiyatında da karşılaşılan bir kavramdır.²⁷¹ Çağlar burada Atatürk'ü görmek için görme yetisinden bile vazgeçebileceğini söyleyerek bu sevgi uğruna bulunacağı fedakarlıkların büyüklüğünü vurgulamak istemektedir.

Şiirin devamında kullanılan “*Ne anam var gözümde ne babam ne sevgilim*” dizesi şairin Atatürk'ün ölümü üzerine kaleme aldığı bir başka meşhur Atatürk şiiri olan İzinde şiirinde de kullanılmıştır.²⁷² Bu dizıyla anlatılmak istenen şairin Atatürk'e karşı beslediği duyguların şaire yaşattığı tatmin hissiyatıdır. Şair, Atatürk'e hissettiği hayranlık sebebiyle hayatta başka hiçbir şeyin sevgisine ihtiyaç duymamaktadır. Devamında gelen dizelerde şair kendisini “*dere, kartal, rüzgâr*” gibi doğal unsurlara benzeterek kendini Atatürk'ün yoluna adama arzusunu okura aktarmaktadır. Şair, bu bölümde Atatürk'ün şahsının büyüklüğünü ve fiziksel özelliklerini birtakım doğal unsurlarla betimlemektedir. “*Yıldız, güneş, sel*” unsurları Atatürk'ün üstün fiziksel özelliklerini betimlerken Atatürk'ün *kılıcının Güneş'i ikiye yarması* ve *şimşek çakması ile parmağının bir yol göstermesi* gibi olaylar da onun üstün kişiliğinin doğadaki yansımalarıdır.

Şiirin son bölümünde şair, Atatürk'ü anlatmak için ilahi birtakım benzetmelere başvurmaktadır. “*Doğrudan doğruya ben dönüp senin ka'bene /Huşu'dan daha kutsal bir cür'etin sahibi/ Tur'da. “Neredesin?” diye haykıran Musa gibi*” dizelerinde belirtilen hadise Hz. Musa'nın Sina yarımadasında yer alan Tur Dağı'nda Allah ile konuşma hadisesidir. Son dizede şair “*Kulaklarımda bir gün çınlasın sesin diye/ Sana haykırıyorum: “Gazi! Neredesin?” diye...*” dizeleri ile Musa Peygamber'in bu mucizesine gönderme yapmaktadır. Çağlar, böylece, Atatürk ile arasındaki ilişkiyi telmih sanatını kullanarak ilahi bir bakış açısından faydalanma yoluyla okuyucuya aktarmaktadır.

²⁶⁹ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

²⁷⁰ Esra Öner, “Göze Mil Çekme Motifinin Köroğlu Destanına Yansıyış Şekli”, *Folklor/Edebiyat*, 63 (2010), 155-161.

²⁷¹ Öner, “Göze Mil Çekme Motifi”, 155.

²⁷² B. Çağlar, *Atatürk Şiirler*, İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 21-22.

2.1.4. Halkevinin Çocuğu²⁷³

Halka hizmetin ulvi sırrına ermiştir o;
Kendisini davaya bilerek virmıştır o;
Yanında hiçtir şem'in şuursuz pervanesi,
Ve sesi, inkılabın, kültürün, halkın sesi...
Kaç yaşındaysa, kimse, "Halkevi genci" adı;
Ve maksadı dünyanın en insani maksadı.

Atmak şahsi zevki de bir şahsi keder gibi;
Halkın değerlerini işlemek mermer gibi;
İnkılabın örsünde dövülmem ve dövülmek
Güneşinde parlamak yalın süngüler gibi;
Her imkânsız görünen başlangıçtan hız almak
Düşünmek, plan yapmak Samsun'a iner gibi;
Sinsi inansızları, çarpık inanlıları
Sürmek ve sürmek 9 eylülde sefer gibi;
Mesuliyet ve şeref duygusunu bir tutmak
Ferahatı kuşanmak bir altın kemer gibi:
Serdar gibi: onörün ve kültürün safında,
ATATÜRK'ün safında gönüllü sefer gibi...

Halkevi var: münevver, avare zerre değil;
Öyle bir yerde değil, öyle bir kerre değil;
Yüz altmış yedi yerde murada erdi bu yurd;
Yüz altmış yedi özden feyzini verdi bu yurd;
Yüz altmış yedi tarhta belledik bağımızı;
Yüz altmış yedi burca diktik bayrağımızı.
Öz yurdu fethet çıktık işte manen, yeniden,
Bir gönüllü zabittir burdan her köye giden,
Bir zevkin zaferidir köyde her bando sesi,
Her halk dersanesi bir ayrı irfan cephesi;
Her kadın Tomris kadar kahraman halkevinde.
Savaş çetinse çetin; şuur tam, enerji bol,

²⁷³ B. Çağlar, "Halkevinin Çocuğu", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 49 (1937), 26-27.

Her okuma odası, bir ileri kararkol;
Kalb ve kafa fethedip geçeceğiz bu yoldan.
Bir büyük fethe çıktık yüz altmış yedi koldan,
Ve böyle gelecektir, sonu karanlıkların
Bugün yüz altmış yedi, bin altmış yedi yarın!
On yedi milyon gönül şimdi birer halkevi
Gözümüzün ferinde ülkümüzün alevi
Büyük yarınımıza doğru seferberiz biz.
HALK İÇİNDE HALK İÇİN BERABERİZ BİZ.

Halkevi genci nedi işinde gören bilir...
O hep böyle yükselir, Tanrı biraz eğilir,
Bir gün öper alnından bu adsız kahramanı.
Kuvvetlendirmek için içindeki inanı:
Düşün o damarlarda nabız vuran al kanı:
Mustafa Kemal kanı... Mustafa Kemal kanı...

2.1.4.1. “Halkevinin Çocuğu” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar, İngiltere’de halk edebiyatı üzerine eğitim aldıktan sonra 1935’te Türkiye’ye dönmüş ve Halkevleri Müfettişi olarak göreve başlamıştır.²⁷⁴ Halkevleri müfettişliği görevinden resmi olarak 1941’de ayrılmış olsa da Çağlar, hayatı boyunca Halkevlerinin sahip olduğu düşünce için çalışmaktan hiç vazgeçmemiştir.²⁷⁵ Zira Türk İnkılabını Anadolu’ya benimsetmek için en önemli araçlardan biri olarak gördüğü Halkevlerini hiçbir zaman terk etmek istememiştir.²⁷⁶ Bu sebeple Çağlar ile Halkevleri arasında ayrılmaz bir manevi ve düşünsel bağ olduğunu söylemek mümkündür.

Şiirin içeriği Çağlar’ın Halkevlerinin yarattığı insan profilini farklı açılardan yansıttığı dört bentten oluşmaktadır. Şair, birinci bentte Halkevinde eğitim gören insanı, o insanın zihniyeti çerçevesinde aktarmaktadır. Halkevinde eğitim gören insanı; *halka hizmetin ulvi sırrına ermiş, kendisini davaya vermiş ve inkılabın, kültürün, halkın sesine sahip kişi* olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Çağlar, “Yanında hiçtir şem’in şuursuz pervanesi” dizesinde telmih sanatını kullanarak Halkevinin yetiştirdiği insanların görev aşkını ve vatan sevdasını yüceltmektedir. “Şem’in şuursuz pervanesi” ifadesi divan şairi Lâmi’î Çelebi’nin “Şem’ü Pervane” adlı eserine

²⁷⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 18.

²⁷⁵ Öymen, “Behçet Kemal Çağlar İçin”, 50-54.

²⁷⁶ Öymen, “Behçet Kemal Çağlar İçin”, 52.

gönderme yapmaktadır.²⁷⁷ Öncelikle, *şem* kelimesi TDK sözlüğünde mum anlamına gelmektedir.²⁷⁸ Bunun yanında yukarıdaki ifadede geçen *pervane* kelimesi ise geceleri ışık kaynaklarının etrafında yoğun olarak görülen pervane böceklerini belirtmektedir.²⁷⁹ Pervane böcekleri, Doğu edebiyatında aşık karakterleri anlatmak için kullanılırken *şem* yani mum da aşık olunan ilahi veya beşeri varlığı temsil etmektedir.²⁸⁰ Böylece Çağlar'ın, Halkevi eğitiminden geçen insanların kazandıkları yüksek vatandaşlık bilincini divan edebiyatında sıkça işlenen “*aşık ile maşuk*” ilişkisi ile anlattığı görülmektedir. Bu bölümde Çağlar'ın Türkiye Cumhuriyeti için hayal ettiği ideal vatandaş tipini aktardığı anlaşılmaktadır.

İkinci bentte şair, Halkevlerinin kuruluş amacını ve çalışma ilkelerini işlemiştir. Çağlar'ın şiirde kullandığı “*Halkın değerlerini işlemek, İnkılabın örsünde dövülmek, Güneşinde parlamak*” ifadelerinde anlaşıldığı gibi Türk halkını; şekillendirilmesi, işlenmesi ve güzelleştirilmesi gereken bir cevher olarak görmektedir. Bu, yeniden yaratma ve şekil verme işini de Halkevleri yapmaktadır.²⁸¹ Zira Halkevleri, 1932’de Türk milletini ideale bağlı ve bilinçli bir halk kütlesi olarak yetiştirmek için kurulmuştur.²⁸² Çağlar da Halkevlerine Cumhuriyet Halk Partisinin bu tanımına yakın bir görev bilinci ile yaklaşmaktadır.

Çağlar bu bentte Atatürk’ten üstü kapalı bir şekilde bahsetmektedir. “*Düşünmek, plan yapmak Samsun’a iner gibi, Serdar gibi: onörün ve kültürün safında*” dizelerinde Atatürk’ün adı doğrudan geçmese de bir şekilde Atatürk’ten bahsedilmektedir. “*Düşünmek, plan yapmak*” ifadesi ile Çağlar, Atatürk’ün 19 Mayıs 1919’da kurtuluş mücadelesini başlatmak aklında bir plan ile Samsun’a gelmesine gönderme yapmaktadır. Zira Atatürk’ün Samsun’a inerken yurdun kurtuluşu için yapılacaklara dair birtakım planlara sahip olduğu bilinmektedir.²⁸³ Atatürk, kafasındaki genel tasarımlara uygun olarak Millî Mücadele’yi yürüttüğü gibi cumhuriyetin ilanını da önceden planlamış ve başarılı olmuştur. Çağlar bu dizede Halkevlerinin kurulması ile yürütülen kültürel devrimi Millî Mücadele’de verilen savaşa benzetmektedir. Bu sebeple şair, Halkevlerinin kuruluş vizyonunu Atatürk’e mal etmiştir.

“*Serdar gibi: onörün ve kültürün safında*” ifadesinde ise Atatürk’ün şerefli ve kültürlü olmak gibi kişisel özelliklerine vurgu yapılmaktadır. Şairin kullandığı “*onör*” kelimesi Türkçe bir

²⁷⁷ Fatma Kopuz Çetinkaya, “İran Edebiyatında Şem ve Pervanenin Anlam Serüveni”, *Erdem*, 75 (2018), 183-208.

²⁷⁸ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

²⁷⁹ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

²⁸⁰ Kopuz Çetinkaya, “İran Edebiyatında Şem”, 185.

²⁸¹ Fatih Tuğluoğlu, “Türkiye’de Halkçılık İdeolojisi ve Halkevleri”, *Erdem*, 42 (2005), 101-118.

²⁸² Tuğluoğlu, “Türkiye’de Halkçılık İdeolojisi ve Halkevleri”, 113.

²⁸³ Atatürk, *Nutuk I. Cilt (1919-1920)*, 23.

kelime olmayıp *onur* kelimesinin Fransızcadaki karşılığı olan “*honneur*” kelimesinin Türkçe okunuşudur.²⁸⁴ Dizenin başında kullanılan *serdar* kelimesi ise TDK sözlüğünde *başkomutan* anlamına gelmektedir.²⁸⁵ Atatürk’ü anmak için başkomutan unvanının yaygın bir şekilde kullanıldığı göz önüne alınacak olursa bu dizede şair tarafından Atatürk’ün şeref ve kültür peşinde koşan hayatının örnek alınması gerektiği öğüdünün aktarıldığı düşünülmektedir. Nitekim bu dizenin devamında yer alan “*ATATÜRK’ün safında gönüllü sefer gibi*” dizesi bu çıkarımı kanıtlar niteliktedir. Şair, bu bentte Halkevlerinin yaratmak istediği vatandaş tipinin Atatürk’ten örnek alınması gerektiğini vurgulayarak Atatürk’ü Türk milletine model olma özelliği ile ön plana çıkarmaktadır.

Şair, üçüncü bentte Halkevlerinin faaliyetlerinin kapsamından bahsetmektedir. Özellikle satır başlarında kullanılan “*yüz altmış yedi*” redifi şiirin yazıldığı 1937 yılındaki Halkevi mevcudunu vermektedir. Gerçekten de o dönem için Halkevlerinin sayısı 167’dir.²⁸⁶ 1950 yılında ise bu sayı artarak Türkiye genelinde 478’e ulaşacaktır.²⁸⁷

Halkevlerinin sayısının yanında şair, bu kuruluşların yurt çapında faaliyet gösterdiğinin üzerinde önemle durmuştur. “*Öyle bir yerde değil, öyle bir kerre değil; Yüz altmış yedi tarhta belledik bağımızı, Yüz altmış yedi burca diktik bayrağımızı, Öz yurdu fethet çıktık işte manen*” ifadelerinden anlaşıldığı gibi Halkevi projesi yurdun genelinde faaliyet gösteren bir projedir.

Halkevlerinin yurttaşlar arasında aydınlanmacı bir amaç izlediği yukarıda belirtilmiştir. Bu amacın Çağlar’ın şiirlerinde kullandığı “*Halkevi var: münevver, avare zerre değil, Kalb ve kafa fethedip geçeceğiz bu yoldan; ve böyle gelecektir, sonu karanlıkların*” ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Çağlar, Halkevleri sayesinde idealindeki vatandaş tipine ulaşılacağını inancı içerisinde. Bu bendin son üç dizesinde geçen “*Gözümüzün ferinde ülkümüzün alevi/Büyük yarınımıza doğru seferberiz biz/HALK İÇİNDE HALK İÇİN BERABERİZ BİZ.*” ifadelerinde görüldüğü gibi Çağlar, Halkevlerinin misyonunun Türkiye Cumhuriyeti’nin geleceği için uzun vadeli hedefler barındırdığını düşünmektedir.

Üçüncü bentte Çağlar, eğitim faaliyetlerini militarist terimler ile beraber kullanarak Türkiye’de yürütülen kültürel devrimi bir savaş alanı olarak yansıtmıştır. “*Öz yurdu fethet çıktık işte manen, yeniden; Bir gönüllü zabittir burdan her köye giden, zaferidir köyde her bando sesi, Her halk dersanesi bir ayrı irfan cephesi, Savaş çetinse çetin, Her okuma odası, bir ileri kararkol, Bir*

²⁸⁴ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

²⁸⁵ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

²⁸⁶ Zeki Arıkan, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 23 (1999), 261-281.

²⁸⁷ Arıkan, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, 261-281.

*büyük feth*e çıktık, *Büyük yarınımıza doğru seferberiz biz*” ifadelerinde kullanılan *feth*, *zabit*, *zafer*, *cephe*, *ileri karakol*, *savaş*, *seferberlik* gibi benzetmeler Çağlar’ın bu kültürel atılım mücadelesine bir savaş gözüyle baktığını kanıtlar niteliktedir.

Şiirin son bendinde bütün şiir boyunca Çağlar’ın övgü ve inanç ile bahsettiği “Halkevi genci” başarıya ulaşarak Tanrı’ya erişmektedir. “*O hep böyle yükselir, Tanrı biraz eğilir/Bir gün öper alnından bu adsız kahramanı*” dizelerinde görülen kullanım Çağlar’ın aydınlanma faaliyetlerine atfettiği önemi göstermektedir. Ayrıca Çağlar’ın şiirlerinde sıklıkla görülen okuyucuyu harekete geçirme içgüdüğü son iki dizede de kendisini göstermektedir. “*Düşün o damarlarda nabız vuran al kanı/Mustafa Kemal kanı... Mustafa Kemal kanı*” dizelerinde görüldüğü gibi Çağlar, Halkevlerinde eğitim gören ve görececek olan her bir kişiyi Atatürk’ü örnek almaya çağırmaktadır. Böylece Çağlar, Atatürk’ü ulaşılması hedeflenen örnek vatandaş olarak göstermektedir.

2.1.5. O İhtilal Bayrağı²⁸⁸

-Ankara’nın 18’inci Atatürk Gününde-
On sekiz yıl... ne zorlu, ne emsalsiz, ne çetin.
Fer halinde bir timsal azmine bir milletin.
Işık saçlı, gök gözlü, Tanrı sözlü bir timsal;
Sivas’tan Ankara’ya geldi Mustafa Kemal
O gün Türk Milletinin şahlanan hıncıydı o
O gün mazlum Asya’nın kahbar kılıcıydı o
Tutuşturmuş dediği fikri hissi toprağı,
Alev saçlı, gök gözlü, o ihtilal bayrağı;
Dolmuş boş gönüllere, kör gözlere fer olmuş;
Girdiği her savaşta en son muzaffer olmuş;
Çıkış meydana Türk’ün en çok daraldığı gün;
Odur yenen son makus talihini Türklüğün:
Pirene’den, Tuna’dan, Mohaç’tan, Plevne’den
Ta Sakarya’ya kadar gerisin geri giden
Müthiş, makus bir bahtı yenebilir ancak o.
En haklı ihtilalin en başında sancak o;
Ona ta can evinde yer vermeli insanlar.
Osmanlı anlayamaz onu, ancak Türk anlar:

²⁸⁸ B. Çağlar, “O İhtilal Bayrağı”, *Yücel*, 10 (1937), 60.

Ateşinde erimek, yeniden şekle girmek,
-Ona ram olmak değil- biraz o olmak gerek;
Her haliyle örnek o Türk için erkek için;
Onu anlamış olmak ve onu sevmek için
Daralınca gönülde o azmi bulmak gerek;
Ona diz çökmek değil, ona doğrulmak gerek;
Şarklılık, Osmanlılık, gerilik bir tarafa!
Garplı kafa, Türk gönül: ak alın, olgun kafa...
İstediği hasada bu yerde rençberiz biz;
Onun “Mustafa Kemal” dediği gençleriz biz!
Ankara! Bayramını gönülden kutlarız.
Bir daha bunalırsan “o” vardır ve biz varız...
Atatürk! Burçlarında bekliyoruz biz nöbet;
Bizce birdir seninçin yaşamak, ölmek; emret!
Emret: Kanı çekilmiş damarlara dolalım;
Bir an senin izinden saparsak kahrolalım...

2.1.5.1. “O İhtilal Bayrağı” Şiiri Çözümlemesi

O İhtilal Bayrağı şiirinde Çağlar, Atatürk’ün Ankara’ya gelişini anmaktadır. Bilindiği gibi Atatürk, Sivas Kongresinden sonra 27 Aralık 1919’da Ankara’ya ulaşmıştır.²⁸⁹ Böylece Ankara, Millî Mücadele’nin komuta merkezi haline gelmiştir. Çağlar da Millî Mücadele için önemli bir manevi unsur haline gelen bu tarihi anma sebebiyle Atatürk’ü ve Atatürk’ün mücadelesini anlattığı *O İhtilal Bayrağı* adlı şiiri kaleme almıştır. Şiirin başında yer alan “*Ankara’nın 18’inci Atatürk Gününde*” ifadesi de şiirin Atatürk’ün Ankara’ya gelişinin 18. yıldönümünde kaleme alındığını göstermektedir.

Şiir, Atatürk imgesi bağlamında oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Şair, “*ışık saç, gök göz, alev saç*” kullanımları ile Atatürk’ün fiziksel özelliklerini betimlemektedir. Çağlar’ın sanatında yoğun olarak kullanılan bu imgeler, şairin, Atatürk’ün fiziksel özelliklerini insanı etkileyen birtakım unsurlar ile belirtme alışkanlığına birer örnektir. Ayrıca Çağlar, “*ışık saçlı, gök gözlü, Tanrı sözlü bir timsal*” dizesinde Atatürk’e ilahi bir özellik kazandırmaktadır. Atatürk’ün fiziksel özelliklerinin övüldüğü dizede bunların yanında onun sözlerinin “*Tanrı sözü*” olduğu söylenmiştir. Böylece Atatürk’ün fikirleri ve sözleri kutsallık seviyesine çıkartılmıştır. Çağlar

²⁸⁹ Atatürk, *Nutuk I. Cilt (1919-1920)*, 445.

bu kullanımla birlikte dolaylı olarak Atatürkçülüğün Türk milleti için tek gerçek ideoloji olma fikrini aktarmaktadır.

Şiirin içeriği esas olarak Atatürk'ün lider ve kurtarıcı kişiliğine odaklanan bir niteliğe sahiptir. “*Fer halinde bir timsal azmine bir milletin*” dizesinde Atatürk adı geçmese de iki dize sonrasında gelen “*Mustafa Kemal*” vurgusundan anlaşılan o ki şair “*timsal*”²⁹⁰ kelimesi ile Atatürk'ü anlatmaktadır. Şair, milletin kararlılığının sembolü olarak gördüğü Atatürk'ü “*fer halinde*” yani parlaklık kavramı ile betimlemektedir.²⁹¹ Çağlar'ın Atatürk'ün fiziksel özelliklerini işlerken kullanmayı tercih ettiği bir imge olan parlaklık imgesi, bu kullanımda Atatürk'ün Türk milletine umut olma özelliğini aktarmak için kullanılmıştır.

Atatürk'ün “*fer*” kelimesi ile nitelendirilmesi “*Dolmuş boş gönüllere, kör gözlere fer olmuş*” dizesinde tekrar kullanılmıştır. Atatürk'ü yine parlaklık veya ışık benzeri bir imge kullanarak anlatan şair, “*kör gözler*” vurgusu ile Atatürk'ün Türk milletinin modernleşmesinde oynadığı öncü rolü belirtmektedir.

Atatürk'ün devrimci kimliğinin Türk ve Doğu milletleri için teşkil ettiği önem “*O gün Türk Milletinin şahlanan hıncıydı o/ O gün mazlum Asya'nın kahbar kılıcıydı o*” dizelerinde vurgulanmıştır. Çağlar, Atatürk'ü “*hınc*” ve “*kılıç*” ifadeleri ile imgeleyerek şiirde biçimsel bir uyum yakaladığı gibi anlam olarak da Doğu coğrafyasının Batı'nın tahakkümünden kurtulmak için uyandığını anlatmak istemiştir. Bu uyanışı “*şahlanma*” sözcüğü ile aktaran Çağlar için uyanışın baş kahramanı da Atatürk'tür.

Atatürk, Çağlar'ın sanatında askeri başarılarından ziyade devrimciliği ve liderliği ile ön plana çıkmış bir liderdir. Çağlar'ın şiirindeki asıl amacının Atatürk'ün kişiliğini övmek yerine onun fikirleri üzerinden Türk milletine bir kimlik kazandırma arayışında olması bu eğilimin en büyük sebebidir.²⁹² Ancak bu şiirde Atatürk, “*muzaffer, yenmek*” gibi ifadelerle askeri kariyeri bağlamında da ele alınmıştır. “*Girdiği her savaşta en son muzaffer olmuş*” dizesinde Çağlar, Atatürk'ün hiçbir savaşta mağlup olmadığını belirtmiştir. Gerçekten de Atatürk'ün askeri geçmişine bakıldığında görev yaptığı savaşlarda başarılı sonuçlar almış usta bir komutan olduğu görülmektedir.²⁹³ Ayrıca tarihçilerin Sakarya Meydan Muharebesini Batı karşısında yaşanan Türk geri çekilişinin bir dönüm noktası olarak değerlendirmesi Çağlar'ın şiirinde de

²⁹⁰ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

²⁹¹ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

²⁹² B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 52.

²⁹³ Abdurrahman Çaycı, “Çanakkale ve Gelibolu Yarımadasının Atatürk'ün Askeri Kariyerindeki Yeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19 (1990), 29-44.

“Ta Sakarya’ya kadar gerisin geri giden/ Müthiş, makus bir bahtı yenebilir ancak o” dizeleri ile yer almıştır.²⁹⁴ Atatürk, bu kullanımlarda büyük bir komutan ve kurtarıcı bir figür olma özellikleri ile anlatılmaktadır.

Çağlar, Atatürk’ün liderlik tarzına bakış açısını da şiirinde işlemiştir. Şiirde kullanılan “*sancak, örnek, ihtilal bayrağı*” ifadeleri ile Atatürk’ün lider kimliğini vurgulayan Çağlar, Atatürk’ün liderliğini toplum üzerinde baskı kuran bir despotizmden ziyade halk ile bütünleşik bir liderlik olduğunu düşünmektedir. “-Ona ram²⁹⁵ olmak değil- biraz o olmak gerek” dizesinde görülen Atatürk ile birlik olma ve onun fikirlerini benimseme arzusu “Ona diz çökmek değil, ona doğrulmak gerek” dizesinde de aynı şekilde ele alınmıştır. Şairin aynı şiirde aynı fikri çok benzer ifadelerle tekrar etmesi bu konuya verdiği önemi kanıtlar niteliktedir.

Şiirin son bölümünde Atatürk’e seslenen şair “*emret, nöbet, burç*” gibi askeri ifadelerle Türk İnkılabını koruma hadisesine bir asker disiplini ile yaklaşılması gerektiğini belirtirken Atatürk’ün lider kimliğinin altı bir kez daha çizmiştir.

2.1.6. On Yıldan Sonra²⁹⁶

Yedi gün yedi yılmış bilmem neymiş ne çıkar...
İşte on yılda yoktan varolmuş bir dünya var!
On yılda yaratmak da yaratmaktır ansızın!
Tanrı da tatmış değil bir eşini bu hızın...
On yılda bir dünyayı yaratacak elbet
Kulluğu silkip atan tanrılaşan bu millet!
Dünya artık anladı eşsizliğini Türkün!...
On yıl geçtikten sonra bir kere daha bugün
Yelelerinden tutup tarih denen aslanı;
Diyelim: “Her zamanki efendin Türkü tanı!
“Türk, insanlık uğruna akın eden, kan eden;
“Türkün medeniyeti insanı insan eden!
“Türkün güneşleriyle dünya ufku ağardı;
“Türk olmasa tarihe yazılacak ne vardı?”...
Kanım, nabız vurmali etimde her damarla;
Boğazım, yırtılmalı sayısız naralarla:

²⁹⁴ Sabahattin Selek, *Milli Mücadele*, İstanbul: Doğan Kitap, 2020, 974.

²⁹⁵ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

²⁹⁶ B. Çağlar, “On Yıldan Sonra”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 10 (1933), 192.

Hilkatteki en büyük maksadı anacağım;
Haydi kalkın ayağa: O adı anacağım,
Neler kazandırmadı GAZİ bu memlekete!
On yıl evvel yükseltti bizi cumhuriyete;
Daha neler vermiştir bize istiklal gibi...
Parlasın gözlerimiz MUSTAFA KEMAL gibi:
Senin... benim... milletin, bu savaşta her emek;
Zaten, her Türk bir parça Mustafa Kemal demek!

2.1.6.1. “On Yıldan Sonra” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın “*On Yıldan Sonra*” şiiri, cumhuriyet kurulduktan sonra geçen on yılın bilançosunu ortaya koymaktadır. Bu on yılda neler yapıldığını anlatan şiir, cumhuriyetin kurulmasından başlayıp on yıl boyunca edinilen kazanımlara değinmektedir.

Bentler halinde yazılan şiirde birtakım dize grupları kendi arasında anlam bütünlüğü sağlamaktadır. Şiirin ilk dört dizesinde şair, Atatürk’ün ilahi bir yaratma gücüne sahip olduğunu anlatmaktadır. İlk dizede yer alan “*yedi gün yedi yıl*” ifadesinde telmih sanatı kullanılmıştır. Bilindiği gibi semavi dinlerin sahip oldukları Dünya’nın yaratılışı anlatılarında, Tanrı’nın dünyayı altı günde yarattığı ve yedinci günde de dinlendiği aktarılmaktadır.²⁹⁷ Çağlar, bu anlatıyı şiirinde kendi amacına hizmet edecek şekilde kullanarak aynı kerametle Atatürk’ün de Türkiye Cumhuriyeti’ni yoktan var ettiğini vurgulamak istemektedir. Bu sebeple “*...on yılda yoktan var olmuş bir dünya var*” dizesinde bahsedilen dünya, Türkiye Cumhuriyeti’dir. Dördüncü dizede ise “*Tanrı da tatmış değil bir eşini bu hızın*” ifadesi ile Atatürk’ün modern Türkiye’nin kurulmasındaki rolü ve başarısı övülmüştür. Söz konusu bu övgü neticesinde Atatürk’e ilahi bir özellik kazandırılmıştır.

Şiirin devamında gelen bölümde Çağlar, Türk milletinin köklü tarihinden ve bir milletlere olan üstünlüğünden bahsetmektedir. “*Her zamanki efendin, Türkün medeniyeti insanı insan eden, Türkün güneşi, Türk olmasa tarihe yazılacak ne vardı?*” ifadelerinden anlaşıldığı üzere Çağlar, Türkleri dünya medeniyetinin kaynağı olarak görmektedir. Çağlar’ın bu görüşü 1930’larda Türkiye’de popüler olan Türk Tarih Tezine dayanmaktadır. Türk Tarih Tezine göre Anadolu’da medeniyetin kurucusu olan Hititlerin kökleri Orta Asya’ya dayanmaktadır ve bu insanlar

²⁹⁷ Salime Leyla Gürkan, “Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsan’ın Yaratılışı ve Cennet’ten Düşüşü”, *İslam Araştırmaları Dergisi*, 9 (2003), 1-48.

Anadolu'ya Asya'dan gelmişlerdir.²⁹⁸ Bu sebeple Türklerin Anadolu'ya gelişini Malazgirt Meydan Muharebesinden çok daha önceye dayandıran Türk Tarih Tezi, Türklerin göçler sonucunda Avrupa'ya geldiklerini ve Avrupa medeniyetinin aslında Orta Asya Türk medeniyetine dayandığını savunmuştur.²⁹⁹ Bu görüş daha sonra etkisini kaybetmiş olsa da 1930-40 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi tarih öğretisi bu teze dayanmıştır.³⁰⁰ Şüphesiz Çağlar da şiirinde bu tezin etkisinde kalarak Türk milletini dünya medeniyetinin kurucusu olarak işlemiştir.

Şiirin son bölümünde şair, Atatürk'ü anlatmaktadır. Atatürk'ün adını anmadan önce Çağlar, şiirlerinin tipik bir örneği olarak *“kanım nabız vurmali, boğazım yırtılmalı, haydi kalkın ayağa”* gibi okuyucuyu harekete geçirecek öğeler kullanmıştır. Bu heyecan yüklü girişten sonra Çağlar, Atatürk'ü *“Gazi”* ve *“Mustafa Kemal”* isimleri ile aktararak onun Türk milletini cumhuriyete yükseltmekle ve Türk milletine istiklal sağlamakla nitelendirmiştir. Ayrıca *“Parlasın gözlerimiz MUSTAFA KEMAL gibi/Senin... benim... milletin, bu savaşta her emek/Zaten, her Türk bir parça Mustafa Kemal demek”* dizelerinde Türk milleti ile Atatürk'ün manevi bütünleşmesi vurgulanmıştır. Çağlar'ın bu dizelerde anlatmak istediği ana fikir, Türk milletinin Atatürk'ün öğretilerini benimseyip onun fikirleri ile yoluna devam etmesi gerekliliğidir. Görüldüğü gibi şair, bu şiirde Atatürk'ü kurtarıcı ve kurucu özellikleri ile anmaktadır.

2.1.7. Onuncu Yıl Destanı³⁰¹

Bugün büyük bayram atılır toplar
Pilav zerde dolsun kalaylı kaplar
Çıksın sandıklardan sırma sevaplar
Gönüller tadacak gayri baharı

Talih mehtabımız bugün dolundu
Sultan denen sahte tavus yolundu
Cumhuriyet bugün ilan olundu
Kalkın köye-kente salın habarı

²⁹⁸ Yaşar Baytal, “Türkiye’de Milliyetçi Tarih Düşüncesinin Gelişimi ve Resmi Türk Tarihi Tezinin Oluşumu”, *Atatürk Yolu*, 70 (2022), 91-108.

²⁹⁹ Baytal, “Türkiye’de Milliyetçi Tarih Düşüncesinin Gelişimi”, 100.

³⁰⁰ Şefik Taylan Akman, “Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmi Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (2011), 80-109.

³⁰¹ B. Çağlar, *Benden İçeri*, Ankara: Ajans-Türk Matbaası, 263.

Ne gerçekten yıldık ne haktan saptık
Yalanı bıraktık doğruya taptık
Yeniden mermerden altından yaptık
Tarih dedikleri yazar bozarı

Gün oldu belaya bela eklendi
Sırtımıza bütün dünya yüklendi
Türk hasta ölüyor diye beklendi
Küheylan şahlandı attı yuları

Dünyanın halleri mahşerden nışan
Sonsuzdu kuruyan köpüren taşan
Türk askeri verdi cephelerde şan
Amma müttefikler yedi şamarı

Türkün adı kalmıyordu haritada
Millet tek başına kaldı ortada
Kaptanlar firarda gemi vartada
Sermaye biz kaybettiler kumarı

Anayurdun hali yangınlara denk
İzmirde Yunanlı Mersinde Frenk
Elde ne ordu var ne top ne tüfek
İçten dıştan kuşatmışlar hisarı

Alçaktı Vahdettin korkaktı Mecit
Kalmamıştı gayri kimseden ümit
Anafartalarda şan veren yiğit
Oldu bu milletin bir tek medarı

Millet gövde oldu O da baş oldu
Taşlar silah oldu otlar aş oldu
Misli görülmemiş bir savaş oldu
Kovduk düşmanları yurttan dışarı

Türk kadınına da gören şaşırdı
Ne bebeye baktı ne aş pişirdi
Sırtında cepheye mermi taşırdı
Böylece kazandık Dumlupınarı

Harbin çetinimi yol düzüümü
İçtim Sakaryadan yumdum gözümü
Yedim Aydın bağlarında üzümü
Gördüm İzmir dedikleri o yarı

Bir destan söylesin gayri her tepe
Düşün güneyi de bir bak Antebe
Düşman kulağına olsun ki küpe
Giren yer dayağı çıkar dışarı

Keyfimiz tek değil bütün halkla bir
Derler dert ağlatır sevinç söyler
Oğul al duvardan şu sazı getir
Çınlatsın türkümüz yine civarı:

Diz çökmeli başka erler
Bize Türk derler hey Türk derler
Bilir sular gökler yerler
Bize Türk derler hey Türk derler

Her murada ereceğiz
Şan verdik şan vereceğiz
Büyük günler göreceğiz
Bize Türk derler hey Türk derler

Cevher bizde verme ele peyini
Hey Memiş hey Kezban sorsam re'yini
Bilirim ben senin diyeceğini
Aşkından söz aç ta dağıt efkarı

Asıl sevgilinin vatandır adı
Başka sevgilerin kalmadı tadı
Zaten bizim gönül çoktan kocadı
Turnamı sorsan çapkın uçarı

Gönül söz dinlemez sıvışır heman
Yinede sevmekten kalmaz bir zaman
Aşıkız bülbülde şeydayız aman
Akıl baştan beş on karış yukarı

İzmir zorumuzla geçince ele
Dediler bu Türkte bir iş var hele
Yine söz dinlettik yedi düvele
Bendettik Sulh adlı o şivekarı

Bostan çapalanmış ürünler biter
Bahe düzenlenmiş bülbüller öter
Fabrika kurulmuş bacalar tüter
Gönüller ferahtır başlar yukarı

Kurutulmuş sivrisinek gölleri
Kanalla sulanır bozkır çölleri
Bağlar dört köşeyi tren yolları
Gurbet yok her taraf ana diyarı

Tezgahlarda yerli bezler dokunur
Okullarda yeni harfler okunur
Kurt kuzuya yan bakmaya sakınır
Bilir densizliğini yoktur çıkarı

Diri diri gömmek yok kadın deyi
Kaldırdık kafesi attık peçeyi
Gündüz yaptık bir ömürlük geceyi
Kadın rey kullanır verir kararı

Gönül ne kaygıda ne telaştadır
Pulluk topraktadır kaşık aştadır
Devlet kuşu gibi şapka baştadır
Bayrak kan ta olmuş gezer damarı

Atatürkü olan övünsün gerçek
Onunuz ondanız kıyamete dek
Öğretmiş harften tut siyasete dek
Ondan almış hızı millet efkarı

Destan sıralamak hayli hünerdir
Unuttuğum varsa sen akıl erdir
Sorarsan adımız Aşık Ömerdir
Meskenimiz bizim Samanpazarı

2.1.7.1. “Onuncu Yıl Destanı” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Türk milletinin yeniden dirilişinin ve modern devlet kurma sürecini anlattığı “*Onuncu Yıl Destanı*” şiiri, Türk halk edebiyatı geleneklerine uygun bir destan görünümü çizmektedir. Şair, son dördlükte mahlası olan “*Aşık Ömer*” ifadesini kullanarak Türk halk şiiri destan geleneğine sadık kalmıştır.

Şair, bu destanı neden yazdığını anlatmak için cumhuriyet düzenine övgüler düzerken monarşiyi de yermektedir. “*Sultan denen sahte tavus yolundu, Yalanı bıraktık doğruya taptık*” dizelerinde savunulan cumhuriyet fikri, büyük bir bayrama sebebiyet verecek ve kutlanmaya değer bir olay olarak aktarılmıştır.

Çağlar, destana Türk halk şiiri geleneklerine uygun coşkulu bir giriş yaptıktan sonra cumhuriyetin ilanının tarihsel arka planını anlatmaya koyulmaktadır. “*Türk hasta ölüyor diye beklendi*” dizeleri ile 20. yüzyıl Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden bahsedilmektedir. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, 19. yüzyılda “*Doğu Sorunu*” adı altında Avrupalı devletler tarafından “*Hasta Adam*” olarak nitelendirilmiştir.³⁰² Şair, söz konusu dizelerde telmih sanatını kullanarak bu tarihsel olguya gönderme yapmaktadır.

Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’ndaki mağlubiyetinden sonra uğradığı işgalleri “*Türkün adı kalmıyordu haritada*” dizeleri ile anlatan Çağlar, dönemin erk sahipleri olan İttihat

³⁰² Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye Cilt: IV*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, 270.

ve Terakki ileri gelenlerinin ülkeyi terk etmesi³⁰³ hadisesini ise “*Kaptanlar fıarda gemi vartada/ Sermaye biz kaybettiler kumarı*” dizeleri ile betimlemektedir. Çağlar ayrıca Anadolu’nun içinde bulunduğu çaresizliği vurgulamak için bir de “*Alçaktı Vahdettin korkaktı Mecit/ Kalmamıştı gayri kimseden ümit*” dizelerini kullanmaya ihtiyaç duyarak saltanat eleştirisine devam etmiştir. Şairin bu dizede Vahdettin olarak bahsettiği kişi dönemin Osmanlı Sultanı VI. Mehmet iken Mecit ise dönemin Osmanlı Şehzadesi Abdülmecit Efendi’dir.³⁰⁴

Şair, bu ümitsizlik dolu dörtlüklerden sonra Millî Mücadele’yi işlemeye başlamaktadır. Millî Mücadele’nin lideri Mustafa Kemal’i anmak için “*Anafartalarda şan veren yiğit/ Oldu bu milletin bir tek medarı*” dizelerini kullanan şair, Atatürk’ü askeri başarılarını kullanarak yüceltmektedir. Bilindiği gibi Çanakkale Zaferi’nde gösterdiği üstün başarılarından sonra Atatürk, yurt genelinde “*Anafartalar Kahramanı*” olarak ünlenmiştir.³⁰⁵ Şair ayrıca bir felaket olarak gördüğü ülkenin başsız kalma olayından dolayı Atatürk’ü “*medar*” olarak nitelendirmiştir. TDK sözlüğüne göre “*dayanak*” anlamına gelen bu imge ile Atatürk’ün kurtarıcı olma vasfı vurgulanmaktadır.³⁰⁶ Buna ek olarak şair, bir sonraki dizede geçen “*Millet gövde oldu O da baş oldu*” ifadesi ile Atatürk’ün önder olma niteliğini pekiştirmektedir.

Atatürk’ün Millî Mücadele’nin başına geçip Türk milletinin öncüsü olma olayını aktardıktan sonra şair, savaş sürecini de anlatmaktadır. Savaşın heyecanını hissettirmek için yazdığı ve “*Bize Türk derler hey Türk derler*” dizesinin tekrarının bulunduğu iki dizeden sonra tarihsel sürece uygun olarak Türk tarafının zafere ulaştığı belirtilmektedir. Fakat Çağlar için süreç sonlanmamıştır zira şair, hemen sonraki dörtlüklerde cumhuriyetin ilanından sonra yapılan devrimleri anlatmaya koyulmuştur. “*Bostan çapalanmış ürünler biter, Fabrika kurulmuş bacalar tüter, Kanalla sulanır bozkır çölleri, Bağlar dört köşeyi tren yolları, Tezgahlarda yerli bezler dokunur, Okullarda yeni harfler okunur, Kaldırdık kafesi attık peçeyi, Kadın rey kullanır verir kararı, Devlet kuşu gibi şapka baştadır*” dizelerin kullanılması ile cumhuriyetin ilk on yılında ekonomik, sosyal, eğitim ve siyasal alanda yapılan devrimler Onuncu Yıl Destanı’nda işlenmiştir. Bu sebeple Onuncu Yıl Destanı’nın topluma Atatürk dönemi devrimlerini açıklama görevi üstlendiğini söylemek mümkündür. Ayrıca Çağlar’ın Faruk Nafiz Çamlıbel ile beraber kaleme aldığı ve aynı dönemi konu alan Onuncu Yıl Marşı’nda geçen “*Demir ağlarla ördük*

³⁰³ Mehmet Talât Paşa, *Talât Paşa’nın Anıları*, Haz. Alpay Kabacalı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, 7.

³⁰⁴ Zekeriya Akman, “Abdülmejid Efendi’nin Hayatı ve Halife Seçilmesinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Yaşanan Tartışmalar”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4 (2019), 2424-2440.

³⁰⁵ Çaycı, “Çanakkale ve Gelibolu Yarımadası”, 37.

³⁰⁶ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

Anayurdu dört baştan” dizesi ile Onuncu Yıl Destanı’nda yer alan “*Bağlar dört köşeyi tren yolları*” dizesinin benzerliği dikkat çekicidir. Bu metinlerarası benzerlikten yola çıkılarak Çağlar’ın, eserlerinde Atatürk devrimlerini işlemeyi kendisine her daim görev edindiği savına bir örnek daha verilebilmektedir.

Şair, şiirin son bölümüne yaklaşırken Atatürk’e bir kez daha açıktan övgüler sıralamaktadır. Bu dörtlükte sonsuza kadar Atatürk’ü takip edeceğini ve onun Türk milletinin modernleşmesinin öncüsü olduğunu söyleyen Çağlar, son dörtlükte Türk halk şiiri geleneğine uygun kalıpları kullanarak destanını sonlandırmıştır.³⁰⁷

2.1.8. Onuncu Yıl Marşı³⁰⁸

Çıktık açık alınla on yılda her savaştan;
On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan;
Başta bütün dünyanın saydığı başkumandan,
Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan.

Türk’üz: Cumhuriyet’in göğsümüz tunç siperi;
Türk’e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Bir hızda kötülüğü, geriliği boğarız,
Karanlığın üstüne güneş gibi doğarız.
Türk’üz, bütün başlardan üstün başlarız;
Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız.

Türk’üz: Cumhuriyet’in göğsümüz tunç siperi;
Türk’e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Çizerek kanımızla öz yurdun hartasını,
Dindirdik memleketin yıllar süren yasını;
Bütünledik her yönden istiklal kavgasını...
Bütün dünya öğrendi Türklüğü saymasını!

Türk’üz Cumhuriyet’in göğsümüz tunç siperi;

³⁰⁷ Bayram Durbilmez, *Aşık Edebiyatında Şiir Sanatı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2020, 70.

³⁰⁸ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 57.

Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

Örnektir milletlere açtığımız yeni iz;
İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz:
Uyduk görüşte bilgi, gidişte ülküye biz.
Tersine dönse dünya yolumuzdan dönmeyiz.

Türk'üz Cumhuriyet'in göğsümüz tunç siperi;
Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!

2.1.8.1. “Onuncu Yıl Marşı” Şiirinin Çözümlemesi

Şiirin birinci dördlüğü Türkiye Cumhuriyeti'nde görülen modernleşme mücadelesini anlatmaktadır. Dördlüğü ve şiirin ilk dizesi olan “Çıktık açık alınla on yılda her savaştan” dizesi ile Türk milletinin cumhuriyet kurulmadan önceki on sene boyunca girdiği savaşlarda verdiği mücadeleler övülmektedir. Türkler, 1923 yılında ilan edilen cumhuriyetten önce 1912-1913 yıllarında Balkan Harbi, 1914-1918 yıllarında I. Dünya Savaşı ve 1919-1922 yılları arasında da Millî Mücadele savaşlarını vererek on sene boyunca kesintisiz bir mücadele içerisinde bulunmuşlardır.³⁰⁹ Şair, bu savaşları “çıktık açık alınla” ifadesi ile belirtmektedir. Ancak Türkler, Balkan Harbi'nde büyük bir mağlubiyet alarak Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından beri anayurtları olan Balkanlardan ebediyen ayrılmak zorunda kaldıkları gibi I. Dünya Savaşı'nda da Çanakkale Zaferi hariç kayda değer bir başarı elde edememişlerdir.³¹⁰ Bütün bu olumsuzluklara rağmen bu savaşların ardından verilen Milli Mücadele'de büyük bir fedakarlık ve özveri ile savaşı kazanan Türkler, on yıllık mücadelenin sonunda yaşam haklarını korudukları gibi bağımsızlıklarını teminat altına almışlar ve ulus-devlet ilkesi çerçevesinde modern bir rejim kurabilme başarısı göstermişlerdir.³¹¹ Anlaşılan şair, hem şiirin hitap ettiği kitlenin maneviyatına olumlu bir etkide bulunmak hem de cumhuriyetin ilanını bu on senelik serüveni sonucunda elde edilmiş bir kazanım olarak ilan etmek için Türk milletinin bu savaşlardan alınının akı ile çıktığını söylemiştir.

Aynı dördlüğü devamında yer alan “On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan/ Demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan” dizeleri yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin faaliyetlerinden övgü ile söz edilmektedir. Türkiye coğrafyası Batı devletlerinden üretim

³⁰⁹ Sadık Erdaş, “İmparatorluğun Dağılması: Kaybedilen Savaşlar, Kaybedilen Topraklar ve Göçler”, *Atatürk ve İnkılap Tarihi*, Ed. Fatma Acun, Ankara: Siyasal Yayınevi, 2016, 61-71.

³¹⁰ Erdaş, “İmparatorluğun Dağılması”, 86.

³¹¹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993, 474.

anlamında geri kalmış olmaktan ve on yıl boyunca verdiği savaşlardan dolayı cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus anlamında oldukça büyük sıkıntılar yaşamıştır.³¹² Cumhuriyet tarihinin ilk nüfus sayımı olan 1927 sayımlarına göre Türkiye’nin nüfusu 13.648.270 olarak belirlenmiştir.³¹³ Bu sebeple erken cumhuriyet döneminde Türkiye, nüfus artışıını teşvik edici bir politika izlemiştir.³¹⁴ Bu politika sonucunda Türkiye’de nüfusun, kalkınma sürecinde ülkenin ihtiyaç duyduğu nüfus miktarına ulaşılması hedeflenmiştir.³¹⁵ Bu sebeple Türkiye kendisini savunabilmek, iradesini başka ülkelere kabul ettirebilmek ve ekonomik bağımsızlığını sürdürebilmek için nüfus artışıını önceleyen bir politika izlemiştir. Şairin bu dizelerde artan Türk nüfusunu “*on beş milyon genç*” olarak nitelemesi ilgi çekici bir kullanımdır. Şair bu dizelerde Osmanlı tebaasının Türk milletine dönüşümünü belirtmek için “*genç*” ifadesini kullanmıştır. Zira burada anlatılmak istenen Türk milletine mensup olan bütün fertlerin tek tek yeni bir kimlik kazandığı ve bu kazanımın millete bir gençlik heyecanı sağladığı vurgusudur.

Bu dizelerde Türkiye’nin övülen faaliyetlerinden bir tanesi de demiryollarının yaygınlaşmasında görülen atılımdır. Yirminci yüzyılın başında otomobil teknolojisinin henüz gelişmemiş olması sebebiyle Sanayi Devrimi’nden beri demiryolu taşımacılığı en önemli ulaşım ağlarından bir tanesi olarak algılanmıştır. Aynı zamanda sağladığı ekonomik faydaların yanında gelişmiş bir demiryolu ağına sahip olmak ülkelerin de gelişmişliğinin bir kanıtı olarak kabul edilmiştir.³¹⁶ Bu sebeple Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren Osmanlı Devleti’nden kalan demiryollarını onarma, millileştirme ve yenilerini inşa etme politikalarına öncelik vermiştir.³¹⁷ Türkiye’nin 1920-1938 yılları arasında millileştirilme ve inşa etme yolları ile yaklaşık olarak 7000 km’lik demiryolu Türk demiryolu ağına kazandırılmıştır.³¹⁸ Böylece Türkiye’nin ekonomik kalkınması için ihtiyaç duyulan ulaşım altyapısı sağlandığı gibi çağdaş ülkeler arasındaki prestiji de arttırılmıştır. Şair de bu iki dize ile yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin çalışma azmini ve başarısını vurgulamak için yapılan faaliyetleri bu şekilde övme yoluna gitmiştir.

³¹² Mesut Doğan, “Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23 (2011), 293-307.

³¹³ Doğan, “Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikaları”, 298.

³¹⁴ İbrahim Erdal, “Ülkü Mecmuasına Göre Erken Cumhuriyet Dönemi Nüfus Politikası (1923-1938)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 48 (2011), 779-791.

³¹⁵ Erdal, “Ülkü Mecmuasına Göre Erken Cumhuriyet Dönemi”, 788.

³¹⁶ Müşerref Avcı, “Atatürk Dönemi Demiryolu Politikası”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 54 (2014), 39-58.

³¹⁷ İsmail Yıldırım, “Atatürk Dönemi Demiryolu Politikasına Bir Bakış”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 35 (1996), 387-396.

³¹⁸ Yıldırım, “Atatürk Dönemi Demiryolu Politikasına Bir Bakış”, 396.

Dörtlüğün üçüncü dizesinde şair, “*başkumandan*” ifadesiyle Atatürk’ten bahsetmektedir. “*Başta bütün dünyanın saydığı başkumandan*” dizesi ile Atatürk hem Türk milletinin lideri olma hem de bütün dünya tarafından saygı duyan bir şahsiyet olma özellikleri ile öne çıkmaktadır. Atatürk, başkomutanlık görevini 1921 yılında Sakarya Meydan Muharebesi ve 1922’de Büyük Taarruz savaşları sırasında ifa etmiştir ve Atatürk, 1923 Cumhuriyet’in ilanına kadar Başkumandanlık makamında bulunmuştur.³¹⁹ Nitekim dönemin ihtiyaçları doğrultusunda çıkarılan 1921 Başkumandanlık Kanunu’nda başkomutanlık makamı, Meclis’in ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanmış ve Mustafa Kemal Paşa’nın yalnızca geçici bir süreyle hızlı karar alabilmesi için Başkomutan olarak tayin edildiği açıklanmıştır.³²⁰ Ancak şiirin yazıldığı 1933 yılında şair, Atatürk’ü hala başkomutanlık sıfatı ile anarak modernleşme faaliyetlerini de bir savaş ortamına benzetmiş ve bu savaşın da komutanının Atatürk olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bu noktada belirtmek gerekir ki şiir boyunca şair birinci çoğul şahıs çekimi kullanarak kendisini Türk milletinin bir ferdi olarak belirtmiş ve ulaşılan başarıları Türk milletine mal etmiştir. Yani mutlak lider vurgusu ile anlatılan Atatürk modernleşmenin vizyonunu yaratan figür olarak anlatılırken Türk milletinin de icra noktasında bu faaliyetlere ortak olduğu ortaya konmaktadır. Böylece şiirde Atatürk ile Türk milleti arasındaki bütünleşme aktarılmıştır.

İkinci dörtlükte şair, Türk milletinin devrimciliğini ve yüceliğini anlatmıştır. “*Bir hızda kötülüğü, geriliği boğarız/ Karanlığın üstüne güneş gibi doğarız*” dizelerinde Türk İnkılabının niteliği işlenmektedir. “*Hız*” kelimesi, TDK sözlüğünde sürat anlamına geldiği gibi çaba, gayret anlamlarına da gelmektedir.³²¹ Bu dizede şair, Türk milletinin cumhuriyete zarar verecek irticai faaliyetlere karşı duruşunu aktarmak istemektedir. Aynı şekilde Atatürk de aynı gün verdiği Onuncu Yıl Nutku’nda “*Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız. Bunun için, bizce zaman ölçüsü geçmiş asırların gevşetici zihniyetine göre değil, asrımızın sürat ve hareket mefhumuna göre düşünülmelidir.*” diyerek şiirde bahsedilen “*hız*” kavramı ile eş bir bakış açısı kullanmış olup Türk milletinin devrime aynı şevkle devam edeceğini belirtmiştir.³²² “*Karanlığın üstüne güneş gibi doğarız*” dizesiyle de aynı fikirleri destekleyen şair, Türk milletini Güneş’e benzeterek Türkiye’nin aydınlanma kaynağı olacağını vurgulamıştır. Onuncu Yıl Nutku’nda aynı benzetmeyi kullanan Atatürk “*Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki inkişafı*

³¹⁹ Ahmet Emin Yaman, “Başkumandanlık Kanunu”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 9 (1992), 85-110.

³²⁰ Yaman, “Başkumandanlık Kanunu”, 85.

³²¹ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

³²² Kamil İşeri, “Onuncu Yıl Nutku’nun Göstergebilimsel Çözümlemesi”, *Humanities Science*, 2 (2010), 207-226.

ile, atinin yüksek medeniyet ufku yeni bir güneş gibi doğacaktır.” sözleri ile Türk milletini Güneş’e benzeterek onun medeniyet yolunda verdiği yenileşme mücadelesinde başarıya ulaşacağına olan inancını ifade etmiştir.³²³

Dörtlüğün devamında yer alan “*Türk’üz, bütün başlardan üstün başlarız/ Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız*” dizeleri Türk milletinin üstün özelliklerini ve kadim tarihini anlatmak için kullanılmıştır. Nitekim yeni kurulan bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti aynı zaman Türk kimliğini inşa etme çalışmalarına da önem göstermiştir.³²⁴ Bu çalışmaların en önemlilerinden biri olan Türk Tarih Tezinin izleri “*Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız*” ifadesi ile şiire yansımıştır.

Şiirin üçüncü dörtlüğü Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini işlemektedir. İlk iki dizede Türk Kurtuluş Savaşı’nın askeri kazanımları anlatılmaktadır. “*Dindirdik memleketin yıllar süren yasını*” dizesi ilk dörtlükte bahsedilen on yıllık savaş sürecinin sebep olduğu acıların sona erdiğini söylemektedir. “*Çizerek kanımızla öz yurdun hartasını*” dizesinde de bu mücadelede yapılan fedakarlıklar ve kaybedilen canlar anılmaktadır. Ayrıca şairin “*öz yurt*” ifadesi de kurulan yeni devletin eski imparatorluk düzeninden modern ulus-devlet düzenine geçildiğini anlatmaktadır. Nitekim artık sınırlar yalnızca vergi toplanan ve el değiştirmesi sıradan görülen topraklardan çıkıp Türk ulusunun yaşadığı vatani belirten kutsal bir özellik kazanmıştır.

Dörtlüğün devamında görülen “*Bütünledik her yönden istiklal kavgasını*” dizesi, bağımsızlık mücadelesinin yalnızca askeri başarıdan ibaret olmayıp devamında gelen ekonomi, hukuk, sosyal hayat ve eğitim alanlarında gerçekleştirilen devrimlerin yeni Türk devletinin bağımsızlığını bütünlediği anlamına gelmektedir. Son dizede geçen “*Bütün dünya öğrendi Türklüğü saymasını*” ifadesi ile şair, nihayet Türk milletinin medeni ülkeler arasında hak ettiği yeri aldığını vurgulamaktadır. Şüphesiz bu saygının kaynağı ise Türk milletinin medenileşme yolunda attığı adımlar olarak görülmektedir. Zira Atatürk, Onuncu Yıl Nutku’nda Türk milletinin öteki ülkeler gözünde gördüğü saygının artmasını “*...milli ülküye, tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medeni alem, az zamanda bir kere daha tanıyacaktır.*” sözleri ile ifade etmiştir.³²⁵

Son dörtlükte şair, Türk milletinin sahip olduğu yeni ideolojiyi anlatmaktadır. Çağlar, birçok şiirinde görüldüğü gibi Türk İnkılabını sömürgeleşmiş Doğu devletlerine öncü bir örnek olduğunu düşünmektedir. Bu dörtlükte kullanılan “*Örnektir milletlere açtığımız yeni iz*” dizesi

³²³ İşeri, “Onuncu Yıl Nutku”, 226.

³²⁴ Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, 357.

³²⁵ İşeri, “Onuncu Yıl Nutku”, 226.

bu düşünceyi yansıtan bir özellik taşımaktadır. Nitekim üçüncü dördlükte açıklandığı gibi Çağlar için Millî Mücadele, yalnızca bir askeri zafer değil aynı zamanda bir modernleşme programıdır. Bu sebeple, Çağlara göre Türk devletinin ulaştığı nokta ve bu noktaya ulaşırken kullandığı yöntem dünyanın çeşitli yerlerindeki modernleşme hareketlerine örnek olmuştur.

“İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz/Uyduk görüşte bilgi, gidişte ülküye biz” dizeleri Türk devletinin ideolojisini yansıtmaktadır. Özellikle halkın bir bütün olduğu ve herhangi bir imtiyaz sahibi sınıfa veya gruba müsaade edilmediği vurgusu Halkçılık ilkesini anımsatmaktadır.³²⁶ Türklerin kaynaşmış bir kitle olarak aktarılması da Milliyetçilik ilkesine yapılan bir gönderme olarak değerlendirilmektedir.³²⁷ Bu dizenin devamında kullanılan dizede geçen “Uyduk görüşte bilgi, gidişte ülküye biz” ifadesinde Türk milletinin bilimin ışığında ilerleyeceği vurgulanmıştır. Atatürk’ün Türk milleti için en büyük rehberin bilim olduğu fikri bilinen bir gerçektir ve kendisinin bu konuyla ilgili onlarca sözü ve demeci aktarılmıştır.³²⁸ Onuncu Yıl Nutku’nda da “... Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir.” sözleriyle belirtilen bilimi rehber edinme anlayışı İnkılapçılık ilkesinin temellerinden bir tanesidir.³²⁹ Yine aynı dizede geçen “ülkü” kelimesi de Atatürk’ün Türk milleti için koyduğu muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefidir. Bu hedef yine Onuncu Yıl Nutku’nda “Yurdumuz dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız.” sözleri ile yinelenmiştir.³³⁰

Dördlüğün son dizesinde ise “Tersine dönse dünya yolumuzdan dönmeyiz” ifadesi ile Türk milletinin bu ülküye olan inancı ve irticai faaliyetlere asla geçit vermeyeceği ifade edilmiştir. Bu şiirin bir marş olduğu göz önüne alındığında şiirin son dördlüğünde dinleyici harekete geçirecek böyle bir ifadenin bulunması şiirin ait olduğu tür gereği oldukça normal karşılanmalıdır.

Şiirde ayrıca beyit nazım birimiyle yazılmış bir de nakarat bölümü kullanılmıştır. “Türk’üz Cumhuriyet’in göğsümüz tunç siperi/Türk’e durmak yaraşmaz, Türk önde, Türk ileri!” dizelerinden oluşan nakaratta Türk milletinin cumhuriyeti savunmak için kendisini feda edeceği ve Türklerin artık yalnızca ileri gideceği vurguları görülmektedir. Böylece şair, Türk milletine düşen bu iki önemli görevi sürekli tekrarlayarak Türk halkına millet olmanın ödevlerini

³²⁶ İsmet Giritli, “Atatürk ve Halkçılık”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20 (1991), 181-188.

³²⁷ Şerafettin Turan, “Atatürk Milliyetçiliği”, *Belleten*, 204 (1988), 849-869.

³²⁸ Arı İnan, *Düşünceleriyle Atatürk*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020, 307.

³²⁹ İşeri, “Onuncu Yıl Nutku”, 226.

³³⁰ İşeri, “Onuncu Yıl Nutku”, 226.

benimsettiği gibi “*durmak yaraşmaz, önde, ileri*” gibi ifadelerle dinleyiciyi harekete geçiren bir üslup kullanmıştır.

Şiirin bir diğer dikkat çeken özelliği ise aynı gün Atatürk’ün yaptığı Onuncu Yıl Nutku ile paralel bir içeriğe sahip olmasıdır. İki metin arasında tespit edilen bu paralellik de Çağlar’ın Atatürk’ün fikriyatını son derece başarılı bir şekilde içselleştirdiğini göstermektedir. Nitekim çözümleme sırasında Atatürk’ün mevzubahis konuşmasından alınan örnekler ile şiirde benzeşen bölümler karşılaştırmalı bir şekilde sunularak bu düşünce kanıtlanmıştır.

2.1.9. Samsun Güneşi³³¹

Güneşler doğru (doğdu) – battı, yıldızlar söndü – yandı.

Ne bahtımız ağardı ne kinimiz uyandı...

Neden sonra, ne yıldız ne gün ne hilal gibi,

Mustafa Kemal doğdu Mustafa Kemal gibi.

Ne ilk ruhu anarım ne de Nuh’u anarım,

Neyin eşi deseler Gazi’yi kıskanırım...

Ölçü tanımıyorum efsane mazi gibi

Gazi Anadolu’ya girmişti Gazi gibi.

2.1.9.1. “Samsun Güneşi” Şiirinin Çözümlemesi

1935 yılında yayımlanan *Samsun Güneşi* şiirinde Çağlar, Atatürk’ün Samsun’a çıkışını anlatmak istemiştir. Bu şiirde Atatürk’ün çeşitli gök cisimlerine ve ilahi figürlere benzetildiği görülmektedir.

Şiirin birinci dördlüğünün ilk iki dizesinde şair, Türk halkının talihsizliğinden ve Anadolu işgallerine tepkisizliğinden yakınmıştır. Takip eden iki dizede ise Atatürk’ün önder olarak öne çıkmasından ve Türk halkına umut vermesinden bahsedilmiştir. “...*ne yıldız ne gün ne hilal gibi,*” dizesinde “*ne...ne*” bağlacı kullanılarak Atatürk’ün “*yıldız, güneş, ay*” gibi doğa varlıklarından daha üstün bir varlık olduğu izlenimi verilmiştir. Son dizede de “*Mustafa Kemal doğdu Mustafa Kemal gibi.*” ifadesi ile Atatürk’e “*doğma*” yetisi kazandırılarak Atatürk, gök cisimlerine benzetilmiş ve sondaki “*gibi*” kelimesi de Atatürk’ün biricikliğini vurgulamak için

³³¹ B. Çağlar, *Atatürk Şiirler*, 12.

kullanılmıştır. Türk kültüründe gök unsurlarına atfedilen kutsallıklar göz önüne alındığında şair, Atatürk’e üstünlük içeren bir anlam yüklemektedir.³³²

İkinci dördlük “*Ne ilk ruhu anarım ne de Nuh’u tanırım*” dizesi ile başlamaktadır ve bir önceki dizede görülen “*biricik*” olma vurgusu devam etmektedir. Fakat bu sefer Atatürk, dini anlatılardaki efsanevi kişilikler karşısında üstün konumda bulunmaktadır. Zira “*ilk ruh*” ile anlatılmak istenen ilk insan olan Âdem, İbrahimî dinlerde yaratılan ilk insandır ve bu durum onun “*İnsanlığın Babası*” olarak nitelendirilmesini sağlamaktadır. Aynı şekilde Hz. Nuh da İbrahimî dinlerde insanlığı Büyük Tufan’dan kurtaran kişidir.³³³ Bu sebeple Hz. Nuh çeşitli anlatılarda sık sık “*İnsanlığın Kurtarıcısı*” olarak anılmaktadır. Çağlar, bu dizede de “*ne...ne*” bağlacı kullanılarak Mustafa Kemal’i bu iki efsanevi figürden üstün tutmuş ve Atatürk’ün Türk milletinin atası olma ve Türk milletini büyük bir felaketten kurtarma özelliklerini vurgulamak istemiştir. Devamında gelen dizede yine Atatürk’ün biricikliğini belirtmek için onun hiçbir şeyin eşi olmadığını söylenmiştir. Ayrıca bu dizede Atatürk, “*Gazi*” sözcüğü ile belirtilmiştir. Atatürk, Sakarya Meydan Muharebesi’nden sonra “*Gazi*” unvanını almıştır.³³⁴ Bu olaydan sonra da Atatürk’ten sık sık “*Gazi*” veya “*Gazi Paşa*” olarak söz edilmiştir. Şair de devrin anlayışına uygun olarak Atatürk’ten “*Gazi*” olarak bahsetmiştir. Şiirin üçüncü dizesinde şair, “*ölçü tanıımıyorum efsane mazi gibi*” ifadesiyle Atatürk’ün efsanelerden ve tarihten çok daha üstün bir yerde olduğunu belirtmek istemiştir. Âdem ve Nuh gibi efsanevi figürlerin isimlerinin geçtiği bu şiirde Atatürk’ün “*efsane ve mazi*”ye sığmıyor oluşunun anlatılması onun büyüklüğünü vurgulamak için tasarlanmıştır. Son dizede de bir önceki dördlüğün son dizesinin çok benzeri bir kullanım mevcuttur fakat bu sefer Mustafa Kemal yerine tekrar “*Gazi*” ifadesi kullanılarak Atatürk’ün sahip olduğu Gazi kimliğinin altı bir daha çizilmiştir.

Samsun Güneşi şiirinin başlığında Atatürk, Millî Mücadele’ye başladığı Samsun’dan doğan bir güneşe benzetilmektedir. Güneş, Türk mitolojisinde yeni bir başlangıç, umut ve kurtarıcı rolüne sahip olan son derece saygın bir unsurdur.³³⁵ Bu benzetme ile şair, Atatürk’ü ilahi bir kurtarıcı olarak görmektedir. Ayrıca Çağlar’ın şiirlerinde “*Güneş*” metaforu Atatürk’ün sarı saçları için de sık sık kullanılan bir çağrışımdır. Bu sebeple şairin Atatürk’ün hem fiziksel hem kişilik özelliklerini aynı anda Güneş’e benzettiği savunulabilir. Şiirde “*yıldız, gün, hilal*” gibi

³³² Ögel, *Türk Mitolojisi Cilt: 2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, 151.

³³³ Muzazzez İlmiye Çığ, *Uygarlığın Kökenleri Sümerliler-1*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2013, 162.

³³⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Cilt: 2 (1919-1922)*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2021, 452.

³³⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi Cilt: 1*, 272.

kozmozlojik cisimlerin ve “*Âdem, Nuh*” gibi efsanevi kişiliklerin küçültölmesiyle Atatürk’ün hepsinden daha üstün ve büyük olduğu hissettirilmeye çalışılmıştır.

2.1.10. Yaşamak³³⁶

Fısıldıyor arada yüzüme yaklaşarak
İdeal, vatan, kadın.. hülasa bir çift dudak:
“Sızmak neden toprağa akmak varken taşarak?
“Ooh! yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak.”

Yatmak, dinlenip koşmak için yatmak ne güzel;
Bulmak, görmek, öğrenmek ve yaratmak ne güzel;
Hayata biraz daha hayat katmak ne güzel!
Ooh! yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak.

Feragete, şöhrete, murada ermek için;
Ya mabede, ya kalbe ya koyna girmek için;
Birgün ana südünün hakkını vermek için;
Ooh! yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak.

El hazır okşamaya, yahut yumruk sıkmaya;
Kafa, her an planlı yapmaya ve yıkmaya;
Kalb, her an dayanıklı batmaya ve çıkmaya...
Ooh! yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak.

Ayaklar bataklığa değse bile alın ak,
Derdin adım başında anasını satarak;
El, kalem, kılınç, çekiç, sapan, pergel tutarak;
Ooh! yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak.

Mutlaka iyi birşey bırakmakçin arkada,
Meşakkatin o çetin zevkini tada tada,
Kürsüde, fabrikada, siperde ve tarlada;
Ooh! yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak.

³³⁶ B. Çağlar, “Yaşamak” *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 57, 259.

Tarihine yeni bir şan daha katmak için;
Tetikte, safra gibi hayatı atmak için;
Ölmek ülkü yolunda, ölmek yaşatmak için...
Ooh! yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak.

Sevginin bahçesinde, şüphenin dehlizinde,
Katı toprak üstünde, sevgilinin dizinde,
İnönü'nün hızıyla, Atatürk'ün izinde
Ooh! yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak.

2.1.10.1. “Yaşamak” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar, Yaşamak adlı şiirinde okuyucuya ideal bir hayat perspektifi kazandırmayı amaçlamaktadır. Şair, şiirde insanın çalışıp kayda değer bir varlık göstermediği sürece hayatın anlamsız olduğunu anlatmaktadır. Bu çalışma azmi, vatani sevmekle ve ona hizmet etmekle eş değer tutulmaktadır. Çağlar'ın kendisi de hayatı boyunca Atatürkçü düşünce sistemini topluma benimsetmek için çalışmış bir şair olarak bu fikirlerini şiirinde işleyerek halka, vatan için çalışmanın yaşamının tek doğru yol olduğunu aşılama amacı izlemiştir.³³⁷

Çağlar, ilk dördlükte şiirin kalanında kullanacağı ve şiirde anlam bütünlüğünün sağlayan “*Ooh! Yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak*” redifinin şiir içinde teşkil ettiği manayı açıklamaktadır. Bu cümle bir önceki dizede geçen “*Sızmak neden toprağa akmak varken taşarak?*” ifadesi ile bir bütün olarak düşünüldüğünde dolu dolu bir hayat yaşayıp bir iz bırakarak bu dünyadan göçmenin hayatın asıl amacı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Çağlar, bu anlamı barındıran cümleyi *ideal*, *vatan* ve *kadın* figürlerinin ağzından duyduğunu belirtmektedir. Bu dizedeki kadın figürü *ülkü* ve *vatan* ifadeleri için benzetilen varlık görevi görerek bu ifadelerin kişileştirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca Çağlar'ın burada belirttiği kadın imgesi geleneksel Türk edebiyatında sık sık işlenen mükemmel bir sevgiliyi anımsatmaktadır.³³⁸ Zira şiir boyunca Çağlar; vatan uğruna çalışmaktan, eziyet çekmekten ve icabında ölmekten bahsetmektedir.

Şair, ikinci ve üçüncü dördlüklerde daima devinim halinde olmanın ve yılmadan çalışmanın önemini vurgulamaktadır. “*dinlenip koşmak için yatmak ne güzel, Bulmak, görmek, öğrenmek ve yaratmak ne güzel*” ifadelerinde görüldüğü gibi Çağlar, çalışmayı ve yeni bir şeyler ortaya

³³⁷ B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 52.

³³⁸ Şevkiye Kazan Nas, “Dede Korkut'tan Klasik Türk Edebiyatına Kadın”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1 (2021), 164-195.

koymayı ön plana çıkaran fiillerden faydalanmaktadır. Üçüncü kıta ile bir anlam bütünlüğü sağlayan bu anlatı, çalışmanın neticesinde “*Feragete, şöhrete, murada ermek; mabede, kalbe ya koyna girmek*” ifadeleri ile arzu edilen mutlu sona ulaşılacağını ve “*Birgün ana südünün hakkını vermek*” dizesi ile de vatana olan borcun ödeneceğini vurgulamaktadır.

Dördüncü ve beşinci dörtlükler yukarıda anlatılan çalışmanın kutsallığı üzerine her şartta ve sahada çalışmanın öneminden bahsetmektedir. Dördüncü dörtlükte geçen “*El hazır okşamaya, yahut yumruk sıkmaya/Kafa, her an planlı yapmaya ve yıkmaya/Kalb, her an dayanıklı batmaya ve çıkmaya...*” dizelerde görüldüğü gibi okşamak-yumruk sıkmak, yapmak-yıkmak, batmak-çıkmak gibi zıt anlamlı ifadeler bir arada kullanılmıştır. Bu kullanım ile şair, Türk milletinin cumhuriyet ile gelen kazanımlara sahip çıkmak için çalışmayı veya savaşmayı göze alması gerektiğini ve her ikisinin de zamanı geldiğinde bu ülkeye hizmet etmek olduğunu söylemektedir. Beşinci dörtlük de benzer bir fikri temsil ederek “*Ayaklar bataklığa değse bile alın ak*” dizesi ile başlamaktadır. Bu dizede anlatılmak istenen vatan için istenmeyen ve zor işler yapılsa bile kişinin üzerine düşeni yapma gururunu yaşaması gerekliliğidir. Aynı şekilde mümkün olan her alanda vatana hizmet etmenin önemini vurgulamak için “*kalem, çekiç, pergel*” gibi bilimsel ve üretim gereçlerin yanında “*kılınç, sapan*” gibi savaş aletleri de kullanılmıştır.

Altıncı ve yedinci dörtlüklerde şair, çalışmanın ve mücadelenin beraberinde gelen zorluğun göğüslenmesinden bahsetmektedir. Çağlar bu zorluğu “*Meşakkatin o çetin zevkini tada tada*” dizesi ile açıkça zevk olarak nitelendirmiştir. Buradaki zevk unsuru zorluk çekmenin kendisinden değil bu zorluğu vatan uğruna çekilmesinden gelmektedir. Ayrıca bütün bu zorluklara göğüs germenin ötesinde yeri geldiğinde kişinin nihai fedakârlık olan ölümü bile göze alması gerektiği “*Tetikte, safra gibi hayatı atmak için/Ölmek ülkü yolunda, ölmek yaşatmak için...*” dizeleri ile anlatılmıştır. Bu dizelerde kullanılan safra kelimesi TDK sözlüğüne göre deniz ve havacılık terimi olarak *ağırlık* anlamına gelmektedir.³³⁹ Çağlar’ın safra benzetmesi hayatın vatan uğrunda feda edilebilecek önemsiz bir şey olduğunu göstermek için kullanılmış bir benzetmedir. Son olarak bu dörtlüklerin ilk dizelerinde yer alan “*Mutlaka iyi birşey bırakmakçin arkada; Tarihine yeni bir şan daha katmak için*” cümleleri şairin hayatın anlamlı bir şekilde yaşanması için öldükten sonra bile vatana faydasının devam edeceği bir katkıda bulunmaktan geçtiğini belirtmiştir.

³³⁹ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

Son dörtlükte geçen “*İnönü ’nün hziyle, Atatürk’ün izinde/Ooh! yaşamak, öldükten sonra bile yaşamak.*” dizeleri ağlar’ın Atatürk prensipleri çerçevesinde yaşamanın hayatı yaşamanın en güzel yolu olduğu vurgusunu içermektedir. ağlar’ın hayatını bahşettiği Atatürk sevgisini Türk milletine benimsetme ülküsü, erken dönemlerine ait bu şiirde can bulmuştur.³⁴⁰ Bütün şiir boyunca vurgulanan fikirlerin “*Atatürk’ün izinde yaşamak*” ifadesi ile özetlenmesi ağlar’ın Atatürk’ hayatını aydınlatan bir lider olarak gördüğünü göstermektedir.

2.1.11. Yüz Yıllarca (Asırlarca)³⁴¹

Dünyanın en büyük lmezine
Ufkunda doğacağım, ufkunda batacağım;
Yüz yıllarca yazsam hep seni anlatacağım.
Giyersen bu sayede şairliğin tacını
“İstersen iğne” diye önüne atacağım.

(Sndğn görsen de bin “meşale emel”in
Ebediyet yolumuz, öyle elimde elin...)
Yceliğe yolcuyuz, öyle elimde elin;
Yenisini yapmaya sen eyinin – güzelin,
Ak düşecek saınla nur kattığın heykelin
Hamuruna harç diye kanımı katacağım.

Yansam da masalların Aşık Kerem’i gibi
Bu aşk lmez yle her gnl veremi gibi;
nn okyanusları aşacak gemi gibi,
Ben dalga gibi ayak ucunda yatacağım.
Yüz yıllarca yazsam hep seni anlatacağım.

2.1.11.1. “Yüz Yıllarca” şiirinin zmlemesi

şiir, iki dörtlük ve beş dizelik bir bentten oluşmaktadır. ağlar, birinci dörtlükte Atatürk’e olan bağlılığını ve vefasını göstermektedir. “*Giyersen bu sayede şairliğin tacını*” dizesinde de görüldüğü gibi ağlar, içindeki şairlik cevherini Atatürk’e borçlu olduğunu düşünmektedir.

³⁴⁰ Melih Cevdet Anday, “nemli Bir Dönemin Anısıdır ağlar”, *Kıbrıs Bülteni (Behçet Kemal ağlar zel Sayısı)*, 7 (1970), 58.

³⁴¹ B. ağlar, “Asırlarca”, *lk Halkevleri Dergisi*, 4 (1933), 313.

Gerçekten de Çağlar'ı İngiltere'ye halk edebiyatı ve gazetecilik üzerine eğitim alması için gönderen Atatürk, Çağlar'ın şair olarak yetişmesinde önemli bir rol oynamıştır.³⁴²

İkinci dörtlükte Çağlar, yücelik yolunda Atatürk'ün liderliğini kabul etmiş gibi görünmektedir. Burada “*yücelik*”ten kastedilen şüphesiz ki Türk İnkılabı ve beraberinde gelen modernleşme çalışmalarıdır. Ayrıca bu dörtlükte Atatürk'ün saçıyla bir heykele nur katacağının söylenmesi Çağlar'ın şiirlerinde sık sık görülen Atatürk'ün sarı saçları ve ışık metaforunun bir araya gelmesinin bir başka örneğidir.

Bir sonraki bölüm beş dizeden oluşan bir benttir. Şair bu bentte Atatürk'e duyduğu hayranlığı Türk halk edebiyatında yaygın olarak kullanılan “*aşk*” kavramı ile açıklamaktadır.³⁴³ Bu aşk, sevgiliye duyulan aşktan daha güçlü bir aşkı temsil etmektedir. Çağlar, bu aşkı kendisini Kerem ile Aslı'nın Aşık Kerem'ine benzeterek aktarmaktadır. Metinlerarası bir yaklaşımla kendisini Kerem'in yerine koyan şair, Atatürk'ü efsanevi bir aşkın muhatabı haline getirmiştir. Şair, ad aktarması sanatına başvurarak aşk kavramını insana eziyet eden “*gönül veremi*” ifadesi ile kullandığı bir sonraki dizede “*bu aşk ölmez öyle her gönül veremi gibi*” diyerek bu fikri doğrulamaktadır. Şiirin devamında da şair, Atatürk'ün yolundan hiçbir zaman ayrılmayacağını ve fikirlerini anlatmaya devam edeceğini söylemektedir.

Çağlar, Atatürk'ün önder karakterini anlattığı bu şiirde Atatürk'e oldukça samimi bir noktadan yaklaşarak ona “*sen*” zamiri ile hitap etmektedir.

2.2. Atatürk'ün Fiziksel Özelliklerini Belirten İmgeler

Çağlar'ın Atatürk'ün sağlığında yazdığı şiirlerinde, Atatürk'ün fiziksel özelliklerini betimleyen 6 adet kullanım tespit edilmiştir. Çağlar, bu kullanımların hepsinde Atatürk hakkında olumlu bir tavır takınmıştır. Benzetmeler; Atatürk'e karşı duyulan hayranlığı, beğeniyi ve saygıyı vurgulamak ve Atatürk'ün fiziksel özelliklerini doğal ve hayali öğeler ile betimlemek için kullanılmıştır.

Çağlar, Atatürk'ün bakışlarını ve gözlerini betimlemek için *gök*, *hançer*, *şimşek* ve *parlak* ifadelerine başvurmuştur. Şair, Atatürk'ün mavi gözlerini “*gök*” unsuruna benzeterek betimlemektedir. Gök veya gökyüzü, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir.³⁴⁴ Türkler için kutsal bir anlama sahip olan mavi renginin Atatürk'ün gözleri ile ilişkilendirilmesi Çağlar'ın

³⁴² Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi”, 15.

³⁴³ Ay, *Türk Halk Hikayelerinde Aşk*, 78.

³⁴⁴ Ögel, *Türk Mitolojisi Cilt: 2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, 147.

Atatürk'ü yalnızca fiziksel olarak değil aynı zamanda ulvi bir kişilik olarak da öne çıkarmasına sebep olmuştur.³⁴⁵ Nitekim Çağlar, şiirlerinde Atatürk'ün mavi gözlerini vurgulayacak betimlemeleri sık sık kullanmıştır. Şair, Atatürk'ün insanlara tesir etmesi ile meşhur olan bakışlarının etkisini vurgulamak için böyle bir tercihte bulunmuştur.³⁴⁶

“*Parlasın gözlerimiz MUSTAFA KEMAL gibi*” dizesindeki bir başka örnekte ise Atatürk'ün gözleri *parlaklığı* ile belirtilmiştir. Şair, “*Mustafa Kemal gibi*” kullanımında Atatürk'ün parlak gözlerini överken aynı zamanda Türk milletinin Atatürk'ün vizyonunu da paylaşması gerektiğini söylemektedir. Bu kullanımla Çağlar, Atatürk'ün gözlerini fiziksel anlamda betimlerken aynı zamanda Atatürk'ün Türk milletine örnek olma özelliğini vurgulayarak Türk milletine Atatürk'ün izinden gitmeyi salık vermektedir.

Çağlar, Atatürk'ün bakışlarının etkileyiciliğini *hançer* ve *şimşek* unsurları ile aktarmaktadır. İki unsurun da etrafına zarar verici özellikleri göz önüne alındığında şairin Atatürk'ü kudretli bir kişilik olarak betimleme ihtiyacı hissettiği anlaşılmaktadır. Atatürk'ün etkileyici bir bakışa sahip olması onu tanıyan kişilerin hatıratlarında sıklıkla bahsedilen bir özelliktir.³⁴⁷ Çağlar da bu etkiyi şiirlerinde yansıtmak için Atatürk'ün bakışlarını, insanda sarsıcı duygular uyandırma gücüne sahip unsurlarla imgelemiştir.

Çağlar'ın Atatürk hayatını kaybetmeden yazdığı Atatürk şiirlerinde, Atatürk'ün sarı saçlı olması vurgulanmıştır. Atatürk'ün sarı saçlara sahip olması onun Anadolu coğrafyasında dikkat çekici bir insan olmasına sebep olmuştur. Nitekim Atatürk ile tanışmış insanlar Atatürk'ten bahsederken onun saçlarına sık sık vurgu yapma ihtiyacı hissetmişlerdir.³⁴⁸

Çağlar, şiirlerinde Atatürk'ün saçlarını *alev*, *ışık*, ve *güneş* metaforları ile betimlemiştir. Çağlar, bu benzetmelerde çoğunlukla etrafına ışık saçan imgelerden faydalanmıştır. Şairin bu imgeleri kullanma tarzına bakıldığında *ışık* metaforu Atatürk'ün Türk milletini düşmandan ve çağın gerisinde kalmışlıktan kurtarma özelliklerine dayandırılmıştır.

“*Işık saçlı, gök gözlü, Tanrı sözlü bir timsal*” örneğinde görüldüğü gibi şair açıkça Atatürk'ün saçlarını işaret etmektedir. Işık metaforu, Türk mitolojisinde doğum ve yaratım kavramları ile iç içe geçmiştir.³⁴⁹ Atatürk, Türk milletini düşman işgalinden kurtardığı gibi aynı zamanda öncüsü olduğu devrim ile ulus-devlet ekseninde oluşturduğu Türkiye Cumhuriyeti sayesinde

³⁴⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi Cilt: 2*, 152.

³⁴⁶ Kongar, *Devrim Tarihi ve Toplumbilim Açısından Atatürk*, 163.

³⁴⁷ Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk Cilt: 1*, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı, 1997, 75.

³⁴⁸ Kongar, *Devrim Tarihi ve Toplumbilim Açısından Atatürk*, 166., Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, 10.

³⁴⁹ Roux, *Eski Türk Mitolojisi*, 80.

modern bir Türk milletinin oluşmasında lider rolü oynamıştır.³⁵⁰ Bütün bu Türk milletinin oluşum sürecinde Çağlar, Atatürk'ü Türk'ün doğumu ile ilişkilendirerek ışık imgesini yaratma kabiliyeti çerçevesinde kullanmıştır.

Şairin Atatürk'ü anlatırken ışık metaforuna başvurması Atatürk'ün sarı saçlarından yola çıkılarak sağlanmış olsa da asıl ulaşılacak istenen nokta Çağlar'ın Atatürk'ü Türk milletini aydınlığa kavuşturacak yegâne kaynak olarak görmesidir. Şiir sanatında ve mitolojide de ışık kavramı; üstün kişiliklerin doğumu, ortaya çıkışı ve sıradan insanlar tarafından algılanışlarını aktarmak için kullanılan bir imgedir.³⁵¹

Çağlar'ın *Yüz Yıllarca* adlı şiirinde geçen “*Ak düşecek saçınla nur kattığın heykelin*” dizesinde yer alan nur kelimesi TDK sözlüğünde ilahi bir güç tarafından gönderilen ışık olarak açıklanmaktadır.³⁵² Çağlar, bu kullanım sırasında Atatürk'ün saçlarının sarı olmasını vurgularken aynı zamanda Atatürk'e ilahi bir nitelik kazandırmıştır. Zira şaire göre Atatürk'ün saçı bile cansız bir objeye nur katmak için yeterlidir. Ayrıca bu dizenin geçtiği şiirin Atatürk ölmeden önce yazıldığı göz önüne alındığında “*Ak düşecek saçın*” ifadesi şairin, Atatürk'ün uzun yıllar boyunca yaşayıp yaşlanacağına yönelik bir beklentiye sahip olduğunu göstermektedir.

Atatürk'ün doğa unsurlarına benzetilerek anlatılması Çağlar'ın şiirlerinde sıklıkla görülen bir sanat biçimidir. Şair, bu kullanımlarda yoğunlukla Atatürk'ün kendisinde uyandırdığı büyüklük ve yücelik duygularını aktarmaya çalışmaktadır. Atatürk'ün fiziksel özelliklerini betimleyen kullanımlar arasında “*güneş*” imgesi Atatürk'ün sarı saçlarını betimlemek için kullanılmıştır.

Şairin Atatürk'ü görmek için çıktığı yolculuğu anlatan Görmeye Geldim şiirinde yer alan “*Başın göründü sandım, gün doğarken yollarda*” dizesinden anlaşıldığı gibi şair, sabah gün doğumu sırasında gördüğü Güneş'i Atatürk'ün başı ile ilişkilendirmektedir. Şairin burada anlatmak istediği yalnızca Atatürk'ün sarı saçlı olması değil aynı zamanda şairin Atatürk'e bakarken nasıl bir görüntüyle karşılaştığını okuyucuya aktarmaktır.³⁵³

“*Yüzünü görmek için yakından, bir saniye/Yollarda yıldızlara baktım, gözlerim diye*” Görmeye Geldim şiirinde yer alan bu dize ikilisi, Çağlar'ın Atatürk'ü görmek için çıktığı yolculuğu anlattığı bir bölümden alınmıştır. Bu şiirde Atatürk'ü görme heyecanı ile dolu olan Çağlar, yıldızlara bakarak onu aradığını belirtmek ile Atatürk'ün yüz güzelliğini yıldızlarda görmeyi

³⁵⁰ Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 291.

³⁵¹ Ögel, *Türk Mitolojisi Cilt: 1*, 43.

³⁵² <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

³⁵³ B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 36.

umduğunu söylemiştir. Atatürk'ü gök cisimlerine benzetme yoluna sıklıkla başvuran Çağlar, bu örnekte de Atatürk'ün fiziksel güzelliğini abartarak dünya dışı bir güzellik olarak nitelendirmektedir.

Yukarıdaki örnekler ve açıklamalar çerçevesinde Çağlar'ın Atatürk'ün fiziksel özelliklerine hayranlık duyduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Atatürk'ün gözlerini, saçlarını, sesini ve bakışlarını çeşitli övgülerle anlatan Çağlar, bu övgüler sırasında çoğunlukla *alev* ve *ışık* gibi birtakım dünyevi unsurları kullanmıştır. Yine de zaman zaman Atatürk'ün varlığını dünyadan olmama özelliği ile bezemek isteyen şair, Atatürk'ün çeşitli özelliklerini *güneşe* ve *yıldızlara* benzetmekten geri durmamıştır. Şairin bu kullanımlarla anlatmak istediği Atatürk'ün sıra dışı ve etkileyici bir güzelliğe sahip olduğu düşüncesidir. Ayrıca bir seferliğine de olsa "*nur*" imgesini "*katmak*" fiili ile kullanan şair, Atatürk'e ilahi bir özellik kazandırmak istemiştir.

Atatürk'ün fiziksel özelliklerinin küçük bir bölümü *şimşek* ve *hançer* gibi sert ifadelerle imgenlenmiştir. Bu kullanımlar Atatürk'ün sert mizacının şairde oluşturduğu kişisel izlenimlerin bir yansıması sonucu ortaya çıkmıştır. Fakat bu sert imgelere rağmen şiirlerde Atatürk'e yönelik kullanılan imgelerin çoğunluğu bir sevgiliye duyulan dünyevi bir beğeni sonucu ortaya çıkan güzellik algısından oluşmaktadır. Zira kullanılan imgeler genellikle bir insanı betimlemek için yaygın olarak kullanılan gündelik ifadelerden ibarettir. Yine de belirtmek gerekir ki Atatürk'e atfedilen güzellik bu dünyada var olan insanların çok üzerinde bir güzelliiktir.

2.3. Atatürk'ün Kişilik Özelliklerini İmgeleyen Kullanımlar

Çağlar'ın Atatürk ölmeden önce yazdığı şiirlerde Atatürk'ün kişilik özelliklerini imgeleyen 34 adet kullanım tespit edilmiştir. Çağlar, bu kullanımlar sırasında Atatürk'ü olumlu ve kahramanca ifadelerle anmıştır. Atatürk'ü belirtmek için kullanılan kavram ve cümleler Atatürk'e duyulan minneti ve Atatürk'ün başarılarını anlatacak kelimelerden seçilmiştir.

Şairin bu kullanımlar içerisinde en çok öne çıkardığı kavram Atatürk'ün liderlik vasfı olmuştur. Şiirlerinde Atatürk'ün en büyük liderlerden biri olduğunu sık sık ifade eden Çağlar, Atatürk'ün liderliğini mutlak ve ebedi bir liderlik olarak görmektedir. Ancak şairin Atatürk'ün liderliği hakkındaki yaklaşımı, millete hükmeden bir liderlik algısından ziyade milleti ile yekvücut olmuş bir lider anlayışını içermektedir.

Onuncu Yıl Destanı'nda yer alan "*Millet gövde oldu O da baş oldu*" dizesinde görüldüğü gibi şair Atatürk'ü liderlik konumuna yerleştirirken Türk milletinin de rolünü tespit etmektedir. Atatürk ile Türk milleti arasında kurulan *gövde-baş* ilişkisi Atatürk'ün Türk milleti olmadan

Türk milletinin de Atatürk olmadan var olamayacağı anlamını yaratmaktadır. Buradan anlaşılan o ki şaire göre Türk milleti ile Atatürk bir bütün olarak ele alınmalıdır. Daha geniş bir okuma ile şairin Türk milletini işgalden kurtaran ve ayağa kaldıran fikirlerin Atatürk'ten çıktığını ancak bu başarıların kazanılmasında Türk milletinin faziletlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini savunduğu sonucuna ulaşılabilir. Nitekim Atatürk'ün de başarılarını Türk milletine mal ettiği bilinmektedir.³⁵⁴

Atatürk'ün lider karakterinin işlendiği bir diğer örnek *O İhtilalin Bayrağı* şiirinde geçen “*Dolmuş boş gönüllere, kör gözlere fer olmuş*” dizesidir. Şairin Atatürk'ü *fer* olarak nitelendirdiği dizesinde Atatürk, millete canlılık ve yeni bir görüş kazandıran bir lider olarak aktarılmaktadır. Görüldüğü gibi şair, Atatürk'ten üstün bir lider kişiliğe sahip bir insan olarak bahsetmektedir.

Yine aynı şiirde yer alan “*Girdiği her savaşta en son muzaffer olmuş*” dizesinde Atatürk askeri başarıları üzerinden övülmektedir. Şair bu dizesinde Atatürk'ün askeri ve tarihi zaferlerine atıf yaparak onu “*muzaffer*” kelimesi ile belirtilmektedir. Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk'ü askeri başarılarından ötürü öne çıkarmak sık rastlanan bir kullanım değildir. Çağlar, Atatürk'ü daha çok devlet adamlığı ve inkılapçılığı ile anmaktan yana bir tavır takınmaktadır. Ancak Türk milletinin Anadolu'da var olmasını sağlayan savaşların komutanlığını yapmış olan Atatürk, Çağlar'ın şiirlerinde nadiren de olsa komutanlık vasfı ile yer almaktadır.

Şairin *19 Mayıs* adlı şiirinde geçen “*Biri var tek başına düşünen, plan yapan*” dizesinde Atatürk bu defa Millî Mücadele'yi ve devamında gelen yenileşme dönemini planlayan yegâne kişi olarak tanımlanmaktadır. Yukarıda şairin, Atatürk'ü Millî Mücadele'nin tek lideri olarak gördüğü yine de Türk milletinin de önemli bir role sahip olduğunu söylediği belirtilmiştir. Ancak bu dizede şair Atatürk'ü zaferi Türk milletine getiren tek etken olarak işlemektedir. Dizede yer alan “*tek başına düşünen*” ve “*plan yapan*” ifadeleri göz önüne alındığında şairin Atatürk'ü Türk İnkılabının düşünsel kaynağı olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır. Görünen o ki Çağlar, Türk milletini Türk İnkılabına uyum sağlayan, yetişen taraf, Atatürk'ü de bu yenileşme hareketinin tasarımcısı olarak görmektedir.

Çağlar, Atatürk'ün vefatından önce yazdığı şiirlerinde Atatürk'ün milliyetçiliğini işlemiştir. Şair, *19 Mayıs* şiirinde “*Diyor ‘en büyük rütbem: Millet in oğluyum ben...’*” dizesi ile Atatürk'ün milliyetçiliğini Atatürk'ün ağzından anlatmaktadır.

³⁵⁴ Hakan Uzun, *Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2005, 135.

Atatürk'ün milliyetçiliği ırkların birbirleri ile ast-üst ilişkisi kurulmasını içeren bir anlayışı değil milletin oluşturan fertleri ortak dil, kültür ve tarih ekseninde birlik olarak yaşatmayı amaçlayan modern bir milliyetçiliktir.³⁵⁵ Bu bağlamda Atatürk kendisini Türk milletinin efendisi olarak değil milletin bir ferdi olarak görmektedir.³⁵⁶ Atatürk'ün bu fikirlerini içselleştirmeyi başarmış olan Çağlar, şiirinde Atatürk'ü kendi ağzından “*Milletin oğlu*” olarak tanımlamıştır.

Şairin aynı şiirinde yer alan “*Millette en düşkün gününde tapan/ Milletini içinden tanıyan, seven, sayan*” dizelerinde Atatürk'ün Türk milletine karşı olan yaklaşımı ele alınmıştır. Çağlar, Atatürk'ün Türk milletine olan sevgisini ön plana çıkardığı bu dizelerinde Atatürk'ün Türk milletine karşı olan sevgisini “*tapmak*” kelimesi ile ifade etmiştir. Tutku ile sevmek anlamına gelen tapmak kelimesinin tercih edilmesi Atatürk'ün sevgisinin kuvvetini vurgulamak için tercih edilmiştir.³⁵⁷ Ayrıca Atatürk'ün Türk milletini “*tanıyan*” olarak nitelendirilmesi yine Atatürk'ün Türk tarihi ile ilgilenen ve bu alanda bilgi sahibi olan bir lider olma özelliğinden ileri gelmektedir.³⁵⁸ Bu dizelerin toplamında Atatürk kendi milliyetçilik anlayışına uygun olarak milletini seven ve milleti hakkında bilgi sahibi olan bir kişi olarak aktarılmıştır.

Çağlar, Atatürk'ü büyük bir devrimci önder olarak tanımlamaktadır.³⁵⁹ Atatürk'ün lideri olduğu Türk İnkılabı, Çağlar için tarihte öncü bir rol üstlenmektedir.³⁶⁰ Çağlar, Atatürk'ü ve Türk İnkılabının ortaya attığı fikirleri sömürge haline düşmüş Doğu topluluklarına bağımsızlık mücadelelerinde bir örnek olarak göstermektedir.³⁶¹ Bu sebeple Çağlar'ın birçok şiirinde Atatürk'ün devrimciliği onun Türk ve dünya tarihine yön vermesi olarak açıklanmaktadır.

Şairin Halkevi Çocuğu adlı şiirinde geçen “*Düşün o damarlarda nabız vuran al kanı*” dizesi devamında gelen “*Mustafa Kemal kanı... Mustafa Kemal kanı...*” dizesi ile beraber düşünüldüğünde Atatürk'ün Türk milleti nezdinde teşkil ettiği devrimci imge daha kolay anlaşılacaktır.

Halkevi Çocuğu şiiri, Çağlar'ın Halkevlerinde eğitim gören gençliği anlattığı bir şiirdir. Çağlar, bu şiirde Halkevinde yetişen bir Türk gencinin düşünce dünyasını anlatmış ve gençliğin

³⁵⁵ A. İnan, *Düşünceleri ile Atatürk*, 245.

³⁵⁶ A. İnan, *Düşünceleri ile Atatürk*, 248.

³⁵⁷ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

³⁵⁸ Turan, *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyene Olaylar, Düşünürler, Kitaplar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019, 29.

³⁵⁹ B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 45.

³⁶⁰ B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 48.

³⁶¹ B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 47.

ödevlerini hatırlatmıştır. Tam da bu noktada şair Atatürk'ü gençliğin damarlarında akan kana benzeterek Türk gençliğinin Atatürk'ün öncüsü olduğu devrimlerden güç alması gerektiğini söylemiştir. Şairin buradaki amacı Atatürk'ün Türk milleti içerisinde nesiller boyu aktarılması gereken bir değer olduğunu vurgulamaktır.

Atatürk'ün devrimciliğine verilen bir diğer örnek ise “*Nizamı bozuk dünya, beklemekte bir rehber*” dizesinde görülmektedir. Batı'nın Doğu devletleri üzerinde uyguladığı sömürgeci politikaların henüz bitmediği tarihlerde yazılan bu şiirde Atatürk'ün devrimciliğinin Doğu ülkeleri tarafından örnek alınması anlatılmaktadır.³⁶² Çağlar, Atatürk'ün devrimleri ile dünyayı etkilemiş olduğunu sonraki şiirlerinde de sık sık vurgulamıştır. Bu şiirinde ise Atatürk'ü dünyanın beklediği *bir rehber* olarak tanımlayarak Atatürk'ü dünya çapında bir devrimci olarak göstermektedir. Zira Çağlar'ın görüşüne göre dünyanın düzeni bozulmuştur ve bu düzenin yeniden sağlanması ancak Atatürk'ün fikirlerinin rehberliğinde mümkündür. Bu sebeple bu dizede Atatürk'ün devrimci tarafının vurgulandığı savunulmaktadır.

Çağlar'ın Atatürk'ün böylesine etkili bir insan olması düşüncesine paralel olarak Çağlar, Atatürk'ü dünya tarihine mal olmuş bir kişilik olarak görmektedir. Şiirlerinde Atatürk'ü daima tarihin büyük şahsiyetleri ile kıyaslayan ve bu kıyaslamaları her zaman Atatürk lehine gösteren Çağlar'ın Atatürk'ün büyüklüğünü bu şekilde vermeye çalışması onun sanatının tanımlayıcı noktalarından bir tanesidir.

Şairin, *Yüz Yıllarca* adlı şiirinde yer alan “*Dünyanın en büyük ölmezine*” dizesinde bu düşüncenin örneği açıkça görülmektedir. Çağlar bu dizede Atatürk'ü “*ölmez*” olarak imgelemektedir. Çağlar'ın “*ölmez*” kelimesi ile vurgulamak istediği Atatürk'ün başarıları neticesinde tarihe intikal ederek tarihteki unutulmaz insanlar arasındaki yerini almış olmasıdır. Ancak şair aynı zamanda Atatürk'ü “*en büyük ölmez*” olarak nitelendirmiştir. Burada anlatılmak istenen düşünce ise Atatürk'ün *ölmezler* arasında da en yüksek mertebede yer aldığı düşüncesidir. Anlaşılan o ki Çağlar'a göre Atatürk, dünyaya gelmiş ve tarih içerisinde yer edinmiş insanların en büyüğüdür.

Çağlar, Atatürk'ün Türk milletini yok oluştan kurtaran büyük bir kahraman olduğunu düşünmektedir. Bu düşünce Çağlar'ın şiirlerinde farklı imgelerle sık sık yer alan bir düşüncedir. Nitekim Çağlar'ın ergenlik dönemlerinin Millî Mücadele dönemine denk gelmesi düşünülecek olursa Türkiye'nin içine düştüğü zorlu koşulları yaşamış bir insan olduğu anlaşılabacaktır.³⁶³ Bu

³⁶² B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 46.

³⁶³ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 16.

sebeple Atatürk'ü Türk milletinin ve kendisinin kurtarıcısı olarak algılaması oldukça doğaldır. Çağlar da bu düşünce çerçevesinde birçok şiirinde Atatürk'e kurtarıcı sıfatı ile yer vermiştir.

Şairin O İhtilal Bayrağı şiirinde geçen “*O gün Türk milletinin hıncıydı*” ve “*Ta Sakarya'ya kadar gerisin geri giden/ Müthiş, makus bir bahtı yenebilir ancak o*” dizelerinde Çağlar'ın Atatürk'ü kurtarıcı olarak gördüğüne örnek olarak verilebilmektedir. Şairin makus talih olarak belirttiği olumsuzluk Türklerin yüzyıllardır Avrupa karşısında büyük bir geri çekiliş içinde olmasıdır. Fakat Atatürk'ün başkomutanlığında kazanılan Sakarya Meydan Muharebesi bu geri çekilişi sonlandırmıştır.³⁶⁴ Şairin “*Çıkış meydana Türk'ün en çok daraldığı gün/ Odur yenen son makus talihini Türklüğün*” dizelerinde Türklerin bu geri çekilişinin Atatürk sayesinde kırıldığı anlatılmaktadır.

Atatürk'ün kişilik özellikleri büyük oranda Atatürk'ün liderliği çevresinde toplanmıştır. Örneğin Atatürk'ün devrimciliğini anlatan imgelerden “*rehber*” imgesi Atatürk'ün faaliyetleri ile Doğu toplumlarına yol gösterdiği anlamına gelmektedir. Aynı şekilde Atatürk'ün kurtarıcı rolünü anlatan imgelerden “*kumandan*” imgesi yine Türk milletinin ancak Atatürk'ün liderliğinde zafere ulaştığını aktarmaktadır. Çağlar'ın Atatürk'ün liderlik özelliklerini öne çıkardığı bu bölümde Atatürk genellikle planlayan ve tasarlayan bir imge olarak anlatılmaktadır. Atatürk'e karşı devamlı umut içeren sözler kullanan Çağlar aynı zamanda geleceğe dönük olarak Türk milletinin yalnızca Atatürk'ün yolunda gidildiği takdirde başarılı olacağını anlatmaya çalışmıştır.

2.4. Atatürk'e Mitolojik, Olağanüstü ve İlahi Özellikler Kazandıran Kullanımlar

Çağlar'ın şiirlerinde efsanevi hikayeler, abartılı betimlemeler ve ilahi benzetmeler yoluyla Atatürk'e birtakım üstün insan özellikleri kazandırılmıştır. Çağlar'ın bahsedilen kazanımları sağlamak için 21 adet imge kullandığı tespit edilmiştir. Çağlar, Atatürk'e bu özellikleri kazandırırken çoğunlukla sıradan bir insan ile Atatürk arasındaki ilişkinin insan üzerinde yarattığı etkiden faydalanmıştır. Şair, Atatürk'ü doğrudan kutsal veya yüce gibi kelimelerle tanımlamak yerine bir insanın Atatürk'ü görünce kapıldığı tarifsiz duyguları aktarmaya çalışmıştır. Çağlar, bu duyguları aktarırken çoğunlukla Atatürk'ten etkilenen kişi olarak kendisini kullanmıştır. Böylece şiirlerde işlenen Atatürk imgesinin şairin öznel tecrübeleri doğrultusunda ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

³⁶⁴ Atatürk, *Nutuk Cilt: II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019, 827.

Çağlar'ın Atatürk'e olan sevgisini işlemesi Çağlar'ın şiirlerinde yaygın olarak görülen bir temadır.³⁶⁵ Çağlar, bu sevgiyi zaman zaman bir sevgiliye duyulan sevgi edasıyla yansıtmıştır. Şair, şiirlerinde Atatürk'e duyduğu sevgiyi anlatırken Türk ve Doğu edebiyatının meşhur aşık motifleri olan *Ferhat* ve *Kerem* karakterlerinden telmihen faydalanmıştır. Söz konusu iki karakter de aşklarının peşinde perişan olan kimseleri temsil etmektedirler.³⁶⁶ Çağlar da karakterlerin temsil ettikleri aşık tipine uygun olarak kendisini Atatürk'ün yolunda ilerlemeye çalışırken bu iki karakterle özdeşleştirerek metinlerarası bir yaklaşım ile şiirlerinde Atatürk'e duyduğu sevgiyi anlatmaya çalışmıştır.

Şairin *Yüz Yıllarca* adlı şiirinde geçen “*Yansam da masalların Aşık Kerem'i gibi*” dizesinde görüldüğü gibi Çağlar, kendisini *Kerem ile Aslı* hikayesindeki *Kerem* karakterine benzetmektedir.³⁶⁷ Şairin kendi duygu dünyasını anlatmak için seçtiği benzetme Atatürk'e efsanevi bir hikâyede geçen bir sevgili figürünün kimliğini yüklemektedir. Nitekim Çağlar aynı şiirin devam eden dizesinde Atatürk'e duyduğu aşkın geçip gitmeyeceğini söyleyerek Atatürk'e duyduğu sevginin büyüklüğünü bir kez daha vurgulamıştır.

Çağlar'ın Atatürk'e karşı duyduğu sevgiyi aktarmak için kullandığı bir diğer efsanevi kişilik, *Ferhat* ile *Şirin* hikayesinin aşık kişisi olan *Ferhat* karakteridir.³⁶⁸ Şair yine Atatürk'e olan sevgisini aktarırken kendisini meşhur bir halk hikayesi karakterine benzeterek metinlerarası bir yaklaşım sergilemiştir.

Şairin kendisini *Ferhat* karakterine benzetmesi; Görmeye Geldim şiirinin “*Yoksa bir Ferhat gibi düşeceğim arkana*”. Şair sözü geçen şiirde Atatürk'ü görme hasretinden yollara düşme hikayesini anlatmaktadır. Çağlar'ın kendisini *Ferhat'a* benzetmesi Atatürk'ün bu şiirlerde ulaşılması için çaba gösterilmesi gereken bir sevgili metaforu ile yer almasını sağlamıştır.

Ferhat ile *Şirin* ve *Kerem* ile *Aslı* hikayelerinin ortak noktaları, iki hikâyede de karakterler aşkları uğruna birtakım engelleri aşmak zorunda kalmışlardır fakat sevdiklerine ancak ölümden kavuşabilmişlerdir.³⁶⁹ Sevgililerin ölümden kavuşabilmesi teması, halk edebiyatında yer alan aşk konulu hikayelerde zaman zaman kullanılan bir temadır.³⁷⁰ Çağlar'ın hem divan hem de halk edebiyatı hakkındaki geniş bilgi sahibi olduğu göz önüne alındığında Çağlar'ın bu motifleri

³⁶⁵ Kansu, “Çağlar Saati”, 48-50.

³⁶⁶ Mehmet Özdemir, “Halk Hikayelerinde İşlevlerin Kişiler Arasındaki Dağılımı Üzerine Bir İnceleme: Kerem ile Aslı-Ferhat ile Şirin Karşılaştırması”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13 (2018), 204-220.

³⁶⁷ Şükrü Elçin, *Kerem ile Aslı Hikayesi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1949.

³⁶⁸ Metin Özarslan, *Ferhat ile Şirin-Mukayeseli Bir Araştırma*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayıncılık, 2006.

³⁶⁹ Özdemir, “Kerem ile Aslı-Ferhat ile Şirin Karşılaştırması”, 218.

³⁷⁰ Ay, *Türk Halk Hikayelerinde Aşk Motifi*, 105.

Atatürk’e olan sevgisinin anlatımını güçlendirmek için kullanmış olması oldukça doğaldır.³⁷¹ Çağlar bu kullanım sayesinde Atatürk’ü çok büyük bir aşk duyulması gereken efsanevi kişilikler arasında değerlendirdiğini göstermiştir.

Çağlar, şiirlerinde Atatürk’e sıradan insanların sahip olamayacağı olağanüstü ve mitolojik bazı özellikler yakıştırmıştır. Bu yakıştırmalar ancak mitolojik ve destansı kahramanların vakıf olabileceği doğa üzerinde hüküm sürme, insanları etkileme veya doğanın birtakım unsurlarına ait özellikleriyle özdeşleşme yeteneklerini ihtiva etmektedir.

Çağlar, Samsun Güneşi adlı şiirinin ilk dördlüğünün son dizesinde yer alan “*Mustafa Kemal doğdu Mustafa Kemal gibi*” ifadesi ile Güneş’e ait olan “*doğma*” yetisini Atatürk’e kazandırmıştır. Öncelikle Çağlar’ın Atatürk’ü çeşitli açılardan güneş benzetmesiyle anlatması Çağlar’ın sanatında yoğun olarak karşılaşılabilen bir durumdur. Atatürk, özellikle sarı saçları sebebiyle Güneş’e sık sık benzetilmektedir. Ancak şair bu kullanım sırasında Atatürk’ü Güneş’in ışık kaynağı olması özelliğinden faydalanarak aktarmıştır. Türk milletini karanlık bir gelecekte kurtarmış olan Atatürk, Çağlar’ın gözünde Güneş ile eşdeğerdir. Fakat öte yandan bu dizeyi basit bir güneş benzetmesinden ayıran sebep, dörtlük boyunca Atatürk’ün diğer gök cisimlerinden üstün tutulmuş olmasıdır. Böylece Çağlar’ın Atatürk’ü gerçekten Güneş’in yerine koyduğu anlaşılmaktadır.

Çağlar, Görmeye Geldim şiirinde “*Kılıncın kesti sandım, ufka düşen güneşi*” dizesinde Atatürk’ü mucizelere kadir bir üstün bir insan olarak göstermektedir. Şairin Atatürk’ü görmek için yollara düştüğü sırada gün doğumuna şahit olduğu sırada içine düştüğü duygu durumunu anlatan bu dize, Çağlar’ın Atatürk’e olan bakış açısını yansıtmaktadır. Zira Atatürk’ün kılıcı ile Güneş’i kesmesi, İslam inancında anlatılan Hz. Muhammed’in Ay’ı ikiye bölmesi mucizesi ile oldukça yakın bir anlatıma sahiptir.

Şairin 19 Mayıs şiirinde yer alan “*Fakat onun her şeyden kurtulması mukadder*” dizesinde ise Atatürk’ün bir çeşit ilahi bir korumaya sahip olduğu vurgulanmıştır. Şair, bu dizeyi Atatürk’ün 19 Mayıs 1919’da Samsun’a olan yolculuğu sırasında kullandığı Bandırma vapurunun yol üzerinde saldırıya uğraması tehlikesi üzerine yazmıştır.³⁷² Hatıratlarda bahsedilen bu saldırı ihtimalinin hiçbir zaman gerçekleşmemesi Çağlar tarafından Allah’ın Atatürk’e sağladığı bir mucize olarak değerlendirilmiştir.

³⁷¹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 31.

³⁷² Aydemir, *Tek Adam Cilt: I (1881-1919)*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2021, 371.

Çağlar, Atatürk’e tanrısal özellikler yüklemek için şiirlerinde dini anlatıları kullanmıştır. Şairin Samsun Güneşi şiirinde yer alan “*Ne ilk ruhu tanırım ne de Nuh’u anarım*” dizesinde Çağlar, Atatürk’ü dini-efsanevi kişiliklerle kıyaslamaktadır. Bu kullanımda yer alan ilk ruh ifadesi Hz. Âdem’i ifade ederken Nuh ise Hz. Nuh’u belirtmek için kullanılmıştır. Çağlar tarafından Hz. Âdem ve Hz. Nuh ile kıyaslanan Atatürk, bu iki ilahi kişilik karşısında da üstün bir konumda yer almaktadır. Çağlar bu kullanım neticesinde Atatürk’ün ne kadar büyük bir şahsiyet olduğunu vurgulamak için onu insanlığın en büyük kişileri üzerinde sınıflandırmaktadır.

Aşağıda Çağlar’ın Atatürk’e ithaf ettiği Görmeye Geldim şiirinden alınan bir parçada da yine dini bir anlatının kullanılması ile Atatürk’ün ilahlaştırılması açıkça görülmektedir.

*“Doğrudan doğruya ben dönüp senin ka’bene
-Huşu’dan daha kutsal bir cür’etin sahibi-
Tur’da. “Neredesin?” diye haykıran Musa gibi
-Kulaklarımda bir gün çınlasın sesin diye-
Sana haykırıyorum: “Gazi! Neredesin?” diye...”*

Örnekteki bentte Çağlar, Musa Peygamber’in Tur’da Allah ile konuşması ile kendisinin Atatürk ile konuşmasını ilişkilendirmektedir.

“*Senin ka’bene*” ifadesi ile Çağlar, Atatürk’e ilahi bir özellik kazandırmaktadır. Kâbe kelimesi TDK sözlüğünde bir kimsenin kutsal saydığı yer anlamına gelmektedir.³⁷³ Çağlar da Atatürk’ün tapınılmayı hak eden kutsal bir yerde bulunduğunu ya da böyle bir yere sahip olduğunu ima etmektedir. Şiirin devamında yer alan “*Huşu’dan daha kutsal bir cür’etin sahibi/ Tur’da. “Neredesin?” diye haykıran Musa gibi*” dizeleri ile Çağlar’ın Atatürk’e haykırışı Musa’nın Allah ile konuşma hadisesine benzetilmektedir. Çağlar, bu bölümde telmih sanatını kullanarak içinde bulunduğu yoğun duygu durumunu meşhur bir olay vasıtası ile Atatürk’e verdiği değeri vurgulayarak anlatmaktadır. Bu bentte Çağlar, kendisini Musa’ya benzeterek Atatürk’ü ilahi bir pozisyona konumlandırmıştır.

Yukarıda örnekler ile açıklandığı gibi Çağlar; Atatürk’e ilahi, mitolojik ve olağanüstü özellikler kazandıran birtakım kullanımlara başvurmuştur. Şair bu amacına ulaşmak isterken Atatürk’ü doğrudan tanrı yerine koymak yerine öncelikle Atatürk’ün kişisel karizması sayesinde insanlar üzerinde yarattığı etkiye değinmiştir. Ayrıca Çağlar, Atatürk’ün kendisinde uyandırdığı hisleri açıklamak için birtakım dini ve efsanevi hikayelere gönderme yapma yolunu da seçmiştir. Böylece okuyucuya Atatürk’ün sıradan bir insan olmadığı mesajı verilmek istenmiştir.

³⁷³ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

3. BÖLÜM: BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR'IN ATATÜRK'ÜN VEFATINDAN SONRA YAZDIĞI ŞİİRLERİNDE ATATÜRK İMGESİ

3.1. Çağlar'ın Atatürk'ün Vefatından Sonra Yazdığı Şiirlerinin Çözümlemeleri

Üçüncü bölümde Çağlar'ın Atatürk'ün hayatını kaybetmesinden sonra kaleme aldığı şiirler derlenmiştir. İncelenen kaynaklar içerisinde çalışma evrenine dahil edilmesi uygun görülen kırk üç adet şiir tespit edilmiştir. Şiirler, edebi metin inceleme yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu çözümlemelerde elde edilen bulgular şiirin yazıldığı tarih ve işlediği konu bağlamında değerlendirilerek şairin zaman içerisinde Atatürk imgesi kullanımını hakkında takındığı tavır ve geçirdiği değişim saptanmak istenmiştir. Bölümün sonunda ise belirlenen imgeler gruplandırılarak yorumlanmıştır. Böylece şairin Atatürk vefat ettikten sonraki dönemde sahip olduğu Atatürk fikri ortaya çıkarılmıştır.

3.1.1. 10 Kasım'a On Satır³⁷⁴

Yeridir kıvranarak, dövünerek ağlasam
Kapanıp toprak olmuş dizine, Atatürk'üm.

Bilmiyorum yaşarken geberdik mi ne olduk?
Ayak basamıyoruz izine Atatürk'üm...

Bizden iyi anlıyor, Endonezya, Cezayir,
Kulak verenimiz yok sözüne, Atatürk'üm...

Hatırına yukardan dudak büküp bakıyor
Kapanan ayağının tozuna, Atatürk'üm...

Faydasız doğrulsan da, çağırsan da yanına:
Bakacak halimiz yok yüzüne, Atatürk'üm

3.1.1.1. “10 Kasım'a On Satır” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar'ın 10 Kasım'a On Satır adlı şiiri, Atatürk için yazılmış bir ağıt görüntüsü çizmektedir. Şair, şiirde kullandığı Atatürk imgesini “*Atatürk'üm*” redifi ile sağlamıştır. Her beytin sonunda

³⁷⁴ B. Çağlar, “10 Kasım'a On Satır”, *Atatürk Şiirleri Antolojisi*, 485.

tekrar edilen “Atatürk’üm” redifi hem anlam hem de biçim açısından şiirde bütünlüğü sağlamıştır.

Çağlar, birinci beyitte Atatürk’ün ölümüne karşı hissettiği duygu durumunu aktarmaya çalışmıştır. Şiirde kullanılan “kıvrانmak, dövünmek” kelimeleri ile şairin bu hüznü mümkün olduğu kadar abartılarak güçlü bir anlatım yakalanmaya çalışılmıştır. Aynı beyitte şair hüsn-i talil sanatını kullanarak Atatürk’ün ölümü “toprak olmak” deyimini ile aktarmıştır. “Kapanıp toprak olmuş dizine, Atatürk’üm” dizesinde görüldüğü gibi şair, Atatürk’ün önünde eğilip hasretini giderme arzusunu vurgulamıştır.

Atatürk’ün ölümünün yarattığı hüznü işledikten sonra Çağlar, şiirinde siyasi bir üsluba geçiş yapmıştır. Şairin “Bilmiyorum yaşarken geberdik mi ne olduk?” dizesinde kullandığı “yaşarken gebermek” imgesi Çağlar’ın Atatürk’ten sonraki dönemin siyasi iklimine bakış açısını ortaya koymaktadır. Çağlar, Atatürk’ün yönetimi altındaki Türkiye’yi gençlik, hız ve çaba gibi kavramlarla ilişkilendirmiştir. Şiirlerinde bu dönemi daima heyecanlı bir dil ile anlatan şair, Atatürk’ten sonra gelen yönetimlerden memnun olmayıp onları her fırsatta Atatürkçülükten uzaklaşmakla eleştirmiştir.³⁷⁵ Bu sebeple Çağlar, eski heyecanın yitirildiğini düşündüğü bu dönemi uyuşukluk ve beceriksizlikle anarak ölüm kavramının argosu olan “gebermek” ifadesini kullanmıştır.³⁷⁶ Bu şiirdeki kullanım, Çağlar’ın sanatında son derece az karşılaşılan argo kullanımına ender bir örnek teşkil etmektedir. Aynı beyitte geçen “Ayak basamıyoruz izine Atatürk’üm...” dizesi de Çağlar’ın Atatürk’ün ilkelerinden taviz verildiği düşüncesine bir başka kanıt olarak sunulabilmektedir.

Çağlar, Atatürk’ün devrimci fikirlerinin sömürgeci devletlerin boyunduruğundan kurtulmaları için Doğu toplumlarına bir örnek teşkil ettiğini düşünmektedir.³⁷⁷ Birçok şiirinde bu fikrini yansıtan ifadeler kullanmış olan şair, bu şiirinin üçüncü beytini de yine bu fikrine adanmıştır. “Bizden iyi anlıyor, Endonezya, Cezayir” dizesi ile bu ülkelerde ortaya çıkan devrimci fikirleri Atatürk’e mal eden Çağlar, Türk milletinin Atatürk’ün kıymetini ve fikirlerini anlamadığından yakınmaktadır.

Şairin kıymet bilmezlik olarak değerlendirdiği bu tutumun Atatürk açısından görünüşünü dördüncü beytinde işleyen Çağlar, “Hatrina yukardan dudak büküp bakıyor” dizesi ile Atatürk’ün de mevcut durumdan hoşnut olmadığını belirtmektedir. Çağlar, İslam dininde yer alan ölümden sonraki yaşam inancına göre Atatürk’ün “yukarıda” olduğunu belirterek onun

³⁷⁵ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 21.

³⁷⁶ Püsküllüoğlu, *Türkçenin Argo Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2012, 81.

³⁷⁷ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 48.

ölümünden sonra da Türk milletine sahip çıkmaya çalıştığını söylemektedir.³⁷⁸ Aynı zamanda şair, Atatürkçü fikir sistemini Atatürk'ün benliğinde kişileştirmektedir. Zira şiirin yazıldığı dönemdeki uygulamaların Atatürkçülüğe aykırı olduğunu söyleyen Çağlar, uygunsuzluğu Atatürk'ün dudak bükmesiyle anlatmaktadır.

Şairin Atatürkçülüğe hak ettiği gibi değer verilmediği ve sahip çıkmakta başarısız olduğu düşüncesi beşinci beytin ana fikrini oluşturmaktadır. “*Bakacak halimiz yok yüzüne, Atatürk'üm*” dizesinde artık hayatta olmayan Atatürk'e karşı kendisini hala sorumlu hisseden Çağlar, bu dizede onun hatırasına karşı duyduğu utanç duygusunu işlemektedir. “*Faydasız doğrulsan da, çağırırsan da yanına*” dizesi ise Çağlar'ın umutsuzluğunu yansıtmaktadır. Şair Türkiye'de artık Atatürkçü düşüncenin aldığı hasarın geri dönülemez bir noktada olduğunu söylemektedir.

10 Kasım'a On Satır, Atatürk'ü anmak için yazılan bir şiir olmanın ötesinde içeriğinde dönemin siyasi ortamını eleştiren unsurlar barındıran bir taşlama özelliği de taşımaktadır. Çağlar'ın şiirin bütününde Türk milletini Atatürk'e şikâyet eden tavrı onun Atatürk'ü ebedi lider olarak herkesten üstün konumda tuttuğunu göstermektedir. Şair, bu şiir bağlamında Atatürk'ün ölümünü henüz tam manasıyla atlatamamış gibi görünmektedir.

3.1.2. 10-11-39'da Atatürk'e Sesleniş³⁷⁹

On bin yıl herkese boşa baş vurduk;
Bütün bir ırk, seni aradık durduk,
Sana geldik sonsuz mesafelerden;
Sıyrıldık sayısız efsanelerden,
Tek sana inanan akıllarız biz;
Sen selsin, mecranda çakıllarız biz...
Her yıl biz o damar, her yıl o kan sen;
Bak: Kalplerden çağıl çağıl akan sen;
Seninle gönüller her an temasta.
“Atatürk” dendi mi, doğrulur hasta;
“Atatürk” dendi mi dolar gözümüz
“Atatürk... Atatürk” bu, baş sözümüz;
Başını bekliyor her boş duran diz;

³⁷⁸ <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahiret>. Erişim 02.01.2023.

³⁷⁹ B. Çağlar, “10.11.39'da Atatürk'e Sesleniş”, *Yücel*, 57 (1939), 110.

Biz bir gün saparsak fırlar kalbimiz
Yola düşer birden açtığın izde;
Adın besmeledir her işimizde.
Açar al gülümüz her sonbaharda!
Yarın bir iskelet olsak mezarda
“Atatürk” çığırır kemiklerimiz:
Nimetinle dolu iliklerimiz.
17 milyonda tek sevgi, tek hız,
Seni yaşatmaya yaşamaktayız.
Ölümden ne irkil ne de ürk Atam!
Bak; her Türk bir parça Atatürk, Atam!

3.1.2.1. “10-11-39’da Atatürk’e Sesleniş” Şiirinin Çözümlemesi

Atatürk’ün ölümünün birinci yıldönümünde yazılan şiirde Çağlar, Atatürk’ün hatırasına daima sahip çıkılacağına sözünü vermektedir. Şair, Atatürk ile Türk milletini ayrılmaz bir bütün olarak görmektedir.

“*On bin yıl herkese boşa baş vurduk*” dizesinde kullanılan “*on bin yıl*” ifadesi bütün Türk tarihini temsil etmektedir. Çağlar, bu kullanımda Türk milletini yıllar içinde çıkardığı liderler arasında en büyük olanının Atatürk olduğunu vurgulamaktadır.

“*Sen selsin, mecranda çakıllarız biz/ Her yıl biz o damar, her yıl o kan sen*” dizelerinde Atatürk ile Türk milleti arasındaki ilişki açıklanmaktadır. Şair, Atatürk’ü Türk milletini besleyen ve onu peşinden sürükleyen bir lider figürü olarak anlatmaktadır. Bunun yanında Türk milleti ise Atatürk’e bu liderlik görevini gerçekleştirebileceği uygun ortamları sağlayan “*mecra, damar*” imgeleri ile aktarılmıştır. Bu kullanım ile şairin, Atatürk’ün ancak Türk milleti sayesinde var olabileceği fikri şiire yansıtılmıştır.

Çağlar, sanatının ayırt edici bir özelliği olan Atatürk’e ilahi anlamlar yükleme eğilimini bu şiirinde de göstermiştir. “*Adın besmeledir her işimizde*” dizesinde görüldüğü gibi Çağlar, Atatürk’ün adını besmele ifadesi ile ilişkilendirmektedir. Besmele kavramının bir işe başlarken söylenen dini bir ifade olduğu göz önüne alındığında Atatürk’ün adını bu kavram ile değiştirme fikri, Atatürk’ün Türk milleti için teşkil ettiği önemi ortaya çıkarmaktadır.

Şair, şiirin genelinde Atatürk’ün ebedi lider olma özelliğini sık sık vurgulamaktadır. “*Tek sana inanan akıllarız biz, Nimetinle dolu iliklerimiz, Bak: Kalplerden çağıl çağıl akan sen*”

dizelerinde görüldüğü gibi Çağlar, Atatürk'ü Türk milletinin tartışılmaz lideri olarak göstermektedir.

3.1.3. Afyon'un Kalesine³⁸⁰

Yıldızlar kandil sana, yağmurlar sana ağıt;
Ey Tanrının Türklüğe oyduğu eşsiz anıt!
Yetişir taş kesilmen, gürle kendini tanı
Muhaçlardan dönüp de duran yeniçeri hey!

Kadifeden yumuşak, çelikten daha katı;
Yaz boşluğun göğsüne Türkteki hakikatı,
Senin döktüğün kandan her doğuyla her batı
Sağır göğün göğsünü yırtan Türk hançeri hey!

Aradaki engeller kalmayacak ortada:
Biz dilsiz zannetsek de dağlar seni duymada
Bir gün yaklaşacaklar KOCA, TINAZ ve ADA
Seslenip duruyorsun: Beri gelin, beri hey!

Ey kayayken ipekten tenden daha sevgili,
Tarihin gündüz susan gece konuşan dili
Hey Niğbolu, Kaniye, Pilevne mümessili!
Kaybolan zamanların şahlanan haberi hey!

Ana yurt kalesinin en sivrilmiş kulesi
Dişi aslan toprağın kabarmış taş yelesi
Ey donmuş şan dalgası, ey Afyon'un kalesi
Ey devleşen, dağlaşan ana vatan eri hey!

Fıskırdın alev alev, süngü süngü taş oldun
Her davranışa temel çıkışa baş oldun
Her büyük yaratışa burada ilk sırdaş oldun
Toprak olmuş Ata'nın taş olmuş neferi hey!

³⁸⁰ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 69.

3.1.3.1. “Afyon Kalesine” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Afyon Kalesine başlıklı şiiri, adını Türk Kurtuluş Savaşı’nın kesin zaferle sonuçlandığı muharebe olan Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi’nin cereyan ettiği ve bugünkü adı Afyonkarahisar olan bölgeden almaktadır.³⁸¹ *Hisar* kelimesi, TDK sözlüğüne göre *kale* anlamına geldiği için şair, şiirini “Afyon Kalesi” şeklinde isimlendirmiştir.³⁸²

Şair, birinci dördlükte “*Muhaçlardan dönüp de duran yeniçeri hey!*” dizesi ile şiirin Türk askerine yazıldığını söylemektedir. *Mohaç*, ifadesi 1526’da Osmanlı ve Macaristan orduları arasında yaşanan ve Türk zaferi ile sonuçlanan meşhur Mohaç Meydan Muharebesi’ni hatırlatmaktadır.³⁸³ Şair, burada Türklerin güçlerinin zirvesinde olduğu bir döneme telmih sanatı ile gönderme yaparak Türk Kurtuluş Savaşı’nda mücadele eden askerleri muzaffer Osmanlı ordularına benzetmektedir.

“*Ey Tanrının Türklüğe oyduğu eşsiz anıt!*” dizesi ile bugün Afyonkarahisar’da bulunan Afyonkarahisar Kalesi ifade edilmektedir.³⁸⁴ Zira şair devam eden dizelerde kaleyi “*Yetişir taş kesilmen*” şeklinde betimlemektedir. Afyonkarahisar Kalesi, doğal bir tepede volkanik kayalar üzerine yükselmiş bir kaledir.³⁸⁵ Bu özellikleri ile şiirde Afyonkarahisar Kalesi’nin Tanrı’nın meziyeti ile oluşmuş ve “*taş kesilmiş*” bir yapı olarak meydana geldiği algısı hissedilmektedir. Fakat şiirin devamında şairin Afyonkarahisar Kalesi’ne ait olan bu özellikleri aslında Afyon bölgesinde şehit düşmüş Türk askerine atfettiği anlaşılmaktadır. Nitekim şiir, Türk askerini yüceltmek için yazılmış bir şiirdir.

Çağlar, ikinci dördlükte “*Kadifeden yumuşak, çelikten daha katı*” dizesi ile Türk milletinin naifliğini ve yumuşak başlılığını vurgularken aynı zamanda ihtiyaç anında son derece dirayetli bir millet olduğunu söylemektedir. Aynı şekilde bu vurgu, devam eden dördlüklerde geçen “*Biz dilsiz zannetsek de dağlar seni duymada, Ey kayayken ipekten tenden daha sevgili*” ifadelerinde de görülmektedir. “*Bir gün yaklaşacaklar KOCA, TINAZ ve ADA*” dizesinde Büyük Taarruz sırasında önemli rol oynayan Kocatepe ve Tınaztepe gibi hâkim tepelerin isimleri zikredilerek Anadolu’nun düşman işgalinden temizlenmesi anlatılmaktadır.³⁸⁶ Ayrıca dördüncü dördlükte

³⁸¹ Atilla Kollu, “Büyük Zafer (Öncesi ve Sonrası)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24 (1992), 481-560.

³⁸² <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

³⁸³ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, İstanbul: Kronik Yayıncılık, 2022, 51.

³⁸⁴ Büşra Köker, Seda Şimşek Tolacı, “Determination and Analysis of Afyonkarahisar Castle’s Periodical Structures and Additions”, *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 25 (2021), 193-223.

³⁸⁵ Köker, Şimşek Tolacı, “Determination and Analysis of Afyonkarahisar Castle”, 196.

³⁸⁶ Kollu, “Büyük Zafer (Öncesi ve Sonrası)”, 527.

geçen “*Hey Niğbolu, Kanije, Pilevne mümessili*” dizesi yine telmih sanatı ile Türk tarihinin önemli zaferleri hatırlatılarak Türk askerinin büyük başarıları arasındaki gelenek yaşatılmaya çalışılmıştır.³⁸⁷

Şiirin son iki dördlüğünde “*Ey donmuş şan dalgası, ey Afyon’un kalesi/ Ey devleşen, dağlaşan ana vatan eri hey!*” dizeleri ile doğrudan Türk askerine seslenen Çağlar, son dördlükte Türk devrimlerinin ardından gelen ulusal devrimlere örnek teşkil ettiğinin ve Türk askerinin daima Atatürk’ün askeri olacağının vurgusunu yapmaktadır. Atatürk, “*Toprak olmuş Ata’nın taş olmuş neferi hey*” dizesinde ölümünden ötürü “*toprak olmuş*” ifadesi ile imgelenmiştir. Şairin bu kullanımı Atatürk’ün ölümünü hüsn-i talil sanatı kullanılarak Atatürk’ün ölümü daha yumuşak bir ifadeyle aktarılmıştır. Ayrıca şair bu kullanımı taş-toprak unsurları arasında bir ilişki kurarak Atatürk ile Türk askerini bütünleştirme amacı izlemiştir.

3.1.4. Anıtkabrin Yazılarına İki Derkenar³⁸⁸

Ona uymayanlar çekip duruyor
Öz yurdunda vatansızlık acısı.
Gel, Anıtkabri de görmeden gitme
Ey Mekkenin – Medinenin hacısı
Orada, bir tepe üstünde dimdik
Tutsak ulusların kurtarıcısı...

3.1.4.1. “Anıtkabrin Yazılarına İki Derkenar” Şiirinin Çözümlemesi

Anıtkabir’in inşası, 1944 yılında başlamış olmasına rağmen ancak 1953’te tamamlanabilmiştir. Çağlar, bu gecikmeden Refik Saydam’ı sorumlu tutmuştur.³⁸⁹ 10 Kasım 1953’te Atatürk’ün naaşının Anıtkabir’e taşınmasıyla Anıtkabir, Çağlar için kutsal bir mekân özelliği kazanmıştır. Çağlar, Anıtkabir’in inşa edilmesiyle Ankara’nın daha da anlamlı bir yer olduğunu ifade etmiştir.³⁹⁰ Nitekim şair, birtakım şiirlerinde Anıtkabir’e kutsallık atfeden benzetmelerde bulunmuştur.

Bu şiirde Çağlar, Atatürk’ün açtığı yolun herkes için doğru yol olduğunu vurgulamak için Atatürk’ü rehber olarak edinmeyenlere “*vatansızlık acısı*” çektikleri için acıdığını belirtmektedir. “*Gel, Anıtkabri de görmeden gitme/ Ey Mekkenin – Medinenin hacısı*”

³⁸⁷İnalcık, *Devlet-i Âliyye- Cilt: I*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, 61; 187.

³⁸⁸ B. Çağlar, *Atatürk Şiirler*, 29.

³⁸⁹ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 57.

³⁹⁰ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 66.

dizelerinde Çağlar, Atatürk'ün konumunu yücelttiği gibi döneminin dindar-muhafazakâr kesimine siyasi bir mesaj verme kaygısıyla hareket etmiştir. Ayrıca bu kullanım neticesinde şair, Atatürk'ün mezarına kutsal bir anlam yüklemiştir.

Son dizede kullanılan “*Tutsak ulusların kurtarıcısı*” ifadesinde Atatürk devrimlerinin ve Millî Mücadele'nin Doğu toplumlarına örnek teşkil ettiğini ve onların da siyasi bağımsızlıklarını kazanmalarının öncüsünün Atatürk olduğunun bir vurgusu yapmaktadır.³⁹¹ Bu vurgu sırasında Atatürk'ün mezarının yer aldığı Anıttepe bölgesine gönderme yapan Çağlar, Atatürk'ü “*dimdik*” kelimesi ile betimlemektedir.³⁹²

3.1.5. Ardından Dövüşenler³⁹³

Doğrulup davranmayı yandakinden bekleriz
O, yaşayan düşünce; biz canlı cesetleriz.
Ona değil, biz kendi derdimize yanalım!
Onu biz hangi yüzle ululayıp analım?
Onun yüce katından koğulası kimseler,
Devekuşundan beter, başını kuma gömer;
Söylenir dövünürüz, kendimiz dinleriz biz;
Güçsüzlüğünü lafa boğan miskinleriz biz.
Düşünce mirasını kapışıyor cüceler:
Her köşe başında bir ayrı acıklı haber.
Nedir bu bizdeki hal? Korkaklık mı gurur mu?
Aşkına ırz düşmanı saldırmış er durur mu?
O'nun altın kaynağı akıp gitmiş boş yere.
Bulandıkça bulanmış o günkü “gümüş dere”
Kırılmalı ellerde yeşil-kızıl bayraklar;
Şurda-burda durmadan yolumuzu kesen var
Dolamamız gerekir, uyup onun hızına,
Yobazın sarığını kızılın boğazına.
Geçtiğimiz ülkünün-devrimin dağbaşları;
O yine başımızda, biz yol arkadaşları;
Bugünün koşulları, dünküne yakın, yaman;

³⁹¹ B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 48.

³⁹² <https://www.ktb.gov.tr/TR-96392/anitkabir.html>. Erişim 02.01.2023.

³⁹³ B. Çağlar, *Son Şiirleri*, İstanbul: İlker Basımevi, 1972, 103.

Yalnız dağbaşı değil kentlerin içi duman;
Ulus O'nun sesini bugün bizden dinlesin:
“Sert adımlarla her yer inlesin de inlesin!”

3.1.5.1. “Ardından Dövüşenler” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar'ın *Ardından Dövüşenler* adlı şiiri, dönemin siyasi iklimine yönelik bir yergidir.

Şiirde, Atatürk'ün vefatından sonraki dönemde Türkiye'nin içine düştüğü bocalamanın etkisiyle halkın Atatürk'ün mirasına sahip çıkamaması ve bu ortamda komünizm ve irtica akımlarının görülmesi gibi siyasi bir konu işlenmektedir. Şair, şiirde kendisinin de dahil olduğu Atatürkçüleri miskinlik ve güçsüzlükle eleştirmektedir. “*Doğrulup davranmayı yandakinden bekleriz/O, yaşayan düşünce; biz canlı cesetleriz, Söylenir dövünürüz, kendimiz dinleriz biz, Nedir bu bizdeki hal? Korkaklık mı gurur mu?*” dizelerinde görüldüğü gibi şair, halkı hareketlendirmeye yönelik bir üslup kullanmaktadır.

Çağlar bunu yaparken Atatürk dönemine birtakım atıflarda bulunmaktadır. “*O'nun altın kaynağı akıp gitmiş boş yere/Bulandıkça bulanmış o günkü 'gümüş dere'*” dizelerinde kullanılan “*altın kaynak, gümüş dere*” gibi ifadeler Atatürk'ün düşünce mirası ve bu mirasa dayanarak yapılan atılımları belirtmektedir. Aynı şekilde “*Dolamamız gerekir, uyup onun hızına/Yobazın sarığını kızılın boğazına*” dizelerinde belirtilen “*yobazın sarığı, kızılın boğazı*” ifadeleri Çağlar'a göre dönemin zararlı akımları olarak görülen komünizm ve irtica ile Atatürk'ün mücadele ettiği gibi mücadele edilmelidir.³⁹⁴

Çağlar, dönemin erk sahiplerinin Atatürk'ü kendi çıkarları için kullandıklarını düşünmektedir. “*Onun yüce katından koğulası kimseler/Devekuşundan beter, başını kuma gömer*” dizelerinde görüldüğü gibi şaire göre iktidarda bulunanlar Atatürk'ün makamını işgal etmeye layık görülmemektedirler zira ulusu tehdit eden tehlikelerle mücadele etmekten kaçmaktadırlar. Bu sebeple Çağlar, dönemin güç sahiplerini *devekuşu* benzetmesi ile anmaktadır. Aynı düşünce yine bir başka dizede “*Düşünce mirasını kapışıyor cüceler/Her köşe başında bir ayrı acıklı haber*” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu dizede ise siyasiler, Atatürk'ün mirasını kendi çıkarları için kullanma yarışına girdikleri için eleştirilirken *cüce* sıfatı ile nitelendirilmişlerdir. Bu nitelendirme ile Atatürk'ün yüceliği vurgulanmak istenmiştir.

³⁹⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 20.

Şair, şiirinin son iki dizesinde ise kendisi gibi düşünen halkı hareketlendirmek için telmih sanatına başvurarak “*Sert adımlarla her yer inlesin de inlesin!*” dizesini kullanmış ve “Ardından Dövüşenler” şiiri ile “Gençlik Marşı” arasında metinlerarası bir ilişki kurmuştur.³⁹⁵

3.1.6. Asya Dönüşü³⁹⁶

Başımı yere eğip geçecekken Asya’yı
Umut-övünme-sevinç karıştı kederime;
Doğudan iğrendikçe, utandıkça batıdan
Bir renk cümbüşü çarptı kararan gözlerime:

Tutsak Asya burcunda, bir çift mavi yıldızlı
Işık saçla örülmüş kutsal isyan bayrağı...
Yıllanmış batağından sıyrılan Asyalının
Çıkmaya özendiği Mustafa Kemal dağı...

Kaldırmış gözlerini bu dağın ışığına
Yüz iki milyon melez, bir kemikle bir deri;
Güneşten ışık alan ay diye selamlıyor
Atatürk müsveddesi Sokarno biraderi.

Çıplak ayak-beyaz don başbakanlar gördükçe
Maymunlarda dalları sarsacak bir kahkaha.
Her salınan öküzü, her sürünen Hintliyi
Gördükçe Atatürk’e şükrettim bin kez daha!

Türklüğün, insanlığın, uygarlığın tek şartı
Uymakmış Atatürk’ün yanılmaz buyruğuna
Bir ulusu çıkarmak ne demekmiş anladım,
Doğunun batağından Batının doruğuna...

Yeni baştan çocuğum gibi bastım bağrıma

³⁹⁵https://dho.msu.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/numpagesDB/page0005_marslar/sozler/8.GEN%C3%87L%C4%B0K%20MAR%C5%9EL.pdf. Erişim 09.01.2023.

³⁹⁶ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 118.

Göğsüm gururla şişkin, gözlerim dolu dolu;
Aklımla, yüreğimle, vicdanımla anladım:
Çağdaş insan olmanın tek yolu, Ata yolu...

3.1.6.1. “Asya Dönüşü” Şiirinin Çözümlemesi

Şairin Asya Dönüşü adlı şiiri, Çağlar’ın 1964’te Avustralya’ya yaptığı bir gezi sırasında Asya’ya dair edindiği izlenimleri ve oradaki toplumlar ile Türk milletini kıyaslamasını içermektedir.³⁹⁷

Şiir, şairin Asya’ya dair umutsuzluğunun Türkiye öncülüğünde ortadan kalkması ile başlamaktadır. Zira Millî Mücadele’nin Asya ve Afrika’daki sömürgeleşmiş devletlere bir umut ışığı olduğunu düşünen şair, Türkiye’nin bağımsızlık mücadelesinin öncülüğü sayesinde öteki tutsak ülkelerin özgürleşeceğine inanmaktadır.³⁹⁸ İkinci dördlüğün ilk iki dizesinde görülen “*Tutsak Asya Burcunda, bir çift mavi yıldızlı/ Işık saçla örülmüş kutsal isyan bayrağı...*” ifadeleri Atatürk’ün eylem ve fikirlerinin Asya’daki bağımsızlık mücadelelerine ilham kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Çağlar’ın şiirlerinde sık sık kullandığı “*mavi yıldız*” ve “*ışık saç*” imgelerinin Atatürk’ün sarı saçlarını ve mavi gözlerini betimlediği son derece açıktır. Ayrıca aynı dördlüğün devamında geçen “*Mustafa Kemal dağı*” imgesi de dünyanın mazlum devletlerinin emperyalizme karşı verdiği mücadelenin bir metafordur. Bu dördlüklerden açıkça anlaşılacağı gibi Çağlar, Atatürk’ü dünyanın dört bir yanında verilen bağımsızlık mücadelelerinin ilham kaynağı olarak görmektedir.

Şair, üçüncü dördlükte de Atatürk’ün bağımsızlık peşinde koşan öteki halklara örnek olmasını aktarmaya devam etmektedir. Bu dördlüğün son iki dizesinde geçen “*Güneşten ışık alan ay diye selamlıyor/ Atatürk müsveddesi Sokarno biraderi*” ifadesinde Atatürk güneş imgesi ile anlatılarak Atatürk’ün başka ülkelere ilham veriyor oluşu Güneş ışıklarının Dünya’yı aydınlatmasına benzetilmiştir. Şairin “*Sokarno birader*” olarak bahsettiği kişi Endonezya’nın ulusal kahramanıdır.³⁹⁹ Şair, bu kişiden hem “*ay*” hem de “*müsvedde*” olarak bahsederek Atatürk’ün kişiliğini yüceltmek istemiştir.

Şair, şiirin devamında Asya’nın mevcut durumunu anlatarak Atatürk’ün Türkiye’de uyguladığı yenileşme hareketinin ne kadar isabetli bir karar olduğunu söylemiştir. Atatürk’ün altı ilkesinden biri olan İnkılapçılığın bir tezahürü olan şiirde Çağlar, çağdaş insan olmak için

³⁹⁷ Giritli, “Atatürkçü Çağlar’ı Anış”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 33-37.

³⁹⁸ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 48.

³⁹⁹ İsmail Hakkı Göksoy, “Atatürk ve Türk İnkılabının Endonezya’daki Etkileri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 52 (2002), 1-36.

Atatürk'ün yolundan sapmamak gerektiğini belirtmektedir.⁴⁰⁰ Bu yönüyle şairin Türk milletine yönelik didaktik bir söylem kullandığını söylemek mümkündür.

Şiirin son bölümünde Atatürk kişisel ve fiziksel özellikleri çerçevesinde üstün varlıklara benzetilerek bir çeşit güzelleme yapılmıştır. “*Canlı bayrak, insan vatan, uluların ulusu, Türkün göğşe değen eli, getir bize yine umut, yine hız*” ifadeleri ile Atatürk'ün lider kişiliği vurgulanırken “*güzellerin güzeli, gözleri gökten güzel, saçları sırma sırma*” sıfatları ile de Atatürk'ün fiziksel özelliklerinin güzellikleri ifade edilmiştir.

3.1.7. Ata Diye Ata Diye (Atatürk'e Bir Ağıt Daha)⁴⁰¹

Sade saçsız yetim değil saçı ak
Dullar Ata Ata diye çığırır
Gelin bütün Türkler gelin ağlaşak
Yollar Ata Ata diye çığırır.

Atamızı anmamızın sırası
Ölümüne yanmamızın sırası
Ona yanar kutupların çırası
Çöller Ata Ata diye çığırır.

Yas diye bak dağ başında dumana
Anlatması kısmet olsa insana
Sular taşar yatağından dört yana
Seller Ata Ata diye çığırır.

Çığırır gönüller vurgun kuş gibi
Kasım yası çökebilse kış gibi
Bülbül daldan düşer vurulmuş gibi
Güller Ata Ata diye çığırır.

Kavim akrabanın kardeş hısımın
Ata dense gözü dolar hasımın
Bir esti mi rüzgarları kasımın

⁴⁰⁰ B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 53.

⁴⁰¹ B. Çağlar, “Atatürk'e Bir Ağıt Daha”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 124 (1946), 5.

Dallar Ata Ata diye ığrışır.

Mezarında açmak için gül olsak
Tabutunda yer almağa tül olsak
Hasretiyle yanıp yanıp kül olsak
Küller Ata Ata diye ığrışır.

Adı Türk'tür Atatürk'e aşıkın
Eğil de öp Samsun'daki eşiğin
Analar da yavrusunun beşiğin
Sallar Ata Ata diye ığrışır.

3.1.7.1. “Ata Diye Ata Diye” şiirinin Çözümlemesi

Çağlar'ın “Ankaralı Aşık Ömer” mahlası ile kaleme aldığı bir şiiri olan Ata Diye Ata Diye eseri, Türk halk şiiri geleneklerine uygun bir ağıt örneğidir. şiirde redif olarak kullanılan “Ata” kelimesi Atatürk'ü imgeleyen ana unsur olmasının yanı sıra şiirde hem biçim hem de ahenk bütünlüğünü sağlamaktadır.

İlk dörtlükte geçen “yetim” kelimesi ile Çağlar, Türk halkını ifade etmiştir. şairin birtakım şiirlerinde Atatürk'ü “Türk milletin babası” benzetmesi ile aktardığı bilinmektedir. Bu eğilim göz önüne alındığında *Sade saçsız yetim değil* kullanımında Türk milleti Atatürk'ün hayatını kaybetmesi ile yetim olarak nitelendirilmiştir. Aynı dörtlükte geçen “dul” kelimesi yakın bir anlam taşımaktadır. Zira Çağlar'ın bazı şiirlerinde Atatürk'ü “bayrağın eşi” ifadesi ile anlattığı görölmektedir. Bu kullanım göz önüne alındığında şairin Atatürk'ü Türk milletin eşi olarak değerlendirdiğı görölmektedir.

Ana konunun Çağlar'ın Atatürk için tuttuğu yasın olduğu şiirde şair; doğayı, selleri, çöller ve bütün Türkleri Atatürk için yas tutmaya davet etmektedir. Çağlar'ın bunu yapmasındaki amaç Atatürk'ün ölümünün yarattığı acıyı abartarak Atatürk'e duyduğu sevgiyi ve Atatürk'ün şahsiyetini büyütmektir. Türk halk şiirindeki ağıtların tipik bir örneği olan bu ölünün arkasından hissedilen acının abartılması yaklaşımlı Çağlar'ın ağıtlarında da sık sık karşılaşılan bir eğilimdir. Bu durum Çağlar'ın Türk halk şiirine olan bağlılığının kanıtlarından bir tanesini teşkil etmektedir.

3.1.8. Atatürk⁴⁰²

...Türk'te cevher işledim yıllarca ben
Bilin ki her biriniz bir parça ben...
Ben dağıldım hep size, hiç kalmadım;
Ölmedim ben, ölmedim ben, ölmedim!...

...Atatürk olmasaydı çökmüştü Türk ulusu
Kurtuluş olanağı öylesine azdı ki.
Türkteki kutsal gücün şahlanması Atatürk;
Türk ulusu olmasa Atatürk olmazdı ki!...

3.1.8.1. “Atatürk” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar'ın Atatürk şiiri, Atatürk'ün Türk milleti nezdindeki algısını açıklamak için yazılmış bir şiirdir. Şiirin ilk dördlüğü Atatürk'ün ağzından kaleme alınmıştır. Bu dörtlükte Atatürk'ün devrimci kişiliğini vurgulamak için “*cevher işleme*” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca bu ifade sayesinde yapılan devrimlerin yalnızca Atatürk'ün kerameti olmadığını Türk milletinin de fazilet sahibi olduğu anlatılmıştır. Zira şiirin devamında işlenen Türk milletinin sahip olduğu üstün nitelikleri öne çıkarma temasının başlangıcı bu dize ile görülmektedir. Bu dörtlüğün son iki dizesinde Atatürk'ün beden olarak vefat etmesine rağmen manevi olarak bütün Türk milletinde yaşamaya devam ettiği fikri anlatılmak istenmiştir.

İkinci dörtlük Atatürk'ün Millî Mücadele'nin mutlak lideri ve kahramanı olma vurgusu ile başlamaktadır. Takip eden iki dizede de bu fikir Türk milletinin içinde bulundurduğu uyuyan gücün uyanması teması işlenerek Atatürk'ün liderlik vasıflarına dikkat çekilmektedir. Şiirde asıl vurgulanmak istenen fikir ise Atatürk'ün tartışmasız bir şekilde Türk milletinin lideri olmasının yanında doğru şartlar altında Türk millete lider olma şansı yakalayıp başarılı olmasıdır.⁴⁰³ Zira yanlış zamanlara denk gelen yetkin liderlerin tarih sahnesinde yok olabilecekleri gibi ihtiyaç anında doğru kişinin sorumluluk alamaması da toplumların çöküşüne sebep olabilmektedir.⁴⁰⁴ Bu sebeple şair Atatürk'ün üstün vasıflarını ve Millî Mücadele'de oynadığı rolü kabul ederken Atatürk'ün bu denli başarılı bir önder olmasındaki bir diğer önemli sebep olarak Türk milletinin de gereken özelliklere sahip olmasını göstermektedir.

⁴⁰² B. Çağlar, *Türk'üm Ben*, 18.

⁴⁰³ Kongar, *Devrim ve Toplumbilim Açısından Atatürk*, 133.

⁴⁰⁴ Kongar, *Devrim ve Toplumbilim Açısından Atatürk*, 134.

3.1.9. Atatürk'e⁴⁰⁵

Yine harmanımız rüzgâr bekliyor;
Es yine, es yine, samanı savur.

Çak yine, çak yine, masmavi şimşek
Bu kutsal çorağın özlemi yağmur.

İn yine, in yine, sarı yıldırım
Ayrıklı tarlayı aydınlat, kavur.

Bugün de gecede sayıklayan var
Bugün de yobazca adımız gavur.

Dal şu yüce dağlar gibi tekneye,
Sevgi ekmeğini mayala, yağur.

Doğ yine, doğ yine, yurdun üstüne
Sensiz yüreklerin ateşi soğur.

3.1.9.1. “Atatürk’e” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar, Atatürk’e adlı şiirinde Atatürk’ün Türk milleti için oynadığı devrimci ve yenilikçi rolünün üzerinde durmuştur. Şair ayrıca dönemin yöneticilerinden memnun olmadığından Atatürk’ün bu devrimci özelliğine olan özlemini de şiirinde işlemiştir.

Çağlar, birinci beyitte Atatürk’ü rüzgâr imgesi ile anlatmaktadır. Rüzgâr unsuru bu şiirin anlamı bağlamında devrimci fikirlerin taşıyıcısı görevini temsil etmektedir. Zira “*Yine harmanımız rüzgâr bekliyor*” dizesinde kullanılan “*harman*” ifadesi hasat edilmiş tahılların bir araya getirilmesi olayını anlatmaktadır.⁴⁰⁶ Şair bu kullanımı ile Atatürk’ün Türk milletine tanıttığı modern fikirleri hasat edilmiş tahıl ürünlerine benzetmektedir. “*Es yine, es yine, samanı savur*” dizesinde geçen “*esmek*” fiili ile Atatürk’ü rüzgâra benzeten Çağlar, Atatürk’ten bu fikirleri yurdun dört bir yanına yayan bir figür olarak bahsetmektedir.

İkinci beyitte Atatürk, şimşek imgesi ile ilişkilendirilmiştir. Şimşek benzetmesi Çağlar’ın Atatürk’ü betimlemek için sık sık kullandığı bir unsur olmakla birlikte bu şiirde Atatürk’ün

⁴⁰⁵ B. Çağlar, “Atatürk’e”, *Atatürk Şiirleri Antolojisi*, 520.

⁴⁰⁶ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

devrimciliğini vurgulamak için kullanılmıştır. Bir anda ortaya çıkan yüksek enerjili bir doğa olayı olan şimşek çakması, Atatürk'ün Türk milletini dönüştürme olayını betimlemek için kullanılmıştır. Aynı şekilde şimşek olayı ile yakından alakalı olan yağmur hadisesi de devrimlerle beraber gelen aydınlanma ve yenileşme hareketini simgeler bir nitelik ile kullanılmıştır. “*Kutsal çorak*” ifadesiyle ad aktarması kullanılarak betimlenen Anadolu toprağı, hem Anadolu'nun kıraç bir coğrafya olması hem de dönemin siyasi atmosferinin şair tarafından fikirsel anlamda kısır bir ortam olarak değerlendirilmesi sebebiyle hem fiziksel hem de düşünsel anlamda bir çeşit yağmura muhtaç olması ile aktarılmıştır. Bu kullanımda “*yağmur*” metaforu Atatürk devrimlerinin yerini tutmaktadır. Çağlar, yağmur benzetmesini kullanarak Atatürk'ün devrimleri ile Anadolu halkının çorak kalmış fikir dünyasına can suyu sağladığını anlatmak istemiştir.

Üçüncü beyitte de üsttekine benzer bir yaklaşımla Atatürk, yıldırım imgesi ile betimlenmiştir. Yine Atatürk'ün devrimciliğini vurgulayan bir benzetme olarak kullanılmış olan yıldırım imgesi, düştüğü yerde ani değişimler yaratan bir doğa olayıdır. Çağlar da Atatürk'ü “*inmek*” fiili ile yıldırıma benzetmektedir. Devamında gelen dizede geçen “*Ayrıklı tarlayı aydınlat, kavur*” cümlesi ise Atatürk'ün devrimlerinin şiire yansımaları teşkil etmektedir. Anadolu toprağını bu sefer “*tarla*” benzetmesi ile aktaran Çağlar, “*ayrıklı*” kelimesi ile Atatürk'ten önce Anadolu'nun karmaşık ve düzensiz bir yapıya sahip olduğu fikrini belirtmektedir.⁴⁰⁷ Atatürk'e aydınlatma yetisi kazandıran Çağlar, bu düzensizliğin Atatürk sayesinde ortadan kalktığını söylemektedir.

Çağlar, dördüncü beyitte Atatürk'e olan inancın hala bir kısım insan tarafından sahiplenildiğini anlatmaktadır. “*Bugün de yobazca adımız gavur*” dizesi ile şiirin yazıldığı dönemde Atatürk'e ve onun fikirlerine sahip çıkanlara karşı olanları “*yobaz*” olarak belirten Çağlar, kendisi gibi düşünenlerin bu kişiler tarafından “*gavur*” kelimesiyle nitelendirildiğini söylemektedir. Devrimci-muhafazakâr tartışmasının bir yansıması olan bu dize, Çağlar'ın dönemin siyasi ikliminde takındığı tavrı destekler özelliğindedir.⁴⁰⁸

Beşinci beyitte Atatürk'ün kendisinde uyandırdığı hissi “*yücelik*” kelimesi ile açıklayan Çağlar, Atatürk'ü “*dağ*” imgesi ile betimlemektedir. Şair, beytin devamında Atatürk'ün devrimciliğini “*hamur mayalamak, yoğurmak*” ifadeleri ile aktarmaktadır. Her iki eylemin de

⁴⁰⁷ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

⁴⁰⁸ Zahir Güvemli, “Milliyetçi Türk Şiirinin Güçlü Sesi”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 90-91.

birtakım malzemeleri karıştırıp yeni ve faydalı bir ürün ortaya çıkarmak anlamına geldiği göz önüne alınırsa Çağlar'ın Atatürk'ü yeni bir şey yaratma yetisi ile öne çıkardığı anlaşılmaktadır. Çağlar altıncı beyitte ise Atatürk'ü tekrar üstün bir doğa unsuruna benzetme yoluna gitmiştir. “Doğmak” eylemi ile Atatürk'ü Güneş'in yerine koyan şair, Atatürk'ü Türk milletini aydınlatma işi ile beraber değerlendirmektedir. Atatürk'ü çeşitli şiirlerinde birçok defa güneş imgesi ile anlatan Çağlar, bu kullanımda Atatürk'ü Türk yurduna getirdiği yenilikler ile öne çıkarmaktadır. “Sensiz yüreklerin ateşi soğur” dizesinde ise siyasi bir eleştiride bulunan Çağlar, Atatürk'ün vefatından sonra onun dönemindeki heyecanın bir daha yakalanamadığından yakınmaktadır.

3.1.10. Atatürkçülere⁴⁰⁹

Öyle sırtüstü yatıp dinlenecek gün değil;
Daha yapacağımız çok şeyler var, çocuklar!

Ne kadar erken yağdı, gördünüz ya, yeniden
Nice güvendiğimiz dağlara kar, çocuklar!

İlerden, ta uzaktan el ediyor durmadan
Batılı arkadaşlar; vaktimiz dar, çocuklar!

Toplandık mı başbaşa, verdik mi el ele biz
Su çekilir, dağ çöker, bora susar, çocuklar!

Hele kuru kütükler ayıklansın bir kere
Tadından çatlayacak dallar da nar, çocuklar!

Sizi bir bir tanıyıp alnınızdan öpmeye
Mustafa Kemal yolda, hey bahtiyar çocuklar!

3.1.10.1. “Atatürkçülere” Şiirinin Çözümlemesi

1965 yılında yazılan şiirde Çağlar, 1960 Askeri Darbesi'nden sonra büyük bir heyecan içinde Atatürkçülük için çalışma hevesini aktarmaktadır. Birinci beyitte bu heyecan yoğun bir şekilde

⁴⁰⁹ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 126.

hissedilmektedir. Şair, Atatürk devrimlerinin devamının sağlanması için çalışmaya devam edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

İkinci beyitte şair, önceki yıllarda içinde bulunduğu siyasi hayal kırıklıklarını “güvendiğimiz dağlara kar yağdı” deyimini ile aktarmaktadır. Böylece bu beyitte Çağlar’ın okuyucuyu uyarma amacı izlediği anlaşılmaktadır. Zira Çağlar’a göre devrim hala yeteri kadar sağlam durumda değildir ve Atatürkçüler, devrimi korumak için var güçleriyle çalışmak durumundadır.

Üçüncü beyitte şairin kullandığı *uzaktan* kelimesi ile Türkiye’nin Atatürk’ün koyduğu çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmaktan çok uzakta olduğunu ifade etmektedir. Çağlar, bu saptamasından sonra *vaktimiz dar* kullanarak Türkiye’nin modernleşme yarışında geride kalmaması için acele etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu beyitte yer alan *Batılı arkadaşlar* kullanımıyla Çağlar’ın Batı medeniyetine oldukça yakın bir yerde durduğu anlaşılmaktadır.

Dördüncü beyitte ise Çağlar’ın Türkiye’nin geleceğinden umutla bahsettiği görülmektedir. Şair, Türk halkının bir olduğu sürece her türlü zorluğun üzerinden geleceğine inanmaktadır. Çağlar’ın 1960’lı yıllarda Türkiye’nin içinde bulunduğu sağ-sol çekişmesi içinde ayrışmasından üzüntüyle bahsettiği bilinmektedir. Buna bağlı olarak Çağlar’ın bu durumu tersine çevirmek için şiirinde beraberlik teması işlemeye çalışmasının nedeni anlaşılmaktadır.

Beşinci beyitte Çağlar’ın umut dolu üslubu devam etmektedir. *Hele kuru kütükler ayıklansın* dizesinde şair, ülkeden düzeltilmesi gereken birtakım meseleler olduğuna işaret etmektedir ancak bu meselelerin en olduğuna değinmemiştir. Fakat şaire göre bu meseleler halledildiğinde Türkiye, refaha ve mutluluğa erişecektir. Şairin bu hayali *Tadından çatlayacak dallarda nar* kullanımında yer alan, verimlilik ve bolluk ile bağdaşan *nar* imgesi ile anlatılmıştır.

Altıncı ve son beyitte Çağlar, Mustafa Kemal yolda ifadesinde Atatürkçülük ile ulaşmak istediği ideali Atatürk’ün şahsı ile bir tutmuştur. Yani şaire için Atatürkçülüğü yaşamak demek Atatürk’e ulaşmak demektir. Yine şaire göre Atatürkçülüğün yolunda yaşamak mutlak bir mutluluk kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

3.1.11. Atatürk’e Ağıt⁴¹⁰

Yok gayri bizlere uyku dinek vay
Kime bel bağlayıp kime dönecek vay
Vay amansız ecel zalım felek vay

⁴¹⁰ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 269.

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

Dereler denizler çağlar ağlayıp
En büyük en güzel en yiğit kayıp
Rabbim de göz yaşı dökmezse ayıp

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

Atan gitti millet başın sağ olsun
Ölümlü devraçsın yeni çağ olsun
Dağlar birer birer yanardağ olsun

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

Bakışları şimşek gibi çakardı
Yarını görürdü düne bakardı
Kürsüye çıktımı arşa çıkardı

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

Bizdendi sevinci bizdendi derdi
Biz uyurduk o bizleri beklerdi
Uyudu nöbeti bizlere verdi

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

Dönmüş denizler gözyaşı tasına
Dünya ortak çıkmış Türkün yasına
Her evden bir ölü çıkmışçasına

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

Gitti her ocağın söndü alevi
Yeryüzü dediğin bir ölü evi
Cihan türbe olsa almaz bu devi

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

Kaybını yıldızlar bile bileler
Kırıl kanatlar düşe yeleler
Kurt kuş duyup ölüsüne geleler

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

Gök düşsün toprağa toza belensin
Gece mezarına yıldız elensin
Şehitler doğrulsun nöbet dolansın

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

Dünya hem kabr olur hem onu gömer
Yıldızlar kandildir semalar kemer
Sus boğula yazdın sus Aşık Ömer

Türkler yüreğini dağlasın gayri
Cihan da bizimle ağlasın gayri

3.1.11.1. “Atatürk’e Ağıt” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın “*Ankaralı Aşık Ömer*” mahlası ile kaleme aldığı Atatürk’e Ağıt adlı şiiri başlığından da anlaşılacağı üzere ağıt türünde verilmiş bir eserdir. Şiir, Türk halk şiirinin tipik özelliklerini taşımaktadır.

Türk halk şiiri ağıt geleneğine uygun olarak şiirde adına ağıt yakılan kişinin özellikleri anılmıştır.⁴¹¹ Bu sebeple Atatürk şiir boyunca “*En büyük, en güzel, en yiğit, Atan, bakışları şimşek, yarını görürdü düne bakardı, kürsüye çıktımı arşa çıkardı, bizdendi sevinci bizdendi derdi, biz uyurduk o bizleri beklerdi, alev, dev*” ifadeleriyle imgelenmiştir. Bu ifadelerle Atatürk’ün fiziksel özellikleri övüldüğü gibi aynı zamanda Atatürk’ün ileri görüşlü bir lider olması ve Türk milletinin bekçisi göreviyle Türk milletine sahip çıkması gibi şahsına ait nitelikleri de ön plana çıkarılmıştır.

Çağlar, Atatürk’e yaktığı ağıtta aynı zamanda yoğun bir şekilde Atatürk’ün ölümü için tuttuğu yasa başkalarını da ortak etmek için uğraşmıştır. Şiirde geçen “*Türkler yüreğini dağlasın gayri, Cihan da bizimle ağlasın gayri, Dereler denizler çağlar ağlayıp, Rabbim de göz yaşı dökmezse ayıp, Dağlar birer birer yanardağ olsun, Dönmüş denizler gözyaşı tasına, Dünya ortak çıkmış Türkün yasına, Yeryüzü dediğin bir ölü evi, Cihan türbe olsa almaz bu devi, Kaybını yıldızlar bile bileler, Kırıla kanatlar düşe yeleler, Kurt kuş duyup ölüsüne geleler, Gök düşsün toprağa toza belensin, Gece mezarına yıldız elensin, Şehitler doğrulsun nöbet dolansın, Dünya hem kabır olur hem onu gömer, Yıldızlar kandildir semalar kemer*” ifadeleri incelendiğinde Çağlar’ın; Türk milletini, Dünya’yı, dere veya dağ gibi doğal unsurları, hayvanları, yıldızları, şehitleri hatta Tanrı’yı Atatürk için duyduğu hüznü davet etmektedir. Bu, eserde ve cenaze törenlerinde hüznü abartma alışkanlığı Türk halk şiiri geleneğinde yüzyıllardır görülen bir alışkanlıktır.⁴¹² Son bentte şairin “*Aşık Ömer*” mahlasının geçmesi Çağlar’ın Türk halk şiiri geleneğine derinden bağlı olduğunu gösteren örneklerden bir tanesidir.⁴¹³

3.1.12. Atatürk’e İlk Mektup⁴¹⁴

Her gün yazar, bugün yollarız, Atam
Ne kadar Türk varsa o kadar selam;
İnsan gönülleri dolusu hürmet;

⁴¹¹ Nihan Tahtaişleyen, “Ağıtların Edebi Özellikler Üzerine Bir Literatür ve Veri Analizi”, *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2017), 222-239.

⁴¹² Nurettin Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2010, 7.

⁴¹³ Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*, 369.

⁴¹⁴ B. Çağlar, *Türk’üm Ben*, 154.

Ne kadar Türk varsa o kadar minnet...

Gönlümüz çırpınıp istiyor artık
Sana ermeye, ey fırtına kuşu,
Yola çıkmak, yalınayak, baş-açık;
Tırmanmak gök denen mavi yokuşu:

Her halde orda da buradaki kadar
Belki eskisinden daha güzelsin;
O kalem parmaklar, o ılık saçlar
O tanrısal alın, o yele kaşlar
Son bir defa karşıma gelsin.

O alev sesinle yanayım yine:
Haykır da “Ne mutlu Türküm diyene”
Türk olarak yere gelmediğine
Göklerde dolaşan kim varsa yansın.
Kaybına kim artık yanarsa yansın:
Bizim yok eski dar düşüncemiz;
Taşını saygiyle öpmek için biz
Artık ne bekliyor ne yapıyoruz
Hemen ya alnına yaşlı birinin
Ya da heybetli yurt tepelerinin
Karına, taşına uzanıyoruz...

Sensin bizim ışığımız – hızımız;
Nutukların, bizim alın yazımız;
Çıkar yolumuzdur açtığın her iz...

Her an canımızla başımızla biz
Emanet’lerine siperiz, Atam;
Güzel ellerinden öperiz, Atam...

3.1.12.1. “Atatürk’e İlk Mektup” Şiirinin Çözümlemesi

1945 yılında yazılan ve Atatürk’ün mirasına ve Atatürkçülüğe sahip çıkma gayretinin anlatıldığı Atatürk’e İlk Mektup şiirinde Çağlar, Türk milletinin ölümünden sonra bile Atatürk’e ulaşma isteğinden bahsetmektedir. Bu şiirin başında Çağlar’ın şiirlerinde daha önce hiç görülmeyen bir benzetme olarak Atatürk “*fırtına kuşu*”na benzetilmiştir. Fırtına kuşu benzetmesi, esasen Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından 1928 yılında kullanılan bir benzetmedir.⁴¹⁵ Şair, bu şiirinde metinlerarası bir yaklaşım kullanarak Atatürk’e yönelik bilinen bir benzetmeyi kendi eserine hizmet edecek şekilde kullanmıştır.

Şiirde genel itibarıyla Atatürk’ün ölümüne karşı duyulan bir isyan duygusunun yerine Atatürk’ün ölümünü kabullenme söz konusudur. “*Herhalde orda da buradaki kadar/ Belki eskisinden daha güzelsin*” dizelerinden anlaşılan bu kabulleniş, şairin zaman zaman Atatürk’ü görmek için onun peşinden gitme ihtiyacı hissetmesine sebep olmaktadır. İslam dininde yer alan ölümden sonraki yaşam inancına uygun olarak “*orda da*” ifadesi ile ifade edildiği gibi Atatürk’ün güzelliğinin yalnızca fiziksel ve dünyevi bir güzellik olmadığını savunan şair, onun ebedi ve bozulmaz bir güzelliğe sahip olduğunu düşünmektedir. Çağlar’ın şiirlerinde sık sık görülen Atatürk’ün fiziksel özelliklerini övme eğilimi bu dizeler ile sınırlı kalmayıp şiirlerinde oldukça sık görülen fiziksel betimlemelere başvurmuştur. “*Kalem parmak, ılık saçlar, yele kaşlar, tanrısal alın, alev ses*” gibi betimlemeler Atatürk’ün üstün bir insan olduğu izlenimi vermek için kullanılan betimlemelerdir.

Şiirin devamında Atatürk’ün Türk milletinin önderi ve rehberi olduğu vurgusu yapılmaktadır. “*Sensin bizim ışığımız – hızımız/ Nutukların, bizim alın yazımız/ Çıkar yolumuzdur açtığın her iz*” dizesinde ve şiirin kalan birçok bölümünde görüldüğü gibi Çağlar, tek doğru yol olarak Atatürk’ün yolunu görmektedir.

Şairin Atatürk’e duyduğu minneti ve özlemi yansıttığı bu şiirde Atatürk’e yönelik kapalı veya karmaşık imgeler yerine son derece açık ifadeler kullanılmıştır. Sanki Atatürk’ü ziyaret etme ihtiyacını gidermek için yazdığı şiirde Çağlar, coşkulu ve Türk milletini harekete geçirmeye yönelik üsluba sahip şiirlerinin aksine Atatürk’e olan kişisel özlemini yansıtan yalın bir dil kullanmıştır.

⁴¹⁵ Hamdullah Suphi Tanrıöver, *Günebakan*, Haz. Fethi Tevetoğlu, İzmir: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, 170.

3.1.13. Atatürk’e Raporlardan Parçalar⁴¹⁶

I

Ne vardı gidecek bu kadar erken
İşte böğrümüzde kaldı elimiz;
Sensiz gücümüz bir şeye yetmiyor.
Neredesin bizim küçük delimiz?
Küçük akıllılar para etmiyor!

II

Hala senin mirasını yiyoruz
Daraldıkça “Aman Atam” diyoruz.

3.1.13.1. “Atatürk’e Raporlardan Parçalar” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Atatürk’e Raporlardan Parçalar şiiri, I ve II başlıklı iki parçadan oluşmaktadır. “I” başlıklı şiir 1939 yılında Atatürk’ün ölümünün acısı henüz çok tazeyken yazılmıştır. Bu sebeple derin bir hüznün, kaybolmuşluk ve Atatürk’ün ölümünü kabullenemeyiş hissedilmektedir. Çağlar, şiirin bu bölümünde Atatürk’ü anarken “*küçük deli*” benzetmesini kullanmıştır. Atatürk’ün hayatı boyunca yaptığı sıra dışı işlere büyük hayranlık besleyen Çağlar, bu sebeple Atatürk’ü “*deli*” olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Atatürk’ten sonra gelen yöneticilerden memnun olmayan Çağlar, “*küçük akıllılar*” ifadesi ile o yöneticileri eleştirdiği gibi yapılan kıyaslama neticesinde Atatürk’ü yüceltmektedir.

“II” başlıklı parça ise Atatürk’ün vefat etmesinden uzun bir süre sonra 1955’te yazılmıştır. Bu tarihte Türkiye’de DP iktidarı yaşanmaktadır. Çağlar, eserlerinde bu dönemi Atatürk’ün devrimlerine ihanet edildiğini düşündüğü için genellikle eleştiriyle anmaktadır. Şair, şiirinin bu parçasında da hala Atatürk’ün fikirlerinin ve icraatlarının milleti ayakta tuttuğunu ve zora geldikçe Atatürk’ün hatırasına sığındıklarını belirterek ona olan özlemini dile getirmiştir.

3.1.14. Baş Dönmeleri⁴¹⁷

Minareler bayramda, gubbeler arifede,
Başlar birbirinden dik o dört taşan efede;
Edirne’de bir sabah, üçüncü şerefede
Sinan’ın güzelliği döndürmüştü başımı.

⁴¹⁶ B. Çağlar, *Atatürk Şiirleri*, 30.

⁴¹⁷ B. Çağlar, *Son Şiirleri*, 24.

Çankaya sofrasında, seçkinler gecesinde,
Göğü aydınlatacak ışık vardı sesinde;
Türkten çağdaş bir insan yaratmak hevesinde
Atanın güzelliği döndürmüştü başımı.

İsakbey camiine çıkıp baktığım zaman,
Dört yanını el açmış, diz çökmüş sular saran
Gök kubbeden tavanlı bir tapınaktı vatan;
Vatanın güzelliği döndürmüştü başımı.

İstanbuldaki yedi tepeden biri yerim,
Bir ince parıltıyla kamaşmıştı gözlerim,
Önünde eğilmişti hoyrat erkek dizlerim
İnsanın güzelliği döndürmüştü başımı.

Ne güzeldi başımın içli – yavaş dönmesi;
Şimdi anlamıyorum bu dönme nenin nesi?
Bu dört baş dönmesinden ayrı bir baş dönmesi,
Döne döne aramak belki mezar taşımı.

3.1.14.1. “Baş Dönmeleri” Şiirinin Çözümlemesi

Baş Dönmeleri şiiri, Çağlar’ın Atatürk’e olan hayranlığını Türk dünyasına ait öteki figürlere duyduğu hayranlıklarla anlattığı güçlü imgelere sahip bir şiirdir.

Birinci dörtlükte Edirne ve Sinan’ın güzelliği ifadeleri bir arada düşünüldüğünde şairin, Selimiye Camii’nden bahsettiği anlaşılmaktadır. Mimar Sinan’ın ustalık eseri olan Selimiye Camii, dört minareye ve her minare ise üç şerefeye sahiptir.⁴¹⁸ Çağlar da aynı dörtlükte “*Başlar birbirinden dik o dört taştan efede/Edirne’de bir sabah, üçüncü şerefede*” dizeleri ile Selimiye Camii’nin bu özelliklerini şiirinde kullanmıştır. Son dizede ise Çağlar’ın Mimar Sinan’ın en önemli eseri karşısında hissettiği his *baş dönmesi* olarak verilmektedir. Şiirin devamında da baş dönmesi duygusu Çağlar’ın hayranlık duyduğu öteki eserler için de kullanılmıştır. Böylece şair hem biçim hem de içerik bağlamında bir bütünlük yakalamıştır.

İkinci dörtlükte şair, hayatı boyunca peşinden gittiği Atatürk’e karşı olan hayranlığından bahsetmektedir. “*Çankaya sofrasında, seçkinler gecesinde*” dizesinde “*Çankaya sofrası*”

⁴¹⁸ Murat Sav, “Topografik Etmenlerin İzinde: Edirne Selimiye Külliyesi”, *Vakıflar Dergisi*, 52 (2019), 205-229.

olarak ifade edilen toplanmalar Çağlar için birtakım seçilmiş insanların bir araya gelişini temsil etmektedir. Bilindiği gibi Atatürk, Çankaya Köşkü'nde verdiği yemekleri oldukça önemsemiştir.⁴¹⁹ Nitekim bu yemek toplantılarında alanında uzman kişiler birlikte vakit geçirmiş, yurdun sorunları hakkında tartışmalar yapılmış ve bu tartışmalar, bir karar vereceği zaman Atatürk için ciddi referans kaynakları olmuştur.⁴²⁰ Çağlar, Atatürk'e dair ilk izlenimlerini bu sofrada edinmiş ve sonraki dönemde de sık sık Çankaya'nın ziyaretçisi olmuştur.⁴²¹ Bu dörtlükte Atatürk, Çağlar'ın şiirlerinde alışılmış olan “ışık” imgesi ile anlatılmaktadır. “*Göğü aydınlatacak ışık vardı sesinde*” dizesinde görüldüğü gibi Atatürk'ün konuşmalarının insana umut veren içeriği “ışık” imgesi ile betimlenmiştir. Ayrıca şair bu dizedeki ışık-ses kullanımında görsel bir niteliği işitsel duyu ile açıklayarak duyular arası aktarma sanatından faydalanmıştır. Mimar Sinan'ın eserinde hissettiği baş dönmesini Atatürk'ün eseri olan modern Türk toplumuna baktığında da hisseden Çağlar, Atatürk'ü özgün bir yaratıcı sıfatı ile Türk tarihinin büyük ustalarından Mimar Sinan'a benzetmektedir.

Üçüncü dörtlüğün ana ögesi olan İsakbey Camii'nin tam olarak hangi cami olduğu tespit edilememiştir. Bu konuda iki cami öne çıkmaktadır: İzmir/Selçuk'ta yer alan İsa Bey Camii⁴²² ve Üsküp'te bulunan Alaca İshak Bey Camii⁴²³. İki cami de Türk-İslam kültüründen derin izler taşıdığı için bu şiirde kendine yer bulacak özellikleri taşımaktadır. Dörtlüğün devamında kullanılan dizelere bakıldığında şairin vatanın güzelliğinden bahsettiği aşıkardır. Bununla beraber dörtlükte şiirin bütününde yer alan güzellik vurgusu ile vatanın güzelliği bir cami metaforu ile aktarılmaktadır. “*Gök kubbeden tavanlı bir tapınaktı vatan*” dizesinde görüldüğü gibi Çağlar, vatani baş döndürücü bir güzelliğe sahip bir cami olarak görmektedir. Mehmet Kaplan'ın vatan-tapınak ilişkisi olarak açıkladığı bu benzetme, birinci dörtlükteki Selimiye Camii'ne duyulan hayranlık ile metin içinde bir bütünlük sağlamaktadır.⁴²⁴

Şair son dörtlükte “*Ne güzeldi başımın içli – yavaş dönmesi*” dizesi ile okura daha önce aktardığı baş dönmelerini yani Türk tarihinde ve kültüründe hayranlık duyduğu öğelere karşı olan hislerini anlatmaktadır. Fakat son dizeden anlaşıldığı üzere şair son dörtlükte gerçek

⁴¹⁹ Ali Kılıç, *Kılıç Ali'nin Anıları*, Der. Hulûsi Turgut, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, 587.

⁴²⁰ Kılıç, *Kılıç Ali'nin Anıları*, 587.

⁴²¹ B. Çağlar, Dolmabahçe'den Anıtkabre, 36.

⁴²² <http://www.selcuk.gov.tr/isabey-camii>. Erişim 29.12.2022.

⁴²³ <https://islamansiklopedisi.org.tr/alaca-ishak-bey-camii>. Erişim 29.12.2022.

⁴²⁴ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2-Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020, 448.

anlamda ölmekten bahsetmektedir.⁴²⁵ Ayrıca bu dizede “*dönmek*” fiilini çeşitli çekimlerle tekrar etmesi dizede bir baş dönmesi illüzyonu yarattığı gibi ses uyumunu da sağlamaktadır.

Atatürk, bu şiirde Türk milletinin modernleşmesinin öncüsü yani devrimci bir figür olarak öne çıkmaktadır.

3.1.15. Beyazıt Meydanına Hürriyet Kasidesi⁴²⁶

Ey insan haklarının arslanca şehitleri!
O eski, palabıyık dev gibi yiğitleri
Dal gibi bedenlerle imrendiren çocuklar!
Ey toprağın koynuna güvey giren çocuklar!
Hürriyet kızı size gözyaşı dökmektedir;
Kanınızdan bu yurdun şafağı sökmektedir.
Mürekkep insan kanı, kalem insan gövdesi,
Bayezit meydanında hürriyet kasidesi!
Kızım, bir tanem, gülüm! Hürriyet olsun adın.
Kardeş katillerinin alnını damgaladın
Siyah iskarpinin sivri topuğuyla sen;
Bir zaptiye atının boynuna asılırken.
Vur alnına mührü o utanmaz kopuğun,
Süleyman mührü kadar azizdir o topuğun...
Yaya bir takım Hüseyin, atlı bir sürü yezit;
Hürriyet cihadının kerbelası Bayezit...
Sen ey bu badireden sağ çıkan yiğit çocuk!
Allaha, Atatürke, hürriyete yolculuk...
Yılma ki düzlük yakın, sonu yokuşun yürü!
Kulağının dibinde vızlasın kurşun, yürü!
Önünü görmek için elbette gözün feri,
İleri biraz daha, biraz daha ileri!

3.1.15.1. “Beyazıt Meydanına Hürriyet Kasidesi” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Beyazıt Meydanına Hürriyet Kasidesi şiiri; içerik bağlamında siyasi yönden Demokrat Parti yönetimine bir taşlama, olaylar sırasında hayatını kaybedenler için bir ağıt ve protestolarda yer alan öğrencilere övgü özellikleri içermektedir. Bu noktada şiiri tam manasıyla

⁴²⁵ Kaplan, *Şiir Tahlilleri* 2, 448.

⁴²⁶ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 189.

anlamak için İstanbul ve Ankara’da yaşanan 28-29 Nisan Olaylarına dair kısaca bilgi vermek gerekmektedir.

Demokrat Parti’nin 1957 seçimlerinden sonra iktidarını korumak için otoriter bir kimlik kazanması ile yurt genelinde üniversiteler, memurlar ve askerler arasında huzursuzluklar baş göstermeye başlamıştır.⁴²⁷ Bu huzursuzlukların temel sebepleri; ekonomik sıkıntılar, basına yönelik baskı, iktidarın sahip olduğu meclis gücünü muhalefeti sindirmeye yönelik kullanması ve üniversitelere yönelik müdahaleler olarak görülmüştür.⁴²⁸ 27 Nisan 1960’ta Demokrat Parti’nin teklifi ile Meclis gündemine taşınan TBMM Tahkikat Encümenlerinin Vazife ve Salahiyetleri Hakkında Kanun, 28 Nisan 1960’ta yasalaşmıştır.⁴²⁹ Muhalefet, o dönemde komisyonun DP’nin iktidarının baskı politikasına hizmet edecek bir araç olduğunu düşünerek bu kanuna karşı çıkmıştır.⁴³⁰ Bu sebeple İstanbul Üniversitesi öğrencileri 28 Nisan 1960’ta Demokrat Parti hükûmetinin takip ettiği bu baskıcı olarak değerlendirilen politikaları protesto etmek için gösteriler düzenlemiştir.⁴³¹ 28-29 Nisan Olayları, Türk siyasi tarihi içerisinde 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesini hızlandıran olaylardan bir tanesi olarak değerlendirilmektedir.⁴³²

Çağlar, 1950-60 yılları içerisinde Atatürkçülükten uzaklaştığını düşündüğü için Demokrat Parti yönetimini sık sık eleştirmiştir.⁴³³ Bu eleştirileri yüzünden işinden olmasına rağmen fikirlerinden asla taviz vermemiş ve şiirlerinde Atatürkçülüğü savunmaya devam etmiştir.⁴³⁴ Çağlar, bu şiirini Demokrat Parti iktidarının uygulamalarına karşı tepki gösteren üniversite gençliğini desteklemek için kaleme almıştır.

“*İnsan haklarının arslanca şehitleri*” dizesinde 28-29 Nisan olayları sırasında hayatını kaybedenler, cesaretlerinden ötürü aslana benzetilmiştir. Ayrıca “*insan hakları*” vurgusu yapılarak o dönem gösterilen tepkinin diktatörlüğe gösterilen meşru bir tepki olduğu fikri anlatılmıştır.

“*Dal gibi bedenler*” betimlemesi ile olaylarda baş aktör olan üniversite gençliği anlatılmak istenmektedir. Bir önceki dizede özgürlükleri için mücadele eden bu gençliğe imrenen kişiler

⁴²⁷ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İstanbul: Yordam Kitap, 2013, 198.

⁴²⁸ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi*, 200.

⁴²⁹ T.C. Resmî Gazete, 28 Nisan 1960, No: 10491.

⁴³⁰ Selin Esen, “18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu”, *Mülkiye Dergisi*, 267 (2010), 167-192.

⁴³¹ Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi*, 234.

⁴³² Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi*, 235.

⁴³³ Tarık Zafer Tunaya, “Savaşçının Ölümü”, *Kıbrıs Bülteni (Behçet Kemal Çağlar Özel Sayısı)*, 7 (1970), 54-58.

⁴³⁴ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, 17.

“*palabıyık, dev, yiğit*” gibi erkeksi sıfatlarla aktarılmış böylece bahsedilen üniversite gençliği yüceltilmiştir.

“*Toprağın koynuna güvey giren*” tamlaması ile hayatını kaybeden gençlerin zamansız ölümü vurgulanırken ölenlerin toprağa ait olmadıklarını belirtmek istenmiştir. Bir sonraki dizede “*özgürlük*” kavramına dışıl bir kimlik kazandırılarak onun uğruna ölenler için göz yaşı döktüğü belirtilmiştir. Soyut bir kavramın insani özellikler ile kişileştirilmesi ile oluşan bu dizede ölen gençlerin fedakarlıklarının boşa olmadığı ve unutulmayacağı söylenmiştir. Devam eden dizede geçen “*Kanınızdan bu yurdun şafağı sökmektedir*” ifadesi ile gençlerin 28-29 Nisan’da gösterdikleri fedakârlık neticesinde yurdun aydınlığa kavuşacağı belirtilmektedir.

Bir sonraki ikilide görülen mürekkebin insan kanına, kalemin ise insan gövdesine benzetilmesi iki ayrı anlam taşımaktadır. Birincisi bu gösterilerde yer alan insanların İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi öğrencileri ve öğretim görevlileri olduğu göz önüne alındığında ortaya çıkan aydınların bedenlen özgürlük mücadelesi içerisinde bulundukları anlamıdır. İkinci anlam ise şiirin devamında gelen “*Bayezit meydanında hürriyet kasidesi!*” dizesi ile ortaya çıkmaktadır. Şair, bu dizede Beyazıt Meydanında yaşanan hadiseyi içerisinde genellikle övgü barındıran *kaside* türüne benzetmektedir.⁴³⁵ Şaire göre bu protestolar, hürriyet için insanların kanları ve vücutları ile yazılmış bir kasidedir.

“*Kardeş katillerinin alnını damgaladın/ Siyah iskarpinin sivri topuğuyla sen/ Bir zaptiye atının boynuna asılırken/ Vur alnına mührü o utanmaz kopuğun*” dizelerinde şair 28-29 Nisan olayları sırasında yaşanan çatışmaların bir tasvirini yapmaktadır. Şair, “*Kardeş katili, siyah iskarpin*” ifadeleri ile olaylara ölçüsüz bir güçle müdahale eden polisleri, protestocuların ölümünden sorumlu tutmaktadır. Şair, “*Süleyman mührü kadar azizdir o topuğun*” ifadesi ile gösterilerde yer alan gençleri yüceltmektedir. Süleyman mührü bir diğer adıyla Mühr-ü Süleyman, semavi dinlerde Davut’a cennetten geldiğine inanılan ve daha sonra Süleyman Peygamber tarafından kullanılan yüzüğün üzerinde yer alan mührü belirtmektedir.⁴³⁶ Şair, burada bu kutsal simgeye atıfta bulunarak 28-29 Nisan olaylarına katılan gençlere kutsal bir özellik kazandırmaktadır. Ayrıca Mühr-i Süleyman’ın kıyamet vaktinde kafirleri damgalamak için kullanılacağı inancı göz önüne alındığında Çağlar, bu dizede protestolara müdahale eden polisleri *kafir* imgesi ile ifade etmektedir.⁴³⁷

⁴³⁵ <https://islamansiklopedisi.org.tr/kaside#3-turk-edebiyati>. Erişim 09.01.2023.

⁴³⁶ <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhr-i-suleyman>. Erişim 02.01.2023.

⁴³⁷ <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhr-i-suleyman>. Erişim 02.01.2023.

Şiirin devamında görülen “Yaya bir takım Hüseyin, atlı bir sürü yezit” ifadesi de yine İslam tarihinde yer alan bir olaya gönderme içermektedir. Tarihte Kerbela Olayı olarak bilinen ve Emevi Halifesi Muaviye’nin oğlu Yezid’in destekçileri ile Hz. Muhammed’in torunu Hüseyin arasında geçen olayda Hüseyin ve ailesi, Yezid tarafından öldürülmüştür.⁴³⁸ Anadolu İslam inancında büyük bir hüznle anılan Hüseyin ve ailesinin öldürülmesi olayı bu şiirde, telmih sanatı kullanılarak üniversite öğrencilerinin öldürülmesini açıklamak için kullanılmıştır. Devam eden dizelerde Beyazıt Meydanı da yaşanan olaylar neticesinde Kerbela’ya benzetilmiştir. Ayrıca şairin üzerinde durduğu yaya-atlı karşılaştırması olaylara süvari birliğinin müdahale etmesi üzerine kullanılmıştır.⁴³⁹

Şair, şiirin devamında Türk gençliğine hitap ederek çıktıkları yolculuğu “Allaha, Atatürk’e, hürriyete yolculuk” olarak nitelendirmiştir. Çağlar bu cümlede Atatürk’ü, Türk milleti için kutsal olan değerler arasına koyarak Allah ve hürriyet ile bir arada kullanmıştır. Çağlar’ın şiirlerinde sık sık karşılaşılan Atatürk’ü ilahi varlıklar arasında kullanma eğilimi bu şiirde de görülmektedir.

Çağlar şiirin son bölümünde, hayatı boyunca dikta rejimi olarak değerlendirdiği DP’ye karşı duran Türk gençliğine kuvvet vermesi ve onlara rehberlik etmesi için “Yılma, yürü, İleri biraz daha” gibi ifadelerle Türk gençliğini harekete geçirici bir dil kullanmıştır.

3.1.16. Bir İzmir Akşamında⁴⁴⁰

Kordon yangını vurmuş gibi tutuştu sular;
Kırk yedi yıl önceydi andı, konuştu sular;
Fenerler, göz kırptılar “anladık” dermiş gibi;
Tepeler ayakları sulara ermiş gibi;
Gazi Mustafa Kemal, üstünde tunç atının
Doldurup kadehini şarabından batının
İzmirin şerefine içmek üzereydi sanki...
Yanan günün alevi canıma deydi sanki,
Ufkun bayrağa benzer rengine dala dala
Eşref Paşa semtinden ses bekledim dört nala!
Hatıralar, unutkan İzmir’e girmek üzere,

⁴³⁸ <https://islamansiklopedisi.org.tr/kerbela#3-turk-edebiyatinda-kerbela>. Erişim 02.01.2023.

⁴³⁹ Ali Dikici, “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Türk Polisi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 89 (2014), 11-60.

⁴⁴⁰ B. Çağlar, *Son Şiirleri*, 35.

Tunç atlı Başkumandan emrini vermek üze:
“Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir, ileri!”
Bulut buluttu, eylül süvarileri;
Geçtiler adalara doğru (son durak) diye;
Çekip İzmir burcuna batıyı bayrak diye...
Birinin tergisine binemedim bunaldım,
Kadir bilmezler gibi karanlıklarda kaldım...

3.1.16.1. “Bir İzmir Akşamında” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Bir İzmir Akşamında şiiri, İzmir’in Yunan işgalinden kurtarılmasını anlatan şiiridir. Şair bu anlatım sırasında yer yer kullandığı coşkulu bir dilin yanında şiirin yazıldığı tarihte artık bu başarıların kıymetinin bilinmediği fikrini aktarmak için sitemkâr bir söylem kullanmıştır.

Çağlar, 1922’deki Büyük İzmir Yangını hadisesine hatırlatma yaparak şiire başlamaktadır.⁴⁴¹ “Yanan günün alevi canıma deydi sanki/Ufku bayrağa benzer rengine dala dala/Eşref Paşa semtinden ses bekledim dört nala/Hatıralar, unutkan İzmir’e girmek üze” dizelerinden anlaşılacağı gibi şair, İzmir’in işgalden kurtarılışını kırk yedi yıl sonrasında anlatmaktadır.

Atatürk, şiirde “Gazi Mustafa Kemal, üstünde tunç atının/Doldurup kadehini şarabından batının” dizelerinde tunç vurgusu yapılarak bir heykel figürü olarak anlatılmaktadır. Aynı zamanda batı şarabı ifadesinde ad aktarması sanatı kullanılarak Atatürk’ün Batı’nın fikir dünyasından beslendiği belirtilmiştir. Aynı şekilde şiirin devamında “Tunç atlı Başkumandan emrini vermek üze” dizesiyle yine tunç atlı olarak nitelendirilen Atatürk, bu sefer o dönemdeki unvanı olan “Baskumandan” ismiyle imgelenmiştir. Bu dizenin devamında ise telmih sanatı kullanılarak Atatürk’ün Büyük Taarruz sırasında verdiği meşhur “Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir, ileri!” emri yinelenmiştir.⁴⁴² Son olarak “Bulut buluttu, eylül süvarileri/Geçtiler adalara doğru (son durak) diye” dizeleri ile anılan süvariler, İzmir 9 Eylül 1922’de kurtarıldığı için “eylül süvarileri” olarak adlandırılırken bahsedilen süvariler Fahrettin (Altay) Bey’in komutasındaki 5. Süvari Kolordusuna mensup süvarilerdir.⁴⁴³ Nitekim 5. Süvari Kolordusu, Büyük Taarruz sırasında düşman ikmal yollarını bozma görevi ile cephe arkasında görev

⁴⁴¹ Uğur Üçüncü, “Büyük Taarruz’da Yunanlıların Bir Mezalim Metodu: Yangın Çıkarmak”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 100. Yılında Büyük Taarruz Özel Sayısı (2022), 83-96.

⁴⁴² A. İnan, *Düşünceleriyle Atatürk*, 61.

⁴⁴³ Selek, *Milli Mücadele*, 1004.

yaparak Türk Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında büyük rol oynamış ve Yunan ordusunu takip harekâtı sırasında İzmir'e ilk giren askeri birlik olmuştur.⁴⁴⁴

Millî Mücadele'nin sembol şehirlerinden biri olan İzmir'in kurtuluşuna ithaf edilen bu şiirde Atatürk “*Gazi, Tunç atlı Başkumandan*” kelimeleri ile imgelenmiştir.

3.1.17. Bir Kere Doğrul, Atam!⁴⁴⁵

Beni imrendiriyor kendine gözüm yaşı
Siniyor toprağına, bak usul usul Atam!

Yine anıtkabrinin düştüm eteklerine
Bırak taşı toprağı, gönlümde kurul Atam!

Bir ben miyim sanırsın eli böğründe kalan
Sensiz öksüzden beter milletin yoksul, Atam!

Dağlar başı dumandır, yurdun hali yamandır,
Rüzgâr avutamıyor; Bayrak yine dul, Atam

İstanbul'dan Samsun'a çıkar gibi yavaşça
Buraya dönmek için bir çarecik bul Atam!

Çil yavrusuymuş gibi dağılsın şu cüceler
Bir kere doğrul Atam; bir kere doğrul Atam!

3.1.17.1. “Bir Kere Doğrul, Atam” Şiirinin Çözümlemesi

1959 yılında yazılan şiir, DP iktidarının son zamanlarına denk gelmektedir. DP'nin politikalarını Atatürkçülük karşıtlığı ile suçlayan Çağlar, bu şiirde DP'yi Atatürk'e şikâyet ederek o günün siyasetçilerine bir taşlama yapmaktadır.

Şair, birinci beyte Atatürk'ün ölümünden ötürü duyduğu hüznün ve özlemi işleyerek başlamıştır. “*Beni imrendiriyor kendine gözüm yaşı*” dizesi ile toprağına düşen göz yaşını kıskandığını belirten Çağlar, Atatürk'e kavuşmak için duyduğu arzunun ne kadar güçlü olduğunu ifade etmektedir. Aynı özlem temasını devam ettirdiği ikinci beyitte şair, Anıtkabir'de Atatürk'e bir

⁴⁴⁴ Selek, *Millî Mücadele*, 1015.

⁴⁴⁵ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 112.

ziyarette bulunduğundan bahsetmektedir. “*Yine anıtkabrinin düştüm eteklerine*” dizesinde görülen “*yine*” kelimesinden şairin bu ziyaretleri zaman zaman yaptığı anlaşılmaktadır. Bu anlatıdan şairin Anıtkabir’e fiziksel olarak gitmesinin yanında fikrîsel olarak da sık sık Atatürk’ü hatırladığı anlaşılmaktadır.

Üçüncü beyitte aktarılan fikir, Atatürk’ün Türk milleti için bir baba olarak görülmesi fikridir. “*Sensiz öksüzden beter milletin yoksul, Atam*” dizesinde “*Atam*” ifadesi yoluyla imgelenen Atatürk, milletin öksüz kalmış olmasının vurgulanması ile Çağlar açısından Türk milleti için bir baba figürü olarak algılandığı anlamı çıkarılmaktadır.

Dördüncü beyitte şair, ülkenin halini Atatürk’e şikâyet etmektedir. “*Rüzgâr avutamıyor; Bayrak yine dul, Atam*” dizesinde görüldüğü gibi Atatürk, Türk bayrağının eşi olarak görülmektedir ve Çağlar’a göre bayrak, Atatürk’ün vefatından beri yalnızlık çekmektedir. Dul kelimesi ile nitelenen bayrak, bağımsızlığının simgesi olduğu vatana bir kadın niteliği kazandırmaktadır. Buna karşılık olarak da Atatürk bu kadının kocası olarak imgelendiği. Böylece Çağlar, Atatürk’ü Türk devletinin bağımsızlığının aslî unsurları arasına konumlandırmaktadır.

Şiirin beşinci ve altıncı beyitlerinde şair, gidişatından memnun olmadığı vatanın kurtuluşu için Atatürk’ten medet ummaktadır. “*İstanbul’dan Samsun’a çıkar gibi yavaşça*” dizesi ile Çağlar, ülkenin içinde bulunduğu durumu işgal yılları ile benzeştirmektedir. Şairin “*Çil yavrusuymuş gibi dağılsın şu cüceler*” dizesinde kullandığı *cüce* imgesi ile ifade ettiği insanlar DP döneminde devletin yönetim kadrosunda bulunan kişilerdir. Çağlar, yetersiz bulduğu bu yöneticileri *cüce* metaforu ile anlatarak Atatürk’ü devleştirmeye çalışmaktadır. İki beyitte de son dizelerde kullanılan “*Buraya dönmek için bir çarecik bul Atam, Bir kere doğrul Atam; bir kere doğrul Atam*” cümleleri Atatürk’e bir yakarış içermektedir. Şiirin yazıldığı dönemde kendisini çaresiz hisseden şair, kurtuluşun tek yolu olarak Atatürk’ü görmektedir. Bu kullanımlarda şair, Atatürk’ün doğrulmasını isterken Türk devletinin tekrar Atatürk’ün ilkeleri doğrultusunda hareket etmesini arzulamaktadır.

3.1.18. Dadaş Mustafa Kemal⁴⁴⁶

Ilıca’ya dökülmüş baş bekleyen gövdeler...

İşte görünüverdi; Bakışı kalkan deler,

⁴⁴⁶ B. Çağlar, “Dadaş Mustafa Kemal”, *Türk Dili*, 96 (1959), 677.

Gözleri cana işler, eli okşar yüreği,
İhtiyar Erzurumun gördüğü – göreceği
Büyük yaratıkların en güçlü – en şanlısı...
Karşısında dağların en beyaz dumanlısı;
Aşağıdaki sırtlarda kızıl batı başlamış.
Batan günün önünde bir adam yavaşlamış,
Ufka uygun düşünce irileşmiş vücudu
Bir acayip cevherden dökme doğru mabudu;
Gökten iniyor gibi böyle canlı bir öğüt...
Kılıç artığı erler, balta artığı söğüt,
Üstüne titreyerek güzeller güzelinin
Bekledi gelmesini o batı heykelinin...

Yaklaştı O, ardında kağnılar kafilisi,
Bir göçmen takımı ki tükenmemiş çilesi,
“Kartal kanat” attığı aba omuzlarında;
Kırların güneşinde, dağların buzlarında
Tunçlaşan çehresinde çocuk gülümsemesi,
Kendisi bir yüz yıllık, birkaç yüzyıllık sesi..
-Ağam! Nereden nereye? Kaç günlüktür bu geliş?
-Torostan Kopa doğru.. Anlatması uzun iş;
Rustan muhacir gittik; dönüyoruz bu sefer.
-Hiç kazancın yok muydu çoluk – çocuğa yeter?
-Bire kırk veriyordu Çukurova toprağı,
Buralar kar kaplıyken oralar cennet bağı
Padişahıtan rahattım
-Peki, gelişin neden?
Buraların halini sormadın mı kimseden?
-İşittim İstanbul’da bir iki ırzı kırık
Demişler ki Erzurum Ermenilere layık!
Duyunca düştüm yola, işte geldim ki görem
Kimin malını kime verecek hangi kölem?
(Alnında – tabanında toprak gibi yarıklar)
“Kimin malını kime behey ırzı kırıklar!”.
Bu seslenen topraktı, bu tarihi, bu halktı!

Gözleri dolu dolu, Paşa, ayağa kalktı,
Tamamlayıvermişti ulusa ermesini,
Attı toz silker gibi sarayın sırmasını.
Artık meydan okumak gerekti her duruma;
“Mevlut ağa” azmiyle girildi Erzuruma..

Bir ulusa baş oldu bir sultanın sürgünü.
Hazırlık tamamlandı 23 Temmuz günü;
Gök o gün baştan başa koyu mavi, bulutsuz;
Erzurum’da tek insan kalmamıştı umutsuz;
Tarih fişkırır gibi dikilmişti Dumludağ.

Bir mektep bahçesinde kurulmuş birkaç otağ;
O büyük kongreye bir küçücük salon var;
Perdesiz pencereler, kuru tahta sıralar;
Tıraşsız yüzler, tüyü dökülmüş seccadeler,
Birbirinden esrarlı, birbirinden sadeler:
Bir ameliyathane sessizliği salonda..
İki fayton kapıda durunca saat onda
Sesi su gibi yavaş, yüzü kaya gibi sert,
Omuzları dağ başı, gözü gökten lacivert,
Başı gün, saç ışıık, bakışı ok, kaşı yay,
Bir çift kartal kanadı sırtında caket-atay,
-Malazgirtten Mohaç’a uçar gibi bir hayal-
Ağır ağır bahçeye girdi Mustafa Kemal
Sel olmaktan çıkan su girer gibi arkına..
Çarptı da yalın kılıç eski kadife kına
Yürüdü yurdu saran geceyi yara yara...
Kanatsız elli kartal kondu çam sıralara:
Ulusal şahlanişın, Erzurum kongresi...
Ve Mustafa Kemal’in dünyayı sarsan sesi!...
Gayri malum cümleye başarının gerisi:
Rumelili büyük Türk Erzurum hemşerisi
Bu kahraman kaleye konuldu en kutsal taş:
Mustafa Kemal Paşa, Mustafa Kemal dadaş...

3.1.18.1. “Dadaş Mustafa Kemal” Şiirinin Çözümlemesi

Şair, Dadaş Mustafa Kemal şiirinde Erzurum Kongresi sırasında yaşananları anlatmaktadır. İlk bentte Mevlüt Ağa'nın Çukurova'dan Erzurum'a gelişi aktarılmaktadır. Mevlüt Ağa, bu şiirde Anadolu'nun işgalinden dolayı eziyet gören Türk halkını temsil etmektedir. Şiirin başında şair “*Bakışı kalkan deler/Gözleri cana işler, eli okşar yüreği/Büyük yaratıkların en güçlüsü – en şanlısı...*” dizeleri ile Atatürk'ün fiziksel özelliklerini aktarmaktadır.

Şiirin devamında Atatürk'ün Mevlüt Ağa ile olan diyalogu verilmiştir. Mevlüt Ağa'nın ata toprağını savunmak için kendiliğinden harekete geçmiş olması Türk halkının işgallere kayıtsız kalmadığını anlatmak için kullanılmıştır.⁴⁴⁷ Bu bölümün devamında gelen “*Gözleri dolu dolu, Paşa, ayağa kalktı/ Tamamlayıvermişti ulusa ermesini*” dizeleri Atatürk'ün sine-i millete dönüşünün habercisi olarak şiirde yer almaktadır.⁴⁴⁸ Şair için Mevlüt Ağa, Millî Mücadele'nin ilham kaynağı haline gelmiştir. Çağlar, bu bölümde Türk milletinin kararlılığını aktarmak için Mevlüt Ağa figüründen faydalanmıştır.

Bir sonraki bentte odak Atatürk'e dönmüştür ve şair, Atatürk'ü “*Bir ulusa baş oldu bir sultanın sürgünü.*” dizeleri ile Türk milletinin lideri olarak betimlemiştir. Bilindiği gibi Atatürk, Erzurum Kongresinden önce askerlik mesleğinden istifa etmiş ve mücadelesine sivil olarak devam etmiştir.⁴⁴⁹ Şiirde kullanılan “*attı sarayın sırmasını, padişahın sürgünü*” gibi ifadeler Atatürk'ün İstanbul Hükümeti tarafından gördüğü baskıyı ve bu baskıdan kurtulmak için istifa edişini aktaran ifadelerdir.

Şiirin devamında Erzurum Kongresinde yaşanan süreci anlatan şair, şartların zorluğundan ve insanların umutsuzluğundan bahsetmektedir. Bu sırada “*su, kaya, dağ başı, gökten lacivert, gün, ıstık ok, yay, kartal kanadı*” imgeleri ile betimlenen Atatürk, ulusal şahlanışın önderi olarak aktarılmıştır. Çağlar, Atatürk'ün birçok fiziksel özelliğini doğadan seçtiği unsurlara benzeterek betimlemiştir. Şairin kullandığı bu benzetmeler, Atatürk'ü övgü ile anlatma amacı içermektedir.

Şiir, Erzurum Kongresinin destansı bir anlatımıdır. Şiirin başlarında umutsuz bir hava hissedilmektedir. Fakat daha sonra Atatürk'ün sahneye çıkması ile bu hava yerini mücadele etme arzusuna bırakmıştır. Şiirde Atatürk'ün fiziksel özellikleri yoğun bir şekilde öne

⁴⁴⁷ Coşkun Alptekin, “Erzurum Kongresi”, *Atatürk Dergisi*, 1 (2010), 35-49.

⁴⁴⁸ Mehmet Kırzioğlu, “Mustafa Kemal Paşa-Erzurum İlişkileri Üzerine Belgeler (1919-1920)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20 (1991), 224-266.

⁴⁴⁹ Kırzioğlu, “Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum İlişkileri”, 224.

çıkılmaktadır. Ayrıca şiirin temel anlatısı Atatürk'ün Anadolu Hareketi'nin lideri olma sürecini aktarmaktadır.

3.1.19. Hey Dedi Aşık Ömer⁴⁵⁰

Koy ey bülbül Atatürk'ün dalına
Ey istiklal gez salına salına
Kimin haddi dokunmak bir kılına
Canımız takılı dişimizde hey.

Türk, dünya durdukça yaşayacak hür,
Hemşerim tetikte dur keyfini sür.
Dürbünlü düşmandan çok iyi görür
Bizim körümüz de şaşımız da hey.

Bize çatan yalçın kayaya çatar,
Sırtlanlar gelse de hep katar katar.
Her Türkün gönlünde bir arslan yatar
Delikanlıyız her yaşımızda hey.

Çelik zırh var bezden mintanımızda
Arslan cesareti insanımızda
Tanrı cevheri var al kanımızda
Umma tuzu var göz yaşımızda hey.

Hey bayrak al bayrak bizim şansımız
Gerekirse kurban sana canımız.
Tuğun saçlarımız rengin kanımız
Hilalin resmolmuş kaşımızda hey.

Gözler savaş diye bir yol yandı mı,
Sevinir tutayım diyen and'ını.
Erkekler sınırda sıralandı mı
Kızlar mermi taşır peşimizde hey.

⁴⁵⁰ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 280.

Ne çıkar, çelikten bir dolu başlar,
Biz gökten korkmayız bizde yürek var.
Ebabil kuşunun attığı taşlar
Dişe değer bulgur aşımızda hey.

Türküz biz murada ergeç ereriz
Gökten kurşun yağsa kar der küreriz.
Gündüz uslu mazlum sapan süreriz
Akınlar görürüz düşümüzde hey.

Bir uç dağ başında kıyıda bir uç,
İneriz başına kim işlerse suç.
Kuru gürültüye vermeyiz pabuç
Yoktur yeryüzünde eşimiz de hey.

Türke uzanan el kökünden kurur
Türk kılıçtır kında güç halle durur
Gülistan kokusu gönlü doldurur.
Dağ rüzgârı eser başımızda hey.

İç, iç eğilmişken özez hemşerim
Coştuk yine düştük söze hemşerim
Aşık Ömer derler bize hemşerim
Yunus'u görürüz düşümüzde hey.

3.1.19.1. “Hey Dedi Aşık Ömer” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar'ın Ankaralı Aşık Ömer kimliği ile kaleme aldığı Hey Dedi Aşık Ömer şiiri, coşkulu söylemiyle Türk halk edebiyatının koşma türüne bir örnek teşkil etmektedir. Şair, Türk halk şiiri geleneğine uygun olarak son dördlükte kendi mahlası olan Aşık Ömer'i şiirde geçirerek türe olan bağlılığını göstermektedir.⁴⁵¹

İstiklal kavramı, şiirin başında “*konmak, salına salına gezmek, kıl*” kelimeleri kullanılmak suretiyle bülbüle benzetilerek cisimleştirilmiştir. Şairin bu dördlükte anlatmak istediği

⁴⁵¹ Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*, 351.

“istiklal”in serbestçe yaşanacağını garantisinin verilmesidir. İlk dizede geçen “*Koy ey bülbül Atatürk’ün dalına*” ifadesiyle “*Atatürk’ün dalına*” benzetmesi ile Atatürk’ün yüceliği teşbih sanatı kullanılarak bir ağaca benzetilmiştir. Böylece Türk halkının sahip olduğu özgürlüğün Atatürk’ün fikirlerinin ve Atatürk’ün eseri olan cumhuriyetin koruması altında olduğu vurgulanmıştır. Nitekim şair, şiirin bütününde Türk milletinin istiklaline verdiği önemi ve onu korumak için herkese karşı mücadeleye daima hazır olduğunu anlatmaktadır.

Devam eden dörtlüklerde yukarıda anlatılan özgürlüğün müdafaa edilmesi fikri detaylıca işlenmektedir. Türk milletinin sonsuza kadar hür yaşayacağını vurguladıktan sonra şair, “*Hemşerim tetikte dur keyfini sür*” ifadesi ile Türk halkına uyarıda bulunmaktadır. Çağlar, daha sonra Türklerin özgürlüğüne tehdit oluşturacak düşmanlara gözdağı vermek için “*Bize çatan yalçın kayaya çatar, Her Türkün gönlünde bir arslan yatar, Arslan cesareti insanımızda, Tanrı cevheri var al kanımızda*” gibi ifadeler kullanmıştır. Bu dizelerde Çağlar’ın Atatürk’ün kurduğu cumhuriyetin korunması için Türk halkına itimat ettiği gözlemlenmektedir.

Çağlar şiirin devamında Türk milletini savaşçı geleneklerini yeniden canlandırmak için coşkulu bir dil ile Türklerin savaş sırasında gösterdikleri metanetli duruşunu ve kabiliyetni vurgulamıştır. “*Gözler savaş diye bir yol yandı mı/ Sevinir tutayım diyen and’ını, Erkekler sınırda sıralandı mı/ Kızlar mermi taşır peşimizde hey, Gökten kurşun yağsa kar der küreriz, Akınlar görürüz düşümüzde hey*” dizelerinde görüldüğü gibi Çağlar, Türk milletinin bir savaş söz konusu olduğunda kadın erkek demeden cesurca çarpışacağını ve sonunda muvaffak olacağından emin bir görüntü çizmektedir.

Şiir sırasında “*Ebabil kuşunun attığı taşlar/ Dişe değer bulgur aşımızda hey*” dizelerinde Kur’an-ı Kerim’de geçen bir olaya gönderme yaparak Türk milletinin savaş sırasındaki cesaretini ve dayanıklılığını vurgulama yoluna gitmiştir.⁴⁵² Bir başka değinilmesi gereken nokta ise son dörtlükte geçen “*Aşık Ömer derler bize hemşerim/Yunus’u görürüz düşümüzde hey*” ifadeleri ile kendisini Aşık Ömer olarak tanıttıktan sonra Çağlar, yolunun Yunus Emre yolu olduğunu belirtmiştir. Bilindiği gibi Yunus Emre yaşadığı dönemde Anadolu’da etkili olan Acem edebiyatı furçasına karşı Türkçe ile eserlerini vermiş ve bütün Anadolu boyunca halk tarafından sevilmiştir.⁴⁵³ Buna çok benzer bir mücadeleyi Çağlar da kendi döneminde vermiştir. Zira Çağlar’ın etkin olduğu dönemde de Türk şiirinde modernleşme adı altında gelişen serbest

⁴⁵² <https://islamansiklopedisi.org.tr/fil-suresi>. Erişim 29.12.2022.

⁴⁵³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2021, xxxvii.

şiiir etkisi oldukça güçlüdür.⁴⁵⁴ Çağlar ise Türk halk şiiiri geleneğine bağılı kalarak şiiirlerinin Türk halkı tarafından kolay anlaşılması için çabalamıştır ve kendi döneminde Türk halk şiiirinin en önde gelen savunucularından biri olmuştur.⁴⁵⁵ Bu idealist tutumu sebebiyle arkadaşları tarafından çağımızın Yunus’u olarak adlandırıldığı da bilinmektedir.⁴⁵⁶

3.1.20. Hürriyet Bayramımız⁴⁵⁷

Bütün tarih boyunca hür yaşamış bir millet
Üstüne çökse dünya, hürriyet ister elbet.

İnsan için hürriyet, ekmek gibi, su gibi:
Sömürge halkı gibi kim bakacak boş yere?

Türk’ü sömürge halkı gibi esir yaşatmak:
İnsan arslanı demir bir kafesle kuşatmak,

Çaresiz tedbirsiz kalmış olsa da yine
Bunu Türk’e hoş görmek, yapmak kimin haddine?

Türk nasıl gündüz gözü geceye sapabilir?
Ne sultan yapabilir, ne düşman yapabilir?

Birinci cihan harbi, çullanmış bütün cihan
Türk’lük için en çetin, en karanlık bir zaman

Atatürk başa geçip silkinince ansızın,
Türk’lük hakkından gelmiş bin türlü imansızın

Hür yaşamak azmini görürüz insanda biz
Göğsümüz kabarak 23 Nisan’da biz.

⁴⁵⁴ Asiltürk, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiiri*, 69.

⁴⁵⁵ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 32.

⁴⁵⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 24.

⁴⁵⁷ B. Çağlar, *Türk’üm Ben*, 92.

3.1.20.1. “Hürriyet Bayramımız” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Hürriyet Bayramımız adlı şiiri Türk milletinin hür yaşama isteğini ve bu istek uğruna verdiği mücadeleyi anlatmaktadır. Şiirin genelinde özgür yaşama arzusunun Türk milletinin kültürünün ve tarihinin bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. “*Bütün tarih boyunca hür yaşamış bir millet, İnsan için hürriyet, ekmek gibi, su gibi, Türk nasıl gündüz gözü geceye sapabilir*” dizelerinde görüldüğü gibi Çağlar için hür yaşama isteği Türk kimliği ile içkin bir kavramdır.

Şiirde üzerinde durulan bir diğer önemli husus Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türk milletinin bir varoluş mücadelesi vermesidir. “*Üstüne çökse dünya, hürriyet ister elbet; Sömürge halkı gibi kim bakacak boş yere, Bunu Türk’e hoş görmek, yapmak kimin haddine; Birinci cihan harbi, çullanmış bütün cihan/Türk’lük için en çetin, en karanlık bir zaman*” dizelerinde Çağlar, emperyalist ülkelerin Türk milletini esarete mahkûm etmek için uğraştıklarını yazmıştır.

Çağlar, şiirde Atatürk’ü Türk milletinin kurtarıcısı olma rolü ile anlatmıştır. Türklerin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldıklarını zamanı “*Türk’lük için en çetin, en karanlık bir zaman*” dizesi ile aktardıktan sonra gelen bentte “*Atatürk başa geçip silkinince ansızın/Türk’lük hakkından gelmiş bin türlü imansızın*” dizelerini kullanarak Türk milletinin muzaffer olmasını Atatürk’ün liderliğine bağlamıştır. Şairin burada “*silkinme*” ifadesini kullanması ilginç bir tercih olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Zira “*silkinme*” kelimesi ile anlaşılmaktadır ki Çağlar’ın bakış açısına göre Atatürk, Türk milletinin sahip olduğu özgürlük isteğini yoktan var etmemiş onun yerine Türk milletine özüne dönmesi yolunda önderlik etmiştir. Nitekim şiirin önceki beyitlerinde görüldüğü gibi şair, hürriyet arzusunun Türk milletinde ezelden beri var olan bir dürtü olduğunun düşünmektedir. Devam eden dizede “*Türk’lük hakkından gelmiş bin türlü imansızın*” ifadesinde belli olduğu gibi Atatürk değil Türklük ön plana çıkarılmıştır. Bu tercih de Atatürk’ün liderliği sayesinde Türk milletinin uyanmış olduğu savını kanıtlar niteliktedir.

3.1.21. İşte Ben!⁴⁵⁸

Yunuslardan daha yaşlıyken başım
Çırpınır göksümde yirmi beş yaşım,
Geceleri “ben”den çıkar giderim
Orhon boyu “Yuluğtikin” yoldaşım.

⁴⁵⁸ Çağlar, *Türk’üm Ben*, 157.

Yerde beni boğa dursun kederim,
Çoban olur yıldızları güderim.
Mikelanjın ellerini öpmeğe
Atılanın terkisinde giderim

Eşiğimden geçen her haram helal,
En yakın sırdaşım Mevlâna Celal,
Gönlüm beste yapar Karacaoğlan,
Başımda konuşur Mustafa Kemal.

3.1.21.1. “İşte Ben” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın İşte Ben şiiri, otobiyografik nitelikte bir şiirdir. Şair, düşünce dünyasını etkileyen kişi ve olayları işlediği şiirinde hayatı algılama biçimine de değinmiştir.

Şair, birinci dördlükte “*Geceleri ‘ben’den çıkar giderim/Orhon boyu ‘Yuluğtikin’ yoldaşım.*” dizelerinde Orta Asya Türk tarihinden ve kültüründen etkilendiğini belirtmektedir. Şairin “Yuluğtikin” olarak bahsettiği tarihi figür, II. Göktürk döneminde yaşamış ve Türk tarihinin ilk yazarlarından olan Yollug Tigin’dir.⁴⁵⁹ Yollug Tigin; Köl Tigin ve Bilge Kağan yazıtlarının yazarı olduğu için Türk tarihinin ilk yazarlarından biri olarak kabul edilmektedir.⁴⁶⁰ Çağlar, bu kullanım neticesinde kendisini Türk kültürü için emek veren yazarların arasına koymaktadır.

İkinci dördlükte geçen “*Mikelanjın ellerini öpmeğe/Atılanın terkisinde giderim*” dizesiyle şair, Batı medeniyetinin ileride olduğunu kabul etmekten gocunmadığını ancak yine de milli kimliğini daima önde tuttuğunu belirtmektedir. Şairin “Mikelanj” olarak bahsettiği tarihsel figür şüphesiz meşhur İtalyan heykeltıraş ve sanatçı Michelangelo’dur. Michelangelo, İtalya’da başlayan Rönesans hareketinin en önemli temsilcilerinden birisidir.⁴⁶¹ Çağlar’ın Michelangelo’nun elini öpmeyi kabullenmesi Batı’yı kültürel olarak öne geçiren hümanizm ve rasyonalizm gibi akımları kabul etmeye hazır olduğu anlamına gelmektedir. Fakat şairin bir sonraki dizede Atilla’nın *terkisinde* gideceğini söylemesi Çağlar’ın Türk kültürüne olan bağlılığını vurgular niteliktedir. Terkis kelimesi TDK sözlüğüne göre “*eyerin arka bölümü*” anlamına gelmektedir.⁴⁶² Atilla’nın göçebe bir Türk topluluğu olan Hunların lideri olduğu hatırlanacak olursa bu dize, Çağlar’ın Türk kültüründen kopmak istemediği anlamını

⁴⁵⁹ İlhami Durmuş, “Köl Tigin Külliyesi Kalıntıları ve Türk Kültüründeki Yeri”, *Belleten*, 2000 (2001), 183-190.

⁴⁶⁰ Durmuş, “Köl Tigin Külliyesi”, 184.

⁴⁶¹ John Morris Roberts, *Avrupa Tarihi*, Çev: Fethi Aytuna, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2015, 272.

⁴⁶² <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

kazanmaktadır. Anlaşılan o ki Çağlar, Batı'ya ait yararlı gördüğü fikirleri benimserken Türklükten vazgeçmemeyi ve bu fikirleri Türk kültürü ile harmanlamayı planlamaktadır. Ayrıca belirtmek gerekmektedir ki Atilla, hükümdarlığı sırasında İtalya üzerine önemli ve başarılı seferler gerçekleştirmiştir.⁴⁶³ Okuyucu bu tarihsel bilgiyi göz önüne alacak olursa Çağlar'ın bu dizesinde İtalya Seferi'ne gönderme yaptığı sonucunu çıkarabilecektir.

Son dörtlükte Türk tarihine ve kültürüne ait üç adet önemli figürün ismi anılmıştır: Mevlâna, Karacaoğlan ve Mustafa Kemal. “*En yakın sırdaşım Mevlâna Celal*” dizesi ile Çağlar, divan edebiyatına karşı olmadığını kanıtlamaktadır. Nitekim arkadaşlarının Çağlar hakkında söylediklerine bakılırsa Çağlar, aruz vezni ve divan edebiyatı hakkında oldukça bilgili bir insandır.⁴⁶⁴ Kendisi Türk halk şiirini yetenek eksikliğinden değil halk ile bütünleşmek için tercih etmektedir.⁴⁶⁵ Bir sonraki dizede geçen “*Gönlüm beste yapar Karacaoğlan*” ifadesi ile Çağlar'ın Türk halk şiiri için hisleri ortaya çıkmaktadır. Türk halk şiiri esasında saz eşliğinde söylenmesi için üretilen bir sanat anlayışı ile gelişmiştir.⁴⁶⁶ Bu sebeple doğal olarak içerisinde bir melodi unsuru bulundurmaktadır. Çağlar'ın “beste” kelimesi ile vurgulamak istediği Türk halk şiirinin melodik yapısıdır. Çağlar, en son dizede ise “*Başımda konuşur Mustafa Kemal*” derken düşünce dünyasının Mustafa Kemal'in fikirleri etrafında inşa edildiğini söylemektedir. Mustafa Kemal'in Çağlar'ın başında konuşması Çağlar'ın hayatını Atatürk'ün izinde yaşadığının bir göstergesidir. Böylece son dörtlükte Çağlar'ın ruhani, kalbi ve fikri anlamda kimlerden beslendiği belirtilmektedir.

3.1.22. İşte Doğruldun, Atam!⁴⁶⁷

Sevinç gözyaşlarına boğulmuş, gülüyoruz;
Seni yaşıyoruz biz pırıl pırıl, Atam!

Anıtkabirde gövden, ruhun anavatanda:
Bayrak ol, ülkümüzün burcuna kurul, Atam!

Artık eli böğründe bir tek insan kalmadı,
Ne gençlik öksüz artık, ne de bayrak dul Atam

⁴⁶³ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019, 213.

⁴⁶⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 31.

⁴⁶⁵ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 32.

⁴⁶⁶ Durbilmez, *Aşık Edebiyatında Şiir Sanatı*, 69.

⁴⁶⁷ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 113.

İstanbul'dan Samsun'a çıkar gibi yeniden
Bütün yurdu kapladın, bak, usul usul, Atam!

Çil yavrusuymuş gibi darmadağın cüceler;
Seninle dolu şimdi bütün İstanbul, Atam!

Hürriyet seccadesi: Kars'tan Edirne'ye dek;
Millet, yalnız Allaha ve vatana kul, Atam!

3.1.22.1. “İşte Doğruldun, Atam!” Şiirinin Çözümlemesi

İşte Doğruldun Atam şiiri, Çağlar'ın Bir Kere Doğrul Atam eseri ile karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmesi gereken bir şiirdir. Zira iki şiir de Çağlar'ın “Atatürk'e Raporlar” adını verdiği ve yazıldıkları dönemlerin siyasi ortamları hakkında eleştiriler içeren şiir grubuna aittir.⁴⁶⁸ Çok yakın zaman aralıkları ile yazılan bu iki şiirde Çağlar'ın, DP iktidarı altında yaşadığı umutsuzluk ile 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi sebebiyle duyduğu heyecan aktarılmıştır.⁴⁶⁹

Şiirin birinci beytinde şair, Bir Kere Doğrul Atam şiirinde Atatürk'e olan özlemini yansıtmak için kullandığı göz yaşı unsurunu bu defa mutluluk duygusu ile ilişkilendirerek kullanmıştır. Yine aynı yerde ölüm olgusu ile aktarılan Atatürk, bu beyitte yaşatılmakla anılmıştır.

İkinci beyitte Çağlar, Bir Kere Doğrul Atam şiirinde Atatürk'ün mezarına ona duyduğu özlemi gidermek için ziyarette bulunduğunu belirtirken İşte Doğruldun Atam şiirinde Atatürk'ün bedenlen Anıtkabir'de yatmasına rağmen fikirlerinin Türkiye'de tekrar egemen olduğunu bildirmektedir. Şairin “*Bayrak ol, ülkümüzün burcuna kurul, Atam*” dizesinde açıkça görüldüğü gibi Çağlar, Atatürk'ü bayrak ile ilişkilendirerek onu tekrar Türk devletinin yegâne simgesi ilan etmiştir.

Daha önce belirtildiği gibi Çağlar, Bir Kere Doğrul Atam şiirinde Atatürk'ü Türk milletinin babası ve Türk bayrağının kocası imgeleri ile aktarmıştır. Çağlar, aynı imgeleri İşte Doğruldun Atam şiirinin üçüncü beytinde yer alan “*Ne gençlik öksüz artık, ne de bayrak dul Atam*” dizesinde umutsuz günlerin geride kaldığını belirtmek için kullanmıştır.

⁴⁶⁸ B. Çağlar, “Ondan Hatıralar”, *Atatürk Denizinden Damlalar*, Der. Behçet Kemal Çağlar, İstanbul: Ak Yayınları, 1969, 266-274.

⁴⁶⁹ Sadiye Akay, “Bir Sesin Ardından”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 82-83.

Şair, telmih sanatını kullanarak Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da İstanbul'dan Samsun'a doğru çıktığı tarihi yolculuğuna iki şiirinde de yer vermiştir. Çağlar, İşte Doğrudun Atam şiirinde bu yolculuğu “*Bütün yurdu kapladın, bak, usul usul, Atam!*” dizesi ile vurgulayarak 27 Mayıs Müdahalesi ile Millî Mücadele arasında sonuç bakımından bir paralellik oluşturmuştur. Nitekim şaire göre iki olaydan sonra Atatürk'ün fikirleri Türkiye'ye egemen olmuştur.

Bir Kere Doğrul Atam şiirinin son beytinde Atatürk'ü devleştirmek için DP yöneticilerini “*cüce*” imgesi ile anlatan Çağlar, aynı imgeyi İşte Doğrudun Atam şiirinde de kullanmıştır. “*Çil yavrusuymuş gibi darmadağın cüceler*” dizesi ile şiirde yer alan cüce imgesi, iktidardan uzaklaştırılan ve Çağlar'ın yetersiz gördüğü siyasetçileri ifade etmektedir.

Şiirin altıncı beytinde ise Çağlar, Bir Kere Doğrul Atam şiirinde yer almayan bir bakış açısı kullanmaktadır. 27 Mayıs ile birlikte Atatürkçülüğün yeniden dirildiğini belirten Çağlar, bu dirilişi “*seccade, Allah, kul*” gibi dini motiflerle ifade etmektedir. Bu kullanımlar DP'nin seçmen kitlesinin Türkiye'nin dindar kesiminden meydana geldiği bilgisiyle yorumlanacak olursa Çağlar'ın bu tercihi 27 Mayıs Askeri Müdahalesine doğacak tepkileri yumuşatmak için yaptığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Nitekim Çağlar'ın siyasi içerikli şiirlerinden birisi olan İşte Doğrudun Atam şiiri, 27 Mayıs Müdahalesi lehinde propaganda amacı izleyen bir eserdir.

Çağlar, 27 Mayıs Askeri Müdahalesi gerçekleştiği zaman duyduğu heyecanı ve mutluluğu hiçbir zaman gizlememiştir. DP'nin iktidardan uzaklaştırılmasıyla Atatürkçülüğün ülkede tekrar hâkim güç olacağını düşünen Çağlar, bu müdahaleyi Türkiye için heyecanla karşılamıştır.⁴⁷⁰ Bu sebeple iki şiir arasında şairin kullandığı üslup açısından önemli farklar vardır. Bir Kere Doğrul Atam şiirinde umutsuzluk ve hüznü dolu bir dil kullanan Çağlar, İşte Doğrudun Atam şiirinde tıpkı Atatürk hayattayken yazdığı şiirlerindeki gibi heyecanlı ve umut dolu bir üslup tercih etmiştir.

3.1.23. İzinde⁴⁷¹

Hey dünya! Yeryüzü! Sarsıl, yarıl, çök
Neysen bugün göster: Delin, boşan, gök!
Kendini yere çal, parçalan, Tarih!
Ey Timur, Attila, Yıldırım, Fatih;
Alpaslan, İskender, Cengiz, Napolyon!
Ey evvelce ölen yüzlerce milyon!

⁴⁷⁰ Salihoğlu, “Behçet Kemal Çağlar”, 82.

⁴⁷¹ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 102.

Yetişmez bulutlar üstünden tavaf,
Kalkın mezarlardan, toplanın saf saf,
Doğrulun: Gelen eşsiz bir kahraman,
Doğrulun: Geliyor en büyük insan...
Onda Türkçe Tanrıdağının dili;
İnsana ne ilah ne de sevgili
Ne de ana – baba aratıyordu:
Her an yaratıyor, yaratıyordu.
Birlikte gönüller ona iymanda,
O ateş yanardı her damla kanda,
Yolumuzda öncü, ışık, hızı o,
Elimizden tutan babamızı o,
Ana şefkatiyle seven ilk erdi,
On bin yıldan beri aranan sancak...
Ağlar bir babanın ardından, ancak.
Bir – iki, çocuğu nihayet beş-on;
Biz şimdi öksüzüz on yedi milyon,
Kadın-erkek, yaşlı-genç, çoluk-çocuk,
Her göz kan içinde, her beniz uçuk;
Hıçkırık boradır, seldir gözyaşı;
Bugün yere eğik her Türk'ün başı...
O başburcumuzdu; bir tek hisardık,
Onunla kurtulduk, onunla vardık;
Onunla yaşadık, güldük onunla,
Biz on yedi milyon öldük onunla;
Bütün ışıkları götürdü gurup.
Ve birden hepimiz tek adam olup
Tutabilmek için onun yerini
Daha yükseltmeye baş eserini
Bir anda dirildik on yedi milyon.
Ha Atatürk, ha Türk; yoktur ona son.

3.1.23.1. “İzinde” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar, İzinde adlı bu şiiri Atatürk'ün vefatı üzerine 10 Kasım 1938'de kaleme almıştır. İçeriğinden anlaşılacağı gibi Çağlar, şiirinde Atatürk'ün ölümü üzerine hissettiği hüznü

yansıtmaktadır. Birinci bendin başında şair, üzüntüsünü kâinatın büyük felaketleri ile anlatma yoluna gitmiştir. Buradaki amaç yaşanan olay karşısında hissedilen üzüntünün büyüklüğünü yansıtmaktır. Ayrıca şairin Atatürk’e olan kişisel sevgisi göz önüne alındığında Çağlar’ın bu iki dizede dolaylı olarak Atatürk’ün kişiliğinin ne kadar büyük bir kişilik olduğunu vurgulamak istediği anlaşılmaktadır.⁴⁷² Aynı bendin devamında şair, bu sefer tarihi ve insanları kendi yaşadığı hüznün ortak olmaya davet etmektedir. Hem Türk hem de dünya tarihine geçmiş önemli komutanlara Atatürk’ü karşılamak için mezarlarından kalkmalarını söyleyen şairin Atatürk’ü bu tarihi figürlerin içinde en üstün konuma yerleştirdiği görülmektedir. Bendin son iki dizesinde ise şairin Atatürk’ü “*eşsiz bir kahraman, en büyük insan*” olarak betimlemesi de bu fikri doğrular niteliktedir.

İkinci bendin ilk dizesinde geçen “*Tanrı Dağı*” ifadesi Türk destanlarında yer alan ve Türklerin var oluş hikayeleri ile ilişkilendirilen “*efsanevi dağ*” motifini temsil etmektedir.⁴⁷³ Atatürk’ün Türkçesinin Tanrı Dağı ile ilişkilendirilmesi onun Türk milletine olan mensubiyetini ve hizmetlerini kutlamak için kullanılmış bir ifadedir. Bu bentte Atatürk’ün *ilah, sevgili, anne ve baba* gibi kavramların yerini tuttuğunun söylenmesi Atatürk’ün Türk milleti için teşkil ettiği önemi vurgulamaktadır. Aynı yerin devamında yer alan “*Birlikte gönüller ona imanda/ O ateş yanardı her damla kanda*” dizeleri yine bu fikri destekleyecek şekilde yazılmış ve Atatürk’ün koruyucu olma imgesinin bütün ülkeye nüfuz ettiği anlatılmak istenmiştir. Bu bendin devamında Atatürk “*öncü, ışık, hız, sancak*” gibi Türk devriminin ve milletin öncüsü olma özelliklerinin belirtildiği imgelerle anlatılmıştır. Ayrıca son bölümde “*anne, baba*” figürlerinin Atatürk’ü anlatmak için kullanılması yinelenmiştir.

Üçüncü bent ise Atatürk’ün Türk milleti için bir baba figürü olduğu vurgusuyla başlamaktadır. “*Hiçkırık boradır, seldir gözyaşı/ Bugün yere eğik her Türk’ün başı*” dizelerinde abartma yapılarak yaşanan hüznün büyüklüğü tekrar anlatılmıştır. Şiirin devamında Türk milleti bir kaleye benzetilerek Atatürk de bu *kalenin başburcu* ilan edilmiştir. Bu imge de Atatürk’ün Türk milletin lideri olduğu olgusunu vurgulamak için kullanılmıştır. Şiirin son bölümünde ise şair, Atatürk’ün ölümü sebebi ile çizdiği olumsuz havayı dağıtıp okuyucuya umut vermek için Türk milletin tek vücut olarak Atatürk’ün eserine yani Türkiye Cumhuriyeti’ne sahip çıkacağını söylemiştir.

⁴⁷² Kazım İsmail Gürkan, “Çağlar İçin”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), s. 30-32.

⁴⁷³ Ögel, *Türk Mitolojisi II. Cilt*, s. 439.

3.1.24. Kapanın Gözlerim Gayrı Kapanın⁴⁷⁴

ÇOKMUDUR Ataya türbe olsa hep
Onun karış karış yurdun vatanın
Vermeyen var mıdır arsasın acep
Göynünde türbesi varken Ata'nın

Atası bağ verip düşünce yola
Oğul bir salkımı esirgermola
Gözlerine kara topraklar dola
Nazlana nazlana arsa satanın

O verdi sen her ne diledin Haktan
O seni var eden ikinci yoktan
Müzelikti adın çoktan mı çoktan
Olmasaydı şu müzede yatanın.

Hey İsmet hey Saydam göreyim sizi
Yürüyün yürüyün açıktır izi
Ona dövünmeye bırakın bizi
Siz soluğu biz de ah'ı vatanın

Bu sabah azıcık geciktiydi tan
Başı görünecek sandım doğudan
Koştum kapaklandım amanın aman
Yok mu Aşık Ömer elden tutanın.

Bahçemde gülüm yok ona dermeğe
Bir tek gönülcüğüm vardır vermeğe
Onsuz dermanım yok günler görmeğe
Kapanın gözlerim gayrı kapanın.

⁴⁷⁴ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 272.

3.1.24.1. “Kapanın Gözlerim Hayrı Kapanın” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın “Ankaralı Aşık Ömer” mahlası ile yazdığı Kapanın Gözlerim Hayrı Kapanın şiiri, Atatürk için yazılmış bir ağıttır. Dörtlükler halinde yazılan şiir aynı zamanda sondan bir önceki dörtlükte şairin mahlasının kullanılmasıyla Türk halk şiiri geleneklerine bağlı bir ağıt olma özellikleri göstermektedir.

Bu ağıtın içeriğinden anlaşıldığı üzere şiir, İsmet İnönü döneminde görev yapan Refik Saydam hükûmetine yazılmıştır. Şiirin yazıldığı tarihte Atatürk’ün naaşı Etnografya Müzesinde saklanmaktadır.⁴⁷⁵ Bu sebeple Çağlar, şiir boyunca Atatürk’ün hala bir kabrinin olmamasından yakınmaktadır. “*Atası bağ verip düşünce yola/ Oğul bir salkımı esirgermola*” ve “*Müzelikti adın çoktan mı çoktan/ Olmasaydı şu müzede yatanın*” dizeleri bir arada değerlendirildiğinde şairin Atatürk’ün mezarsız kalmış olmasına oldukça içerlediği anlamı çıkarılmaktadır. Ayrıca şair “*Atası bağ verip düşünce yola/ Oğul bir salkımı esirgermola*” dizelerinde irsal-ı mesel sanatına başvurarak şiirin dilini güçlendirmek için bir atasözünden faydalanmayı tercih etmiştir.⁴⁷⁶

Çağlar bu şiirinde Atatürk’ü “*Ata, müzede yatanın, başı görünecek sandım doğudan*” imgeleri ile anmaktadır. “*Başı görünecek sandım doğudan*” dizesinde Atatürk’ün sarı saçları ve başı, güneş metaforu ile ilişkilendirilmiştir. Böylece Atatürk’ün saçlarının sarılığının yanında onun Türk milletine rehber ve ışık olma özellikleri de vurgulanmıştır. Bu benzetme Çağlar’ın şiirlerinde sık sık kullanılan bir benzetmedir. Türk halk şiirinde de ısı, ışık ve hayat kaynağı olması özellikleriyle öne çıkmaktadır.⁴⁷⁷ Ayrıca “*O verdi sen her ne diledin Haktan/ O seni var eden ikinci yoktan*” dizelerinde görüldüğü gibi Atatürk’e “*yaratma ve dilekleri gerçekleştirme*” gibi ilahi özellikler yüklenmektedir. Yine bu kullanımda Atatürk’ün şahsını yüceltmek için Çağlar’ın şiirlerinde yaygın olarak görülen bir yöntemdir.

“*Hey İsmet hey Saydam göreyim sizi/ Yürüyün yürüyün açıktır izi*” dizelerinden anlaşıldığı gibi şiir, bir bölümünde siyasi bir taşlama özelliği de göstermektedir. Çağlar’ın milletvekilliği yaptığı 1943-49 yılları arasında dönemin CHP yönetiminin tavizkâr bir tavır takındığını ve Atatürkçülükten uzaklaştığını düşündüğü bilinmektedir.⁴⁷⁸ Nitekim Çağlar, 1949 yılında Saydam Hükümeti’ni meclis kürsüsünden eleştirerek milletvekilliğinden istifa etmiş ve siyasi

⁴⁷⁵ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 57.

⁴⁷⁶ Durbilmez, *Aşık Edebiyatında Şiir Sanatı*, 169.

⁴⁷⁷ Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*, 225.

⁴⁷⁸ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 24.

kariyerine son vermiştir.⁴⁷⁹ Şairin bu şiirinde de bahsedilen siyasi eleştirilerin etkisi hissedilmektedir.

3.1.25. Kavaklıdere’de Bir Sabah⁴⁸⁰

Çankaya üstünde bir büyük güneş!
Şaşkın bir umutla uyanıverdim;
Sonra, anladım ki bu, günlük güneş;
Yaşattı gözümü depreşti derdim.

Bu ı ışık değildi yol gösterecek
Ne umutlarıma, ne sevincime,
Yandı çığ ışıktı o kara gerçek;
Onulmaz bir özlem çöktü içime.

Yüreğim göğsümde bir eştı her gün
Çatısı üstünde uçan kuşlara,
Göge çıkar gibi, toprağa küskün,
Nasıl tırmanırdım şu yokuşlara?

İşıktı saçları, gözleri, ağzı;
Yüzüne baktıkça ısırdı içim;
Yeniden yaşamak, yaratmak hızı,
Şehre doğru sel olurdu sevincim.

Onunla yolcuyduk bizler o ara
Hep daha yüceye, daha derine;
İçli bir minnetle bütün Ankara
Sarılan bir eldi eteklerine.

Kaynağı kurumuş kuyu gibi ben
Şimdi kupkuruyum, şimdi bomboşum;
Bir ezel bezminde rabbın elinden
Bir de orada içtiğimle sarhoşum.

⁴⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Toplantı: 1, C.15, 175.

⁴⁸⁰ B. Çağlar, “Kavaklıdere’de Bir Sabah”, Hisar, 71 (1969), 4.

3.1.25.1. “Kavaklıdere’de Bir Sabah” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Kavaklıdere’de Bir Sabah adlı şiiri, şairin Ankara’da geçirdiği süre zarfında Atatürk’e duyduğu özlemi dile getirdiği şiirlerinden bir tanesidir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Çağlar bu şiirinde Atatürk’ün adını örtülü bir şekilde ifade etmiştir. Ancak bu çalışmaya dahi edilen şiirlerde de görüldüğü gibi Çağlar, Atatürk’ü betimlerken belli kalıpların içinde hareket etmektedir. Bu sebeple bu şiirde de aynı kalıpların kullanılmış olmasından ötürü şiirin ithaf edildiği kişinin Atatürk olduğu çıkarımı yapılmıştır.

Birinci dörtlükte şair, Çankaya’dan doğan bir güneşin ışımasıyla umutla uyandığından bahsetmektedir. Çağlar’ın şiirlerinde Atatürk sık sık güneş imgesi ile betimlenmiştir. Aynı dörtlüğün son iki dizesinde geçen “*Sonra, anladım ki bu, günlük güneş/Yaşarttı gözüümü depreşti derdim*” ifadeleriyle anlaşılıyor ki Çağlar, doğan güneşi ilk gördüğünde Atatürk sanıyor ancak daha sonra Atatürk’ün vefat ettiği gerçeği ile yüzleşerek hüzne boğulmaktadır. Bu sebeple bu şiirde Atatürk’ün tekrar bir güneş imgesi ile anlatıldığı görülmektedir.

İkinci dörtlükte Çağlar, Atatürk’ün ölümüyle tekrar yüzleştiği anı anlatmaktadır. Bu gerçek “*kara gerçek*” olarak nitelendirilmiştir. Üçüncü dörtlükte ise Çağlar kendisini Anıtkabir’in üzerinde uçan kuşlarla bir görmektedir. Şair bu dörtlükte Atatürk’ün ölümü üzerinden on yıllar geçmiş olsa da her gün onu düşünmekten kendisini alıkoyamadığını söylemektedir.

Dördüncü dörtlük şiirin Atatürk için yazılmış olduğunun anlaşıldığı dörtlüktür. Zira şair Atatürk’ü kendi şiir üslubunda tanıyan “*ışık, ısımak, hız*” gibi ifadeler kullanmıştır. Bu ifadeler, Çağlar’ın Atatürk’ün fiziksel özelliklerini, ilahi özelliklerini ve devrimciliğini anlatmak için kullandığı tipik ifadelerdir. Bu dörtlükte ise Atatürk “*ışık saçlar, ışık, gözler, ışık ağızlar, Yüzüne baktıkça ısırdı içim*” ifadeleri ile fiziksel açıdan yüceltilirken “*yeniden yaratmak hızı*” ifadesi ile devrimci özelliği vurgulanmaktadır.

Şair beşinci dörtlükte Türk milletinin Atatürk’ün takipçisi olduğu zamanları hatırlamaktadır. “*Onunla yolcuyduk bizler o ara, İçli bir minnetle bütün Ankara/Sarılan bir eldi eteklerine*” ifadeleriyle aktarılan dönem Atatürk’ün bizzat iktidarda olduğu dönemi ifade etmektedir ve Çağlar, Atatürk İnkılabı olarak adlandırdığı bu dönemi ilerici ve devrimci bir dönem olarak anmaktadır.⁴⁸¹ İnkılapçılık ilkesine özel olarak önem veren Çağlar şiirlerinde bu durumu genellikle “*hız*” kelimesi ile ifade etmektedir.

⁴⁸¹ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 53.

Son dörtlükte ise şair hayallerden uyanarak Atatürk'ün ölümünü kabullenmiş olduğu gerçek hayata dönmüştür. “*Şimdi kupkuruyum, şimdi bomboşum*” ifadesi Çağlar'ın hayatında Atatürkçülük olmadığı dönemde içinde bulunduğunu ruh halini yansıtmaktadır. Anlaşılan o ki kendisini Atatürk'ün yoluna adayan Çağlar için Atatürk'ün olmadığı bir hayat da anlamsız gelmeye başlamıştır. “*Bir ezel bezminde rabbın elinden/ Bir de orada içtiğimle sarhoşum*” dizelerinde Çağlar'ın şiirlerinde sık sık görülen Atatürk'ü ilahi varlıklarla bir görme eğilimi tespit edilmiştir. Şöyle ki şairin “*ezel bezmi*” olarak kullandığı ifade İslam literatüründe bezm-i ezel olarak geçmektedir.⁴⁸² Bezm-i ezel, henüz dünya yaratılmadan önce, Allah'ın kullarına “*Bana iman ediyor musunuz?*” diye sorup karşılığında kullarından “*Evet*” cevabını aldığı ana işaret etmektedir.⁴⁸³ Çağlar bu anı şiirinde “*Rabb'in elinden içtiğimle sarhoşum*” şeklinde kullanarak Allah ile olan ilişkisini belirtmektedir. Burada şairin sarhoşluktan kastettiği basit bir dünyevi sarhoşluktan ziyade Tanrı ile ilişki kurmaktan doğan tasavvufi bir sarhoşluktur.

Çağlar'ın “*Bir de orada içtiğimle sarhoşum*” dizeside “*orada*” olarak vurguladığı yerin Çankaya sofrası olduğu düşünülmektedir. Zira Çankaya sofrası Atatürk'ün yakın çevresi ile görüşüp devlet için önemli kararlar aldığı bir çeşit dostlar meclisidir.⁴⁸⁴ Bu toplanmalarda içki masasının eksik olmadığı da bilinen bir gerçektir.⁴⁸⁵ Bu sebeple Çağlar'ın bu sofrayı sarhoşluk ile ilişkilendirmesi oldukça olağandır. Fakat şairin yine dünyevi bir sarhoşluğu belirttiğini düşünmek güçtür. Sonuç olarak tıpkı Allah'ın kullarına *bezm-i ezel* anında ruh bahşederek onlara yaşamları için manevi bir amaç verdiği gibi Atatürk ile görüşmek Çağlar'ın hayatında ona dünyevi bir amaç kazandırmıştır. Bu sebeple Çağlar, hayatı için son derece önemli olan bu iki olayı bir arada kullanarak Atatürk'ü ilahi bir pozisyonda konumlandırmıştır.

3.1.26. Lozan Masalı⁴⁸⁶

(Sevr Başlangıcı)

Bir batı şehrinde bir küçük meydan
Bir sehpa görünen daha akşamdan
Başka yerde kopan ip yenilenmiş
Cellatlar var satırları bilenmiş
Hepsinin de alınacak öcü var:

⁴⁸² <https://islamansiklopedisi.org.tr/bezm-i-elest#2-edebiyat>. Erişim 29.12.2022.

⁴⁸³ <https://islamansiklopedisi.org.tr/bezm-i-elest#2-edebiyat>. Erişim 29.12.2022.

⁴⁸⁴ Aydemir, *Tek Adam Cilt: 3*, 471.

⁴⁸⁵ Aydemir, *Tek Adam Cilt: 3*, 471.

⁴⁸⁶ B. Çağlar, *Son Şiirleri*, 55.

Bir mahkûmun (insan) olmak suçu var.
İkram etmiş, ihsan etmiş herkese
Bir kemik, bir deri, nefes nefese
Krallara kafa tutan bu mudur?
Üç kıt'ada at oynatan bu mudur?
Kılıç bir tarafta zırh bir tarafta;
Boynundan sarkıyor bir uzun yafta;
Bir sürü iftira, bir kesin karar
Altında imzalar yine imzalar.
Dünya karar verse, bu böyle gerek;
İp işte boynuna geçti geçecek!
(Gerçek ve masal)
Göge baş kaldırdı bir anda herkes
Tanrıdan geliyor gibiydi ses
Sarsılır gibiydi göğün direği
Herkesin ağzına geldi yüreği,
Kamaştırdı yine bütün gözleri
Babil duvarının ateş sözleri.
O ip yılan yılan yandı kavruldu
Ve o yafta kül kül göge savruldu.
Sehpa yandı, yer kaydı, yol uzandı;
Şimdi meydan, salon, şehir Lozandı...
Alnı Malazgirdin sabahından ak
Başında duman renginde kalpak
Bakışı kadife bir alev gibi;
Bir ufarak adam, fakat dev gibi

3.1.26.1. “Lozan Masalı” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar'ın Lozan Masalı adlı şiiri, Millî Mücadele'nin öncesini ve sonrasını Atatürk'ün çevresinde destansı bir dil ile anlatıldığı şiiridir.

Çağlar, şiirin ilk bölümünde Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nı kaybettikten sonraki süreçte Mondros Mütarekesi'ni imzalaması anlatmaktadır. “*Bir sehpa, kopan ip, Cellatlar var, alınacak öcü, Bir mahkûmun, Boynundan sarkıyor bir uzun yafta, İp işte boynuna geçti geçecek*” ifadelerinde görüldüğü gibi şair, Osmanlı Devleti'ni ölümü bekleyen bir idam mahkûmu gibi göstermektedir. Aynı bentte geçen “*Krallara kafa tutan bu mudur? /Üç kıt'ada*

at oynatan bu mudur?” ikilisinde de şair, Osmanlı Devleti’nin başarılı günlerine hüznle bakmaktadır. Birinci bent, genel itibarıyla Osmanlı Devleti’nin son günlerinde yurdun geneline hâkim olan umutsuz havayı yansıtmaktadır.⁴⁸⁷

İkinci bent ise bu umutsuz havanın bir anda dağılmasıyla başlamaktadır. Bilindiği gibi Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a çıkışı ile başlayan Millî Mücadele, halkın işgallere göstereceği tepkinin örgütlenmesi ile var edilmiş bir direniştir.⁴⁸⁸ Bu sebeple Çağlar, Millî Mücadele’nin başlamasını “*Göğe baş kaldırdı bir anda herkes*” dizeleri ile anlatmaktadır. Bu dizede şairin göğü işaret etmesi Atatürk’ün şiirde yüklendiği olağanüstü bir kimse olma özelliğinden ötürü kullanılmıştır. Zira bu kullanımın devamında gelen bölümde Atatürk’ün Türk milletinin liderliğini ele alma süreci de onun ilahi ve olağanüstü imgeler vasıtasıyla anlatılması ile işlenmiştir. Çağlar’ın Atatürk’ü andığı şiirlerinde Atatürk’e birtakım ilahi özellikler yüklemesi sık sık karşılaşılan bir eğilimdir. Şiirde geçen “*Göğe baş kaldırdı bir anda herkes/ Tanrıdan geliyor gibiydi ses, Sarsılır gibiydi göğün direği, Kamaştırdı yine bütün gözleri*” dizelerinde de açıkça görüldüğü gibi Atatürk, gösterdiği sıra dışı liderlik ile Çağlar için neredeyse ilahi bir figür konumuna yükselmiştir.

Şiirin devamında Atatürk’ün önderliğinde Türk milleti için tasarlanan planların boşa çıkarıldığı anlatılmaktadır. Atatürk bu şiirde “*Alnı Malazgirdin sabahından ak, Bakışı kadife bir alev gibi/Bir ufarak adam, fakat dev gibi*” ifadeleri ile hem Türklerin tarihinden büyük komutanlarla eş tutulmuş hem de fiziksel özellikleri “*ateş gibi, dev gibi*” benzetmeleri ile yüceltilmiştir.

3.1.27. Masalla Gerçek⁴⁸⁹

Anlatılır aslı bilinmeksizin
Asya ortasında bir eski varlık
Tarih öncesinde tam bir uygarlık
Zümrüt çevresinde bir içdenizin.

Zamanla yağmurlar, karlar kesilmiş,
Dereler eksilmiş, çaylar eksilmiş,
Aç toprak yutmuş da koca denizi
Silinmiş zamanla enginin izi...

⁴⁸⁷ Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, 241.

⁴⁸⁸ Atatürk, *Nutuk Cilt: 1*, 31.

⁴⁸⁹ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 120.

O eski varlıktan şimdi kalan ne?
Kimi gerçek diyor kimi efsane.
Amma bir benzeri işte ortada,
Kendi çağımızda Küçük Asya'da;

İnatçı kurağın toprak boğduğu
Baştaki buluttan ateş yağdığı
Bir gün ki topraklar damaklar kuru;
Umudun ortadan kalktığı zaman

Başlayıp gök rengi iki damladan
Yağdı da tarihin bütün yağmuru,
Eridi de bütün dağlarda karlar
Kaynadı düzlükte sonsuz pınarlar,

Yer altı suları yerleri yardı,
Tepinen her topuk zembem çıkardı
İstanbul denizi bile yöneldi...
Bu iç deniz yükseldikçe yükseldi.

Engine karıştı dağların ardı,
Köpükler yeleler gibi kapardı,
İki damla bin dalgayı sürüdü,
Mavi deniz Akdeniz'e yürüdü;

Sonra toparlandı, sonra duruldu;
Sular ortasında dünya kuruldu;
İki-üç yüzyıllık çorak yeşerdi;
Her dalda ayrı bülbül öterdi...

Mevsimsiz sam esti bir kasım günü;
Ovalar kaybetti zümrütlüğünü;
Sıra yaylaların gül benzi soldu;
Dağların kar tacı kayboldu;

Coşkunluk, enginlik, şevk öldü artık
İç deniz sadece bir göldü artık.
Kapandı içine, çekildi, sindi;
Yağmurlu yağmursuz on yıl geçindi

Başında saçları tuğa benzeyen
Bahçevan aradı çok artezyen;
Sonra su istendi başka ülkeden,
Taşıma su ile döndü değirmen...

Geçti gölbaşına bir coşkun sapık
El attığı yeri kuruttu artık;
Tepindiği yerde çorak tozardı,
Her adım bir ayrı kanal bozardı;

Her tedbir bir ayrı kaynak kuruttu
Beş-on asker dağdan boşa su tuttu;
Taşkınlıklar, çırpınmayı andırdı.
Gölü denizleyin dalgalandırdı.

Bulanan su durulmadı bir türlü,
Enginliğe erilmedi bir türlü...
Ufak tefek tedbir artık nafile
Eski gölden yer yer iz olsa bile

Denemez ki “yağmur uman çoraktır”:
O eski içdeniz şimdi bataktır.
Ne köpürmek ne şahlanmak hevesi...
Şimdi bölük bölük kurbağa sesi...

3.1.27.1. “Masalla Gerçek” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın 1965’te kaleme aldığı Masalla Gerçek şiiri, Çağlar’ın politik taşlama içerikli şiirlerinden bir tanesidir. Şiirin başlangıcında şair, Orta Asya Türk tarihinin derinliklerine inerek o zamanların ihtişamından bahsederken zaman içerisinde Türklerin eski gücünü kaybetmesine değinmektedir. Bu iki dörtlük Orta Asya’dan Türkiye Cumhuriyeti’ne kadar

geçen zamanın kısa bir özeti niteliğindedir. Daha sonra şair, Türkiye Cumhuriyeti'nin yarattığı yeni heyecanla o eski zamanların ihtişamına ve heyecanına benzer bir hava yakalandığını anlatmaktadır.

Anadolu'nun en umutsuz anında ortaya çıkan kahraman bir figürden bahseden Çağlar, bu figürü “gök rengi iki damla, iki damla, mavi deniz” gibi kelimelerle betimlemektedir. Bu kahraman figürü şüphesiz Mustafa Kemal Atatürk'tür. “Başlayıp gök rengi iki damladan/ Yağdı da tarihin bütün yağmuru/ Eridi de bütün dağlarda karlar” ve “İki damla bin dalgayı sürüdü/ Mavi deniz Akdeniz'e yürüdü” dizelerinden anlaşılacağı üzere Çağlar, Atatürk'ü bu şiirinde Türk milletine zafere giden yolda liderlik etmesiyle anmaktadır.

Atatürk'ün ölümünden sonra başlayan İnönü dönemini “Coşkunluk, enginlik, şevk öldü artık” dizeleri ile anlatan Çağlar, dönemin CHP'sini verimsizlikle ve uyuşuklukla eleştirmektedir. Nitekim kendisinin de bir dönem parçası olduğu partiyi sık sık Atatürk'ün hatırasına ihanet etmekle suçlamaktadır.⁴⁹⁰ Daha sonra gelen DP dönemi ise eleştirinin gerçek hedefidir. “Geçti gölbaşına bir coşkun sapık/ El attığı yeri kuruttu artık” dizeleri doğrudan DP lideri Adnan Menderes'i hedef almaktadır. DP dönemini de sık sık çok sert bir şekilde eleştiren Çağlar, özellikle DP döneminde Atatürkçülüğün zarar gördüğünü düşünmektedir.⁴⁹¹

Şiirin devamında 27 Mayıs Askeri Müdahalesini “Beş-on asker dağdan boşa su tuttu.../... Gölü denizleyn dalgalandırdı” dizeleri ile anlatan Çağlar, 27 Mayıs Harekâtını Atatürkçülüğü canlandıracak bir olay olarak görmektedir. Ancak zaman geçince ümitlerinin boşa olduğunu düşünmüştür.⁴⁹² Zira Çağlar'a göre dönemin gençliği Atatürk'ün etrafında toplanmak yerine Atatürk'ü kendi davalarına alet etmek için uğraşmaktadır.⁴⁹³ Şiirde de bu ümitsizliğini “O eski içdeniz şimdi bataktır/ Ne köpürmek ne şahlanmak hevesi” dizeleri ile anlatmaktadır.

Şiirde Atatürk imgesi, Atatürk'ün gözlerinin renginin imgeleri olan “iki damla, gök rengi, mavi deniz” ifadeleri ile okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Şiir genel anlamda Çağlar'ın 1960'lı yılların Türkiye'sine dair izlenimlerini ve eleştirilerini aktarmaktadır.

3.1.28. Mezarının Başında⁴⁹⁴

Senin için yas tutuyor bulutlariyle gökler

⁴⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Toplantı: 1, C. 15, 175.

⁴⁹¹ Tunaya, “Savaşının Ölümü”, 57.

⁴⁹² Oktay Akbal, “Ata'nın Şairi Artık Yok”, Kıbrıs Bülteni, 7 (1970), 47.

⁴⁹³ Gökşen, Behçet Kemal Çağlar, 19-20.

⁴⁹⁴ B. Çağlar, “Mezarının Başında”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 82 (1939), 292.

Yapılarsa yarıya inmiş bayraklariyle.
İri göz yaşlariyle ağlamakta insanlar
Dallarsa tane tane düşen yapraklariyle.
Bekçindir başucunda, şehirler kalemleri,
Tarlalar başakları, köyler oraklariyle.
Şimdi dolan bir gözdür sis içinde her kıyı,
Hasretinden yanıyor bozkır çoraklariyle.
Bugün aşındırdılar senin örtündür diye
Sevişen çiftler bile yeri dudaklariyle.
Yırttı bayramlığını en hevesli çocuklar,
Gelinler gözyaşını sildi duvaklariyle.
Eşyanın cansızlığı saygı duruşlarından,
Mermerler birer beniz ürpermiş aklariyle.
Geçenler değil sade başı silindirliler.
Geçiyor köylülerin yalın ayaklariyle.

3.1.28.1. “Mezarının Başında” Şiirinin Çözümlemesi

Mezarının Başında şiiri Çağlar’ın Atatürk’ü anmak için yazdığı bir çeşit ağıttır. Şiirin ilk kelimesi olarak kullanılan “*sen*” zamiri ile anlaşılan o ki şair, şiiri doğrudan Atatürk’e hitap ederek yazmıştır.

Tek bir bentten oluşan şiirin ilk dizelerinde kullanılan “*yas tutuyor bulutlariyle gökler, yarıya inmiş bayraklariyle, ağlamakta insanlar*” ifadeleriyle şair, derin bir matem havası yaratma çabası içindedir. Örneklerle görüldüğü gibi Atatürk’ün vefatı için doğanın, şehirlerin, tarlaların ve insanların derin bir üzüntü duyduğu hissedilmektedir. Çağlar; “*Sevişen çiftler, bayram heveslisi çocuklar, gelinler*” gibi insanların en mutlu oldukları günleri anlatan öğeleri kullanarak Atatürk’ün vefatına dair yaşadığı derin üzüntüsünün anlatısını güçlendirmek istemektedir. “*Bugün aşındırdılar senin örtündür diye*” dizesinde geçen “*senin örtündür*” ifadesinde şair, Atatürk’ün vefat etmiş olduğu gerçeğini daha yumuşak bir ifade ile anlatmayı amaçlamaktadır. Çağlar, bu bölümde Atatürk’ün büyüklüğünü bütün dünyanın onun için yas tutması isteğiyle anlatmaktadır.

Son bölümde yer alan “*Geçenler değil sade başı silindirliler/ Geçiyor köylülerin yalın ayaklariyle*” dizesi ile Çağlar, dönemin Türk halkı için bir tespitte bulunmaktadır. Bu dizelerde verilmek istenen mesaj, toplumun bütün sınıflarının Atatürk’ü gönülden sevdiği ve onun ölümüne samimi bir şekilde üzüldükleri mesajıdır. Şairin kullandığı “*başı silindirli*” kelime

grubu ad aktarması sanatı yoluyla modern şapka takan şehirli sınıfı ile “*yalın ayaklı*” olarak ifade edilen kırsal sınıf arasındaki fark açıkça ortaya konmuştur. Ancak şaire göre farkları ortaya konan bu iki sınıfın tartışılmaz bir şekilde bir araya geldiği yegâne konu Atatürk sevgisidir.

3.1.29. Nisan – Mayıs Arası (Atatürk Caddesi’nde)⁴⁹⁵

Nisandan mayısa, Ankara’n Atam
Ayakta, ÷lküne kalkan gibiymiş.
Atatürk caddesi boyunca herkes
Ana damardaki al kan gibiymiş.

Şahlanmış Türklüğün yeraltı gücü,
Silinmiş gündelik çıkarıcı madde.
Yirmi gün çalkanmış denizler gibi,
Adını yeniden hak etmiş cadde...

Kalkmışın bulutça Anıt-Kabir’den
Yağmışın yağmurca ta yüreklere.
Çağlamış seninle dolup taşarak
Dikmen yokuşuyla Kavaklıdere...

Şimdi pırıl pırıl bütün Ankara
Yağmurla yıkanmış ağaçlar gibi.
Doluyor uzanan gönöl testisi:
Özgürlük, ışıktan bir pınar gibi...

Şimdi Çankaya’dan Anıt-Kabre dek
Bir şey var: uzansam benim olacak.
Bir şey var: içime akıp doluyor
Sofrandan döndüğüm gün kadar sıcak...

3.1.29.1. “Nisan-Mayıs Arası” Şiirinin Çözümlemesi

1960 yılında yazılan Nisan Mayıs Arası şiiri, 28-29 Nisan Olayları ile 27 Mayıs Askeri Müdahalesi arasındaki dönemi konu alan siyasi içerikli bir şiirdir. Çağlar, eserlerinde farklı

⁴⁹⁵ B. Çağlar, *Atatürk Şiirleri*, 33.

hükûmetleri Atatürkçülükten uzaklaştıklarını düşündüğü için sık sık eleştirmiştir. Çağlar'ın bu eleştirilerden ötürü yoğun baskıya uğradığı dönemler olduğu bilinmektedir.⁴⁹⁶ DP dönemi de Çağlar için Atatürk'ün mirasına ihanetin ayyuka çıktığı dönemlerden bir tanesidir.⁴⁹⁷ Bu sebeple şiirlerinde DP iktidarını eleştirdiği unsurlar yoğun bir şekilde görülmektedir. Şairin, Nisan Mayıs Arası şiiri de bu unsurlar ile açısından zengin bir içeriğe sahiptir.

Şiirlerinde halkın cumhuriyetin koruyucusu olma görevinden sık sık bahseden Çağlar, halkın vakti geldiğinde bu göreve sahip çıkmasına karşı duyduğu heyecanı “*Atatürk caddesi boyunca herkes/Ana damardaki al kan gibiymiş*” dizeleri ile aktarmaktadır. DP iktidarı boyunca Atatürk'ün ülküsünün zarar gördüğünü ve bu sebeple umutsuzluğa düşen Çağlar'a göre anlaşılan o ki Ankara'da bulunan subaylar da Atatürkçülüğü korumak için harekete geçmişlerdir.⁴⁹⁸ Bu hadiseyi coşkuyla anlatan Çağlar, 27 Mayıs Harekâtını bir “*şahlanış*” olarak değerlendirmektedir. Harekâtın DP iktidarına son vermesi ile Atatürk'ün fikirlerinin yeniden ülkeye egemen olacağını belirtmek için şair, Atatürk'ü “*bulut*” ve “*yağmur*” metaforları ile anmaktadır. Bu metaforun devamında gelen “*pırıl kırıl, temizlik, gönül testisi, ışıktan pınar*” gibi “*yağmur*” benzetmesi ile ilintili kullanımlar Atatürk'ün fikirlerini belirtmek için kullanılan umut dolu ifadelerdir. *Su* imgesi ile anlatılan Atatürk ilkeleri, Türkiye'yi şairin zararlı gördüğü bir zihniyetten temizleme görevi ile işlenmiştir.

Çağlar'ın tamamen siyasi amaçlarla kaleme aldığı bu şiiri, Atatürkçülükten uzaklaşıldığını düşündüğü bir dönemin bitişiyle hissettiği coşkuyu okuyucuya aktarmayı hedeflemektedir.

3.1.30. Nöbetçi Millet⁴⁹⁹

Kıskanıp alsa da seni yaradan;
Bir yıl değil, bin yıl geçse aradan
Sensin ılık diye önümüzdeki
Sensin ateş diye kanımızdaki;
Ey yanımızdaki
Beş-on mermere,
Bir avuç toprağa sığan
Sınırsız umman hey!...
Yeni kıyılar bulur, yeni yarlar kazardın

⁴⁹⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 26.

⁴⁹⁷ Yaşar Nabi Nayır, “Yaşar Nabi Anlatıyor”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970), 50.

⁴⁹⁸ Akbal, “Ata'nın Şairi Artık Yok”, 47.

⁴⁹⁹ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 104.

Sen her köpürüp taşmanda...
Her konuşmanda
Milletinin alın yazısını yeniden yazardın;
Bakışların, inanmayı ezerdi;
Sağ kolun bir tırpana benzerdi;
Başlardı yurt tarlasında düşüncenin hasadı...
Cümlelerin ya örsten kalkardı
Ya çıkardı kından;
Başak saçların sarkardı harman alnından;
Halk, biçilmiş ekin gibi, düşerdi dizlerine...
Milyonlar, katılırdı sözlerine
Mıknatısa koşan zerreler gibi.
Köhne kanaatler köhne kürreler gibi
Sözünde çarpışıp düşerdi...

Tam sustuğun gün kıyamet oldu,
Tam konuştuğun günse mahşerdi;
Rab, gökte, “Dinleyin” derdi meleklerine;
Tanrı soluğu değer insan yüreklerine
Irmaklar kavuşurdu yeni denizlerine,
Halk biçilmiş ekin gibi düşerdi dizlerine...
Şimdi tamamlayabilmek için tavafını
Nöbetçi olmak için anıt kabrine
Sarmış yalın kılıçlar gibi etrafını
Tutuyor nöbet
Bu millet:
Bu, vaktiyle, ayaklarını ummanlar yalayan
Bu, üç kıt’ayı atının naliyle damgalayan;
Bu, her yere evi gibi giren;
Bu, Atillayı, Timuru, Oğuzu;
Bu, Yıldırımı, Fatih, Yavuzu;
Bu, seni yetiştiren ulu millet...
Ağırbaşlı, dimdik,
Uyanık, tetik

Anıtkabrinde tutuyor nöbet...
Ey ıssız geceler içinden
Bize eşsiz sabahı getiren!
Ey çoktandır dul bayrağın eşi!
Ey gece yarılarımızın güneşi!
Ey ılık saçlar
Ey yele kaşlar
Ey çekilmiş hançer bakışlar
Ey fikir döven şakaklar
Ey kalem parmaklar
Ey okşarken kalbe değen el!
Ey en güzel!
Ey en büyük!
Ey Atatürk!

Getir dudaklarını, bir bir alnımıza koy
Dağlansın ateşinle bu soy
Oyy, Atatürk, Oyy!...
İrkilmez Ataocuğu, irkilmez
Zabtedilmez, Atam, zabtedilmez
Biz varken, senin kalenin burçları;
-Bakışlarımız kılınc uçları-
Bekliyoruz devrimini biz.
Çökmeyeceğiz diz:
İsterse hayat zehir olsun
İsterse refah kahrolsun
İsterse kurşun düşsün yanımıza – belimize
İsterse geçinmek için
Bir dilim ekmek vermesinler elimize;
Yer sarılsa yerinden
Dünya düşse peşimize,
Ne senden geçeriz, Atam,
Ne senin eserinden!...

3.1.30.1. “Nöbetçi Millet” Şiirinin Çözümlemesi

1940 yılında yazılan Nöbetçi Millet şiirinin teması hayatını henüz iki sene önce kaybetmiş Atatürk’e duyulan hasretten ve hayranlıktan oluşmaktadır. “*Kıskanıp alsa da seni yaradan*” dizesiyle Çağlar, Atatürk’ü Allah tarafından kıskanılacak niteliklere sahip üstün bir insan olarak ifade etmektedir. Çağlar’ın Atatürk’e birtakım ilahi anlamlar yüklemesi onun sanatının tanımlayıcı özelliklerinden bir tanesidir. Bu özellik şiirin devamında “*Rab, gökte, ‘Dinleyin’ derdi meleklerine*” ve “*Tam konuştuğun günse mahşerdi/ Tanrı soluğu değer insan yüreklerine*” dizeleri ile görülmeye devam etmektedir. Örneklerde açıkça görüldüğü gibi Çağlar, Atatürk’e ilahi özellikler yükleme eğilimini bu şiirinde de göstermiştir.

Atatürk’ün Çağlar’ın nezdinde kutsallık mertebesine erişmiş bir figür olması şüphesiz Atatürk’ün Türk milleti için ortaya koyduğu yeniliklerle ilişkilidir. Çağlar da şiirinde Atatürk’ün Türk milletinin modernleşme öncüsü olma özelliğini sık sık vurgulamaktadır. “*Sağ kolun bir tırpana benzerdi/ Başlardı yurt tarlasında düşüncenin hasadı*” ve “*Halk, biçilmiş ekin gibi, düşerdi dizlerine...*” dizelerinde açıkça görüldüğü gibi Çağlar, Atatürk’ü bir çiftçi motifi ile aktararak onu Türk modernleşmesinin müsebbibi olarak görmektedir.

Şairin, Atatürk’ü Türk milletinin önderi olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Ancak öte yandan Çağlar, Türk milletini büyük bir ulus olarak görme fikrine de şiirinde yer vermiştir. “*vaktiyle, ayaklarını ummanlar yalayan, üç kıt’ayı atının naliyle damgalayan, her yere evi gibi giren*” kullanımları ile tarihte geniş imparatorluklar kuran Türk milletini başarılarıyla övünen şair, Türk milletinin büyüklüğünü Atatürk’ü yüceltme amacına hizmet eden bir araç olarak kullanmıştır. Zira Türk milletinden bahsederken “*Atıllayı, Timuru, Oğuzu, Yıldırımı, Fatih, Yavuzu*” gibi tarihi Türk büyüklerini ön plana çıkaran Çağlar, Atatürk’ün de bu kişilerin ayarında bir kişilik olduğunu vurgulamak için “*Bu, seni yetiştiren ulu millet*” dizesini tercih etmiştir. Şairin “*ulu*” sıfatı ile nitelendirdiği Türk milleti, şiirde Atatürk’ün mezarında nöbet tutmakla görevlendirilmiştir. Elbette şairin mezar başında nöbet tutmak ile anlatmak istediği Atatürk’ün fikirlerine ve cumhuriyete sahip çıkma ülküsüdür. Atatürk’ü anma yolu ile Türk milletine Atatürk’ün fikirlerini koruma ödevini yükleyen şairin, bu bölümde, didaktik bir dil kullandığını savunmak mümkündür.

Çağlar’ın Atatürk’ü anarken Atatürk’ün fiziksel özelliklerini çeşitli benzetmeler yoluyla okuyucuya aktarmaktadır. Atatürk’ün saçları, kaşları, elleri “*ışık saç, yele kaş, hançer bakış, kalem parmak, fikir döven şakaklar*” gibi benzetmeler kullanılarak anlatılmıştır. Bu benzetmeler Türk halk şiirindeki benzetme üslubuna oldukça benzemektedir. Nitekim Çağlar da birçok şiirinde aynı üslubu kullanarak Atatürk’ün fiziksel özelliklerini bir tutarlılık içerisinde

betimlemektedir. Bu da şüphesiz onun Türk halk şiiri geleneğine yakın bir şair olmasından kaynaklanmaktadır.

Nöbetçi Millet şiirinin son bölümünde Çağlar, şiirin başında kullandığı duygu ve hüznü yüklü dili yavaş yavaş terk edip onun yerine coşkulu bir üslup kullanmaya başlamıştır. Bu tercih ile Çağlar'ın şiirlerinde yaygın olarak görülen okuyucuyu harekete geçirme isteğinin Nöbetçi Millet şiirinde de yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu şiir, Atatürk hayatını kaybetmiş olsa bile Çağlar'ın Türk milletinin Atatürk'ün açtığı yoldan asla ayrılmayacağını bir anlatıdır. Nitekim şiir, Atatürk'ün fikirlerinden asla vazgeçilmeyeceğine dair verilen sözlerle son bulmaktadır.

3.1.31. O Çanakkale'nin Çelik Adamı⁵⁰⁰

İstanbul'u Türk'ten geri almaya
Bir gün dağı taşı düşman bürümüş
Fatih'in kır atı yerine o gün
Bir sürü boz zırhlı suya yürümüş!

El ele vermiş de üç büyük devlet
Karadan zorlamış, sudan zorlamış.
Bahtım söndü diye yanarken millet
Çanakkale'de bir yıldız parlamış.

Demiş: yurt uğruna ölüm büyük zevk;
Bir hilal gibiymiş elinde kılıç
Engin yüreğinde dalga dalga şevk,
Gök rengi gözünde şimşek şimşek hınç.

Mücevher üstünden toz silker gibi
Karaya çıkanı dökmüş denize.
Emrinde bir avuç Türk askeriyle
Üç büyük devleti getirmiş dize...

⁵⁰⁰ B. Çağlar, *Türk'üm Ben*, 55.

3.1.31.1. “O Çanakkale’nin Çelik Adamı” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın *O Çanakkale’nin Çelik Adamı* şiiri, Birinci Dünya Savaşı’nda cereyan eden Çanakkale cephesindeki Türk zaferini anmak için yazılmıştır. Birinci dördlükte “*Fatih’in kır atı yerine o gün/Bir sürü boz zırhlı suya yürümüş*” dizeleri ile telmih sanatına başvuran şair, İstanbul’un 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesi olayını hatırlatarak İtilaf Devletleri’nin İstanbul’u ele geçirme amacına vurgu yapmaktadır.⁵⁰¹

Şair henüz başlıkta Atatürk’ü “*çelik adam*” olarak nitelendirerek Atatürk’ün Çanakkale müdafaasındaki rolünü belirten bir imge kullanmaktadır. Çanakkale Muharebeleri sırasında İtilaf Devletleri, boğazı deniz yoluyla geçemeyince kara çıkarması ile Gelibolu Yarımadası’nı kontrol altına almak istemişlerdir.⁵⁰² Şair bu tarihsel olguyu “*Karadan zorlamış, sudan zorlamış*” dizesi ile belirtmektedir. Mevzubahis savaş sırasında Türk milletinin hayatı bir tehlike ile karşı karşıya olduğunu belirtmek adına “*Bahtım söndü diye yanarken millet*” dizesini kullanan şair, daha sonra Atatürk’ün kurtarıcı özelliğini vurgulamak için Atatürk’ü “*Çanakkale’de bir yıldız parlamış*” ifadesi ile bir yıldıza benzetmektedir. Şiirde Atatürk’ün yüceltilmesi “*Bir hilal gibiymiş, engin yüreğinde, gök rengi gözünde şimşek şimşek hınç*” ifadeleri ile devam etmektedir. Şair bu imgeleri kullanırken Atatürk’ün hem fiziksel hem kişisel özelliklerine dikkat çekmektedir.

Şiirin son iki dizesinde geçen “*Emrinde bir avuç Türk askeriyle/ Üç büyük devleti getirmiş dize*” cümleleri ile Çanakkale Zaferi, Atatürk’e mal edilirken zaferin ne kadar büyük imkansızlıklar altında kazanıldığı vurgulanmıştır. Böylece Atatürk’ün tek başına İtilaf Devletleri’ni alt ettiği mesajı verilerek Atatürk’ün başarılı bir komutan ve kurtarıcı olma özellikleri aktarılacak istenmiştir.

3.1.32. O, Bende Ömürboyu⁵⁰³

1918... Kayseri... Havuzbaşı...
Yine bizde babamın beş-altı arkadaşı...
Kalmamış birbirini bastıran kahkahalar;
Bir ölünün başında toplanmış halleri var.
Anlıyorum bir şey var havada bile saklı,
Ben, on yaşında çocuk, sebepsiz ağlamaklı;

⁵⁰¹ Çaycı, “Çanakkale ve Gelibolu”, 35.

⁵⁰² Çaycı, “Çanakkale ve Gelibolu”, 35.

⁵⁰³ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 128.

Erkenden yatmak için soyunurken içerde,
Birden sesler coşuyor dışarıda perde perde;
Babam sözünü kesip koşuyor içeriye,
Bir “Harb albümü” ile dönüyorken geriye
“Peşine katıl” diyor içimden bir ses bana...
Açtığı bir sayfayı tutup ışıktan yana
“İşte iş bunda” diyor, sesinde aşkı saklı;
Herkes yanındakinden, ben hepsinden meraklı,
Hepimiz resme eğik, bakıyoruz yakından:
Bir kılıç, parıl parıl, sıyrılır gibi kından
Yanında duranları gölgede bırakarak
Bir vücut parıldıyor: alımlı, ince, kıvrak;
Belli resimde bile: saç ipek, bakış çelik,
Avurdu avurduna geçmiş bir yüz, incecik;
Gerilmiş göğüs, geniş, bir şeye siper gibi;
Elinde duran kamçı dizini döver gibi...
Anlıyorum o küçük aklımla o zamandan
Budur ancak her şeyi düzeltecek kumandan;
Babamın alnındaki kırışığı silecek;
Biz daha söylemeden derdimizi bilecek;
Ne zaman daralırsam o resme bakacağım;
Koynumda o resimle yollara çıkacağım;
Ben, dünya güzeline resimden âşık olan
“Bulmadan ölmem” diyen, masaldaki keloğlan!...

1923... Kayseri... gece... sokak...
Yola düşen her elde ya fener var, ya bayrak;
Yırtmış şehir o çürük, o eski, paslı kını;
Vilayet konağının sarmışız dört yanını.
Yediden yetmişe dek köşesinde kalan yok...
Sade fener ışığı, elektrik filan yok;
Hayale imkân veren masal alacılığı;
Oynak büyük gölgeler sarmış kalabalığı:
Bir meşale, balkonda, birdenbire, kocaman;
Saç biçimi alevler, kalpak biçimi duman,

Göz göz iki kıvılcım, el biçimi bir ılık!
Sarmış kalabalığı, korku-saygı karışık
Tapınmayı andıran bir sevgi baştan başa;
On bin ağız, tek bir ses: -Yaşasın Kemal Paşa!...
Resmini ilk gördüğüm saatten tutmuşum;
Balkona tırmanmışım, konuşmuş konuşmuşum;
Genç sesimde sevgimin engeller aşan hızı;
Onda hayat yolumun bir çift kutup yıldızı...

1931... Ankara... Eskişehir...
Yolda halim, dağ delip dolaşan Ferhat'la bir!...
Geleli günler oldu hep hasret ateşinde,
Günlerdir göremedim, koşuyorum peşinde,
İstiyorum ki ona giden yolda ne şoşa
Ne ufacık bir geçit, ne açılmış bir iz olsa,
Sade sarp yalçın olsa ve sade dimdik kaya;
Avuçlarım, dizlerim koyulsa kanamaya:
Kanımla kayalara destanını yazarak,
Bahtım siyah olmadan göğsüm kızıl, alnım ak,
Parıltılı gözlerim yıldız olacak gibi:
Çıksam O'na kaleye çekilen sancak gibi!...
Ona sesleniyorum yollarda yana yana:
"Bir gün olsun yakından görmeyi bahşet bana
Yoksa bir Ferhat gibi düşeceğim arkane
Öyle ki hain sanıp vuracaklar bir gün de..."
Bu ateş mısraları gören beş-on arkadaş
-Hepsinde o tutkun ruh, hepsinde o coşkun yaş-
Çıkarmak üzereler para katıp bir dergi
Bu şiir iri harfle başa konsun yeter ki!
Tertipçi, tashihçi biz, dağıtıcı biz yine:
Satıyoruz bir tane Meclis'e her girene...
Ve dergi sofrasına ulaşıyor akşama...
Köşkündeyim nihayet; karşıma O var ama
Gözlerim kamaşıyor, bakışlarım doluyor;
Gönlüm kopacak gibi çırpınıyor soluyor;

Eşiğine basmışım, kaybetmişim izini!
Neden sonra güç halle seçiyorum yüzünü;
İnsana gökte bir şey görmüş hissi geliyor;
Işık saçları geniş alnını gölgeliyor;
Duygunun en yücesi, sezişin en derini
Doldurmuş deniz-dibi renginde gözlerini.
Şakakları alnında düşünce koşturuyor;
Bakışı pırıl pırıl, ruhu tutuşturuyor;
İnce parmaklar ile gönül arıyor eli;
Bu bir masal adamı, bu bir insan güzeli

1933... Onuncu yıl... Ankara...
Koyu kalabalığı güç halle yara yara
Bulmuşum tribünün iyi gören yerini;
Bir kartal kanadına benziyor pelerini;
Bir açsa barınacak yavrusu; bütün millet,
Sesi gök gürültüsü, sözleri rahmet rahmet;
İstiyor bir çağlayan gibi çorağa akmak;
Saçları ışık ışık, gözleri çakmak çakmak,
Bütün meydan onunla ısınıyor, yanıyor.
Halk, ona seslenmeye dilimi kullanıyor:
Mektepli, asker, esnaf, ona dönüp başını
Söylüyor bir ağızdan onuncu yıl marşını
“Çıktık açık alınla on yılda her savaştan
Ördük demir ağlarla anayurdu dört baştan
Başta bütün dünyanın saydığı başkumandan
On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan.”

938... Cumhuriyet Bayramı...
Dolmabahçe yolunda tam sonbahar akşamı:
İri göz yaşı gibi düşen nice yaprak var...
Göğsünü döğüp duran insana benziyorlar
Dalgalar mermerlere her vuruşta çatlayıp...
Tren kalkarken birden, son vagona atlayıp;
Ankara'dan buraya çılgın gibi gelmişim;

Şu duvarlar dibinde bekleyip durmak işim,
Saraydan çıkanlara bir haber dilenmeye...
Yine coşkunluğumun bir niyeti yok dinmeye
Hep güneş saçlar, yıldız gözler sayıklamakta;
O gitgide mum gibi eriyorken yatakta...

1964... Ekimin son günleri...
Sensiz çırpınıyordum uzun yıllardan beri...
Gafletim sürüyordu düne kadar içimde;
Düşünüyordum seni alıştığım biçimde:
Benim için gök gözler, güneş saçlar... filandın;
Demek ki er geç geçip gidecek bir insandın.
Put-ateşe tapan cetlere kapılmışım;
Ey yurdum, ey bayrağım, ey ülküm! Yanılmışım...
Sen varsın -girmesen de o bildiğim biçime-
Çıksam baksam dört yana, dönsem baksam içime...
Altmış yıl büründüğün o kılık neme gerek
Sen bir kerecik bizden bir kılığa girerek
Önümüze düşmenin, gönlümüze girmenin,
Bize büyük ve güzel her şeyi getirmenin
Bir hızda, bir çırpıda, çaresini bulmuşun;
Sonra da o kılıktan sıyrılıp kurtulmuşun,
Yırtınca o kalıbı taşıp genişlemişin,
Türklüğün-insanlığın ruhuna işlemişin!
Doğrulup gülüyorsun yeryüzüne yeniden
Her silkinen, kalkınan, kurtulan milletle sen,
Tıpkı ilk sesin gibi Samsun'dan-Amasya'dan
Son sesin yükseliyor Afrika' Asya'dan,
Evrenin toprağında – suyunda – taşında sen.
Her iyiye-güzele giden yol başında sen!
Senin sesin geliyor her yerde son çareden;
Sen seslensen yeri var bize her minareden.
Sensin “bereket” diye toprakta gördüğümüz;
Senin “çatık kaş”ındır bayrakta gördüğümüz.
Senin ağarmış başın Kop, Süphan, Ağrı bize.

Senin bağıdır artık vatanın bağı bize.
Ne çıkar beden olup gelmesen yanımıza;
Girmişsin kafamıza, sinmişsin kanımıza;
Bu sonsuz yaşayışa “hayatı terk” mi denir?..
Senden bir şey almayan insana Türk mü denir?

3.1.32.1. “O, Bende Ömürboyu” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın en çok bilinen Atatürk şiirlerinden biri olan O, Bende Ömürboyu şiiri Atatürk ve Çağlar arasındaki ilişkiyi anlatmaktadır. Şair, Atatürk’e duyduğu sevgiyi ve hayranlığı aktarırken Türkiye’nin geçirdiği değişimleri ve atlattığı önemli dönemeçleri kendi tecrübelerine dayanarak yorumlamaktadır.

1918 yılıyla başlayan birinci bent, Çağlar’ın henüz 10 yaşında küçük bir çocukken Atatürk ile tanışmasının hikayesini yansıtmaktadır.⁵⁰⁴ Çağlar, düşman işgali altındaki ülkenin içinde bulunduğu umutsuzluğu babası ve arkadaşları çerçevesinde anlatarak Atatürk’ün tek umut kaynağı olarak görüldüğünden bahsetmektedir. Çocuk aklıyla Atatürk’e yalnızca fotoğrafından hayran olan Çağlar, Atatürk’ü “*kılıç, alımlı, ince, kıvrak, saç ipek, bakış çelik, bir yüz, incecik, gerilmiş geniş göğüs, bir şeye siper gibi, her şeyi düzeltecek kumandan, babamın alnındaki kırışığı silecek, derdimizi bilecek, dünya güzeline*” ifadeleri ile yoğunluklu olarak fiziksel görünüşü ve kurtarıcı olma özelliklerine vurgu yaparak imgelemektedir. Halk edebiyatında kullanılan bir motifi olan sevgiliye resimden âşık olma motifi, şiirin bu bölümünde Çağlar’ın Atatürk’e olan sevgisinin kaynağını belirtmek için kullanılmıştır.⁵⁰⁵

Bir sonraki bölümde şair okuyucuyu 1923 yılına götürmektedir. Bu bölümde bir önceki bölümde hissedilen umutsuzluk yerini coşkuya bırakmıştır zira zafer kazanılmıştır ve bu zaferin ardından Atatürk’ün Çağlar’ın lise yıllarında Kayseri’yi ziyaret etmesi anlatılmaktadır.⁵⁰⁶ Çağlar, Atatürk’ün Kayseri’ye gelmesi üzerine düzenlenecek programda konuşma yapmak ve şiir okumakla görevlendirilmiştir.⁵⁰⁷ Kendi anlatımına göre Atatürk’ü ilk defa canlı canlı göreceği için içinde yaşadığı heyecanı dinleyicilere de yaşattığı coşkulu bir konuşma yaptıktan sonra kürsüden inmiştir.⁵⁰⁸ Yıllar sonra Çağlar, Çankaya sofrasında Atatürk ile buluştuğunda Atatürk, Çağlar’ı Kayseri’de yaptığı konuşmadan ötürü hatırlamıştır.⁵⁰⁹

⁵⁰⁴ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 58.

⁵⁰⁵ Ay, *Türk Halk Hikayelerinde Aşk Motifi*, 24.

⁵⁰⁶ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 34.

⁵⁰⁷ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 34.

⁵⁰⁸ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 34.

⁵⁰⁹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 64.

Çağlar bu bölümde Atatürk'ü muzaffer bir komutan ve halka ilham veren bir lider olarak tanıtmaya amacıyla hareket etmektedir. Şairin, Atatürk'ü betimlemek için kullandığı “*Bir meşale, kocaman, Saç biçimi alevler, kalpak biçimi duman, göz göz iki kıvılcım, el biçimi bir ışık, bir çift kutup yıldızı*” imgeleri ile çoğunlukla Atatürk'ün fiziksel özelliklerine vurgu yapmaktadır. Öte yandan “*yaşasın Kemal Paşa*” kullanımının ise “*Sarmış kalabalığı, korku-saygı karışık/Tapınmayı andıran bir sevgi baştan başa*” dizelerinin anlam bakımından göz önüne alınmasıyla Atatürk'e ilahi bir anlam yüklemek için tercih edildiği anlaşılmaktadır.

1931 yılının işlendiği bölümde Çağlar'ın Atatürk ile şahsi tanışması anlatılmaktadır. Çağlar'ın Ankara'da yaşadığı bir dönemde arkadaşlarıyla beraber çıkardıkları Hep Gençlik dergisinde Görmeye Geldim şiirinin Atatürk'ün eline ulaşması için çabalayan Çağlar, en sonunda Çankaya sofrasına davet edilerek en sonunda amacına ulaşmıştır.⁵¹⁰ Atatürk ile tanışma anının izlenimlerini paylaşan Çağlar, bu bölümde Atatürk'ü ilahi özelliklerle donatmaktadır. “*Gözlerim kamaşıyor, bakışlarım doluyor, insana gökte bir şey görmüş hissi geliyor, ışık saçları, duygunun en yücesi, sezişin en derini, deniz-dibi renginde gözlerini, şakakları altında düşünce koşturuyor, bakışı pırıl pırıl, ruhu tutuşturuyor, ince parmaklar, masal adamı, insan güzeli*” imgeleriyle anlatılan Atatürk, Çağlar için üstün bir insan olma ve karşısındaki insanı varoluşu ile etkileyebilme özellikleriyle ön plana çıkmaktadır.

Şiirin bir sonraki bölümü 1933 yılını konu almaktadır. Bilindiği gibi Çağlar, Faruk Nafiz Çamlıbel ile birlikte Cumhuriyet'in onuncu yılını kutlamak için Onuncu Yıl Marşı'nı kaleme almıştır.⁵¹¹ Bu bölüm ise Cumhuriyet'in 10. Yılı kutlamaları sırasında Atatürk'ün Türk milleti karşısında yarattığı imaj anlatılmaktadır. “*Kartal kanadına benziyor pelerini, yavrusu; bütün millet, sesi gök gürültüsü, sözleri rahmet rahmet, bir çağlayan gibi, saçları ışık ışık, gözleri çakmak çakmak, bütün meydan onunla ısınıyor, yanıyor, bütün dünyanın saydığı başkumandan*” imgeleri ile anlatılan Atatürk'ün, Türk milletinin önderi olma özelliği Atatürk'ü görkemli doğa unsurlarına benzetme yoluyla aktarılmaktadır.

1938 yılı ile başlayan bölümde Çağlar, Atatürk'ün son günlerini anlatmaktadır. Bölümün içeriği sebebiyle şair, doğal olarak önceki bölümlerde kullandığı coşkulu üslubun yerine hüznü dolu bir dil kullanmıştır. Bu bölümde Çağlar, Atatürk hasta iken Ankara'dan İstanbul'a gidip Atatürk'ün durumu hakkında bir şeyler öğrenmeye yönelik çabalarını ve bu sırada içinde bulunduğu duygu durumunu işlemektedir.⁵¹² Bölümün sonunda ise Çağlar'ın Atatürk'e

⁵¹⁰ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 63.

⁵¹¹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 18.

⁵¹² B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 37.

alışılmadık bir noktadan yaklaştığı görülmektedir. Zira Çağlar, eserlerinde Atatürk'ü çoğunlukla bir çeşit üstün insan olarak yansıtmıştır. Ancak bu bölümün sonunda Atatürk'ün hastalığından ötürü zayıf düşmesini anlatmak için şair, Atatürk'ten bahsederken “*mum gibi erimek*” deyimini kullanmıştır. Zayıf düşmüş, solmuş anlamlarına gelen bu deyim kullanmasıyla Çağlar, Atatürk'ün de bir insan olduğunun farkına vardığını göstermektedir.⁵¹³ Şiirin Atatürk'ün ölümünden sonra yazıldığı göz önüne alınırsa Çağlar'ın Atatürk ile ilgili algısının yıllar içinde ne yönde değiştiği anlaşılmaktadır.

Şiirin son bendinde şair, 1964 yılındaki durumu değerlendirmektedir. Atatürk'ün vefat etmesinden sonra Atatürksüz geçen yıllar boyunca Çağlar, Atatürk'e dair düşüncelerinin nasıl değiştiğinden bahsetmektedir. “*Benim için gök gözler, güneş saçlar... fıldır/ Demek ki er geç geçip gidecek bir insandın*” dizelerinde Atatürk hakkında yazdığı şiirlerin izleri görülmektedir. Atatürk'ü olağanüstü bir insan olarak görmeye alışkın olan Çağlar, “*Put-ateşe tapan cetlere kapılmışım/ ...Yanılmışım*” dizeleriyle bu eğilimini itiraf etmektedir. Ancak bu duygu değişimi Çağlar'ın Atatürk'ü unuttuğunu anlamına gelmemektedir. Zira şair, şiirin devamında Atatürk'ün asıl kerametinin onun fikir dünyasında saklı olduğunu düşünmektedir. “*Altmış yıl büründüğün o kılık neme gerek/Sen bir kerecik bizden bir kılığa girerek*” dizelerinde kılık kelimesi ile sıradan insanları kasteden şair, Atatürk'ü maddi dünyanın üzerinde ulvi bir pozisyona yükseltmektedir. Bu pozisyonun gerçekliği de Atatürk'ün hayatını kaybetmesinden sonra bile fikirlerinin hala dünyada çeşitli yerlerdeki insanları etkiliyor oluşuyla kanıtlanmıştır. “*Doğrulup gülüyorsun yeryüzüne yeniden/Her silkinen, kalkınan, kurtulan milletle sen, Her iyiye-güzele giden yol başında sen/Senin sesin geliyor her yerde son çareden, Ne çıkar beden olup gelmesen yanımıza/Girmişsin kafamıza, sinmişsin kanımıza*” dizelerinde bu fikrin kanıtları görülmektedir.

Şair, 1964 yılı ile bitirdiği bu şiirinde Atatürk'ü anlama noktasında geçirdiği evrimi aktarmaktadır. Çağlar, gençlik dönemindeki şiirlerinde fiziksel özellikleri ve kahramanlıklarıyla işlediği Atatürk'ü bu şiirinde dünya halklarına bıraktığı düşünsel mirasıyla ön plana çıkarmaktadır.

3.1.33. Sabah Duası⁵¹⁴

Çok şükür, yine güneş düşüyor gözlerime,
Seven biri, karşılık veriyor sözlerine.

⁵¹³ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

⁵¹⁴ B. Çağlar, *Türk'üm Ben*, 56.

Çok şükür, kanım al al yanıyor al bayrakta,
Ay yıldızın gölgesi geziyor bu toprakta.
Çok şükür anadilim şakıyor her ağızda
Tarihim eskilikte ululukta birinci,
İçimde Atatürk'e layık olmak sevinci,
Bulmuşum okumanın – yetişmenin yolunu
Yarabbi. Doğru yoldan ayırma bu kulunu.
Kısmetimi çalışıp hak ederek bulayım
Çekmesin gölgesini üstümden bir gün benim,
Büyüğüm, evim, barkım, gönlüm rahat, sesim gür,
Türk'üm hürüm mutluyum, Tanrım sana çok şükür.

3.1.33.1. “Sabah Duası” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar'ın Sabah Duası şiiri, şairin dini içerikli şiirlerine örnek teşkil etmektedir. Çağlar'ın Kur'an-ı Kerim'den bazı parçaları, şiir formatında Türkçeleştirildiği göz önüne alındığında onun dini içerikli şiirler üretmeye yabancı olmadığı anlaşılmaktadır.⁵¹⁵

Çözümlenen bu şiir, başlığından da anlaşılacağı üzere sıradan bir şiirden ziyade Allah'a sahip olunan nimetler için teşekkür etmek amacıyla yazılmış bir şiirdir. Çağlar öldükten sonra arkadaşları tarafından yayınlanan bazı makalelerde Çağlar'ın inançlı bir Müslüman olduğu belirtilmektedir.⁵¹⁶ Ayrıca Çağlar'ın “Kur'an-ı Kerim'den İlhamlar” adlı eserine bakıldığında Çağlar'ın İslami gelenekleri ve yaşayış tarzını Türkçeleştirerek Türk kültürüne yaklaştırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.⁵¹⁷ Atatürk imgesinin incelendiği bu çalışmaya dahil edilen bu şiirde de Çağlar, sabahleyin Allah'a edilecek duanın bir örneğini Türk milleti ile paylaşma emeli gütmektedir.

Şair, yeni bir günün doğması sebebiyle duyduğu şükran duygusunu Allah ile paylaşarak başladığı şiirinde Türk olarak var olduğu için Allah'a teşekkür etme yoluyla Türk milletini yüceltme yoluna gitmiştir. “Çok şükür, kanım al al yanıyor al bayrakta/ Ay yıldızın gölgesi geziyor bu toprakta/ Çok şükür anadilim şakıyor her ağızda” dizeleri ile Türk devletinin, bayrağının ve dilinin yaşamasından duyduğu sevinci belirten Çağlar, bütün bu kutsal varlıkların arasına “İçimde Atatürk'e layık olmak sevinci, Bulmuşum okumanın – yetişmenin yolunu/ Yarabbi. Doğru yoldan ayırma bu kulunu” dizeleri ile Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü de

⁵¹⁵ B. Çağlar, *Türk'üm Ben*, 161.

⁵¹⁶ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 27.

⁵¹⁷ B. Çağlar, “Kur'an'dan Sesleniş”, *Türk'üm Ben*, 161.

eklemektedir. Bu kutsallığın atfedilmesiyle Atatürk figürünün Çağlar'ın düşünce hayatı için ne kadar önemli bir yer kapladığı açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim kendisi yaşadığı dönemde Atatürkçülük dendiğinde akla gelen ilk kişi olmakla geriye bıraktığı mirası sayesinde bu fikri doğrulamaktadır.⁵¹⁸

Atatürk, bu şiirde Çağlar için yaşama sevincini oluşturan ve bunlara sahip olduğu için her sabah Allah'a şükretmesini sağlayan Türk vatanı, bayrağı, dili ve tarihi gibi Türk milletini meydana getiren aslî unsurlardan biri olarak görülmektedir.

3.1.34. Sana Her Günkünden Daha Muhtacız!⁵¹⁹

Türklük diye engin, yüce ne ararsak hep sende var!
Yiğitliğin, güzelliğin kaynakları senden çıkar.
Sana, varır kaynakları Pasinlerin, Denizlinin,
Meriçlinin, Seyhanlının, Fıratlının, Gedizlinin,
Kızılırmaklının gelip karıştığı canlı deniz!
Değer diye coşup taşan nemiz varsa senden bir iz;
Her birimiz bir damlanız, belki ayrı belki yalnız;
Günü gelsin bir arada, birdenbire toplanınız:
Seni tekrar halkederiz, kalb oluruz sana tekrar...
İçimizde bulanıklık, üstümüzde çer çöp mü var,
Bir silkiniş bir fırtına, pırıl pırıl bir durulma.
Ne güzel şey, içimize dönüp dönüp seni bulma...

İşte yine kıyındayız, karşındayız; birer sen'iz;
İçimizde coşan deniz, göğsümüzde çarpan deniz!
Sana geldik, bizi yıka, bizi yücelt bizi coştur;
Sensiz kalan fikir ve his, çoraklardan daha boştur...

Yağdın, Deniz hali verdin şu yaylalı çöle Atam!
Çiğnetmeyiz bu yattığın toprakları ele, Atam!
Bir kat daha seviyoruz yasındaki bayrakları...
Seni redde, sana küfre kalkan tek tük alçakları
-Kanun eğer bırakırsa- hincımızla biz boğarız

⁵¹⁸ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 70.

⁵¹⁹ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 115.

Tek Mustafa Kemal gitsin, biz Mustafa Kemal varız;
Atamız, Bayrağımız, Andımız!
Sonsuz acısı sensiz olmanın,
Yılgınlığı yok sensiz kalmanın...
Ey ömrümüzün varı!
Devletimizin miymarı!

Türkün alnından lekeyi silen!
Ey yüce milletin ruhunu
Avucunun içi gibi bilen!
Ey şimdi sel, şimdi dağ kesilen!
Ey bize intikal edip ölen!
Ey tarihten kopup gelen havari
Ey, cins bir küheylanmış gibi,
Bizim Sfenks'i şahlandıran süvari!

Ey Lozan defnesile bezeli
Dumlupınarın tunçtan heykeli!
Ey gönüllere kazan adını!
Ey o bez zindanından kadını,
Medrese külfetinden irfanı,
Taassup zencirinden vicdanı,
Taraşından gururu kurtaran!

Ey canlı bayrak, ey insan vatan!
Kasım rüzgarları kabrin başında
Cümle daldan yaprak getiriyorlar;
“Mustafa Kemaller yirmi yaşında”
Sakaryadan toprak getiriyorlar.

Selam sana gönül dolusu,
Ey uluların ulusu!
Türkün göğsü değeri eli!
Ey güzellerin güzeli!
Bir ülküsü bin bir gerçekten güzel;

Ey gözleri gökten güzel;
Ey saçları sırma sırma!
Bizi safından ayırma
Getir bize yine umut, yine hız;
Sana her günkünden daha muhtacız!

3.1.34.1. “Sana Her Günkünden Daha Muhtacız” Şiirinin Çözümlemesi

1948 yılında Yücel dergisinin 136. sayısında başlıksız olarak yayımlanan şiir, şairin 1966 tarihli *Benden İçeri* kitabında *Sana Her Günkünden Daha Muhtacız* başlığı ile yer almaktadır.⁵²⁰ Bentler halinde yazılmış olan şiirin ilk iki dizesinde Atatürk’ün üstün kişilik özellikleri sıralanmıştır. “*Engin, yüce, yiğitlik, güzellik*” kelimeleri ile anlatılan nitelikler Atatürk’ün şahsına aittir. Aynı zamanda Türk milletinin de sahip olduğu bu özellikler Türk milletine Atatürk’ün örnek olması yolu ile kazandırılmıştır. Bu iki dizede şair, Atatürk’ün seçkin özelliklerini vurguladıktan sonra aynı zamanda bu özellikleri Türk milletine kazandırdığını yani Atatürk’ün ülkede yaşanan devrimlerin ve yenileşmenin öncüsü olduğunu belirtmektedir.

Şair, devam eden dizelerde yukarıda belirtilen fikirleri bir de doğal unsurlardan faydalananarak kurduğu benzetmelerle aktarmaktadır. Pasinler ve Denizli bölgeleri Anadolu’nun zengin yer altı su kaynaklarına sahip bölgeleri iken Meriç, Seyhan, Fırat, Gediz ve Kızılırmak ise Anadolu’nun önemli nehirleridir. Çağlar, bu su kaynaklarının bir araya gelip Anadolu’da buluşmasını farklı kültürler ihtiva eden Anadolu halkının Atatürk’ün etrafında toplanıp kaynaşmasına benzetmektedir. Aynı bendin devamında kullanılan “*coşma, taşma, damla, durulma, pırıl pırıl, fırtına*” gibi ifadeler bu su kaynakları metaforunun bir devamı olarak Türk milletini ancak Atatürk’ün şahsı ve Atatürkçülüğün çevresinde toplanarak güçlü ve faziletli bir millet olabileceğini belirtmektedir.

Bir sonraki dörtlükte Atatürk’ü doğaya can veren su kaynaklarına benzetme çabası devam etmektedir. Şair Atatürk’e seslenerek “*yine kıyındayız, coşan deniz, çarpan deniz, yıka bizi*” gibi ifadelerle Atatürk’ü kutsal bir suya benzetirken o kutsal su ile münasebetin insanlar üzerinde coşturucu ve yüceltici bir etki yaratacağını beklemektedir. “*Yine kıyındayız...*” diye sözlerine başlayan şair, bu bölümde Atatürk’ten bir beklenti halindedir. Bu beklenti şüphesiz Atatürk’ün fikirlerinin toplumda yeniden egemen olması isteğidir. Zira bilindiği gibi Çağlar, İnönü dönemi CHP ve DP iktidarı dönemlerini Atatürkçülükten taviz verildiğini düşündüğü

⁵²⁰ B. Çağlar, *Yücel*, 136 (1948), 483.

için sık sık eleştirmektedir.⁵²¹ Bu fikrin ışığında aynı dördlüğün son dizesinde yer alan “*Sensiz kalan fikir ve his, çoraklardan daha boştur*” ifadesinde geçen “*çorak*” sözcüğü Çağlar’a göre Atatürk’ün Türk milletine can suyu olma özelliğinden mahrum kalmış bir Türk fikir dünyasını nitelemektedir.

Bir sonraki bentte Atatürk’ün vücut olarak Türk milletinin arasından ayrılmasına rağmen onun maneviyatının Türk milleti tarafından sahiplenildiğini ve ilelebet korunacağını vurgusunu yapılmaktadır. Bu bentte Atatürk’ün ölümü hüznü bir olay olarak ele alınmamaktadır. Şiirin yazıldığı tarihte Atatürk’ün ölümünün üzerinden uzun bir zaman geçtiği için şair artık bu büyük acıya katlanıp Atatürk’ün açtığı yolda devam edilmesi gerektiğinin bilincine varılmasını istemektedir. Ayrıca bu bölümde Atatürk “*devletin mimarı*” olarak nitelendirilmiştir. Bu kelime seçimi ile Atatürk’ün Türk devletinin kurucusu hatta yaratıcısı olduğu vurgulanmaktadır. Son olarak bu bendin üçüncü ve dördüncü dizesinde şair, Atatürk’ün mirasını korumak için ona karşı çıkanlara tehdit edici uyarılarda bulunmaktadır.

Bir sonraki bendin başında “*Türk’ün alnından lekeyi silen, yüce milletin ruhunu avucunun içi gibi bilen, bize intikal edip ölen*” sıfatları ile nitelendirilen Atatürk, bu sıfatlar vasıtası ile Türk milletinin kurtarıcısı ve onunla bütünleşen bir lider olma özellikleri ile anlatılmaktadır. Çağlar’ın sanatında sık sık görülen Atatürk’ü doğanın yüce unsurları ile anlatma eğilimin bu şiirde de bir örneğini görmek mümkündür. “*Dağ, sel*” gibi doğanın sahip olduğu görkemli gücün timsali olan öğelerin Atatürk’ün şahsının büyüklüğünü vurgulamak için kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Atatürk bu bölümde özel olarak bir “*süvari*”ye benzetilmektedir. Söz konusu benzetme ile Atatürk’ün Türk milletine yol gösterici olma özelliğine vurgu yapılmaktadır. Bu benzetme yapılırken Türk milleti öncelikle efsanevi bir yaratık olan “*Sfenks*”e benzetilmektedir. Ancak burada kullanılan benzetme büyük oranda bugün Mısır’da bulunan insan suretine sahip aslan vücutlu heykellere bir göndermedir.⁵²² Zira Sfenksler gösterişli varoluşlarının yanı sıra durağanlıkları ve sessizlikleri ile birçok edebi eserde yer almışlardır. Çağlar da Türk milletinin özünde sahip olduğu ihtişamının yanında asırlardır içinde debelendiği durağanlığı vurgulamak için “*Sfenks*” benzetmesini kullanmıştır. Bunun üzerine Atatürk’ü bir *Sfenks*’in *süvarisi* konumuna getirerek ona hem efsanevi birtakım özellikler yüklediği gibi onun Türk milletinin içindeki cevheri uyandıran ve içinde bulunduğu sükuneti devrimciliği ile bozan bir figür olarak göstermiştir.

⁵²¹ Orhon, “B. Kemal Çağlar”, 89-90.

⁵²² <https://www.britannica.com/topic/sphinx>. Erişim 28.01.2023.

Son olarak bu parçada “*havari*” benzetmesinin üzerinde durulması gerekmektedir. Zira “*havari*” kelimesinin özel olarak Hz. İsa’nın yanında yer alan on iki takipçisinden biri ve genel olarak da herhangi bir önderin düşünce ve inancını yaymakla görevli kişi anlamlarına geldiği belirtilmektedir.⁵²³ Fakat Çağlar’ın şiirlerinde Atatürk her daim mutlak lider profiline sahip üstün bir kişilik olarak anlatılmaktadır. Çağlar’ın şiirlerinde Atatürk’ü herhangi bir kimsenin takipçisi olarak görmek mümkün değildir. Nitekim Atatürk yaşadığı süre içerisinde de belli bir ideolojinin veya inancın takipçisi olmamış daima kendi çizdiği yolda ilerlemiştir.⁵²⁴ Bu sebeple “*havari*” benzetmesinin Atatürk için ne anlama geldiği tam olarak anlaşılamamıştır. Yine de bir ihtimal olarak Fransız İhtilali’nin ortaya koyduğu ulus devlet, bağımsızlık, eşitlik, milliyetçilik ve kardeşlik gibi modern fikirlerin yaklaşık 150 yıl sonra Türkiye topraklarına uyarlanmasına öncülük ettiği için “*tarihten kopup gelen havari*” şeklinde bir benzetmenin Atatürk’ün Fransız ihtilalcilerin fikirlerinin taşıyıcısı olma rolüne oturtacak bir benzetme olarak kullanılmış olabileceği yönünde bir değerlendirme yapmak mümkündür.

Şair devam eden bentte Atatürk’ün Türk milletini eski alışkanlıklarından kurtaran muzaffer bir lider olarak Türk tarihine geçişini belirten ifadeler ile tanımlamaktadır. “*Lozan defnesi*” ifadesi Atatürk’ün işgalci devletlere karşı kazandığı zaferi nitelemektedir. Zira bilindiği gibi “*defne yaprağı*” Antik Yunan ve Roma’da zafer kazananlara verilen çelenklerin ana unsurudur.⁵²⁵ Aynı zamanda Roma hükümdarlarının tacı da defne yaprakları ile örülmüştür.⁵²⁶ Yani Çağlar bu dize ile Lozan Antlaşması’nı büyük bir zafer olarak gördüğünü belirterek bu zaferi Atatürk’e ithaf etmektedir. Ayrıca defne yaprakları dört mevsim yeşil kaldıkları için ölümsüzlüğün simgesi olarak görülmektedir.⁵²⁷ Bu sebeple bu dizenin Lozan’da kazanılan zaferin sonsuza kadar süreceğini böylece Atatürk’ün de sonsuza kadar yaşayacağını belirtmeye çalıştığı yorumu yapılabilmektedir.

“*Dumlupınar’ın tunçtan heykeli*” ifadesi Atatürk’ün Yunan ordusuna karşı kazandığı Başkomutanlık Meydan Muharebesi’ne yapılan bir göndermedir. Şair, Atatürk’ün Türk milletine kazandırdığı zaferin sonsuza kadar hatırlanacağını “*tunç*” ifadesi ile belirtmiştir. Bu iki dizenin de okuyucuya vermeye çalıştığı Atatürk’ün Türk tarihine geçmiş olması hadisesi “*gönüllere kazan adını*” dizesi ile bir kez daha açık açık vurgulanmıştır. Daha sonra gelen dizelerde kullanılan “*bez zindanı, medrese külfeti, taassup zinciri*” Atatürk’ün yeni Türk

⁵²³ <https://islamansiklopedisi.org.tr/havari>. Erişim 09.01.2023.

⁵²⁴ Ş. Aydemir, *Tek Adam Cilt:3 (1922-1938)*, İstanbul: Remiz Kitabevi, 2021, 465.

⁵²⁵ <https://www.britannica.com/plant/laurel-plant-Laurus-genus>. Erişim 28.01.2023.

⁵²⁶ <https://www.britannica.com/plant/laurel-plant-Laurus-genus>. Erişim 28.01.2023.

⁵²⁷ <https://www.britannica.com/plant/laurel-plant-Laurus-genus>. Erişim 28.01.2023.

devletine yerleşmesinde son derece titiz davrandığı *laiklik* anlayışının öneminin Çağlar tarafından tekrar ifade edilmesine hizmet etmektedir. Nitekim Çağlar'ın da laiklik ilkesinin savunulması hakkında hassasiyeti bilinen bir gerçektir.⁵²⁸

3.1.35. Sensiz Yedinci Kasım⁵²⁹

Yine gelip çattı Kasım
Hava ıslak, kısık sesim
Gariplik doluyor testime;
Sensizlik çökmüş üstüme;
Başlıyor karakış günlerim...
Yine çırpınış günlerim,
Bağrım yanık, dudaklarım çatlak...
Başım düşük, her tarafım ezik ezik:
Hayalimle ben
On yedi milyon omza yaslanarak
Geçtiğin yollara seriliverdik:
Neydi yedi yıl evvelki o gün
Sen cansız, ben ölgün
Anıt – Tabutta dinlerken
Yurt toprağını yarıp geçen
O beyaz trenin sesini;
Sanmıştım: “Şakkı kalb” mucizesini
Millet bedeninde tekrarlamakta bir ma'but...
On yedi milyon omuzda bir tabut
Kopup gelinen bağra (intikal);
Millet oluyordu fert Mustafa Kemal...
O gün düşüvermişti güneş
Rabbin sana adadığı baş gibi;
Göğün gözlerinde yıldızlar
Parıldıyordu birer damla yaş gibi...
Yürüyordu o benzi geçmiş tren:
On yedi milyon kaburga üstünden
Geçer gibi, şafak sökene dek

⁵²⁸ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 23.

⁵²⁹ B. Çağlar, *Dolmabahçeden Anıtkabre*, 31.

Çıtır çıtır çelen ezerek...
O gün hemen her istasyonda
Seni serilmiş görünce vagonda
Dövünüyordu gem koparmış atlar,
Hıçkırıyordu ağaları, beyleri, üstünde...
Beş – on adımda bir, yol boyunca, bütün,
Birer teneke gaz tutuşturmuşlar o gün
Tersine çevrik üzüm heğ'leri üstünde...
Yamalı mintana dökülen yaşlar
Sağnak damlalarına eş olmuş gibiydi.
Ortası ustura ile kazınmış başlar
Elindeki meşalenin kıızıllığında
Saçını kanata kanata yolmuş gibiydi...

Yedi yıl sonra bugün
Ne sen cansız ne ben ölgün
Tamamlanmış o intikal:
Bütün millet, bir Mustafa Kemal!
Elimizde Bayrağın
İçimizde ışığın
Hepimizde o günkü hal var:
Şu çorak, boş Anadolu
Nektar tası gibi seninle dolu...
Günler, acaip turnalar,
Sana uçuyorlar bölük bölük;
Gittikçe hatıran büyük
Gittikçe kayboluyor fani hüviyetin
Gittikçe büyüklüklerin büyüyor, gözümüzde...
Çil yavrusuna döndü işte
Sıralanmayı bilmiyenler izimizde:
Kalmazdı böğürlerinde eller
Olsaydı bir Mustafa Kemalleri...

3.1.35.1. “Sensiz Yedinci Kasım” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Sensiz Yedinci Kasım şiiri, Atatürk’ün yedinci ölüm yıldönümünde Atatürk’ün hayatını kaybettiği günü ve aradan geçen yedi senede değişenleri konu almaktadır.

Şiir iki bentten meydana gelmektedir. Birinci bentte 1938’de Atatürk’ün vefat ettiği gün şairin hisleri ve gözlemleri aktarılırken ikinci bentte aradan geçen yedi sene sonra hissedilenler ve yaşananlar anlatılmaktadır. Şair, şiire yoğun bir keder duygusunun aktarımı ile başlamaktadır. Atatürk’ün 10 Kasım 1938’de hayatını kaybetmesinden mütevellit Çağlar, kasım ayını “*karakış*” ile ilişkilendirmektedir. Aynı zamanda Anadolu coğrafyasında kasım ayı gerçekten kış mevsiminin bastırmaya başladığı aydır. Bu sebeple hayatta doğrudan tecrübe edilen kış mevsiminin soğukluğu, ölüm karşısında hissedilen duyguları somutlaştırmak için kullanılmıştır. Çağlar ayrıca bu duygu karşısında düştüğü durumu “*Bağrım yanık, dudaklarım çatlak/ Başım düşük, her tarafım ezik ezik*” dizeleri ile fiziksel acılarla anlatmaya çalışmıştır.

Çağlar bu bentte Atatürk’ün cenazesinde yaşadığı duyguları aktarırken telmih sanatını kullanarak Hz. Muhammed’in mucizelerinden birine gönderme yapmaktadır. Şairin “*Sanmıştım: ‘Şakki kalb’ mucizesini/ Millet bedeninde tekrarlamakta bir ma’but...*” dizelerinde bahsettiği mucize, Hz. Muhammed’in kalbinin Cebail tarafından temizlenerek Peygamber’in dünyevi arzularından arındırılmak için kutsanması olayıdır.⁵³⁰ İslam terminolojisinde “Şakk-ı Sadr” olarak anılan bu mucize Çağlar tarafından şiirinde Atatürk’e ilahi birtakım özellikler yüklenmek için hatırlatılmaktadır.⁵³¹

Aynı bendin devamında Çağlar, Atatürk’ü andığı şiirlerde sık sık tekrarladığı gibi doğa unsurlarını kişileştirerek bütün kâinatı Atatürk’ün yasına ortak etmektedir. Bu gelenek Türk halk şiiri ağıtlarından Çağlar’ın sanatına intikal etmiş bir kullanımdır. “*O gün düşüvermişti güneş, Göğün gözlerinde yıldızlar/Parıldıyordu birer damla yaş gibi, Yürüyordu o benzi geçmiş tren, Dövünüyordu gem koparmış atlar/Hıçkırıyordu ağaları, beyleri, üstünde*” dizelerinde görüldüğü gibi Çağlar; insanları, hayvanları, yıldızları ve cansız nesneleri kederine ortak etmektedir. Böylece Atatürk’ün kaybının yarattığı etki güçlendirilerek Atatürk’ün kişiliği yüceltilmektedir. Son olarak bu bentte Çağlar’ın şiirlerinde sıkça görülen bir benzetme olarak Atatürk’ün sarı saçları ve başı güneşe benzetilerek betimlenmiştir.

Şair ikinci bentte Atatürk’ün vefatının yedi yıl sonrasında bahsetmektedir. Bu bentte birinci bende nazaran daha güçlü bir profil çizilmektedir. Atatürk’ün vefatı artık kabullenici bir bakış

⁵³⁰ <https://islamansiklopedisi.org.tr/sakk-i-sadr>. Erişim 29.12.2022.

⁵³¹ <https://islamansiklopedisi.org.tr/sakk-i-sadr>. Erişim 29.12.2022.

açısıyla benimsenmiş ve şair artık Atatürk'ün bedenlen bu dünyadan göçmesine rağmen fikirleriyle Türk milletinin içinde daha kuvvetli bir şekilde yaşadığını anlatmaktadır. Atatürk bu bentte “*Bütün millet, Bayrak, ışık, Nektar*” ifadeleri ile imgelenmektedir “*Nektar*” ifadesi öz anlamına gelirken aynı zamanda Yunan mitolojisinde tanrıların içtiği ölümsüzlük iksirinin adıdır.⁵³² Kelimenin iki anlamı da göz önüne alındığında “*Nektar tası gibi seninle dolu*” dizesi Atatürk'ün modernleşen Türk milletinin özü olması ve Türk milletinin Atatürk'ün fikirlerinin ve uygulamalarının doğrultusundan sapmadığı müddetçe ölümsüzlüğe ulaşacağı anlamlarına gelmektedir.

3.1.36. Sevgiliye⁵³³

Üç şeyin üstüne can-baş koymuşum:
Anayurt, Atatürk ve sen, sevdiğim!

Kavak yeli esmez benim başımda
Atatürk rüzgârı esen, sevdiğim!

Diz çök Anıtkabrin mermerlerine
Herkesi kıskanıp küsen sevdiğim!

Mustafa Kemal'in neferiyim ben;
Haklısın kölesi desen, sevdiğim!

Belki çıkacağız yine savaşa
Ki kalasın sen sağ-esen, sevdiğim!

Öp beni alnımda, uğurla, bekle
Erliğimden şüpheliysen, sevdiğim!

3.1.36.1. “Sevgiliye” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar'ın Sevgiliye adlı şiiri, sevdiği kadına seslenen bir adamın ağzından yazılmış olup Çağlar'ın Atatürk sevgisini ve Atatürkçülük için mücadele etme arzusunu anlatmaktadır.

⁵³² <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

⁵³³ B. Çağlar, “Sevgiliye”, *Atatürk Şiirleri Antolojisi*, 310.

Birinci beyitte Atatürk, şair için kutsal sayılabilecek unsurların arasında sayılmıştır. Şair, şiirin “*can-baş koymuşum*” birinci dizesinde bu unsurlar uğruna hayatını feda etmeyi göze almış olduğunu söylemiştir. Devamında gelen dizede ise bu unsurları sayarken vatan ve sevgili kavramlarının yanında Atatürk de kullanılmaktadır. Çağlar, bu kullanım sırasında Atatürk’ün hayatında teşkil ettiği ortaya koymaktadır.

İkinci beyitte geçen “*Kavak yeli esmez benim başımda*” cümlesinde Çağlar, Atatürk sevgisinde son derece ciddi olduğunu vurgulamaktadır. Zira *kavak yeli* deyimi; gençlik, sorumsuzluk, zevk ve eğlence peşinde koşmak gibi anlamlara gelmektedir.⁵³⁴ Şair kendisinin bu duygulardan uzak olduğunu belirterek Atatürkçülüğün ona yüklediği ödevlerin farkında olduğunu söylemektedir. Nitekim bir sonraki dizede kullanılan “*Atatürk rüzgârı*” kullanımından anlaşıldığı gibi Çağlar, benliğini Atatürkçü düşünceye adanmış durumdadır. Şairin, *kavak yeli* deyiminden faydalanarak yarattığı *Atatürk rüzgârı* ifadesinde ortaya çıkan *yel-rüzgâr* karşılaştırmasında üstün olan rüzgâr kelimesinin kullanılması Atatürkçü düşüncenin şairin hayatındaki etkisini arttırmak için tercih edilmiştir.

Üçüncü beyitte şair, sevgilisini “*Herkesi kıskanıp küsen*” ifadeleri ile betimlemektedir. Şiirde işlenen sevgilinin kıskançlığının belirtilmesi ile şair, Atatürk’e olan bağlılığının bir sevgili tarafından kıskanılacak kadar güçlü bir duygu olduğunu vurgulamaktadır. Aynı beyitte geçen “*Diz çok Anıtkabrin mermerlerine*” dizesinde de şairin Atatürk sevgisinin büyüklüğü anlatılmaktadır. Zira şair, sevgiliyi Atatürk aşkına ortak etmek istemektedir.

Şiirin son üç beytinde şair, Atatürk’ün asker kimliğine değinmektedir. Dördüncü beyitte geçen “*Mustafa Kemal’in neferiyim*” ifadesi ile Atatürk’e olan bağlılığını bir askerin sadakati ile aktaran Çağlar, aynı beytin devamında yer verdiği “*Haklısın kölesi desen*” ifadesinde geçen köle ifadesi ile Çağlar, Atatürk’e olan sevgisini abartılı bir dille anlatmaktadır. Son iki beyitte bir savaş ortamından bahseden şair, bu savaşın sevgilinin iyiliği için verileceğini söylemektedir. Çağlar’ın bu savaş tasvirinde Türkiye’de Atatürkçülük için verilen siyasi mücadeleyi aktarmaktadır. Şiirde işlediği erkek figürü savaşın aktif bir katılımcısı olarak gösteren Çağlar, kendisinin Atatürkçülüğü savunma yolunda oynadığı rolü temsil etmektedir. Aynı şekilde “*kalasın sen sağ-esen*” dizesinde şair bu savaşın halkın iyiliği için verildiğini söylemektedir.

⁵³⁴ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

3.1.37. Söylevleri Okurken⁵³⁵

Ya bir gece yarısı, ya bir sabah çok erken;
Gözlerim yorulurken, parmaklarım donarken;
Bir cümle, gözlerimin-ellerimin altında
Bir kavram şahlanıyor bir söyleyiş atında;
Geziliyor damarımı bir kutsal ısı gibi;
Şaklıyor içerimde Tanrı kamçısı gibi...
Gazi'ce kımıldanıp Ata'ca doğrularak
Birden dalgalanıyor baş ucunda al bayrak.
Hey gidi yiğit duygular; korkunç karanlıkla cenk...

Babil duvarlarındaki ateşten harflere denk!

Dolaşıp ülke ülke, dolaşıp durak durak,
Her geride durana-uyuyana çarparak,
Şu bu kurdun ağzından kapıp arslan hakkımı;
Yakasından tutarak bir bütün halkımı
Mustafa Kemal'immin eliyle silkiyorum...
Sanki her söyleneni ben duyup ben diyorum...
Mondros'tan Lozan'a aklım çıkıyor yola;
Ankara'dan İzmir'e, duygularım dörtlüye!
Tutuşuyor ne varsa gece gibi, kış gibi.
Çağlıyor balkonumda yağmurlar alkış gibi...

3.1.37.1. “Söylevleri Okurken” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar'ın Atatürk'ün konuşmalarını sadeleştirerek gelecek nesillere aktarmak için derlediği “Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri” kitabının giriş bölümünde yazan Söylevleri Okurken şiiri, Çağlar'ın Atatürk'ün konuşmaları üzerine çalışırken kapıldığı yoğun duyguları işlediği şiiridir.⁵³⁶

Çağlar, siyasetten iyice uzaklaştıktan sonra kendisini Atatürkçülüğü, Türk gençliğine benimsetmeye vermiştir.⁵³⁷ Bunu yapmak için de Atatürk'ün Millî Mücadele'yi ve devamında

⁵³⁵ B. Çağlar, *Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, 8.

⁵³⁶ B. Çağlar, *Atatürk'ün Söylevleri*, 7.

⁵³⁷ F. Çağlar, “Behçet Kemal Çağlar'ın Biyografisi”, 17.

gelen süreci anlattığı eseri Nutuk'u sadeleştirmeye koyulmuştur.⁵³⁸ Ancak geçirdiği bir soruşturma sebebiyle çalışmalarına el konulmuş ve bu işi sonlandıramamıştır.⁵³⁹ Daha sonra ise ömrü ancak Atatürk'ün konuşmalarını sadeleştirme işini tamamlamaya vefa etmiştir. Enver Naci Gökşen, Çağlar'ın söylevleri sadeleştirdikten sonra en azından Atatürk'ün konuşmalarını sadeleştirebildiği için üzerinden bir yük kalktığını hissettiğini aktarmaktadır.⁵⁴⁰

Yukarıda bahsedildiği gibi şiir, Çağlar'ın Atatürk'ün söylevleri karşısında hissettiği coşku ile başlamaktadır. Atatürk'ün sözleri Çağlar üzerinde *“kutsal ısı, Tanrı kamçısı, Gazi'ce kımıldanıp Ata'ca doğrularak”* gibi insanı harekete geçiren etkilerde bulunmuştur. Çağlar bu duyguları *“yiğit duygular”* olarak nitelendirip karanlıkla mücadele etmesi için güç verdiğini belirtmektedir. Bu sözlerin anlamı göz önüne alındığında Çağlar'ın Atatürk'e birtakım ilahi anlamlar yüklediği sonucu çıkarılabilmektedir.

İki bent arasında bir dize olarak geçen ve *“korkunç karanlıkla cenk”* ifadesinden sonra gelen *“Babil duvarlarındaki ateşten harflere denk!”* dizesinde telmih sanatı kullanılarak anlatılmış olan cehaletle verilen mücadele Çağlar'a göre Babil şehrinin duvarındaki yazı olayına gönderme yapmıştır.⁵⁴¹ Şairin burada, Atatürk'ün vefatından sonra zayıflayan hatırasını tekrar canlandırma çabasını bir savaş ile eşdeğer görmektedir.

İkinci bentte şair, Atatürkçülük için verdiği mücadeleyi betimlemektedir. Halkı bilinçlendirmek için çabaladığı onlarca yılı *“Yakasından tutarak bir bütün halkımı/Mustafa Kemal'imini eliyle silkiyorum...”* dizeleri ile anlatmaktadır. Burada dikkat çekici olan husus Çağlar'ın yıllardır sözcülüğünü yaptığı fikirlerin kendisinin değil Atatürk'ün olduğunun vurgusunu yapmasıdır. Şiirin devamında ise şair Atatürk'ün söylevlerini çalışırken çıktığı tarihi yolculuktan dolayı yaşadığı coşkuyu anlatmak için tutuşmak, çağılamak gibi kontrol edilemez hadiselerin benzetmelerini kullanmaktadır.

3.1.38. Tablo (Kocatepe)⁵⁴²

Bir ulusta kan kaynamış
Ağustosun sıcağından;
Nabızı odur; gündüz- gece
Vuruyor tarih içinde.

⁵³⁸ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 26.

⁵³⁹ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 26.

⁵⁴⁰ Gökşen, *Behçet Kemal Çağlar*, 26.

⁵⁴¹ *Mukaddes Kitap Öyküleri*, İstanbul: Yehova'nın Şahitlerini Destekleme Derneği, 2012, 78.

⁵⁴² B. Çağlar, *Atatürk Şiirleri*, 11.

Çaldırandan Yavuz ağmış,
Malazgirtten de Alpaslan;
Alnından onlar öptükçe
Yürüyor tarih içinde.

Ay – yıldızı gökte doğmuş
Yerde al kanla yuğrulan
Bayrağı öpe öpe o
Sarıyor tarih içinde.

Boz kalpağıyle kar yağmış
Altın saçıyle gün vuran
Bir canlı Kocatepe O
Duruyor tarih içinde...

3.1.38.1. “Tablo” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın 1950 tarihli Tablo şiirinin temasını kahramanlık ve içeriğini de Atatürk’ün Türk tarihinin büyük figürleri arasında edindiği yerin anlatılması oluşturmaktadır. Şair, şiirin başlığından da anlaşılacağı üzere 26 Ağustos 1922’de başlayan Büyük Taarruz’un ve devamındaki Başkomutanlık Meydan Muharebesi’nin bir tablosunu çizmiştir.

Birinci dördlükte geçen “*Nabız odur; gündüz – gece/ Vuruyor tarih içinde.*” dizelerinde “o” zamiri Atatürk için kullanılmıştır. Böylece Atatürk nabız kelimesi ile ilişkilendirilerek Türk milletinin atan kalbi olarak nitelendirilmiştir. Dizenin devamında gelen “*Vuruyor tarih içinde*” cümlesi Atatürk’ün vefatından sonra da Türk milletinin yaşam kaynağı olmaya devam ettiğini belirtmektedir. Aynı dizelerde görülen “*gündüz – gece*” ifadesi de Atatürk’ün zamanın her anında Türk milletinin yüreği olma özelliğini devam ettirdiğini söylemektedir.

İkinci dördlükte Türk tarihinin önemli kişiliklerinden Yavuz Sultan Selim ve Sultan Alpaslan’ın Atatürk’ün alnından öptüğü belirtilmiştir. Bu sözlerle Türk tarihi içerisindeki süreklilik ve Türk milletinin büyük şahsiyetler çıkarma geleneği anlatılmak istenmiştir. Şiirin yazıldığı tarihte Atatürk, Türk tarihinde önemli işler başarmış büyük liderlerden biri olarak görülmektedir.

Üçüncü dördlükte telmih sanatı kullanılarak Türk bayrağının dayandığı mitolojik anlatıya gönderme yapılmıştır. Bilindiği gibi al bayrak üzerine beyaz işlenen ay ve yıldız motiflerinden meydana gelen Türk bayrağı, anlatıya göre I. Kosova Muharebesi’nde şehit düşen Türk

askerlerinin kanlarının üzerine yansıyan Ay ve yıldız görüntüsünü temsil etmektedir.⁵⁴³ Şairin “*Ay – yıldızı gökte doğmuş/Yerde al kanla yuğrulan*” dizeleri de bu anlatıya gönderme yapmaktadır. Bu dizlerin ardından gelen “*Bayrağı öpe öpe o/ Sarıyor tarih içinde*” dizeleri ile Atatürk’ün Türk milletinin kurtarıcısı olma rolüne vurgu yapılarak bayrağın ve dolayısı ile Türk ulusunun şerefini kurtardığı anlatılmak istenmiştir.

Son dörtlükte Atatürk, muzaffer bir komutan olarak resmedilmiştir. Atatürk, Türk milletinin kurtuluşu için verdiği mücadelelerden sonunda zaferle ayrılmıştır. Böylece şair için Atatürk de Türk tarihinin büyük komutanları arasına girmeye hak kazanmıştır. Boz kalpak, Millî Mücadele döneminin bir simgesi olarak özellikle belirtilmiştir.⁵⁴⁴ Bir sonraki dizde Atatürk’ün en belirgin fiziksel özelliklerinden biri olan sarı saçları, “*altın*” olarak nitelendirilmiş aynı zamanda saçlarının parlaklığı da gün ışığına veya Güneş’e benzetilmiştir. Bu iki benzetme ile Atatürk’ün fiziksel özellikleri doğanın üstün nitelikleriyle açıklanarak Atatürk’ü yüceltme yoluna gidilmiştir. Şair, şiirin son iki dizesinde ise Atatürk’ü, Büyük Taarruz’un idare edildiği Kocatepe bölgesi ile ilişkilendirerek Atatürk’ün Türk tarihindeki yerini cisimleştirmiştir.

Bu şiirde Atatürk’ün kahramanlık ve Türk milletinin kurtarıcısı olma özellikleri “*nabız, gece-gündüz vuruyor, bayrağı öpe öpe o/ sarıyor tarih içinde, canlı Kocatepe*” kelimeleri ile vurgulanırken fiziksel özelliklerinden sarı saçlı olması ise “*altın*” ve “*gün*” benzetmeleri ile anlatılmıştır. Şair, Atatürk’ten bahsederken “o” zamirini kullanmayı tercih etmiştir.

3.1.39. Türk Milletine Manzum Beyanname⁵⁴⁵

Bir derin uçuruma kayıyorsun yeniden

Kara batağı kaynak sanıyorsun yeniden

Milletim! Uyan artık... uyan artık milletim!

Taassup afyonuyla uyuyorsun yeniden!

Atatürk’e verdiğin mutlu namus sözünden

Farkında olmayarak cayıyorsun yeniden.

Esrarkeş “dünyaya hakimim” sanışı bu:

⁵⁴³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt: I*, Ankara: TTK Yayınları, 1988, 252.

⁵⁴⁴ Reşad Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları, 1969, 142.

⁵⁴⁵ B. Çağlar, *Türk’üm Ben*, 156.

Şişıyorsun, sanma ki büyüyorsun yeniden.

Bak yobaza uymakla, uyumak bir Türkçede:

Uyuyorsun, onlara uyuyorsun yeniden.

Emperyalistin değil, medeniyetin hükmü bu;

Kara idam gömleği giyiyorsun yeniden!

3.1.39.1. “Türk Milletine Manzum Beyanname” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Türk Milletine Manzum Beyanname şiiri didaktik özellikler gösteren siyasi bir şiirdir. Çağlar bu şiirinde Türk milletini dönemin tehlikelerine karşı uyarma isteği içerisinde. Şiir, Çağlar tarafından Türk milletini Demokrat Parti döneminde takip edilen politikalarla karşı uyarmak için yazılmıştır. Şairin bu eleştiriler sırasındaki ana odağı, gericiğe yol açan uygulamalardır.⁵⁴⁶ “*Taassup afyonuyla, Bak yobaza uymakla, uyumak bir Türkçede*” ifadelerinden anlaşılacağı gibi Çağlar, Demokrat Parti’nin Türk halkının dini hassasiyetlerini istismar ettiğini düşünmektedir.

“*Kara batağı kaynak sanıyorsun yeniden, Kara idam gömleği giyiyorsun yeniden*” dizelerinde kullanılan “*kara*” vurgusu Türk halkının geçmişe yönelik özlemlerini nitelemek için kullanılmıştır. Çağlar’a göre Atatürk’ün İnkılapçılık ilkesi gereğince Türk milleti daima ileriye hedeflemelidir ve ileriye dönük hareket etmek de ancak Batılı düşünme tarzı ile mümkündür.⁵⁴⁷ Çağlar bu fikirlerini “*Emperyalistin değil, medeniyetin hükmü bu*” dizesi ile savunmaktadır.

Son olarak Çağlar, Atatürk’e verilmiş bir sözden bahsetmektedir. Bu söz ise şüphesiz Türk devrimlerine sahip çıkma sözüdür. Çağlar’ın Türk milletinin uyuşukluğundan yakındığı örnekler özellikle 1950-60 yılları arasında yazdığı şiirlerinde yaygın olarak görülmektedir. Çağlar, aynı konuyu bu şiirinde de “*Atatürk’e verdiği mutlu namus sözünden/Farkında olmayarak cayıyorsun yeniden*” işlemektedir.

3.1.40. Ve Anadolu Üzerinde⁵⁴⁸

Altımda karlı dağlar ama kaynıyor kanım;

Deminki acelem yok; dur pilotum, kaptanım!

Yurdum, sevdiğim evim... Hazırlandım telaşla;

⁵⁴⁶ Yusuf Mardin, “Çağlar’ın Arkasından”, *Kıbrıs Bülteni (Behçet Kemal Çağlar Özel Sayısı)*, 7 (1970), 65-66.

⁵⁴⁷ B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 52.

⁵⁴⁸ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 83.

Şimdi havamızdayız; zararı yok yavaşla;
Çabuk geçme ki ömür boyu yolum bu benim
Bitme-tükenme bilmez Anadolun bu benim!
Serpilsin toprağına tohum olmaya canım.
Bak, işte doğduğum köy; bak, işte Erzincanım,
Başı dik dağlarının bana benziyor huyu;
Şu gümüş çizgi var ya, belki de “Mercan suyu”.
Bak, işte Halayına katıldığım Sivasım.
Bak, işte masal devim: ak dağım, Erciyasım.
Terimi döke döke ilk sürdüğüm yamaç şu;
Dalından ilk meyveyi kopardığım ağaç şu.
Yatacağım toprak ki yattığım beşikle bir.
Bak, bak; işte Ata’nın mezarı Anıtkabir...
Çabuk geçme ki ömür boyu yolum bu benim;
Bitme-tükenme bilmez Anadolun bu benim...

3.1.40.1. “Ve Anadolu Üzerinde” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Anadolu’yu çocukluğuna duyduğu özlem ve sevgiyle anlattığı bu şiiri içerik olarak bir Atatürk şiiri değil bir Anadolu şiiridir. Şairin Anadolu’ya duyduğu aşkının işlendiği şiir, içerik ve biçim olarak geleneksel Türk halk şiirinin tipik bir örneğini teşkil etmektedir.

Çağlar’ın 1964’te Avustralya’ya yaptığı yolculuğu sırasında uçakta yazılan şiirde Anadolu coğrafyasının özellikleri, doğal güzellikleri ve Çağlar’ın çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği Türk şehirleri anlatılmaktadır. Çağlar’ın yaşam serüveninin kısa bir özeti mahiyetinde olan bu şiirde şair, onu büyüten unsurlar içerisinde Atatürk’e ve Anıtkabir’e de yer vermiştir. “*Bak, bak; işte Ata’nın mezarı Anıtkabir... /Çabuk geçme ki ömür boyu yolum bu benim*” dizeleri ile anlatılan Atatürk, Çağlar için ömür boyu takip edilecek bir ülkü olma özelliği ile öne çıkmaktadır.

Çağlar’ın halka seslendiği ve halka Atatürkçülüğü benimsetmeye çalıştığı Atatürk şiirlerinden farklı olarak bu şiirde, Atatürk imgesinin Çağlar’ın dünyasında nasıl bir yer teşkil ettiği aktarılmıştır. Çağlar’ın şiirine göre Atatürk, hayatını kaybettikten sonra bile Çağlar’ın takip ettiği yolu temsil etmektedir.

3.1.41. Yeni Milletvekillerine⁵⁴⁹

Haklısınız, bir büyük millete vekilsiniz,
Göğsünüz, kıvanç dolu, gerildikçe gerilir.

Bilin ki Atatürk'ün kurduğu Ankaraya
Atatürk'ün yolundan yürünerek girilir.

Anıtkabre gidip de yürekten baş eğmeyen
Günü gelir çarpılır, düşer, yere serilir.

Bir avuç yobaz için, bir sürü cahil için
Devrim'i çiğneyecek ayak varsa, kırılır.

Bir de bakarsınız ki her meydanda bir kere
Her genç Türkte bir kere bir Atatürk dirilir.

Bir an unutmayın ki Atatürk ülkesinde
Ahiretten önce de Yüce Divan kurulur.

3.1.41.1. “Yeni Milletvekillerine” Şiirinin Çözümlemesi

1965 Genel Seçimlerinden sonra Adalet Partisi, tek başına hükûmet kuracak çoğunluğu elde etmiş ve Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, Başbakan olmuştur. Böylece 1960 Askeri Darbesi'nden sonra iktidar CHP'nin elinden çıkmıştır.

1965 Genel Seçimlerinden sonra yazılan şiir, başlığından da anlaşılacağı üzere yeni hükûmete yönelik bir içerik taşımaktadır. Çağlar, Demokrat Parti dönemindeki tecrübesine dayanarak yeni hükûmetin Atatürkçülükten uzaklaşmaması için şiirinde Atatürk'ün liderliğini vurguladığı ifadelerle yer vermiştir.

İkinci beyitte geçen *Atatürk'ün kurduğu Ankara* tamlamasında ad aktarması sanatı ile kullanılan Ankara, yalnızca şehir olan Ankara'yı değil Türkiye'nin yönetimini ifade etmektedir. Bu dizenin devamında gelen *Atatürk'ün yolundan yürünerek geliriz* dizesinde yer alan *Atatürk'ün yolu* ifadesi Atatürkçülüğü anlatmaktadır. Görüldüğü gibi Çağlar, bu beyitte yeni hükûmete Atatürkçülükten sapmaması gerektiğini hatırlatmaktadır.

⁵⁴⁹ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 127.

Üçüncü beyitte daha sert bir üslup kullanan Çağlar, Atatürk'ün büyüklüğünü herkesin kabul etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu beytin birinci dizesinde Anıtkabir, Çağlar tarafından kutsal bir mekan niteliği ile aktarılmaktadır. Zira şair, Anıtkabir'e gidip yürekten inanmayan insanların çarpılacağından bahsetmektedir. Anlaşıldığı gibi Çağlar, hayatını kaybetmiş olmasına rağmen Atatürk'e insanları cezalandırabilmek gibi ulvi bir yetenek kazandırmaktadır.

Dördüncü beyitte aynı yaklaşıma devam eden Çağlar, Cumhuriyet'e zararlı olarak gördüğü akımların peşinden giden insanları *yobaz* ve *cahil* sıfatları ile aktarmaktadır. Çağlar, bu grupların memnun edilmesi için Türk devriminden taviz verilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Şair, bu uyarı sırasında *Devrim'i çiğneyecek ayak varsa, kırılır* dizesinde Cumhuriyet'ten taviz verilmesi durumunda sert önlemler alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu dizeden de anlaşıldığı gibi Çağlar, Cumhuriyet'i korumak için uygulanan katı politikalara karşı olmadığını göstermektedir.

Şair, beşinci beyitte yukarıda bahsedilen sert önlemlerin halkın desteği ile alınacağını ifade etmektedir. *Her genç Türk'te bir kere bir Atatürk dirilir* dizesinde anlatıldığı gibi Çağlar, Türk halkının Atatürk'e olan sadakatinden emin görünmektedir. Bunun yanında aynı dizede şair ihtiyaç anında harekete geçecek gençleri Atatürk'e benzeterek Cumhuriyet'i korumak için alınan önlemlerin Atatürkçülüğün bir gereği olduğunu belirtmektedir.

Son beyitte ise şiir boyunca kullandığı sert ve tehditkâr üslubu devam ettirerek yeni hükûmeti Atatürkçülükten uzaklaşmaya kalkması halinde başına gelecekleri hatırlatmaktadır. *Ahiretten önce de Yüce Divan kurulur* dizesinde bahsedilen *Yüce Divan*, anımsatması Yassıada Yargılamalarına açık bir göndermedir. Bunun yanında bu beyitte Çağlar, Türkiye'den bahsederken “Atatürk ülkesi” ifadesi kullanmıştır.

Çağlar'ın Yeni Milletvekillerine adlı şiiri, şairin Atatürkçülüğe bakışı ve buna bağlı olarak 1960 Askeri Darbesi'ne yaklaşımını ortaya koyan bir içerik taşımaktadır. Şiirden anlaşıldığı kadarıyla şair 1960 Darbesi'ni haklı gerekçelere dayandırmaktadır. Çağlar'a göre Cumhuriyet'i korumak söz konusu olduğunda sert kararlar almak gerekmektedir. Öte yandan şair, hükûmetler değişse bile Atatürkçülükten vazgeçilmemesi gerektiğini düşünmektedir.

3.1.42. Yirmi Yılın Sonunda⁵⁵⁰

-Benim gönlüm anası erken uçmuş bir serçe
Pır pır eder uçamaz, birikir üstüne kar...

⁵⁵⁰ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 110.

Senin eksikliğine Türkiye kartalının
Kanatları yolunmuş, çırpınan bir hali var.-

Hey ne yalımdır ki bu yirmi yıl sonra bile
Yarasa gözlerini kamaştırıp duruyor.
Yirmi yıldır her aydın her namuslu hür Türkün
Göğsünde yürek diye senin hızın vuruyor.

Endonezyalı çocuk taşımakta adını;
Cezayirli yiğitin koynundan resmin çıkar;
Sen “temize çekilmiş” yatıyorsun köşede
Şurada burada baş olmuş beş-altı müsvedden var.

Adın “Göktaş” gibi düşmüştür Avrupa’ya;
Kanadının ardından Asya koşuyor, yaya;
“Kemalizasyon” diyor şimdi Frenk sözlüğü
Seninkini andıran ulusal kalkınmaya.

Yollarda yankıları yerce zamanca uzak
“Ya ölüm ya hürriyet” diyen büyük sesinin,
Sen bir avuç mayayı yoğurup kabartarak
Bıraktın bir ucuna şu dünya teknesinin.

Yakın gözler kamaşmış ateşten harflerine;
Neredeyse diyecekler: “Yersizdi o ihtilal! ...”
“Ma Nehli taslı Faris” Babil duvarındaymış,
Dünyanın duvarında şimdi MUSTAFA KEMAL.

3.1.42.1. “Yirmi Yılın Sonunda” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar, Yirmi Yılın Sonunda şiirinde Atatürk’ün devrimlerinin etki alanını anlatmaktadır. Şiir birinci dördlükte Atatürk’ün hayatını kaybetmesiyle Türkiye’nin çırpınmaya, can çekişmeye başladığını söylemektedir. Çağlar, bu kelimeler ile Atatürk’ün ölümünden sonra gelen yönetimlerde iktidar kaygısı sebebiyle Atatürkçülükten tavizler verildiğine dair olan düşüncelerini aktarmaya çalışmıştır.

Çağlar'ın bu cümleleri Atatürk'ün liderlik vasfını da ön plana çıkarmaktadır. İkinci dörtlükte geçen “yalım” kelimesi TDK sözlüğünde “ateş” anlamına gelmektedir.⁵⁵¹ “Hey ne yalımdır ki bu yirmi yıl sonra bile.../... Göğsünde yürek diye senin hızın vuruyor” dizelerinde Atatürk'ün yaktığı devrim ateşinin Türk aydınlarına hala rehber olduğu anlatılmak istenmiştir. Üçüncü dörtlükte Atatürk'ün Batılı emperyalist güçlere karşı örgütlediği ve bu sayede kazandığı bağımsızlık mücadelesinin Asya ve Afrika'da yine aynı emperyalist devletlerin boyunduruğu altında yaşayan milletler için umut olduğu vurgusu yapılmaktadır. Çağlar, eserlerinde ve konuşmalarında Atatürk'ün devrimlerinin Türkiye'nin sınırlarını aşan öncü bir özelliği olduğunu sık sık belirtmektedir.⁵⁵² “Sen ‘temize çekilmiş’ yatıyorsun köşede” dizesinde hüsn-i talil sanatını kullanan Çağlar, Atatürk'ün ölümünü “temize çekilmiş” ifadesi ile aktarmıştır. Aynı dörtlükte geçen “Şurada burada baş olmuş beş-altı müsvedden var” dizesinde Asya ve Afrika'daki özgürlük hareketlerinin liderlerini Atatürk'ün kötü bir kopyası olarak nitelendirerek Atatürk'ü yüceltme yoluna gidilmiştir.

Atatürk'ün Türkiye sınırlarını aşan etkisinin Avrupa'daki karşılığı sebebiyle Çağlar, Atatürk'ü bir göktaşına benzetmiştir. Çağlar'ın Avrupa'nın yıllardır devam ettirdiği sömürü sisteminin çökmesine sebep olarak gördüğü Atatürk, bu kullanım ile üstün bir doğa unsuru ile imgenlenmektedir. Çağlar “Ya ölüm ya hürriyet’ diyen büyük sesinin” dizesinde Millî Mücadele'nin parolası olarak ortaya atılan “Ya istiklal ya ölüm” ifadesine gönderme yapmaktadır. “Sen bir avuç mayayı yoğurup kabartarak/Bıraktın bir ucuna şu dünya teknesinin” dizlerinde geçen maya metaforu Atatürk'ün ilke ve inkılaplarını belirtmektedir. Bu metafor ile Atatürk'ün attığı öncü adımların dünya halkları tarafından benimsenmiş olması anlatılmaktadır.

Şiirin “Ma Nehli taslı Faris’ Babil duvarlarındaymış/ Dünya’nın duvarında şimdi MUSTAFA KEMAL” dizelerinde Çağlar Babil duvarındaki yazı efsanesine gönderme yapmaktadır.⁵⁵³ Bu efsane Eski Ahit’te geçen anlatılara dayanmaktadır. Efsaneye göre Babil’in son hükümdarının oğlu Belşazzar, Yahudilerin kutsal eşyalarını kirleterek büyük bir günah işlemiştir.⁵⁵⁴ Bunun üzerine gizemli bir el Babil’in duvarına “Mene, Mene, Tekel u Pharsin” sözlerini yazmıştır.⁵⁵⁵ O gece Babil İmparatorluğu, Persler tarafından yıkılmıştır.⁵⁵⁶ Bu sebeple günümüzde bu sözler

⁵⁵¹ <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim 24.11.2022.

⁵⁵² B. Çağlar, *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, 45.

⁵⁵³ *Mukaddes Kitap Öyküleri*, 78.

⁵⁵⁴ *Mukaddes Kitap Öyküleri*, 78.

⁵⁵⁵ *Mukaddes Kitap Öyküleri*, 78.

⁵⁵⁶ *Mukaddes Kitap Öyküleri*, 78.

kötü talihin alameti olarak anılmaktadır.⁵⁵⁷ Çağlar, şiirinde telmih sanatını kullanarak Atatürk'ün adını bu kutsal yazının eşiti olarak vurgulamaktadır. Şairin bu kullanımda anlatmak istediği Atatürk'ün Batılı devletleri Millî Mücadele'de alt etmesidir. Ayrıca şair, Atatürk'ün düşünsel mirasının da Batılı devletlerin sömürgelerini kaybetmelerine sebep olduğunu düşünmektedir. Bu sebeple Atatürk'ün adı Çağlar için Batılı devletlerin amaçlarının engellenmesine yönelik efsanevi bir özellik kazanmıştır.

Yirmi Yılın Sonunda şiiri, Atatürk'ün dünya tarihinde yarattığı etkinin anlatıldığı bir şiiridir. Çağlar, Türkiye'nin ve dünyanın o yıllarda içinde bulunduğu durumları Atatürk'ün etkisi çerçevesinde değerlendirerek Atatürk'ün zamanının ötesinde bir kişi olduğu sonucuna varmaktadır.

3.1.43. Yurt Bahçemizin Ulu Çınarı⁵⁵⁸

Düşünmüş ki savaştan sonra ta barış gerek:

Atamız gölgesiyle korusun diye bizi,

Köklerinden kuruyan bir meşeyi sökerek

Bir çınar fidaniyle süslemiş bahçemizi.

Dal budak salmış onda aradan geçen zaman,

Bahçeyi baştan başa tutan dallar var artık,

Atamızın eli ile diktiği körpe fidan

Kırk senedir boy atan bir ulu çınar artık.

Kış, yaz demeden her gün bakım ister bu çınar,

Hoş olur orada yatıp, uyumak gölgesinde,

Atamızın “emanet” diyen fısıltısı var

Dallardaki kuşların – yaprakların sesinde.

Cumhuriyet diyoruz bu çınarın adına

Her yaprağı Türklükten bir ayrı bayrak taşır,

Çalışmakla erilir gölgesinin tadına

O çınar sarardı mı bütün yurt çoraklaşır.

⁵⁵⁷ *Mukaddes Kitap Öyküleri*, 78.

⁵⁵⁸ B. Çağlar, *Türk'üm Ben*, 71.

3.1.43.1. “Yurt Bahçemizin Ulu Çınarı” Şiirinin Çözümlemesi

Çağlar’ın Yurt Bahçemizin Ulu Çınarı şiirinde “*çınar*” metaforu kullanılarak anlatılan kavram Cumhuriyettir. Zira birinci dördlükte görülen “*Köklerinden kuruyan bir meşeyi sökerek/ Bir çınar fidaniyle süslemiş bahçemizi*” dizelerinden anlaşıldığı gibi Atatürk devrimleri sırasında saltanatın kaldırılması hadisesi kurumuş bir meşenin sökülmesine benzetilirken yerine kurulan genç Cumhuriyet “*genç fidan*” metaforuyla aktarılmıştır. Bu dizelerde Atatürk’ün cumhuriyetin ilanı sırasında üstlendiği öncü ve devrimci rol vurgulanmıştır.

Çağlar’ın “Masalla Gerçek” adlı şiirinde Atatürk “*bahçevan*” benzetmesiyle anılmıştır.⁵⁵⁹ Bu şiirde de kullanılan “*Atamızın eli ile diktiği körpe fidan, Atamız gölgesiyle korusun diye bizi/Köklerinden kuruyan bir meşeyi sökerek*” gibi ifadeler göz önüne alınacak olursa Çağlar’ın Atatürk’ü hassas bir meseleyle ilgilenme kabiliyetine muktedir bir kişilik olarak gördüğü yorumu yapılabilir. Nitekim yeni kurulan cumhuriyet de bir bahçıvanın bitkilere gösterdiği hassasiyet ile ilgilenilmesi gereken süreçlerden geçmiştir. Bu benzetme ile Çağlar’ın Atatürk’ü bilge bir lider olduğu son derece açıktır.

Çağlar’ın cumhuriyet ile ilgili ifade ettiği bir başka fikir ise cumhuriyetin artık kendi kendine sağlam durabilen bir yapı olma durumuna erişmiş olmasıdır. Şiirde geçen “*Dal budak salmış onda aradan geçen zaman/Bahçeyi baştan başa tutan dallar var artık, körpe fidan/Kırk senedir boy atan bir ulu çınar artık*” ifadeleri sayesinde bu yorum rahatlıkla çıkarılabilmektedir. Fakat şair yine de “*Atamızın eli ile diktiği körpe fidan, Atamızın ‘emanet’ diyen fısıltısı var*” dizelerini kullanarak Atatürk’ü cumhuriyetin kurucusu ve fikir babası olarak vurgulamaktan geri durmamıştır.

Çağlar ayrıca şiir boyunca Cumhuriyet’i korumak için çalışmak gerektiğini yoksa gölge metaforu ile vurgulanan cumhuriyetin sağladığı nimetlerden faydalanmanın mümkün olmayacağını belirtmiştir. Anlaşılan o ki şair, şiirini kaleme aldığı dönemde cumhuriyetin kazanımlarının tehlikede olduğunu veya gelecekte bir gün tehlikeye gireceğin düşünerek halkı uyarma gayesi içindedir.

3.2. Atatürk’ün Fiziksel Özelliklerini Belirten İmgeler

Çağlar’ın Atatürk’ün vefatından sonra yazdığı şiirlerinde, Atatürk’ün fiziksel özelliklerini belirten 80 adet kullanım tespit edilmiştir. Çağlar, bu kullanımların hemen hemen hepsinde olumlu bir anlatım peşindedir. Şair, betimlemeler sırasında Atatürk’ün fiziksel özelliklerinin

⁵⁵⁹ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 120.

güzelliğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu imgeleri aktarırken zaman zaman geçmiş zaman çekimi kullanan Çağlar, bu güzellikleri özlem içeren bir dil ile anmaktadır. Atatürk'ün fiziksel bir özelliğinin olumlu bir yaklaşım ile anılmadığı tek örnek, şairin Atatürk'ün ölümünü işlerken “*O gitgide mum gibi eriyorken yatakta*” dizesinde kullanılan “*mum gibi erimek*” deyiminde görülmektedir. Şair, bu deyim ile Atatürk'ün hastalığından dolayı vücudunun güçsüz düştüğünü anlatmak istediğinden dolayı doğal olarak ortaya olumsuz anlam içeren bir kullanım çıkmıştır.

Çağlar'ın Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazılan şiirlerinde en çok işlediği fiziksel özellik Atatürk'ün saçları olmuştur. Atatürk'ün en dikkat çekici fiziksel özelliklerinden biri olan sarı saçları, onun anlatıldığı kimi anılarda ve edebi eserlerde daima üzerinde durulan bir unsur olmuştur. Çağlar da Atatürk'ün sağlığında yazdığı şiirlerde olduğu gibi Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazdığı şiirlerde de Atatürk'ün sarı saçlarına sık sık değinmiştir.

Şair, Atatürk'ün saçlarını işlerken en çok *ışık* imgesinden faydalanmıştır. Işık imgesi, yoğun olarak Atatürk'ün saçlarının parlaklığını vurgulamak için kullanılmıştır. Çağlar, aynı anlama gelecek şekilde Atatürk'ün saçlarını “*Meşale, gün, güneş, altın, alev*” imgeleriyle de aktarmıştır. Kullanılan bu imgelerin ortak noktaları etrafına ışık saçan veya parlaklığı ile dikkat çeken unsurlardan faydalanılarak yaratılan imgeler olmalarıdır. Çağlar, Atatürk'ü her fırsatta hem mecazi hem de gerçek anlamda etrafına ışık saçan ulvi bir kişilik olarak betimlemiştir. Işık imgesi de Çağlar'ın Atatürk'ü anlattığı şiirlerde şairin bu izleniminin bir yansıması olarak yer almaktadır.

Çağlar'ın “O Bende Ömür Boyu” adlı şiirinde bulunan “*Saç biçimi alevler, kalpak biçimi duman*” dizesinde Atatürk'ün saçları *alev* imgesi ile betimlenmiştir. Bu dizinin geçtiği bölümde Atatürk'ü Türk milletine bir konuşma yaparken aktaran Çağlar, şiirin anlatımında uygun bir şekilde heyecanlı bir dil yakalamak için alev benzetmesini kullanmak istemiştir. Bu bölümde şair, aynı zamanda Atatürk'ün kalpağını *duman* imgesi ile ifade ederek Atatürk'ün saçları için kullandığı alev motifini güçlendirmiştir. Böylece Çağlar, Atatürk'ü şiirinde yanıp tutuşan ve etrafını aydınlatan bir figür olarak yansıtmıştır.

Şair, “Tablo” şiirinde Atatürk'ün saçlarını “*Altın saçıyle gün vuran*” dizesinde *altın* imgesiyle betimlemiştir. Değerli bir maden olan altının, Atatürk'ün saçları için kullanılması şairin Atatürk'e verdiği değer maddi bir örneğini ortaya koymaktadır. Ayrıca yine parlaklık özelliği ile öne çıkan altın madeni, Atatürk'ün saçlarının parlaklığını ve ışımasını vurgulamak için tercih edilmiş bir imgedir. Şair bu dizide *gün vuran* ifadesiyle Atatürk'ün parlak saçlarından gün ışığının yansıdığını söylemektedir.

Çağlar, yukarıdaki anlama yakın olarak Atatürk'ün saçlarını *Güneş* ve *gün* metaforlarıyla da aktarmıştır. Şairin “Dadaş Mustafa Kemal” şiirinde geçen “*Başı gün, saçı ılık, bakışı ok, kaşı yay*” ve “O, Bende Ömür Boyu” şiirinde yer alan “*Hep güneş saçlar, yıldız gözler sayıklamakta*” dizelerinde görüldüğü gibi Atatürk'ün saçları etrafına ılık saçan bir diğer unsur olan güneş ile ilişkilendirilmiştir. Bu kullanımlarda güneş motifi, Atatürk'ün insanlar üzerinde yarattığı etkiye dayanarak kullanılmış bir benzetmedir. Atatürk ile tanışan ve vakit geçiren insanlar onun sarı saçlarının etkileyiciliğinden her daim bahsetmişlerdir.⁵⁶⁰ Işık imgesi de aynı şekilde Atatürk'ün saçlarının sarılığını ve parlaklığını vurgulamak için tercih edilmiştir. Mitolojilerde ve destanlarda genellikle tanrısal bir gücün temsilcisi olan ılık, Atatürk'ü betimlemek için kullanılırken de aynı anlamda kullanılmıştır.⁵⁶¹ Şair, ılık imgesine yer verdiği şiirlerde genellikle Atatürk'ün göz alıcılığını, etkileyiciliğini ve fikirleriyle etrafını aydınlatma özelliğini aktaran ifadelerle yer vermiştir.

Çağlar'ın Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazılan şiirlerinde en çok kullanılan bir diğer fiziksel unsur Atatürk'ün mavi gözleridir. Atatürk'ün gözlerini her fırsatta vurgulayan Çağlar, bu kullanımlar sırasında sıklıkla Atatürk'ün gözlerinin rengi üzerinde durmuştur. Şiirlerde en çok kullanılan imgeler, mavi renginden ötürü su unsuru ile ilişkili olan “*damla, deniz, deniz dibi*” kelime ve kelime gruplarının yanında yine mavi rengi ifade etmesi için tercih edilen “*gök, gök rengi, gökten güzel*” ifadelerinden oluşmaktadır. Maviyi ön plana çıkaran bu imgelerin dışında Çağlar, ayrıca Atatürk'ün gözlerinin parlaklığını anlatan “*ılık, kıvılcım, çakmak, yıldız*” gibi unsurlara da başvurmuştur. Nitekim Çağlar, bütün bu tercihler neticesinde Atatürk'ün gözlerinin etkileyiciliği ve güzelliği üzerinde duran bir anlatım yakalamıştır.

Şairin O Bende Ömürboyu adlı şiirinde geçen “*Doldurmuş deniz-dibi renginde gözlerini*” dizesinde görüldüğü gibi Çağlar, Atatürk'ün gözlerini betimlerken *deniz dibi* ifadesini kullanmıştır. Çağlar, Atatürk'ün fiziksel özelliklerini aktarırken daima bu şekilde abartılı kullanımlara başvurmuştur. Şair, aynı şekilde O Çanakkale'nin Çelik Adamı adlı bir başka şiirinde Atatürk'ün gözlerini “*Gök rengi gözündeki şimşek şimşek hınç*” dizesinde gökyüzü ile ilişkilendirmiştir.

Atatürk'ün gözlerinin renginin yanı sıra parlaklığına da gönderme yapan Çağlar, O Bende Ömürboyu şiirinde yer alan “*Onda hayat yolumun bir çift kutup yıldızı*” dizesinde Atatürk'ün gözlerini *yıldız* motifi ile betimlemektedir. Ayrıca Çağlar'ın tercih ettiği yıldız sıradan bir yıldız

⁵⁶⁰ Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, 10; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, 113.

⁵⁶¹ Ögel, *Türk Mitolojisi Cilt: I*, 140.

değil insanlığın yön bulmak için kullandığı kutup yıldızıdır. Şair, bu kullanımda Atatürk'ün gözlerinin güzelliğini ve etkileyiciliğini övdüğü gibi Atatürk'ün yol gösterici ve rehber olma özelliklerini de şiirinde işlemektedir.

Şair, Atatürk'ün gözlerini aktarırken onun bakışlarına da özel bir ilgi göstermiştir. Çağlar, Atatürk'ün bakışlarını betimlerken genellikle sert ifadeler tercih etmiştir. “*Kalkan deler, hançer, çelik, alev, ok, şimşek, pırıl pırıl ve çatık kaş*” imgeleriyle belirtilen Atatürk'ün bakışları, yırtıcılık ve dayanıklılık yüklü özelliklerle anılmıştır. Atatürk'ün bakışları, Atatürk ile gerçek hayatta tanışmış ve vakit geçirmiş insanların anılarında insana tesir eden ve son derece etkileyici niteliklerle anlatılmıştır.⁵⁶² Çağlar da bu gözlemine anılarında paylaşmış ve şiirlerinde Atatürk'ün bakışlarını sert imgelerle kaleme almıştır. Yine de bu imgelere istisna teşkil edecek bir kullanım mevcuttur. Çağlar'ın “Lozan Masalı” adlı şiirinde geçen “*Bakışı kadife bir alev gibi*” dizesinde Atatürk'ün bakışları, aleve benzetilmekle birlikte kadife sıfatı ile yumuşak bir izlenim yaratılmıştır.

Atatürk'ün mizacı Çağlar'ın şiirlerinde büyüklük anlamı veren imgelerle de anlatılmıştır. “*Dev, kocaman, kartal kanadı*” imgeleriyle Atatürk'ün duruşu ve öteki insanların yanındaki fiziksel varlığının uyandırdığı his okuyucuya aktarılmıştır.

Şair, Atatürk'ün mizacını işlerken onun fiziksel güzelliğine de ayrı bir yer vermiştir. Çağlar'ın bu bölümde incelenen şiirlerinde Atatürk'ün güzel sıfatı ile imgelendiği 9 adet kullanım bulunmaktadır. Bu kullanımlarda Atatürk doğrudan güzel olarak nitelendirildiği gibi bazı örneklerde güzellik anlamı çıkarılacak “*alımlı, masal adamı*” ifadeleri ile anlatılmıştır.

Şairin “O Bende Ömürboyu” adlı şiirinde geçen “*Bu bir masal adamı, bu bir insan güzeli*” dizesinde Atatürk, masallara konu olacak kadar güzel bir insan olarak anlatılmaktadır. Aynı şiirde başka bir dizede yer alan “*Ben dünya güzeline resimden âşık olan*” cümlesinde Çağlar, Atatürk'ü dünya güzeli olarak nitelendirmektedir. Öyle ki Atatürk'ün güzelliği insanı fotoğraftan bile etkisi altına alabilecek bir güzellik olarak anlatılmıştır. Ayrıca “*fotoğraftan veya resimden sevgiliye âşık olma*” motifi, Türk halk edebiyatında görülen bir motiftir.⁵⁶³ Bu örnekte de Çağlar'ın Türk halk edebiyatına olan bağlılığı tekrar gözlenmektedir.

Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk'ün mizacını aktarırken Atatürk'ün vücuduna yönelik 10 adet kullanım tespit edilmiştir. Şair, Atatürk'ün vücudundan bahsederken tek bir imge çeşidine yönelmemiş Atatürk'ün vücudunu farklı yönlerden ele alacak imgelere başvurmuştur.

⁵⁶² Kongar, *Devrim ve Toplumbilim Açısından Atatürk*, 163.

⁵⁶³ Ay, *Türk Halk Edebiyatında Aşk Motifi*, 24.

Birtakım kullanımlarda “*geniş, dağ başı, gerilmiş, siper*” gibi büyüklük ifade eden imgeler tercih edilmiştir. Dadaş Mustafa Kemal şiirinde geçen “*Omuzları dağ başı, gözü gökten lacivert*” dizesinde Atatürk’ün omuzları *dağ başı* ifadesi ile betimlenmiştir. “O Bende Ömürboyu” şiirinde ise Atatürk’ün göğsü “*gerilmiş, geniş, siper*” ifadeleri ile anlatılmıştır. Çağlar, bu kullanımlarda Atatürk’ü heybetli bir figür olarak aktarmak için onun vücudunun bazı bölümlerini abartma yoluyla şiirlerinde işlemiştir.

Çağlar, Atatürk’ün vücudunu anlatırken sert imgelere yer vermenin yanında zarif ve yumuşak imgeler de kullanmıştır. Şairin “O Bende Ömürboyu” şiirinde yer alan “*Bir vücut parıldıyor: alımlı, ince, kıvrak*” dizesi incelendiğinde Çağlar’ın Atatürk’ü betimlerken yalnızca onun sert yönünü aktaran imgeler kullanmadığı anlaşılmaktadır. Bu dizede şair, Atatürk’ün vücuduna olan beğenisini ve hayranlığını “*alımlı, ince, kıvrak*” kelimeleri ile ifade etmiştir.

Atatürk, bu örneklerde övgü ve hayranlık duyguları ile anlatılmaktadır. Şiirlerinde Atatürk’ü çoğunlukla olumlu bir bakış açısı ile işleyen Çağlar, Atatürk’ün ölümünü konu edindiği bölümlerde zaman zaman Atatürk’ten övgüyle söz eden dilinden uzaklaşmaktadır. Çağlar’ın “O Bende Ömürboyu” şiirinde yer alan “*O gitgide mum gibi eriyorken yatakta*” dizesi Atatürk’ün ölümünü tasvir etmek için kullanılmıştır. Atatürk’ün sağlığında onun vücudunu güzellik, güçlülük ve etkileyicilik ifade eden imgelerle betimleyen Çağlar, onu ölüm yatağında işlerken “*mum gibi erimek*” deyiminden faydalanmıştır. Şairin mevzubahis şiiri Çağlar’ın Atatürk ile tanışması, karşılaşması, Atatürk’ün sağlığındaki faaliyetleri, Atatürk’ün ölümü ve 60’lı yıllarda Atatürk’ü hatırlayış bölümlerinden oluşmaktadır. Bu sebeple şiirin anlatımında gerçekçiliği yakalamak amacıyla şair, Atatürk’ün hastalık günlerinden bahsederken onun vücudunu güçten düşmüş bir şekilde tasvir etmektedir.

Atatürk’ün vücudunun gerçekçi bir bakış açısı ile aktarılması şairin “Lozan Masalı” adlı şiirinde geçen “*Bir ufarak adam, fakat dev gibi*” dizesinde görülmektedir. Şair bu dizede Atatürk’ü “*ufarak*” sıfatı ile nitelendirmektedir. 1.74 metre boyunda olan Atatürk, gerçekten de orta boylu bir insandır.⁵⁶⁴ Bu sebeple Çağlar, önceki örneklerdeki gibi Atatürk’ü büyüklük ifade eden imgelerle anlatmak yerine onu gerçekçi bir gözle değerlendirmiştir. Bu sayede şiirin devamında gelen “*dev gibi*” ifadesi ile tezatlık yaratan şair, şiirin anlatımını güçlendirmiştir. Çağlar’ın burada kullandığı “*dev gibi*” benzetmesi Atatürk’ün fiziksel bir özelliğini değil başarılarının ona kazandırdığı karizması ile insanlarda yarattığı izlenimi ifade etmek için kullanılmıştır. Yani

⁵⁶⁴ <https://ata.msb.gov.tr/Genel/icerik/ozluk-bilgileri>. Erişim 28.12.2022.

şair, Atatürk’e yüklediği büyüklük anlamını Atatürk’ün sıradan fiziksel özelliklerini abartma yoluyla değil onun karakterini yücelterek sağlamıştır.

Çağlar, şiirlerinde Atatürk’ün sesini işlerken iki farklı eğilim göstermektedir. Atatürk’ün sesi Çağlar’ın şiirlerinde bir yandan “*büyük, dünyayı sarsan, gök gürültüsü*” gibi güç barındıran sıfatlarla betimlenirken öte yandan “*ışık, rahmet, su*” gibi yumuşak imgelerle de ifade edilmiştir. Bu iki keskin ayırmda Çağlar’ın Atatürk’ü bir lider olarak görmesinin yanı sıra Atatürk’ü yakından tanıyıp onun kişiliğine de hayran kalmış bir insan olmasının etkisi vardır.⁵⁶⁵

Şairin “Dadaş Mustafa Kemal” şiirinde bu iki eğilimin de örnekleri izlenmektedir. Atatürk’ün sesi “*Ve Mustafa Kemal’in dünyayı sarsan sesi*” dizesinde “*dünyayı sarsan*” sıfatı ile aktarılmaktadır. Şairin burada anlatmak istediği Atatürk’ün sesinin etkileyiciliğinin yanı sıra Millî Mücadele döneminde ortaya konan yöntemin sonraki yıllarda Doğu toplumlarına rehberlik ettiği fikridir. Şaire göre Atatürk’ün sesi, fikirlerinin sömürgeleşmiş milletleri mücadelesine örnek olduğu için dünyayı sarsan bir niteliğe sahiptir. Bunun yanında yine aynı şiirde geçen “*Sesi su gibi yavaş, yüzü kaya gibi sert*” dizesinde Atatürk’ün sesi “*su gibi*” benzetmesiyle huzur veren sakin bir nitelik ile betimlenmektedir. Çağlar, bu dizede Atatürk’ü tanımanın verdiği hissiyat ile hareket ederek Atatürk’ün kendisinde uyandırdığı izlenimi tasvir etmiştir.

Çağlar, Atatürk’ün yüzünü ve yüzüne ait olan unsurları genellikle güzellik kavramı ile ilişkilendirmektedir. Nöbetçi Millet ve Atatürk’e İlk Mektup şiirlerinde Atatürk’ün kaşlarını “*yele kaşlar*” ifadesi ile betimleyen Çağlar, Atatürk’ün kaşlarının gürlüğüne vurgu yapmaktadır. Aynı şekilde Atatürk’ün kaşlarının güzelliğini belirtmek için “Dadaş Mustafa Kemal” şiirinde geçen “*Başı gün, saçı ılık, bakışı ok, kaşı yay*” dizesinde “*kaşı yay*” ifadesi kullanılmıştır. “*Yay*” benzetmesi Türk halk şiiri geleneğinde güzelliği ifade etmek için kullanılan yaygın imgelerden bir tanesidir.⁵⁶⁶ Çağlar da halk şiirine olan bağlılığı sonucunda şiirinde Atatürk’ün yüz güzelliğini vurgulamak için bu kullanımı tercih etmiştir.

Şair, örneklerdeki kullanımlarda yalnızca Atatürk’ün güzelliğinden bahsetmek istemiştir. Yine de Çağlar, “Dadaş Mustafa Kemal” şiirinde Atatürk’ün yüzünü “*kaya gibi sert*” benzetmesi ile betimlemektedir. Bu kullanımda Atatürk’ün yüzü kararlılığının ve sert kişiliğinin bir yansıması olarak kullanılmıştır.

⁵⁶⁵ Salihoğlu, “Behçet Kemal Çağlar”, 80.

⁵⁶⁶ Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*, 319.

Çağlar, yukarıda incelenen Atatürk'ün fiziksel özelliklerini betimleyen imgeleri yoğunlukla onun herkes tarafından fark edilecek birtakım niteliklerini insanlarda beğeni ve hayranlık izlenimi uyandıracak şekilde kullanmıştır. Şair bu kullanım sırasında Atatürk'ü güzellik yönünden betimlemiştir. Atatürk; bu betimlemeler sırasında zaman zaman deniz göz, gök göz, yıldız göz, dağ başı omuz, güneş saç, ışık ses, şimşek bakış kullanımlarıyla üstün doğa özelliklerini ihtiva eden bir figür olarak aktarılmıştır. Böylece şair tarafından Atatürk'e insanların erişemeyeceği kutsal bir güzellik atfedilmiştir.

Çağlar, Atatürk'ü betimlerken *ince, kalem, güzel, yay, yele* gibi Türk edebiyatında yaygın olarak güzellik ile ilişkilendirilen sıradan sıfatlara da yer vermiştir. Bu kullanımlar Atatürk'e doğa üstü güzellikler kazandıran sıfatlar kadar etkili bir anlatıma sahip olmasa da Çağlar'ın Türk halk edebiyatı ile olan ilişkisini ortaya koyar niteliktedir. Söz konusu bu sıfatlar Atatürk'ün daha dünyevi bir güzelliğe sahip olduğunu anlatan bir özelliğe sahiptir.

Son olarak Çağlar'ın nadiren de olsa Atatürk'ü güzellik kavramının dışında değerlendirdiği görülmüştür. Bu değerlendirmeler genellikle Atatürk'ün lider özelliğine ve sert kişiliğine göndermelerin Atatürk'ün fiziksel nitelikleriyle aktarılmasından oluştuğu görülmektedir. Bu kullanımların sayısı görece az olsa da Çağlar'ın Atatürk'ü lider kavramı çerçevesinde nasıl bir yöntem ile değerlendirdiğini ortaya koyan örnekler sunmaktadır. Yine de Atatürk'ün fiziksel özelliklerini imgeleyen kullanımlar çoğunlukla onun güzelliğini ifade eden kullanımlardan oluşmaktadır.

3.3. Atatürk'ün Kişilik Özelliklerini Belirten İmgeler

Çağlar'ın Atatürk'ün vefatından sonra yazdığı şiirlerinde, Atatürk'ün kişilik özelliklerini imgeleyen 107 adet kullanım tespit edilmiştir. Çağlar, bu imgeleri kullanırken Atatürk'ü olumlu bir yaklaşım ile aktarmaktadır. Bu aktarım sırasında Atatürk, yoğunlukla geçmiş başarıları üzerinden bir övgü ile işlenmektedir. Atatürk'ün ölümünden sonra yazılan bu şiirlerde Çağlar, Atatürk'ün kişiliğini özlem yüklü bir dil ile anmaktadır. Şairin Atatürk'ün kişilik özelliğini övgü ile anmadığı tek kullanım *Dadaş Mustafa Kemal* şiirinde yer alan “*Bir ulusa baş oldu bir sultanın sürgünü*” dizesinde geçen “*sultanın sürgünü*” imgesinde görülmektedir. Atatürk'ün Erzurum Kongresi sırasında İstanbul Hükûmeti tarafından yetkilerinden menedilmeye çalışılmasına bir gönderme olan “*sürgün*” imgesi olumlu bir anlam barındırmamaktadır. Ancak şair, şiirin devamında bu olayı hayırlı bir iş olarak anlatmaktadır.

Çağlar'ın Atatürk'ün vefatından sonra yazdığı Atatürk şiirlerinde en çok işlenen kişilik özelliği Atatürk'ün liderliği olmuştur. Atatürk, iyi yetişmiş bir kurmay subay olarak bütün mesleki

kariyerini insanlara liderlik ederek geçirmiştir.⁵⁶⁷ Atatürk'ün üst düzey bir subay olma yetkinliği ona Millî Mücadele sırasında Başkomutan olma şansını sağlamıştır.⁵⁶⁸ Türk ordusuna liderlik ettiği gibi askerliği bıraktıktan sonra da sıra dışı entelektüel birikimi ve becerisi sayesinde Atatürk, Türk İnkılabının icrasında da Türk ulusuna düşünsel sahada önderlik etmiştir.⁵⁶⁹ Atatürk'ün en belirgin kişilik özelliği olan lider karakteri, Çağlar'ın şiirlerinde de hem askeri liderlik hem düşünsel önderlik bağlamlarında öne çıkmaktadır.

Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk'ün askeri liderliği, Atatürk'ün Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele sırasında gösterdiği başarılarla dayanılarak işlenmiştir. Şairin O Çanakkale'nin Çelik Adamı adlı şiirinde Atatürk'ün liderliği, 1915 Çanakkale Savaşı'ndaki zaferleri yoluyla aktarılmaktadır. Henüz şiirin başlığında kullanılan “*çelik adam*” imgesi Atatürk'ün Çanakkale'de gösterdiği dirayetli ve başarılı savunmayı vurgulamak için kullanılmıştır. Aynı şiirde geçen “*Çanakkale'de bir yıldız parlamış*” dizesinde Atatürk'ü parlayan bir yıldız olarak ifade eden Çağlar, Atatürk'ün Çanakkale'de kazandığı başarılarından ötürü yurt çapında “*Anafartalar Kahramanı*” olarak ünlenmesini anlatmaktadır.⁵⁷⁰

Atatürk'ün askeri liderliği onun Millî Mücadele'deki önder rolü üzerinden de işlenmiştir. Şair, Millî Mücadele'yi anlattığı Tablo şiirinde kullandığı “*Bir canlı Kocatepe O*” dizesinde Atatürk'ün Büyük Taarruz sırasında ifa ettiği Başkomutanlık görevini ifade etmektedir. Bunun yanında Dadaş Mustafa Kemal şiirinde ise “*Ilıca'ya dökülmüş baş bekleyen gövdeler*” dizesinde “*gövdeler*” ifadesi ile Erzurum'da bulunan kalabalığı ve buna bağlı olarak Türk ulusunu imgeleyen Çağlar, “*baş*” kelimesiyle de Atatürk'ün Türk halkına lider oluşunu anlatmaktadır. Aynı şiirde geçen “*Bir ulusa baş oldu bir sultanın sürgünü*” dizelerinde de yine “*baş*” imgesini liderlik kavramını karşılayacak şekilde kullanan Çağlar, Atatürk'ün liderliğini vurgulamaktadır. Atatürk, bu iki şiirde de Millî Mücadele'ye liderlik etmesi ile yer almaktadır.

Atatürk, Çağlar'ın Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazılan şiirlerinde Türk ulusuna düşünsel sahada da liderlik ederken görülmektedir. Çağlar'ın kullandığı tespit edilen liderlik imgelerinde Atatürk'ün askeri liderliğinden ziyade düşünsel liderliğinin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Bu liderlik, genellikle Atatürk'ün Türk milleti için ebedi bir rehber olması algısı ile anlatılmıştır. Şair, Atatürk'ü lider olarak işlerken “*ışık, ateş, hız, sel*” gibi hareket ve

⁵⁶⁷ Kongar, *Devrim ve Toplumbilim Açısından Atatürk*, 149.

⁵⁶⁸ Yaman, “Başkomutanlık Kanunu”, 85.

⁵⁶⁹ Kongar, *Devrim ve Toplumbilim Açısından Atatürk*, 178.

⁵⁷⁰ Çaycı, “Çanakkale ve Gelibolu”, 38.

devinim ifade eden imgeleri birden çok kez kullanmıştır. Bu kullanımlar sırasında şair, Atatürk'ün Türk ulusuna kazandırdığı modernleşme fikrini belirtmek istemiştir.

Çağlar, Atatürk'ün lider kimliğini vurgulamak için “*nabız, kan, nektar, ömür*” imgelerini kullanmıştır. Bu imgelerin içerdiği ortak anlam sebebiyle şairin Atatürk'ü Türk ulusuna can veren bir figür olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Şairin Tablo adlı şiirinde geçen “*Nabzı odur; gündüz-gece/ Vuruyor tarih içinde*” dizelerinde Atatürk “*nabız*” kelimesi ile imgenmiştir. Kalp atışını simgeleyen nabız sözcüğünün kullanımı, Atatürk'ün Türk milletinin temelinde daima var olduğunu ve bu var oluşun son derece hayati bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Şair başka bir şiirinde yine bu imgeye benzer bir şekilde Atatürk'ü *kan* benzetmesiyle anlatarak ona Türk milleti için yaşamsal bir özellik yüklemiştir. Şairin Atatürk'ün ölümünün birinci yıl dönümü için yazdığı 10.11.39'da Atatürk'e Sesleniş şiirinde geçen “*Her yıl biz o damar, her yıl o kan sen*” dizesinde Atatürk, yukarıda açıklanan kan imgesi ile anlatılmıştır. Şair, bu dizede Türk milletini damar imgesi ile ilişkilendirerek Türk milleti ile Atatürk arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Çağlar'a göre Atatürk ve Türk milleti birbirinden ayrı düşünülemez iki parçadır. Bu sebeple şair, Atatürk'ü Türk milleti ile beraber yükselen bir lider olarak görmektedir.

Çağlar, Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazdığı şiirlerinde Atatürk'ü üstün bir kişiliğe sahip olma özelliği ile işlemiştir. Şair, Atatürk'ün kişiliğini bir insanın sahip olabileceği yüksek nitelikleri Atatürk'e yükleyerek ve bu nitelikleri abartma yoluna giderek vurgulamıştır. Bu imgelerin hepsi olumlu bir anlam taşıdığı gibi kullanımlar sırasında Atatürk, çoğunlukla sahip olduğu niteliklerin de en üst kademesinden değerlendirilmiştir. Böylece şiirlerde Atatürk'ün çevresindeki insanlardan karakter bağlamında çok daha üstün bir kişi olduğu algısı yaratılmıştır.

Çağlar, Atatürk'ün karakterini “*büyük, ulu, yüce, şanlı, güçlü, yiğit*” gibi sıfatlarla betimlemektedir. Şairin Dadaş Mustafa Kemal şiirinde geçen “*Rumelili büyük Türk Erzurum hemşerisi*” dizesinde Atatürk “*büyük Türk*” imgesi ile ifade edilmektedir. Öncelikle Atatürk'ün Selanikli olması sebebiyle onu “*Rumelili*” olarak vurgulayan Çağlar, Atatürk'ün Türkler arasında büyük sıfatı ile öne çıktığını söylemektedir. Bilindiği gibi Dadaş Mustafa Kemal şiiri, Atatürk'ün hayatını kaybetmesinden çok sonra yazılmış bir şiirdir. Bu sebeple şair, Atatürk'ün büyük başarılarının etkisinde kalarak bu şiiri kaleme almıştır. Böylece Atatürk aslında Erzurum Kongresi sırasında henüz edinmediği bir büyüklük algısı ile bu şiirde işlenmiştir. Yine de Atatürk'ün Çağlar tarafından Türk tarihinde yaşamış büyük Türklerden biri olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

Şair, Atatürk'ün üstün kişiliğini şiirlerinde işlerken yukarıda kullandığı tespit edilen imgeleri yeterli görmemiş olmalı ki bu imgelerin etkilerini güçlendirmek için “en” sıfatı ile kullanma eğilimi göstermiştir. Bu sebeple ölümünden sonra yazılan şiirlerde Atatürk, genellikle “en büyük, en güçlü, en güzel, en şanlı, en yiğit” kullanımları ile görülmektedir. Çağlar'ın İzinde adlı şiirinde geçen “*Geliyor en büyük insan*” dizesinde Atatürk, “en büyük insan” imgesi ile anlatılmaktadır. Şair, bu kullanım ile Atatürk'ü büyük insanlar arasında da en üstün mertebeye yerleştirmektedir. Şairin Atatürk'e Ağıt adlı bir başka şiirinde ise “en büyük, en güzel, en yiğit kayıp” dizesi ile Atatürk'ün ölmüş olduğu anlatılmaktadır. Bu dizede kullanılan “büyük, güzel, yiğit” sıfatlarının “en” sıfatı ile dereceleri arttırılarak Atatürk, bu niteliklere sahip kişiler arasında yüceltilerek aktarılmaktadır. Çağlar, yine bu kullanıma benzer bir örneği *Sana Her Günkünden Daha Muhtacız* şiirinde yer alan “*Ey uluların ulusu*” dizesinde vermiştir. Atatürk'e seslenerek yazdığı şiirinde şair, Atatürk'ü ulu insanların da üzerinde bir pozisyona konumlandırmaktadır. Şair, bu tekrar eden kullanımlarda Atatürk'ün kendisinde uyandırdığı yücelik duygusunu okuyucuya da aktarmaya çalışmaktadır.

Şair, Atatürk'ün vefat etmiş olduğunu belirtmek için “*müzedede yatan*” ifadesini tercih etmiştir. Söz konusu kelime grubunda hüsn-i talil sanatı kullanılarak Atatürk'ün ölmüş olduğu gerçeğini yumuşatma amacı izlenmiştir. Bu ifadenin yer aldığı *Kapanın Gözlerim Hayrı Kapanın* şiiri henüz Anıtkabir'in yapılmadığı ve Atatürk'ün naaşının hala Etnografya Müzesinde saklandığı bir dönemde yazılmıştır. Bu sebeple şairin “*müzedede yatan*” ifadesi ile doğrudan Atatürk'ü ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Çağlar, Atatürk adlı şiirinin ilk dörtlüğünü Atatürk'ün ağzından yazmıştır. Bu şiirde yer alan “*Ölmedim ben, ölmedim ben, ölmedim*” dizesinde “ben” zamiri Atatürk'ün yerine kullanılmıştır. Şair, Atatürk'ün ağzından konuşarak onun vefat etmiş olmasına rağmen Türk milletinden ayrılmadığını etkili bir yolla anlatmak istemektedir.

Çağlar'ın Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazılan şiirlerinde Atatürk, devrimci özelliği ile öne çıkmaktadır. Çağlar, Atatürk'ün devrimci yanını aktarırken onun yaratıcı yönüne veya onun devrimleri ile insanlara ilham verme niteliğine değinmiştir.

Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk'ün devrimciliği “*örs, kılıç, turpan, mimar, göktaş*” gibi imgelerle Atatürk'ün yeni bir şey yaratma veya mevcut durumu kökten değiştirme becerisi vurgulanarak ifade edilmiştir.

Şairin Yurt Bahçemizin Ulu Çınarı adlı şiirinde geçen “*Atamızın eli ile diktiği körpe fidan*” dizesinde Atatürk'ün eli ile diktiği söylenen fidan şüphesiz ki Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Çağlar'ın bu dizede “*dikmek*” eylemini tercih etmesi Atatürk'ün yeni bir rejim kurmasını ifade etme amacına yönelik bir tercihtir. Böylece Çağlar, Atatürk'ü bir çeşit bahçıvana benzeterek onun yaratma niteliğine gönderme yapmaktadır. Bu kullanıma yakın bir anlam içeren bir başka örnek ise Çağlar'ın Nöbetçi Millet şiirinde yer alan “*Cümlelerin ya örsten kalkardı/ Ya çıkardı kından*” dizelerinde görülmektedir. Bu dizelerde Atatürk'ün sözcükleri *örs* ve *kın* kelimeleri vasıtasıyla *çekiç* ve *kılıç* imgeleri ile ilişkilendirilmektedir. İki imge de mevcut durumu güç kullanarak kalıcı bir şekilde değiştiren araçlara gönderme yapmaktadır. Bu araçlardan *çekiç*, Atatürk'ün sabırla çalışarak toplumda yarattığı değişimleri simgelemektedir. *Kılıç* ise Atatürk'ün siyasi kudretini kullanarak hızlı sonuçlar almak istediği devrimleri nitelemektedir. Nitekim iki araç da kalıcı değişiklikler yaratma özelliklerinden faydalanılarak Atatürk'ün devrimciliğini vurgulamak için kullanılmıştır.

Atatürk'ün devrimciliğinin insanlara ilham kaynağı olma özelliği de Çağlar'ın şiirlerinde yer alan unsurlardan bir tanesidir. Çağlar, Atatürk devrimciliğinin bu yönünü “*altın kaynağı, deniz, umman, güneş, Ata yolu*” imgeleri ile aktarmaktadır.

Çağlar'ın Ardından Dövüşenler şiirinde yer alan “*O'nun altın kaynağı akıp gitmiş boş yere*” dizesinde Atatürk'ün devrimleri ve düşünsel mirası “*altın kaynak*” olarak ifade edilmektedir. Şair, bu şiirinde Atatürk'ten sonra gelen hükümetlerden duyduğu rahatsızlığı anlatmaktadır. Buna bağlı olarak Çağlar, Atatürk'ün zamanında edinilen kazanımların Atatürk'ten sonra gelen yöneticiler tarafından devam ettirilemediğini düşünmektedir.

Şairin Sana Her Günkünden Daha Muhtacız adlı şiirinde geçen “*Meriçlinin, Seyhanlının, Fıratlının, Gedizlinin/ Kızılırmaklının gelip karıştığı canlı deniz*” dizelerinde Atatürk “*deniz*” imgesi ile anlatılmaktadır. Çağlar, bu imgeyi kurarken Anadolu'nun nehirlerinden faydalanmıştır. Bu kullanımda şairin ulaşmak istediği amaç, Atatürk'ün Anadolu coğrafyasından beslenen bir deniz olarak betimlenmesidir. Böylece Atatürk, kurucusu olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün değerlerini bünyesinde ihtiva eden zenginliğe sahip yüce bir figür olarak aktarılmaktadır. Bu anlatıma benzer bir örnek, şairin Nöbetçi Millet şiirinde yer alan “*Bir avuç toprağa sığan/ Sınırsız umman hey*” dizelerinde görülmektedir. Atatürk'ün ölümünü “*bir avuç toprağa sığan*” ifadesi ile aktaran Çağlar, Atatürk'ü okyanusa benzetmektedir. Şiirin bu kullanımdan sonra gelen bölümündeki “*Yeni kıyılar bulur, yeni yerler kazardın*” dizesinde Atatürk'ün devrimci özelliğinin vurgulandığı görülmektedir. Şair, Atatürk'ü “*sınırsız*” sıfatı ile betimlerken onun ardı arkası kesilmeyen devrimlerine gönderme yapmaktadır.

Çağlar, şiirlerinde Atatürk'ün kahramanlık özelliğine sıklıkla gönderme yapmıştır. Bu göndermeler sırasında şair, Atatürk'ü direkt olarak kurtarıcı olarak belirttiği gibi aynı zamanda birtakım doğa unsurlarından da imgesel bağlamda faydalanmıştır.

Şair, Atatürk'ü kahraman olarak belirtmek için doğrudan “*kurtaran, kurtarıcı, kahraman*” sıfatlarını kullanmıştır. İzinde adlı şiirinde geçen “*Doğrulun: Gelen eşsiz bir kahraman*” dizesinde Çağlar, Atatürk'ün ölümünü işlemektedir. Aynı şiirde geçen “*Ey Timur, Atilla, Yıldırım, Fatih/ Alpaslan, İskender, Cengiz, Napolyon*” dizelerinden sonra kullanılan “*eşsiz bir kahraman*” ifadesi Çağlar'ın Atatürk'ü tarihte yer almış birçok büyük askerden daha üst bir mertebeye gördüğünü göstermektedir.

Çağlar, Sana Her Günkünden Daha Muhtacız adlı şiirinde yer alan “*Taraşından gururu kurtaran*” dizesinde Atatürk'ü “*kurtaran*” sıfatı ile anlatmaktadır. Şairin bu dizesini daha iyi anlamak için dizeyi aşağıda verilen parçanın bağlamında değerlendirmek daha doğru olacaktır:

“*Ey o bez zındanından kadını,
Medrese külfetinden irfanı,
Taassup zencirinden vicdanı,
Taraşından gururu kurtaran!*”⁵⁷¹

Görüldüğü gibi yukarıdaki bölümde Çağlar, Atatürk'ün Laiklik ilkesi çerçevesinde gerçekleştirdiği devrimlerden bahsetmektedir. Bu dizelerde halkın, şair tarafından gerici bir zihniyetin ürünü olarak değerlendirilen bu uygulamalardan Atatürk'ün devrimleri vasıtasıyla kurtarıldığı savunulmaktadır.

Çağlar, Atatürk'ü Türk milletinin kurtarıcısı olduğu kadar Batı'nın sömürgesi durumuna düşmüş Doğu toplumlarının da kurtuluşunun fikir babası olduğunu düşünmektedir.⁵⁷² Bu fikrini birçok şiirinde yineleyen şair, Anıtkabrin Yazılarına İki Derkenar adlı şiirinde de aynı hususa değinmiştir. Bu şiirde “*Tutsak ulusların kurtarıcısı*” dizesinde anlatılan Atatürk, Millî Mücadele'de ortaya koyduğu program sayesinde Doğu toplumlarına örnek olduğu düşüncesiyle şiirde yer almaktadır.

Atatürk'ün kurtarıcı bir kahraman olması Çağlar'ın şiirlerinde doğa unsurları benzetmeleri ile işlenmiştir. Şairin Nöbetçi Millet adlı şiirinde geçen “*Ey gece yarılarımızın güneşi*” dizesinde Atatürk'ün Türk milletini karanlık bir dönemden kurtarması anlatılmaktadır. Güneş'in Dünya'yı ısıtması özelliğinden faydalanan Çağlar, Atatürk'ü de tıpkı Güneş gibi Türk milletini

⁵⁷¹ B. Çağlar, *Benden İçeri*, 115.

⁵⁷² B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 45.

aydınlığa kavuşturan bir figür olarak görmektedir. Nitekim İkinci Bölüm’de incelendiği gibi Çağlar’ın Atatürk’ü güneş imgesi ile anlatması onun sanatının belirleyici özelliklerinden bir tanesidir.

Çağlar, Atatürk hayatını kaybettikten sonra da onu bir çeşit kurtarıcı olarak görmektedir. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi için kaleme aldığı *Nisan-Mayıs Arası* şiirinde geçen “*Kalkmışın bulutça Anıt-Kabir’den/ Yağmışın yağmurca ta yüreklere*” dizelerinde şair, *bulut* ve *yağmur* ifadeleri ile Atatürk’ü kurtarıcı bir figür olarak anlatmıştır. Çağlar’ın 27 Mayıs Müdahalesini Atatürkçülüğe geri dönüş çerçevesinde değerlendirdiği bilinmektedir.⁵⁷³ Bu sebeple şair, Atatürk’ü *bulut* ve *yağmur* gibi geniş alanlara etki eden imgeler ile anlatarak bütün yurdun Atatürkçü fikir sistemine dönüş yaptığı düşüncesini belirtmektedir.

3.4. Atatürk’e İlahi, Mitolojik veya Olağanüstü Özellikler Yükleyen İmgeler

Çağlar’ın Atatürk’ün vefatından sonra yazdığı şiirlerde Atatürk’ü ilahi, mitolojik ve olağanüstü imgelerle anlatan 50 adet kullanıma rastlanmıştır. Söz konusu imgelerin kullanılması tamamen olumlu bir yaklaşım içermektedir. Şair bu yaklaşımlar sırasında çoğunlukla Atatürk’ün yaşarken kazandığı başarıları övmektedir. Yani Çağlar, Atatürk’ü henüz hayattayken efsaneleşmiş bir kişi olarak görmektedir. Zira bu imgelerin geçtiği şiirler Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazılmış olsa da yoğunlukla Atatürk’ün yaşarken yaptıklarını konu alan şiirlerdir. Öte yandan bütün şiirlerin Atatürk’ün yaşadığı dönemi anlattığını söylemek mümkün değildir. Çünkü Çağlar, siyasi içerikli şiirlerinde de Atatürk’ü ilahi, mitolojik veya olağanüstü imgelerle anlatmıştır. Bu siyasi içerikli şiirler ise dönemin iktidarlarını ve yöneticilerini eleştirmek için yazılmıştır. Şair, bu eleştirilerin hedefi olan figürleri yermek için de Atatürk’ü yüceltme yoluna gitmiştir. Bu sebeple Çağlar’ın zaman zaman Atatürk’ün ölümünden sonra da Atatürk’ü efsanevi bir figür olarak aktardığı görülmektedir.

Çağlar’ın Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazılan şiirlerinde ilahi, mitolojik ve olağanüstü imgeler arasından en çok Atatürk’e ilahi özellikler kazandıran imgeleri tercih etmiştir. Bu ilahi imgeler, Atatürk’ün icraatları ve varoluşu başlıkları altında gruplandırılabilir. Atatürk’ün icraatları bağlamında kullanılan ilahi imgeler çoğunlukla *yaratma* kabiliyeti ile ortaya çıkmaktadır. Çağlar, bu başlık altında değerlendirilen imgeleri “*yaratmak, vermek, var etmek*” ifadeleri ile kullanmıştır. Şairin İzinde adlı şiirinde geçen “*Her an yaratıyor, yaratıyordu*” dizesinde Çağlar, Atatürk’ten bahsederken “*yaratıyordu*” kelimesini

⁵⁷³ Akay, “Bir Sesin Ardından”, 83.

kullanmıştır. Bu kelime, Atatürk'ün devrimciliğini vurgulamak için kullanılmış bir kelimedir. Çağlar, böylece Atatürk'e yoktan yaratma gücü kazandırarak onu tanrısal bir bakış açısı ile değerlendirmektedir.

Çağlar'ın *Kapanın Gözlerim Hayrı Kapanın* adlı şiirinde de Atatürk, “*O verdi sen her ne diledin Haktan*” ve “*O seni var eden ikinci yoktan*” dizelerinde tanrısal bir kudret ile aktarılmaktadır. Şairin “*Haktan*” kelimesi ile belirttiği tanrı kavramına ait olan dilekleri gerçekleştirme yetisi Atatürk'e de kazandırılmıştır. Bu kullanım ile anlatılmak istenen Atatürk'ün Türk milletine bağımsızlığa giden yolda liderlik etmesi ve gerçekleştirdiği devrimler ile Türk halkını modern dünya ile uyumlu bir hale getirmesi hadiseleridir. Çağlar, bu başarıları tanrısal bir becerinin ürünü olarak değerlendirmiştir. Yine aynı şiirde “*var eden ikinci yoktan*” dizesi ile Atatürk'e ilahi bir güç atfedilmiştir. “*İkinci yoktan*” vurgusu ile anlaşılmaktadır ki Çağlar, Allah'ın insanlığı yoktan yarattığına inanmaktadır. Bu inancı “*birinci*” olarak değerlendiren Çağlar, bağımsızlık mücadelesinde Atatürk'ün Türk milletine liderlik edişini de *yoktan var etme* yeteneği ile özdeşleştirerek Atatürk'ün başarısının anlatısını kuvvetlendirmek istemektedir. Görüldüğü gibi Çağlar, Atatürk'ü kutsal bir dil ile anlatırken onu tanrı ilan etmeyip yalnızca onun birtakım tarihi başarılarına ilahi yakıştırmalar yapmaktadır.

Atatürk'ün ilahi imgelerle anlatılması onun hal ve hareketlerine ilahi özellikler yüklenerek gerçekleştirilmiştir. “*Tanrı soluğu, ermek, tanrısal ses*” gibi kullanımlarla Çağlar, Atatürk'ün insanlar üzerinde uyandırdığı etkiyi ilahi imgelerle betimlemiştir. Şairin Nöbetçi Millet adlı şiirinde geçen “*Rab, gökte 'Dinleyin' derdi meleklerine/ Tanrı soluğu değer insan yüreklerine*” dizelerinde Çağlar, Atatürk'ün konuşmasını ilahi imgelerle anlatmaktadır. “*Tanrı soluğu*” tamlaması ile belirtilen Atatürk'ün konuşması ayrıca Allah'ın önemseyeceği kadar kutsal bir mesele olarak ifade edilmiştir. Bu kullanıma benzer bir imge şairin Lozan Masalı adlı şiirinde geçen “*Tanrıdan geliyor gibiydi ses*” dizesinde yer almaktadır. Şairin Millî Mücadele'yi Allah'ın bir mucizesi edasıyla anlattığı bölümde geçen bu dizede, Atatürk'ün sesi tanrısal bir niteliğe sahip bir ses olarak anlatılmaktadır.

Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk, mitolojik ve efsanevi unsurların kullanılmasıyla aktarılmaktadır. Şair, bu kullanımlarda çoğunlukla Atatürk'ü tarihi birtakım olaylara ve unsurlara benzeterek Atatürk'ün başarılarını övme eğilimi görülmektedir. Sana Her Günkünden Daha Muhtacız şiirinde geçen “*Bizim Sfenks'i şahlandıran süvari*” dizesinde Türk milleti Antik Yunan ve Mısır mitolojilerinde yer alan *sfenks* adlı yaratığa benzetilirken Atatürk de bu efsanevi yaratığın

süvarisi olarak aktarılmıştır. Şair, bu süvari benzetmesi ile Atatürk'ü Türk milletinin lideri olarak gördüğünü belirtmektedir.

Yine aynı şiirde geçen “*Ey Lozan defnesiyle bezeli*” dizesinde “Ey!” nidasıyla Atatürk'e seslenen Çağlar, Atatürk'ü “*Lozan defnesiyle bezeli*” ifadesiyle belirtmektedir. Şairin “Lozan defnesi” kullanımı ile vurgulamak istediği Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ile birlikte Millî Mücadele'nin diplomatik bir zafere dönüşmesi hadisesidir. Zira mitlerde ve tarihte defne yaprağı, erdemi ve zaferi simgeleyen bir unsurdur. Çağlar da Atatürk'ün lider olarak başarısını ölümsüzleştirmek için böyle bir imge kullanma tercihinde bulunmuştur.

Çağlar, şiirlerinde Atatürk'ü imgelemek için dini hikayelere de yer vermiştir. Eski Ahit'te Babil'in yok oluşunu anlatan olayların Yirmi Yılın Sonunda adlı şiirde yer alması bu kullanıma bir örnek teşkil etmektedir. “*Ma Nehli taslı Faris' Babil duvarındaymış/ Dünyanın duvarında şimdi MUSTAFA KEMAL*” dizelerinde anlatılan olay “duvardaki yazı” olarak bilinen efsanevi hadiseye gönderme içermektedir.⁵⁷⁴ Efsaneye göre Babil'in duvarlarında esrarengiz bir şekilde ortaya çıkan bu yazı Babil İmparatorluğu'nun yıkılışının alametidir. Şair de bu dizede “Mustafa Kemal” adını bu efsane ile ilişkilendirmektedir. Çağlar, kurduğu bu ilişki ile Atatürk'ün büyük devletlere karşı kazandığı zaferler sayesinde dünya tarihine geçmiş efsanevi figürlerden birisi olduğunu anlatmak istemektedir.

Atatürk, Çağlar'ın şiirlerinde olağanüstü birtakım özelliklere sahip bir kişi olarak da anlatılmıştır. Atatürk'ün bu olağanüstü özellikleri onun insanlar üzerindeki etkisinin abartılması yolu ile verilmiştir. Onu görüp tanıyan insanlar tarafından Atatürk'ün insanlara tesir eden bir kişiliği olduğunu sık sık belirtmişlerdir.⁵⁷⁵ Şair de Atatürk'ün bu özelliğini şiirlerinde vurgulamak için Atatürk'ü “*ışımak, kamaştırmak, sarsmak, yüreği ağza getirmek*” gibi özelliklerle donatmıştır.

Lozan Masalı şiirinde geçen “*Sarsılır gibiydi göğün direği/ Herkesin ağzına geldi yüreği/ Kamaştırdı yine bütün gözleri*” dizelerinde Çağlar, Atatürk'ün hitabeti sırasında hissettiği duyguları ifade etmektedir. Şaire göre Atatürk'ün konuşması çevresinde birtakım fiziksel etkilere neden olacak kadar heybetli bir konuşmadır. Atatürk'ün konuşması ve konuşmasının içeriği onu dinleyen insanların içinde büyük bir heyecan yaratmıştır. Ancak gerçek hayatta hiçbir insanın şairin Atatürk'e atfettiği niteliklere sahip olması mümkün değildir. Bu sebeple Çağlar'ın abartma sanatından faydalanarak okuyucuya heyecanlı bir anlatı sunma amacı

⁵⁷⁴ Mukaddes Kitap Öyküleri, 78.

⁵⁷⁵ Kongar, Devrim ve Toplum Bilim Açısından Atatürk, 157.

izlediği aşıkardır. Aynı amaca yönelik verilebilecek bir başka örnek ise şairin *Kavaklıdere'de Bir Sabah* adlı şiirinde tespit edilmiştir. Söz konusu şiirde geçen “*Yüzüne baktıkça ısırdı içim*” dizesinde Çağlar, Atatürk’ü etrafına ışık saçan bir figür olarak betimlediği görülmektedir. Çağlar, Atatürk’ü ilk gördüğü anı aktarırken bu ışık motifini kullanmıştır.⁵⁷⁶ Bu dizede ise Atatürk’ün vefatından sonra bir sabah onu tekrar gördüğü zannıyla uyandığı bir anı aktaran şair, Atatürk’ü ilk gördüğü anda yaşadığı heyecanı tekrar hissettiğini anlatmaktadır. Şair, bu anlatım sırasında Atatürk’ü etrafına ışıklar saçan kutsal bir varlık olarak betimleyerek Atatürk’ün kendisinde uyandırdığı hissiyatı okuyucuya aktarmaya çalışmıştır.

⁵⁷⁶ B. Çağlar, *Dolmabahçe'den Anıtkabre*, 34.

SONUÇ

Türk toplumunda Atatürk'ün nasıl algılandığını anlamak için hazırlanan bu tezde, Çağlar'ın şiirleri edebi içeriği bağlamında çözümlenmiştir. Böylece doğası gereği kapalı bir anlatıma sahip olan şiir türünün muğlak anlamı açıklığa kavuşturulmuştur. Çağlar'ın şiirleri çözümlendikten sonra bu çözümlemelerden elde edilen bulgular içerik analizi yöntemi ile hem yorumbilimsel hem de istatistiksel olarak anlamlandırılmıştır.

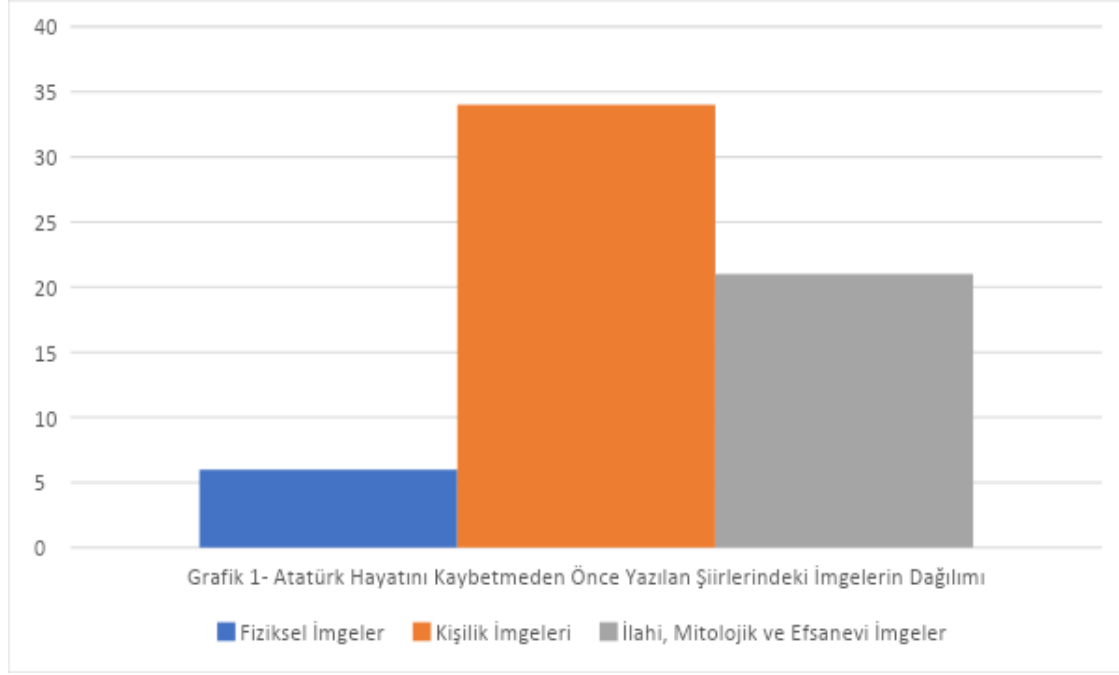
Çağlar'ın şiirleri değerlendirilirken öncelikle Atatürk'ün hayatını kaybetmesinin Çağlar'ın sanatı üzerindeki etkisi ortaya çıkmıştır. Atatürk'ü yakından tanıyan ve ona son derece sadık olan Çağlar, Atatürk'ün vefatından oldukça derinden etkilenmiştir. Atatürk'ü Türk ulusunun kurtuluşu ve mutlak lideri olarak gören Çağlar, Atatürk hayattayken şiirlerinde bu temaları sık sık işlemiştir. Bu dönemde yazılan şiirlerin birçoğu Atatürk devrimlerinin somut örneklerini içermektedir. Öyle ki bu şiirler zaman zaman Atatürk döneminde yürütülen faaliyetlerin halka ulaştırılması için araçsallaştırılarak kullanılmıştır.

Atatürk vefat ettikten sonra Çağlar'ın şiirlerinde Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönemine duyulan özlemin en belirgin unsuru haline gelmiştir. Çağlar için bu özlem, büyük ölçüde siyasi bir içerik taşımaktadır. Zira şairin Atatürk hayatını kaybetmeden önce bu olaya pek ihtimal vermediği görülmektedir. Bu sebeple Atatürk'ün vefatını takip eden birkaç yıl Çağlar, hala Atatürk'e seslenen ve yurt sorunlarını ona şikâyet eden şiirler kaleme almıştır. Aradan geçen birkaç yıldan sonra yurt meseleleri ile daha yakından ilgilenmeyi Atatürk'e bir borç olarak gören Çağlar, önce siyasete atılmayı denemiştir. Ancak Türk siyasetinin Atatürk'e sadık kalmadığını düşünen Çağlar daha sonra aktif siyasetten çekilmiştir. Bu sebeple şairin bu dönemde yazdığı şiirler, büyük bir hayal kırıklığı ve siyasi ortama yönelik eleştirel bir bakış içermektedir. Şairin bu umutsuz yaklaşımı 1940-1960 yılları arasını kapsamaktadır. Bu yıllar arasında yazılan şiirlerde Atatürk, özlenen bir siyasi figür ve kurtuluşun asıl kaynağı olarak yansıtılmıştır.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi, Çağlar tarafından Atatürkçülüğün yeniden ülkeye hâkim ideoloji olması için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple şairin bu yıllarda yazılan şiirlerinde yeniden umut dolu bir dil kullanıldığı görülmektedir. Çağlar, bu şiirlerinde Atatürk'ü dirilmiş ve fikirleri ile ülkeyi tekrar kurtarmış bir nitelik ile aktarmaktadır. Ancak 1960 Darbesi'nden umduğu sonucu bulamayan Çağlar, kısa bir süre sonra tekrar umutsuzluk yüklü üslubuna dönmüştür. Hatta Çağlar, bu dönemde Kur'an-ı Kerim'in tercümesi veya bireysel meselelerin işlendiği şiirler yazmak gibi Atatürkçülük dışı temalara giriş yapmıştır. Yine de

Atatürk ile ilgili eserler vermeyi ihmal etmeyen şair, bu dönemdeki şiirlerinde Atatürkçülüğün yanında Atatürk'e olan şahsi özlemini ve sevgisini ifade eden imgeler kullanmıştır.

Bu çalışmada, Atatürk hayatını kaybetmeden önce yazılan 11 adet şiirin varlığı tespit edilmiştir. Bu şiirlerde Atatürk'ü çağrıştıran toplam 61 adet ifade saptanmıştır. Bu ifadelerin 6'sı Atatürk'ün fiziksel özelliklerini, 34'ü Atatürk'ün kişilik özelliklerini ve kalan 21'i ise Atatürk'ün Çağlar'da uyandırdığı ilahi veya efsanevi etkiyi imgeleyen kullanımlardır.

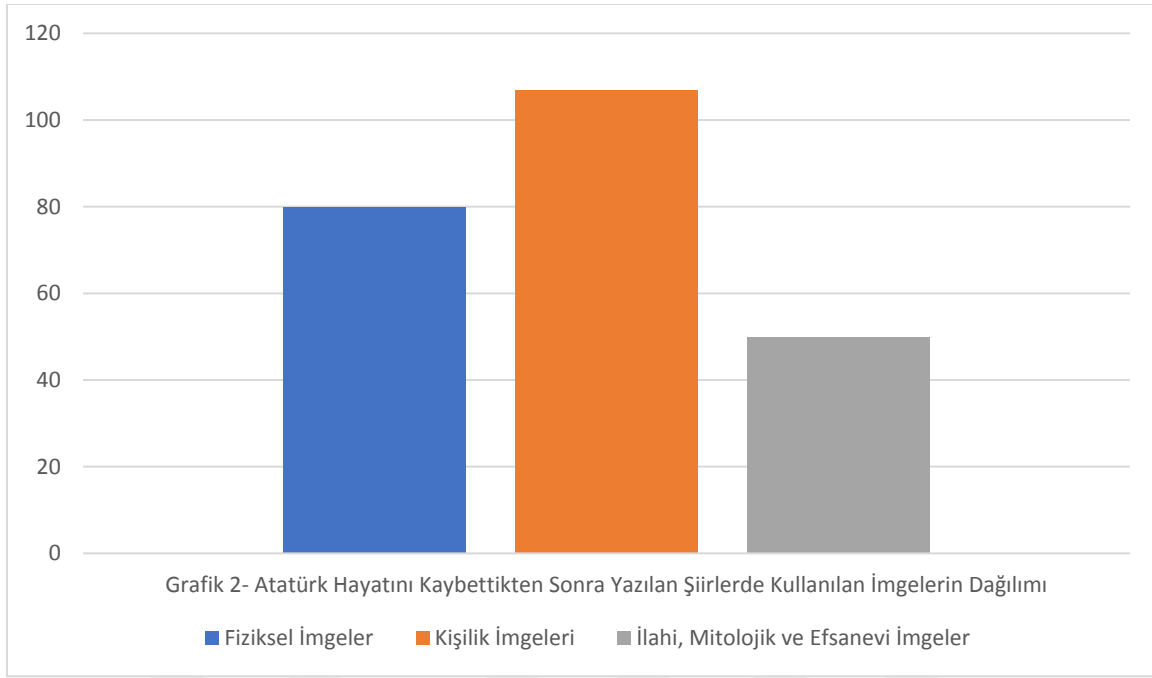
Atatürk hayatını kaybetmeden önce yazılan şiirlerde kullanılan fiziksel imgeler *gün, şimşek, hançer, ı ışık, gök, alev* kelimelerinden ibarettir. Fiziksel imgeler, şairin bu grupta kullandığı imgelerin yüzde 9'unu oluşturmaktadır. Atatürk'ün fiziksel özelliklerini ifade eden imgelerin diğer kategorilere kıyasla oldukça az sayıda olmasının temel sebebi, bu şiirlerin Atatürk'ün sağlığında yazılmış olması ile açıklanabilmektedir. Atatürk'ün hayatta olması Çağlar'ın Atatürk'ün fiziksel özelliklerini övmek yerine onun siyasi faaliyetlerini ele alma eğilimine itmiştir. Zira bu grupta yer alan şiirlerin içerikleri incelendiğinde bu şiirlerin Atatürk'ü merkeze alan bir anlatıya sahip olmaktan ziyade Atatürk bağlamında yeni Türk devletinin devrimlerini ve başarılarını işlediği görülmektedir. Böylece Çağlar'ın Atatürk'ü Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan atılımların lideri olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Atatürk'ün sağlığında yazılan şiirlerde Atatürk'ün kişilik özelliklerini ifade eden kullanımlar, bu kategorideki imgelerin yüzde 55'ini oluşturmaktadır. Bu imgelerin böylesine yüksek bir oran teşkil etmesi Çağlar'ın Atatürk'ün Türk toplumu nezdinde oynadığı rolü vurgulamak istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu gruptaki imgeler incelendiğinde şairin, çoğunlukla

Atatürk'ün rehber ve lider özellikleri üzerinde durduğu görülmektedir. Bu liderlik yaklaşımı, şair için Atatürk'ün siyasi önderliği özelinde benimsenmiştir. Zira *Anafartalar'da şan veren, serdar ve muzaffer* gibi Atatürk'ün askerî başarılarına değinen imgelerin oldukça az sayıda tercih edildiği tespit edilmiştir. Öte yandan şairin asıl odağı, Atatürk'ün askeri başarılarından ziyade Atatürk'ün Türk devrimlerinin düşünsel önderi olması özelliğidir. Söz konusu şiirlerin yazıldığı tarihsel bağlam göz önüne alındığında Çağlar'ın bu yaklaşımı daha da açıklık kazanmaktadır. Zira bu şiirlerin yazıldığı 1930'lu yıllarda Anadolu'da savaşlar bitmiş ve artık üstesinden gelinmesi gerek asıl mesele Anadolu'nun ve Türk toplumunun kalkındırılması meselesidir. Çağlar için bu kalkınmanın mutlak lideri Atatürk'tür. Böylece Çağlar'ın Türkiye'nin o dönemdeki ihtiyaçlarına yönelik bir şiir dili kullanması ile şairin dönemin gereklerinden yoğun bir şekilde etkilenmiş olduğu açıkça görülmektedir.

Atatürk hayatını kaybetmeden önce yazılan şiirlerde kullanılan ilahi ve efsanevi imgelerin 21 adet olduğu tespit edilmiştir. Atatürk'e ilahi veya efsanevi nitelikler kazandırılması Çağlar'ın sanatında yaygın görülen bir eğilimdir. Şair, bu imgelerin kullanımı sırasında mübalağa sanatına başvurarak Atatürk'ün Türk milleti için arz ettiği önemi çarpıcı bir üslup ile ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu sebeple bu imgeler Atatürk'e dair tek bir yaklaşımı ortaya koymaktan ziyade Çağlar'ın Atatürk'e olan bakışını farklı açılardan yansıtmaktadır. Çağlar, bu imgeleri kullanırken dini inanışlardan ve meşhur halk hikayelerinden esinlendiği gibi aynı zamanda Atatürk'e bir insanın sahip olamayacağı birtakım özellikler yükleme yollarını tercih etmiştir. Bu kullanımlardaki abartılı üslup, Çağlar'ın Atatürk'e duyduğu hayranlığın ne büyük olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Atatürk'ün vefatından sonra yazılan 43 adet şiir çalışma evrenine alınmıştır. Bu şiirler içerisinde Atatürk'ü ifade eden 237 imge saptanmıştır. Bu imgelerden 80'i Atatürk'ün fiziksel özelliklerini, 107'si Atatürk'ün kişilik özelliklerini ve 50'si ise şair tarafından Atatürk'e yakıştırılan ilahi veya efsanevi niteliklerini vurgulamaktadır.

Bu grupta yer alan şiirlerde kullanılan fiziksel imgeler yüzde 34 gibi yüksek bir oran teşkil etmektedir. Bu fiziksel imgelerde Çağlar'ın özellikle Atatürk'ün *fiziksel güzelliği* üzerinde durduğu görülmektedir. Çağlar, bu güzelliği vurgularken Atatürk'ün birçok fiziksel özelliğine değinmiş olsa da şairin en çok öne çıkardığı unsurlar Atatürk'ün sarı saçları ve mavi gözleridir. Çağlar, bu unsurları çoğunlukla *ışık, alev, yıldız* gibi parlaklık özelliği taşıyan ve insanın görme yetisine hitap edecek kelimelerle aktarmayı tercih etmiştir. Çağlar'ın Atatürk hayatını kaybettiikten sonra yazdığı şiirlerde Atatürk'ün güzelliğine ve fiziksel özelliklerine olan beğenisini işlemesi şairin Atatürk'e olan özlemi ile açıklanabilmektedir. Zira bu imgeler incelendiğinde Çağlar'ın Atatürk'e olan hasretini yansıttığı görülmektedir. Anlaşılan o ki Atatürk'ün hayatta olmadığı bir ortam Çağlar, yakından tanıdığı Atatürk'ü yalnızca ideolojik olarak değil şahıs olarak da özlemektedir.

Atatürk'ün vefatından sonra yazılan şiirlerde yer alan imgelerin %44'ü Atatürk'ün kişilik özelliklerini ifade eden imgelerden oluşmaktadır. Bu imgelerin kullanımı sırasında Çağlar, Atatürk'ün devrimciliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu devrimcilik Atatürk'ün Türk devrimlerinin kaynağı olarak görülmesi ile ilişkilendirilmiştir. Aynı zamanda Atatürk'ün tarihsel bir figür olarak Asya ülkelerindeki bağımsızlık hareketlerine ilham vermesi de Atatürk'ün devrimci kimliğinin bir diğer yansımasıdır. Atatürk hayatını kaybettiikten sonra Çağlar'ın Türkiye Cumhuriyeti'nin Atatürk ilke ve inkılaplarından uzaklaştığını düşündüğü bilinmektedir. Bu durum karşısında üzüntüye ve umutsuzluğa kapılan Çağlar, Atatürk'ün zamanında izlenen politikalara olan özlemini Atatürk'ün devrimlerini anmak suretiyle yansıtmaktadır.

Çağlar'ın Atatürk'e ilahi veya efsanevi nitelikler yükleyen imgeler kullanma eğilimi, Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazılan şiirlerde de devam etmiştir. Bu imgeler, çoğunlukla şairin Atatürk'e yönelik kişisel gözlemlerini içeren kullanımlardan oluşmaktadır. *Baktıkça içim ısırdı, Tanrı'dan geliyor gibiydi ses, bakışları inanmayanı ezerdi* gibi ifadelerle Atatürk'ün sıradan hareketleri büyük bir etki yaratacak şekilde anlatılmıştır. Çağlar'ın Atatürk'e bu yakıştırmaları yapması Atatürk'ün vefatıyla birlikte gözle görülür bir değişim geçirmemiştir. Çağlar, Atatürk hayattayken de şiirlerinde bu kullanımlara benzer imgeler ve benzetmeler kullanmıştır. Ancak Atatürk hayatını kaybettikten sonra Çağlar'ın Atatürk'ün yanındayken içinde bulunduğu duygu durumunu yansıtmak istediği imgeler tercih ettiği tespit edilmiştir. Bu tercihin şairin Atatürk'e duyduğu özlem sebebiyle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Çağlar'ın sanatındaki en büyük değişim yaratan hadise hiç şüphesiz ki Atatürk'ün vefatı olmuştur. Şairin ilk şiirlerinde Atatürk, ulaşılması güç bir sevgili rolündedir. Bu örneklerde Çağlar, Atatürk'ü görme arzusunu her şeyin üstünde tutmaktadır. Bilindiği gibi Çağlar nihayet 1933'te Atatürk ile tanışmıştır. Atatürk ile tanışmasından sonra Çağlar'ın şiirlerinin konuları değişiklik göstermiştir. Şair, 1930'lu yıllarında başında yayımladığı bu şiirlerde Atatürk'ün askeri başarılarının üzerinde durmaktadır. Atatürk'ün liderliğinin işlendiği bu şiirlerde Atatürk'ün toplum nezdindeki prestijinin ve liderliğinin etkisi belirgin bir şekilde hissedilmektedir.

Çağlar için Atatürk'ün lider kimliği yalnızca askerî alanda değil aynı zamanda düşünsel sahada da kendisini göstermektedir. Bu sebeple Atatürk hayatını kaybetmeden önce yazılan şiirlerin ortak konusu olarak Türk devriminin önemi ve başarısı öne çıkmaktadır. Çağlar, bu şiirlerde Türk devrimi çerçevesinde hayata geçirilen faaliyetlere somut bir şekilde yer vermiştir. Bu kullanımlar sırasında Çağlar'ın amacı yeni Türk devletinin kazanımlarını halka tanıtmak ve benimsetmektir. Bu bağlamda Çağlar, şiirlerinde geleceğe dönük ve umut dolu bir dil kullanmıştır.

Atatürk hayatını kaybettikten hemen sonra yazılan şiirlerde şiddetli bir matem havası hissedilmektedir. Öyle ki Çağlar yalnızca Atatürk'ü kaybetmekten ötürü duyduğu hüznü yansıttığı şiirler kaleme almıştır. Ancak bu şiirlerde bir umutsuzluk veya yılgınlık görülmemektedir. Bilakis şair, şiirlerinde Atatürk'ün ölümsüzlüğünü öne çıkararak Atatürk devrimlerine sahip çıkılması ve devam edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. O halde anlaşılmaktadır ki şair, Atatürk'ün vefat etmesine rağmen umudunu yitirmemiş ve Atatürk'ü ideolojik bir rehber olarak görmeye devam etmiştir. Ancak şair, kısa bir süre sonra Türkiye'nin geleceğine yönelik umut dolu bakış açısını kaybedecektir.

Çağlar'ın Atatürk'ü mutlak rehber edinme düşüncesine bağlı olarak Atatürk'ün hayatını kaybetmesi ile şairin muhalif içerikli şiirlerinde bir artış yaşandığı görülmektedir. Çağlar'ın siyasi eleştirileri çoğunlukla Atatürk'e duyduğu özlem ile ilişkilidir. Zira bu şiirlerdeki Atatürk'ten sonra gelen hükümetlere yönelik eleştiriler, Atatürk dönemi ile kıyaslanarak yapılmaktadır. Şair, eleştirdiği siyasileri Atatürk'e layık olamamakla veya onun mirasına ihanet etmekle itham etmektedir. Bu sebeple şairin Atatürk'ten ve fikirlerinden medet umma ve Atatürk dönemine özlem duyma temalarını sıklıkla tekrarladığı görülmektedir.

Atatürk hayatını kaybettikten sonra yazılan şiirlerde Çağlar, özellikle Demokrat Parti dönemiyle beraber Türkiye'nin geleceği için derin bir umutsuzluk içine düşmüştür. Çağlar'ın bu fikirlere kapılması siyasi bağlamda uğradığı hayal kırıklığı ile yakından ilişkilidir. Zira şair, bu dönemde Atatürk'ün ideallerinden uzaklaşıldığını ve artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını düşünmektedir.

Şairin bu umutsuzluk yüklü tutumu, 1960 Askeri Darbesi ile değişim göstermiştir. Çağlar, 1960 Darbesi'ni Atatürkçü fikirlerin tekrar iktidara gelmesini sağlayacak bir gelişme olarak görmüştür. Bu sebeple şair, şiirlerinde 1960 Darbesi'ni işlerken büyük bir mutluluk ve umut dolu bir dil kullanırken Türk siyasetindeki bu değişimden sonra Atatürkçü fikirlerin Türkiye'ye tekrar hareket kazandıracağı inancını aktarmıştır. Fakat bu aktarım sırasında Atatürkçü fikirler, dönemin şartlarına göre yeniden yorumlanmamıştır. Çağlar'a göre Atatürkçülüğün en saf hali Atatürk döneminde uygulandığı halidir. Bu sebeple Çağlar, Atatürkçülüğün doğru bir şekilde uygulanması için Atatürk'ün koşulsuz şartsız rehber edinilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çağlar, bu vurguyu şiirlerinde Atatürk'ün *yeniden dirilmesi* imgesi üzerinden işlemiştir. Atatürk, Çağlar'ın şiirlerinde dirilip Türkiye'yi yeni baştan kurtaran bir figür olarak gösterilmiştir. Böylece anlaşılmaktadır ki Çağlar, Atatürk hayatını kaybettikten sonra bile Atatürk'ü kurtuluş olarak tek yol olarak görmektedir. Bu yaklaşım, Çağlar'ın Türk devrimini savunmasına rağmen Atatürkçülük anlayışında muhafazakâr bir bakış taşıdığına işaret etmektedir.

Çağlar'ın Atatürk şiirlerindeki Atatürkçülük anlayışı, Atatürkçülüğü Türk milletinin ebedi ve şaşmaz yolu olarak görmekten ibarettir. Şairin bu yaklaşımı, birçok araştırmacı tarafından şairin sanatının tanımlayıcı özelliği olarak tayin edilmiştir. Çağlar'ın şiirlerinde Atatürkçülük; *Ata yolu*, *Atamızın izi* gibi ifadelerle aktarılmıştır. Ancak bu yolun ne olduğu veya nasıl takip edileceği detaylı bir şekilde işlenmemiştir. Şairin şiirlerine bakıldığında Atatürkçülük, siyasi bir ideolojiden ziyade Atatürk'ün şahsına ve faaliyetlerine duyulan abartılı bir hayranlığı yansıtmaktadır. Siyasi içerikli eleştirel şiirlerde ise Atatürkçülük, Atatürk'ün döneminde

izlenen politikalara duyulan özlemi işleyen ifadelerle aktarılmıştır. Anlaşılan o ki Çağlar, şiirlerinde Atatürkçü düşünce sisteminin siyasi temellerini ve dayandığı fikirleri açıklamak yerine Atatürkçülüğün kendisinde uyandırdığı duygu durumunu ve heyecanı ön plana çıkarmayı tercih etmiştir. Bu duygular çoğunlukla *hız*, *azim*, *heyecan* gibi devinim anlamı içeren kelimelerle açıklanmış ve Atatürk'ten sonra gelen siyasetçiler ise bu bakış açısına bağlı olarak uyuşukluk ve beceriksizlikle eleştirilmiştir. Sonuç olarak Çağlar, Atatürkçülüğü realist bir tutumla değerlendirmekten ziyade romantik bir yaklaşımla ele almıştır. Bu bakış neticesinde Çağlar'ın sanatında duygusal bir Atatürkçülük anlayışı yansıtıldığı anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada gençliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun bütün aşamalarına şahit olmuş ve Atatürk'ü yakından tanımanın verdiği bilinç sebebiyle Atatürkçülüğe gönülden bağlılığı ile bilinen bir şair olan Behçet Kemal Çağlar'ın şiirleri incelenerek şairin Atatürk'e dair bakış açısı değerlendirilmiştir. Şüphesiz ki Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu babası olarak Türk edebiyatında en çok işlenen konulardan bir tanesidir. Bu sebeple Türk edebiyatında başlı başına bir tür olarak kabul edilen Atatürk şiirleri kapsamında eser vermiş diğer şairlerin de müstakil bir şekilde incelenmesi ve birbirleri ile bu bağlamda karşılaştırılıp tartışılması ile Türk edebiyatının çeşitli dönemler içinde Atatürk'e bakışı hakkında daha sağlıklı bilgiler elde edilmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmi Yayınlar

Cumhuriyet Halk Partisi Yedinci Büyük Kurultay Tutanağı

Resmî Gazete

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC)

Kitap ve Kitap Bölümleri

Adıvar, Halide Edip. *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2021.

Aksan, Doğan. *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2015.

Aksan, Doğan. *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2021.

Aristoteles, *Poetika*, Çev. Ari Çokona-Ömer Aygün, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2022.

Asiltürk, Baki. *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*, İstanbul: İkaros Yayınları, 2021.

Atatürk Şiirleri Antolojisi. Der. Ömür Bahtiyar, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk Cilt: 1*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk Cilt: 2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.

Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam Cilt: 1 (1881-1919)*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2021.

Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam Cilt: 2 (1919-1922)*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2021.

Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam Cilt: 3 (1922-1938)*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2021.

Aytaç, Gürsel. *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yayınları, 2009.

Bayat, Fuzuli. *Kadim Türklerin Mitolojik Hikayeleri*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2021.

Bilgin, Nuri. *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006.

Boratav, Pertev Naili. *Türk Mitolojisi*, Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2020.

Bülbül, Melik. *İmgesel İletişim*, İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2017.

Campbell, Joseph. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999.

- Cebesoy, Ali Fuat. *Sınıf Arkadaşım Atatürk Cilt: 1*, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı, 1997.
- Çağlar, Behçet Kemal. “Ondan Hatıralar”, *Atatürk Denizinden Damlalar*, Der. Behçet Kemal Çağlar, İstanbul: Ak Yayınları, 1969.
- Çağlar, Behçet Kemal. *Atatürk Şiirler*, İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.
- Çağlar, Behçet Kemal. *Benden İçeri*, Ankara: Ajans-Türk Matbaası.
- Çağlar, Behçet Kemal. *Bugünün Diliyle Atatürk’ün Söylevleri*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012.
- Çağlar, Behçet Kemal. *Dolmabahçe’den Anıtkabre*, İstanbul: Sel Yayınları, 1955.
- Çağlar, Behçet Kemal. *Erciyas’tan Kopan Çığ*, İstanbul: Milliyet Matbaası, 1932.
- Çağlar, Behçet Kemal. *Son Şiirleri*, Der. Fikret Çağlar, İstanbul: İlker Basımevi, 1972.
- Çağlar, Behçet Kemal. *Türk’üm Ben*, İstanbul: Boğaziçi Behçet Kemal Çağlar Lisesi Vakfı Yayınları, 1994.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz. *Han Duvarları-Toplu Şiirler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019, 91.
- Çetin, Nurullah. *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara: Akçağ Yayınevi, 2019.
- Dede, Kadir. “Resmi İdeolojinin Türk Usulü Epigonları: Behçet Kemal Çağlar Üzerine Bir Deneme”, *Resmi Tarih Tartışmaları 10-Rejim ve Ritüeller* (ed. Mete Kaan Kaynar), İstanbul: Maki Basın Yayın, 2010.
- Durbilmez, Bayram. *Aşık Edebiyatında Şiir Sanatı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2020.
- Elçin, Şükrü. *Kerem ile Aslı Hikayesi*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1949.
- Enginün, İnci. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021.
- Ercilasun, Bilge. *Bir Vatan Kurtuldu-Atatürk ile İlgili Romanlar Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2022.
- Erdaş, Sadık. “İmparatorluğun Dağılması: Kaybedilen Savaşlar, Kaybedilen Topraklar ve Göçler”, *Atatürk ve İnkılap Tarihi*, Ed. Fatma Acun, Ankara: Siyasal Yayınevi, 2016.
- Eroğul, Cem. *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İstanbul: Yordam Kitap, 2013.
- Gökarp, Ziya. *Türkçülüğün Esasları* (haz. Mehmet Kaplan), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976.
- Gökçe, Orhan. *Klasik ve Nitel İçerik Analizi*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2019.

- Gökşen, Enver Naci. *Behçet Kemal Çağlar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1970.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2021.
- Güneş, İhsan. *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1997.
- İnalcık, Halil. *Devlet-i Âliyye- Cilt: I*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- İnalcık, Halil. *Devlet-i Âliyye Cilt: IV*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, İstanbul: Kronik Yayıncılık, 2022.
- İnan, Arı. *Düşünceleriyle Atatürk*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020.
- Kaplan, Mehmet. *Şiir Tahlilleri-1*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021.
- Kaplan, Mehmet. *Şiir Tahlilleri 2- Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. *Vatan Yolunda*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- Karpat, Kemal. *Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Kılıç, Ali. *Kılıç Ali'nin Anıları*, Der. Hulûsi Turgut, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Kongar, Emre. *Devrim Tarihi ve Toplumbilim Açısından Atatürk*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2020.
- Lewis, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kırıatlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993.
- Mehmet Talât Paşa. *Talât Paşa'nın Anıları*, Haz. Alpay Kabacalı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Mukaddes Kitap Öyküleri*. İstanbul: Yehova'nın Şahitlerini Destekleme Derneği, 2012.
- Mutluay, Rauf. *100 Soruda Türk Edebiyatı*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi Cilt: I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi Cilt: II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.

Öksüz, Yusuf Ziya. *Türkçenin Sadeleşme Tarihi-Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.

Özarslan, Metin. *Ferhat ile Şirin-Mukayeseli Bir Araştırma*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayıncılık, 2006.

Roberts, John Morris. *Avrupa Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2015.

Roux, Jean-Paul. *Eski Türk Mitolojisi*, Ankara: BilgeSu Yayınları, 2020.

Selek, Sabahattin. *Millî Mücadele*, İstanbul: Doğan Kitap, 2020.

Tanrıöver, Hamdullah Suphi. *Günebakan*, Haz. Fethi Tevetoğlu, İzmir: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

Tanör, Bülent. *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

Togan, Zeki Velidi. *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.

Turan, Şerafettin. *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.

Ulağlı, Serhat. *Öteki'nin Bilimine Giriş*, İstanbul: Motto Yayınları, 2022.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi Cilt: I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Weber, Robert Philip. *Basic Content Analysis*, London: Sage Publications, 1990.

Makale, Bildiri ve Ansiklopedi Maddeleri

Acun, Fatma. “Muhteva Analizi Metodu ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1 (2005): 27-50.

Akay, Sadiye. “Bir Sesin Ardından”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 82-83.

Akbal, Oktay. “Ata'nın Şairi Artık Yok”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 47.

Akman, Şefik Taylan. “Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmi Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/1 (2011): 80-109.

Akman, Zekeriya. “Abdülmecid Efendi'nin Hayatı ve Halife Seçilmesinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Yaşanan Tartışmalar”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4 (2019), 2424-2440, doi.org/10.15869/itobiad.599202, Erişim 12.03.2023.

Alptekin, Coşkun. “Erzurum Kongresi”, *Atatürk Dergisi*, 1 (1978): 35-49.

- Anday, Melih Cevdet. “Önemli Bir Dönemin Anısıdır Çağlar”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 58.
- Arıkan, Zeki. “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 23 (1999), 261-281, doi.org/10.1501/Tite_0000000129, Erişim 12.03.2023.
- Atakay, Kemal. “İmge”, *Kıtap-lık*, 74 (2004): 67-73.
- Avcı, Müşerref. “Atatürk Dönemi Demiryolu Politikası”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 54 (2014), 39-58, doi.org/10.1501/Tite_0000000402, Erişim 12.03.2023.
- Baytal, Bekir Sıtkı. “İzmir’in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu’daki Tepkileri”, *Belleten*, 132 (1969): 517-576.
- Baytal, Yaşar. “Türkiye’de Milliyetçi Tarih Düşüncesinin Gelişimi ve Resmi Türk Tarihi Tezinin Oluşumu”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 70 (2022), 91-108, doi.org/10.46955/ankuayd.1054563, Erişim 12.03.2023.
- Bozdoğan, Ahmet. “Birinci Yeni Lisan Makalesini Milli Edebiyat Akımının Bildirgesi Olarak Okumak”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2007): 251-266.
- Cemal Kemal, “Birinci Dünya Savaşı’nda Gazze’yi Nasıl Kaybettik?”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 14 (2014), 125-176, doi.org/10.1501/Tite_0000000417, Erişim 12.03.2023.
- Çağlar, Behçet Kemal. “(Deli Böcek) Şiir Dili ve Devrimci Şiir”, *Türk Dili*, 77 (1958): 229-233.
- Çağlar, Behçet Kemal. “Atatürk ve Şiir”, *Türk Dili*, 170 (1965): 80-85.
- Çağlar, Behçet Kemal. “Halk Sanatının Zaferi”, *Yücel*, 73 (1941): 3-6.
- Çağlar, Behçet Kemal. “San’atta Umumî Bir Tasfiye Lazım”, *Yücel*, 60 (1940): 201-202.
- Çağlar, Behçet Kemal. “Şair Kime Derler ve Bizce Güzel Şiir Nedir?”, *Yücel*, 41 (1938): 171-172.
- Çağlar, Behçet Kemal. “Şiir Deyince Neye Hep ‘Manifesto’ Gibi Yazılar?”, *Hisar*, 47 (1967), 6-7.
- Çağlar, Behçet Kemal. “Türk Sanatı ve Türk Devrimleri”, *Türk Dili*, 108 (1960), 625-630.
- Çağlar, Behçet Kemal. “Türk Şiirinde Atatürk”, *Türk Dili*, 86 (1958): 64-78.
- Çağlar, Fikret. “Behçet Kemal Çağlar’ın Biyografisi”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 13-18.
- Çaycı, Abdurrahman. “Çanakkale ve Gelibolu Yarımadasının Atatürk’ün Askeri Kariyerindeki Yeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19 (1990): 29-44.

Çukurova, Bülent. “15 Mayıs 1919 İzmir’de Yunan Mezalimi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8 (1987): 461-472.

Dayanç, Muharrem. “Milli Edebiyat Dönemi, Milliyetçi Edebiyat ve Milli Edebiyat Kavramı Üzerine Düşünceler”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2012): 91-103.

Dikici, Ali. “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Türk Polisi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 89 (2014): 11-60.

Doğan, Mesut. “Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23 (2011): 293-307.

Durmuş, İlhami. “Köl Tigin Külliyesi Kalıntıları ve Türk Kültüründeki Yeri”, *Belleten*, 2000 (2001): 183-190.

Erdal, İbrahim. “Ülkü Mecmuasına Göre Erken Cumhuriyet Dönemi Nüfus Politikası (1923-1938)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 48 (2011), 779-790, doi.org/10.1501/Tite_00000000345, Erişim 12.03.2023.

Esen, Selin. “18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu”, *Mülkiye Dergisi*, 267 (2010): 167-190.

Evliyagil, Şevket. “Behçet Kemal Çağlar’ı Kaybettik”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 67-68.

Giritli, İsmail. “Atatürkçü Çağlar’ı Anış”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 33-37.

Giritli, İsmet. “Atatürk ve Halkçılık”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20 (1991): 181-188.

Göksoy, İsmail Hakkı. “Atatürk ve Türk İnkılabının Endonezya’daki Etkileri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 52 (2002): 1-36.

Güney, Eflatun Cem. “Bir Çağlar’ımız Vardı Çağladı Gitti”, *Türk Folklor Araştırmaları*, 274 (1970): 5532.

Gürkan, Kazım İsmail. “Çağlar İçin”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 30-32.

Güvemli, Zahir. “Milliyetçi Türk Şiirinin Güçlü Sesi”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 90-91.

Irmak, Sadi. “Behçet Kemal Çağlar, Şahsiyeti ve Sanatı”, *Türk Folklor Araştırmaları*, 274 (1970): 5527.

İnan, Süleyman. “Son Osmanlı Damatlarının Millî Mücadele’yle İlişkileri”, *Erdem*, 61 (2011).

İnönü, İsmet. “Sınırsız Devrim Aşığı”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 103-146.

- İşeri, Kamil. “Onuncu Yıl Nutku’nun Göstergebilimsel Çözümlemesi”, *Humanities Science*, 2 (2010): 207-226.
- İşgüven, Mine Mutlu, “Şiir Dilinde İmge”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1-2 (1995), 98-133.
- Gürkan, Salime Leyla. “Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsan’ın Yaratılışı ve Cennet’ten Düşüşü”, *İslam Araştırmaları Dergisi*, 9 (2003): 1-48.
- Kansu, Ceyhun Atuf. “Çağlar Saati”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 48-50.
- Kırkoğlu, Serdar Rifat. “Anlatı Sanatının Olmazsa Olmazı: İmge”, *Kitap-lık*, 74 (2004): 76-77.
- Kırzioğlu, Mehmet. “Mustafa Kemal Paşa-Erzurum İlişkileri Üzerine Belgeler (1919-1920)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20 (1991): 224-266.
- Kollu, Atilla. “Büyük Zafer (Öncesi ve Sonrası İle)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24 (1992): 481-560.
- Kopuz Çetinkaya, Fatma. “İran Edebiyatında Şem ve Pervanenin Anlam Serüveni”, *Erdem*, 75 (2018), 183-208, doi.org/10.32704/erdem.496801, Erişim 12.03.2023.
- Köker Büşra, Şimşek Tolacı Seda. “Determination and Analysis of Afyonkarahisar Castle’s Periodical Structures and Additions”, *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 25 (2021), 193-223, doi.org/10.31126/akrajournal.895406, Erişim 12.03.2023.
- Levend, Agah Sırrı. “Türkçülük ve Milli Edebiyat”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 9 (1962): 147-206.
- Manizade, Derviş. “Milli Şair, Halk Çocuğu Behçet’i Gelecek Kuşaklara Tanıtmalıyız”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 23-27.
- Manizade, Derviş. “Ön Söz”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 7-12.
- Nayır, Yaşar Nabi. “Yaşar Nabi Anlatıyor”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 50.
- Orhon, Orhan Seyfi. “B. Kemal Çağlar”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 89-90.
- Oruz, İffet Halim. “Büyük Kayıp”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 28-29.
- Öner, Esra. “Göze Mil Çekme Motifinin Köroğlu Destanına Yansıyış Şekli”, *Folklor/Edebiyat*, 63 (2010): 155-161.
- Öymen, Hıfızrahman Raşit. “Behçet Kemal Çağlar İçin”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 50-54.

Özdemir, Mehmet. “Halk Hikayelerinde İşlevlerin Kişiler Arasındaki Dağılımı Üzerine Bir İnceleme: Kerem ile Aslı-Ferhat ile Şirin Karşılaştırması”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13 (2018), 204-220, doi.org/10.33692/avrasyad.510033, Erişim 12.03.2023.

Salihoglu, Mehmet. “Behçet Kemal Çağlar”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 79-82.

Salman, Yurdanur. “Zor Yakalanır Bir Görselleştirme”, *Kitap-lık*, 74 (2004): 65-66.

Sav, Murat. “Topografik Etmenlerin İzinde: Edirne Selimiye Külliyesi”, *Vakıflar Dergisi*, 52 (2019), 205-229, doi.org/10.16971/vakiflar.570655, Erişim 12.03.2023.

Tahtaişleyen, Nihan. “Ağıtların Edebi Özellikleri Üzerine Bir Literatür ve Veri Analizi”, *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (2017): 222-239.

Tuğluoğlu, Fatih. “Türkiye’de Halkçılık İdeolojisi ve Halkevleri”, *Erdem*, 42 (2005): 101-118.

Tunaya, Tarık Zafer. “Savaşının Ölümü”, *Kıbrıs Bülteni*, 7 (1970): 54-58.

Turan, Şerafettin. “Atatürk Milliyetçiliği”, *Belleten*, 204 (1988): 849-868.

Ural, Selçuk. “Mustafa Kemal Paşa’nın Askerlikten İstifasının Yankıları”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26 (2004): 263-276.

Üçüncü, Uğur. “Büyük Taarruz’da Yunanlıların Bir Mezalim Metodu: Yangın Çıkarmak”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 100. Yılında Büyük Taarruz Özel Sayısı (2022), 83-96, doi.org/10.30692/sisad.1115231, Erişim 12.03.2023.

Yaman, Ahmet Emin. “Başkumandanlık Kanunu”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 9 (1992), 85-110, doi.org/10.1501/Tite_0000000156, Erişim 12.03.2023.

Yıldırım, İsmail. “Atatürk Dönemi Demiryolu Politikasına Bir Bakış”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 35 (1996): 387-396.

Süreli Yayınlar

Gazeteler	Dergiler
Akşam	Hisar
	Kıbrıs Bülteni
	Kitap-lık
	Türk Dili
	Ülkü Halkevleri Dergisi

Tezler

Ay, Yasemin Büşra. *Türk Halk Hikayelerinde Aşk Motifi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Kaya, Özcan. *Atatürk Şiirleri ve Atatürk Antolojileri: Türk, İçerik, İmgelem*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Rojbin Yıldırım. *Behçet Kemal Çağlar Hayatı, Eserleri ve Fikirleri Üzerine Bir İnceleme/Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Uzun, Hakan. *Atatürk'ün Nutuk'unun İçerik Analizi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2005.

Ansiklopedi ve Sözlükler

Albayrak, Nurettin. *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2010.

Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1999.

Eyüboğlu, İsmet Zeki. *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1988.

Koçu, Reşad Ekrem. *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları, 1969.

Püsküllüoğlu, Ali. *Türkçenin Argo Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2012.

Püsküllüoğlu, Ali. *Edebiyat Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2015.

İnternet Kaynakları

<https://ata.msb.gov.tr/Genel/icerik/ozluk-bilgileri>. Erişim 28.12.2022.

<https://britannica.com/plant/laurel-plant-Laurus-genus>. Erişim 28.01.2023.

<https://britannica.com/topic/sphinx>. Erişim 28.01.2023.

https://dho.msu.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/numpagesDB/page0005_marslar/sozler/8.GEN%C3%87L%C4%B0K%20MAR%C5%9EI.pdf. Erişim 09.01.2023.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ahiret>. Erişim 02.01.2023.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/alaca-ishak-bey-camii>. Erişim 09.01.2023.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/bezm-i-elest#2-edebiyat>. Erişim 29.12.2022.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/fil-suresi>. Erişim 29.12.2022.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/havari>. Erişim 09.01.2023. britannişca

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kaside#3-turk-edebiyati>. Erişim 09.01.2023.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kerbela#3-turk-edebiyatinda-kerbela>. Erişim 02.01.2023.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/muhr-i-suleyman>. Erişim 02.01.2023.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/sakk-i-sadr>. Erişim 29.12.2022.

<https://ktb.gov.tr/TR-96392/anitkabir.html>. Erişim 02.01.2023.

<https://selcuk.gov.tr/isabey-camii>. Erişim 29.12.2022.

<https://sozluk.gov.tr/>. Erişim. 24.11.2022.

ÖZGEÇMİŞ

Doğukan Kahveci, 2020 yılında Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun olmuştur. 2021 yılında Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünde Atatürk İlke ve İnkılâpları Tarihi bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Uluslararası kültür teşkilatlarında çeşitli görevler alan Kahveci, ileri seviyede İngilizce ve başlangıç düzeyinde Makedonca bilmektedir.

